

Віктор Смелов

**Ігор Смешко.
Незакінчене досьє генерала розвідки...**

КИЇВ

 САММІТ-КНИГА

УДК 351.746.1(477)(092)
ББК 67.9г(4Укр)401.212

Смелов В. А.
С50 Ігор Смешко. Незакінчене досьє генерала розвідки... /
В. А. Смелов — К.: «Самміт-Книга», 2012. — 568 с., іл.

ISBN 978-617-661-025-0

Книга розповідає про долю генерал-полковника Ігоря Смешка — доктора технічних наук, професора, першого в історії України військового аташе, керівника українського розвідтовариства та української військової розвідки, Голову Служби безпеки України.

Книга буде цікава професійним політикам, політологам і експертам, фахівцям у галузі міжнародних відносин, історикам, співробітникам спеціальних служб, а також широкому колу читачів, які цікавляться історією створення українських спеціальних служб, питаннями їх нелегкого становлення і реформування, багатьма резонансними подіями недавньої української історії...

УДК 351.746.1(477)(092)
ББК 67.9г(4Укр)401.212

ISBN 978-617-661-025-0

© Смелов В. А., 2012
© «Самміт-книга», 2012

Автор висловлює подяку:

– Тіму Бернерс-Лі (Sir Timothy John "Tim" Berners-Lee), Роберту Кайо (Robert Cailliau) — винахідникам World Wide Web (дослівний переклад — "Всесвітня павутина") — технології розподіленого зберігання і віддаленого отримання інформації, що не зовсім коректно ототожнюється нині з не менш важливим, але іншим винаходом — Інтернетом.

– Національній парламентській бібліотеці України.

– Авторам та видавцям/творцям книг/фільмів (перелік — в алфавітному порядку):

📖 Askold Krushelnycky. An Orange Revolution: A Personal Journey Through Ukrainian History (Аскольд Крушельницький. Помаранчева революція: Персональна подорож українською історією). 📖 Jeffrey Robinson. The Merger. The Conglomeration of International Organized Crime (Джеффри Робінсон. Злиття: Конгломерація міжнародної організованої злочинності). 📖 UN ODCCP (Управління ООН з контролю за наркотиками і попередженню злочинності). Російський капіталізм та відмивання грошей. 📖 Велика Радянська Енциклопедія (третє видання). Головний редактор — О. М. Прохоров. 📖 Бондаренко К. П. Леонід Кучма. Портрет на фоні епохи. 📖 Воєнна розвідка України — 15 років: події та люди. Керівник авторського колективу — Легомінов В. І. 📖 Горбулін В. П. Без права на покаяння. 📖 Іоффе Ю. Я. Один на один з системою. Спогади і роздуми колишнього віце-прем'єр-міністра України. 📖 Історія міст і сіл Української РСР (в 26-ти томах). Черкаська область. Голова Головної редколегії — Тронько П. Т., голова редколегії тому — Стешенко О. Л. 📖 Контррозвідувальний словник. Вища школа КДБ СРСР. 📖 Корж Г. П. Леонід Кучма. Справжня біографія другого президента України. 📖 Корнієнко М. В., Безсмертний І. В. Юрій Кравченко. Втрачений шанс України. 📖 Кравчук Л. М. Маємо те, що маємо: Спогади і роздуми. 📖 Кучма Л. Д. Після майдану: Записки президента. 2005–2006. 📖 Науковці України — еліта держави. Довідково-біографічне видання. Редколегія — Тронько П. Т. та ін. 📖 Стерн А. Г. Попіл Гонгадзе. 📖 Турчинов О. В. Свідोцтво. 📖 Цвіль В. І. В центрі касетного скандалу. Розповідь очевидця. 📖 Цеголко С. П. Українська революція. За півкроку до крові (документальний фільм). 📖 Шарков О. К. Моє життя в розвідці. Спогади і роздуми. 📖 Юридична енциклопедія в 6 т. Редколегія: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.

– Періодичним друкованим та інтернет-виданням, інформаційним агентствам, телеканалам і медіакомпаніям (перелік — в алфавітному порядку, якщо не вказана країна, мається на увазі — Україна):

📰 "2000" (тижневик); 📺 "5-й канал" (телеканал); 📻 "BBC — British Broadcasting Corporation" ("Бі-бі-сі", ширококомовна корпорація, Велика Британія); 📰 "Corriere della Serra" ("Коррьере делла Серра", газета, Італія); 📰 "Defense Express" ("Дефенс Експрес", інтернет-видання); 📰 "Der Spiegel" ("Шпігель", журнал, Німеччина); 📰 "Der Standard" ("Стандард", газета, Австрія); 📻 "Deutsche Welle" ("Дойче велле", "Німецька хвиля", медіакомпанія, Німеччина); 📰 "Financial Times" ("Файненшіал таймс", газета, Велика Британія); 📰 "Gazeta Wyborcza" ("Газета Виборча", газета, Польща); 📰 "Kyiv Post" ("Київ пост", тижневик); 📰 "La Stampa" ("Ла Стампа", газета, Італія); 📰 "Los Angeles Times" ("Лос-Анджелес таймс", газета, США); 📰 "Polityka" ("Політика", тижневик, Польща); 📰 "Rzeczpospolita" ("Жечпосполіта", газета, Польща); 📰 "Sofyiskiy" ("Софійський", журнал); 📰 "The New York Times" ("Нью-Йорк Таймс", газета, США); 📰 "The Ukrainian Weekly" ("Юкрейніен Уіклі", "Український тиждень", тижневик, США); 📰 "The Wall Street Journal" ("Уолл-Стріт Джорнал", газета, США); 📺 "ZDF — Zweites Deutsches Fernsehen" ("ЦДФ", другий канал німецького телебачення, Німеччина); 📰 "Бульвар Гордона" (тижневик); 📰 "Вечірні вісті" (газета); 📰 "Главред" (інтернет-видання); 📰 "Дело" ("Дело", газета); 📰 "День" (газета); 📰 "Донецкие новости" ("Донецькі новості", тижневик); 📺 "Закрита зона" (програма телеканалу "5-й канал"); 📰 "Дзеркало тижня" (тижневик); 📰 "Известия в Украине" ("Ізвестія в Україні", газета); 📰 "Известия" ("Ізвестія", газета, Росія); 📰 "Инвестгазета" ("Інвестгазета", тижневик); 📻 "Інтерфакс-Україна" (інформаційне агентство); 📻 "ІТАР-ТАСС" ("ІТАР-ТАРС", інформаційне агентство, Росія); 📰 "Інтернет-Репортер" (інтернет-видання); 📰 "Киевские ведомости" ("Київські вєдомості", газета); 📰 "Коммерсантъ-Украина" ("Коммерсант Україна", газета); 📰 "Коммерсантъ" ("Коммерсант", газета, Росія); 📰 "Комсомольская правда в Украине" ("Комсомольська правда в Україні", газета); 📰 "Комсомольская правда" (газета, Росія); 📰 "Контракты" (журнал); 📰 "Красная звезда" ("Красная звезда", газета, Росія); 📰 "Левый берег" ("Левий берег", газета); 📰 "Львівська газета" (газета); 📰 "Московский Комсомолец" ("Московський Комсомолец", газета, Росія); 📰 "Независимое бюро новостей" ("Незавісiме бюро новостей", інформаційне агентство); 📰 "Независимое военное обозрение" ("Незавісiме воєнне обозреніє", тижневий додаток до газети "Независимая газета" ("Незавісiма газета"), Росія); 📰 "Неизвестная разведка" ("Неізнєвєстна разведка", журнал); 📰 "Новая газета" ("Новая газета", газета, Росія); 📰 "Обозреватель" ("Обозреватель", інтернет-видання); 📰 "ПіК: політика і культура" (журнал); 📰 "Подробности" ("Побробності", інтернет-видання телеканалу "Інтер"); 📰 "Проект Украина" ("Проект Україна", інтернет-видання); 📰 "Профиль" ("Профіль", журнал); 📻 "Радіо Свобода" (інформаційна служба, США); 📰 "Русский базар" ("Руський базар", тижневик, США); 📺 "Свобода слова" (програма телеканалу ICTV); 📰 "Сегодня" ("Сєгодня", газета); 📰 "Столичные новости" ("Столїчніє новості", тижневик); 📰 "Трибуна" ("Трібуна", інтернет-видання); 📰 "Украина криминальная" ("Україна крiмiнальнєя",

інтернет-видання); ☞ "Українська правда" (інтернет-видання); ☞ "Україна молода" (газета); ☞ "Українська газета" (тижневик); ☞ "Укрінформ" (інформаційне агентство); ☞ "Уманська зоря" (газета); ☞ "УНІАН" (інформаційне агентство); ☞ "Урядовий кур'єр" (газета); ☞ "Факти тижня з Оксаною Соколовою" (програма телеканалу ICTV); ☞ "Факти и коментарии" ("Факти і коментарії", газета); ☞ "Фокус" (журнал).

– Офіційним веб-сайтам (перелік — в алфавітному порядку):

☞ The Federal Bureau of Investigation (ФБР, США); ☞ The U.S. Department of State (Держдепартаменту США); ☞ UNESCO Institute for Statistics (Інституту Статистики ЮНЕСКО); ☞ Верховної Ради України; ☞ Генеральної прокуратури України; ☞ НАТО; ☞ обласних рад України; ☞ Організації об'єднаних націй; ☞ Президента України; ☞ Служби безпеки України; ☞ Центральної виборчої комісії України.

Особлива подяка — тим, хто поділилися ексклюзивно для цієї книги своїми спогадами (перелік — в алфавітному порядку):

Анненкову Михайлу, Березняку Євгену, Бондаренку Костю, Власюку Анатолію, Герасимову Анатолію, Гололобову Сергію, Горбуліну Володимирі, Грицину Олександрі, Джаані Мирославу, Довгополому Анатолію, Єременку Сергію, Кондратюку Валерію, Кормільцеву В'ячеславу, Кременському Борису, Кушніренку Олександрі, Обиходу Миколі, Паливоді Віктору, Романченку Віталію, Солоннікову Владиславу, Тимошенку Володимирі, Тузу Сергію, Шевченку Володимирі, Школенку Володимирі, Щербакі Юрію.

І, звісно ж, Ігорю Смешку, доля якого стала надихаючим фактором для написання цієї книги...

Абсолютно неможливо зрозуміти сучасний світ без врахування роботи спецслужб...

Микола Яковлев, радянський і російський історик, доктор історичних наук

Розвідка стала вагомим чинником, — із числа тих, хто визначає історію...

Рей Клайн (Ray Steiner Cline), заступник директора ЦРУ (1962–1966), засновник Центру стратегічних і міжнародних досліджень (Center for Strategic and International Studies — CSIS) та Ради США з глобальної стратегії (U. S. Global Strategy Council — USGSC)

Останні дні осені 2004 року. Україна обирає нового Президента... Підсумки другого туру виборів оголошені, але їх офіційне опублікування заборонено Верховним Судом. На вулицях і майданах українських міст багатотисячні мітинги...

...28 листопада. Незважаючи на недільний день, суспільно-політичне протистояння продовжує стрімко наростати...

...14–15-та година. Інформаційні агентства та телевізійні канали поширюють офіційну інформацію про те, що "Рада Національної безпеки і оборони України, розглянувши на своєму засіданні 28 листопада 2004 року суспільно-політичну ситуацію в Україні, що склалася після другого туру президентських виборів, запропонувала:

1. З метою подолання політичної кризи, яка стрімко переростає в економічну, обом сторонам конфлікту прискорити процес прийняття рішення під час політичного діалогу, що проводиться.

2. Вважати неприпустимим блокування роботи Верховної Ради, Кабінету Міністрів, Адміністрації Президента, міністерств та відомств, від діяльності яких залежить життєзабезпечення нашого суспільства.

3. Відмінити усі незаконні рішення регіональних органів місцевої влади і невідкладно привести їх у відповідність до діючого законодавства.

4. Вважати неприпустимим застосування сили проти учасників конфлікту з метою недопущення його подальшого загострення за умови дотримання учасниками політичних акцій законодавства України". Це рішення (а точніше — перелік пропозицій) координаційного органу з питань національної безпеки і оборони при Президенті України в дію не вводиться, оскільки відповідний (передбачений статтею 107 Конституції України) указ Президента України не видається...

...20-та година 30 хвилин. Місто Донецьк. Бульвар Пушкіна, 34. 21-ша позачергова сесія Донецької обласної ради IV скликання ухвалює рішення № 4/21-535 — "...призначити на 5 грудня 2004 року проведення обласного референдуму щодо затвердження рішення територіальних громад Донецької області про внесення в установленому порядку змін до Конституції України про федеративний устрій України і надання Донецькій області статусу самостійної республіки у складі федерації..."

...22-га година 15 хвилин. Місто Київ. Майдан Незалежності. Самопроголошений "Комітет національного порятунку" висуває діючому Президенті України ультиматум, на виконання якого дає 24 години. На заклик лідерів опозиції, які заявили з трибуни Майдану про наміри влади "...якнайшвидше розігнати нас по домам..." ("...сьогодні вони мають плани ... розігнати людей, зняти блокаду з уряду і АП [Адміністрації Президента]..."), додаткові багатотисячні колони демонстрантів вирушають до вже заблокованих мітингувальниками будинків Адміністрації Президента і Кабінету Міністрів України...

...22-га година 25 хвилин. Місто Київ. Вулиця Народного Ополчення, 9А. Головне управління внутрішніх військ МВС України. Командувач внутрішніх військ через оперативного чергового

відає усний наказ про приведення внутрішніх військ МВС України Київського гарнізону та тимчасово прикомандированих військових частин територіальних командувань внутрішніх військ МВС України, що знаходяться у місцях тимчасового розташування у Києві та Київській області, у повну бойову готовність. Кілька тисяч військовослужбовців внутрішніх військ отримують зброю (автомати, кулемети, пістолети, снайперські гвинтівки), боеприпаси і починають посадку в автотранспорт...

...Упродовж всього цього дня в одній із військових частин Начального центру "Десна" на Чернігівщині (приблизно сімдесят кілометрів від Києва) прогрівають мотори декілька танків, що готові за сигналом лідера опозиції здійснити марш-кидок на Київ для реалізації розробленого плану із захоплення Адміністрації Президента, будівлі Кабінету Міністрів і апаратно-студійного комплексу Національної телекомпанії України... У найближчому оточенні лідера опозиції вже кілька днів триває боротьба між прихильниками і противниками силового варіанту захоплення влади...

...22-га година 40 хвилин. Місто Київ. Резиденція посла Сполучених Штатів Америки в Україні. Дзвонить мобільний телефон посла.

Початок розмови, яка ведеться англійською мовою (переклад):

— Слухаю.

— Добрий вечір, пане посол. З Вами говорить Голова Служби безпеки України.

— Добрий вечір, пане генерал.

— Маю Вас попередити, пане посол, що здійснюється запис цієї розмови...

— Навіть так?!...

— Так, пане посол, саме так. Вважаю, що від нашої розмови значною мірою відтепер залежить як подальша доля моєї країни, так і репутація Вашої...

...

Українець, що говорив з послом супердержави, був ввічливим, спокійним, переконливим і максимально точним у своїх

формулюваннях. Його запитання й прохання-вимоги були надзвичайно дипломатичні... Діяти так могла лише людина, яка відчувала величезну особисту відповідальність за долю своєї Батьківщини і волею власної долі опинилася на передньому краї...

Людина ця — Ігор Петрович Смешко. Саме про нього і його долю ця книга.

Через п'ять років, 18 грудня 2009 року перший Голова Служби безпеки України генерал Євген Марчук на презентації книги спогадів Миколи Голушка "КДБ України. Останній голова" публічно зазначив: *"Україні двічі дуже пощастило на переломних етапах її історії з керівником її головної спецслужби... Перший раз — з генералом Голушком, під час путчу ГКЧП [рос. — Государственный комитет по чрезвычайному положению (Державний комітет з надзвичайного стану)] у 1991 році, і другий раз — з генералом Смешком у 2004 році — під час «помаранчевої революції»... Ціною питання була кров і розпад держави"*.

"Вам потрібні нові великі потрясіння, а мені — велика країна", — саме так, дещо перефразовуючи відомий вислів Петра Столипіна, зазвичай відповідає Ігор Смешко особливо настирливим журналістам, що ганяються за сенсаціями. Безумовно, він багато знає, багато пережив і переосмислив. Але всі пропозиції щодо написання власних мемуарів ним поки що ввічливо відхиляються. Він впевнений, що будь-яка інформація, яка може бути використана на шкоду величі його Батьківщини, не повинна бути предметом публічного обговорення. І це не пафос, а усвідомлена позиція відповідальної людини — патріота і професіонала, який звик ретельно прораховувати й оцінювати можливі наслідки будь-яких дій.

Дана книга не належить до мемуарного жанру. В ній немає сенсаційних одкровень і авторського ексклюзиву в розгорнутому викладенні роздумів і переживань, супутніх описуванню подій... Це скоріше досвід, отриманий на основі зібраного у відкритих джерелах вже доступного матеріалу, нечисленних інтерв'ю самого генерала, публічних оцінок його діяльності вищими посадовими особами держави, спогадів його близьких друзів і колишніх колег, а також деяких люб'язно наданих ними документів і фотографій.

Перший в Україні багатотомний систематизований звід знань про державу і право, розрахований на широке коло читачів, — "Юридична енциклопедія" (*Юридична енциклопедія в 6 т. / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. — К.: Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана. — Т. 1: А-Г. — 1998. — 672 с.; Т. 2: Д-Й — 1999. — 744 с.; Т. 3: К-М. — 2001 — 792 с.; Т. 4: Н-П — 2002. — 720 с.; Т. 5: П-С. — 2003. — 736 с.; Т. 6: Т-Я. — 2004. — 768 с.)* — наводить щодо героя нашої розповіді таку інформацію (том 5, с. 535):

СМЕШКО Ігор Петрович (17.VIII 1955, м. Христинівка Черкас. обл.) — укр. держ. діяч, доктор тех. наук з 1991, професор з 1992, почес. магістр Об'єднаного ін-ту розвідки при Нац. академії оборони України. Закін. 1977 Київське вище зенітно-ракетне інж. училище, 2000 — Нац. академію оборони України, 2002 —

І. П. Смешко.

юрид. ф-т Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. До 1991 С. займався викладацькою і наук. діяльністю. Працював відп. секретарем Експертної наук. ради МО України (1992), військовим, військово-морським, військово-повітряним аташе та аташе з питань оборони України при Посольстві України у США (1992–95), начальних Головного управління розвідки МО України (1997–2000), аташе з питань оборони, військовим аташе при Посольстві України в Швейцарії — пост. представником МО України при міжнар. організаціях у Женеві (2000–2002), заступником, першим заступником секретаря Ради нац. безпеки і оборони України (2003). Був головою К-ту з питань розвідки при Президентіві України (1995–98), головою К-ту з політики військ.-тех. співробітництва та експерт. контролю при Президентіві України (з 2002). Від вересня 2003 — голова СБУ. Автор понад 100 наук. праць.

В. І. Пристайко.

Декілька разів Ігор Смешко ставав об'єктом професійно зрежесованих і спрямованих особисто проти нього інформаційних кампаній. В ході таких кампаній на сторінки друкованих і осо-

бливо інтернет-видань вихлюпувалась велика кількість навмисне спотвореної і завідомо неправдивої інформації. Внаслідок цього необізнаній аудиторії і зараз дуже важко, що називається, "відокремити зерна від плевел".

Донести до вдумливого читача саме об'єктивну інформацію і має на меті дана книга, книга — досьє...

Батьки, дитинство і юність

Ігор Петрович Смешко народився 17 серпня 1955 року в місті Христинівка на Черкащині у родині залізничника. Його батько — Смешко Петро Іванович, який походив із розташованого недалеко від Христинівки хутора Кивачівка (нині — село Теплицького району Вінницької області), працював слюсарем, а згодом — помічником машиніста в паровозному депо станції Христинівка.

Мати Ігоря Петровича — Щупаківська (Оліфіренко) Марія Миколаївна народилася в місті Покровськ (нині — місто Енгельс, Саратовська обл., Російська Федерація) у родині нащадків запорізьких козаків.

Невеликий історичний відступ

Першими жителями заснованої в 1747 році Покровської слободи (з 1914 року — місто Покровськ) були малоросійські чумаки-возії солі з Полтавської, Харківської і Київської земель гетьманства Малоросійського, яких російський уряд, у зв'язку з початком видобутку солі на озері Ельтон, запросив до Заволжя разом з волами (важкої праці з перевезення солі по степу коні не витримували). Новостворене поселення, де керували — за зразком козацьких родин — голова і отаман, стало важливим перевалочним пунктом на

"Великому Соляному Шляху", яким у XVIII столітті доставлялося 3/4 усієї російської солі. Тоді з території нинішньої України сюди щорічно прибувало 100–200 сімей нових переселенців. Сюди ж після ліквідації Запорізької Січі (1775) переїхала і деяка частина колишніх старшин запорізьких козаків, які отримали від уряду невеликі наділи землі.

У другій половині XVIII століття, відгукнувшись на відповідні маніфести (1762 і 1763 років) Катерини II, тисячі жителів європейських держав, переважно німецької національності, переїхали в Росію і також оселилися на малозаселених у той час берегах річки Волги — на територіях сучасних Саратовської і Волгоградської областей. У 1922–1941 роках місто Покровськ (у 1931 році перейменоване в місто Енгельс) було столицею першої автономної області, створеної в складі РРФСР, — а з 1923 року автономної РСР — Німців Поволжя.

Згідно з переписом населення 1926 року, в АРСР Німців Поволжя, яка була однією з перших у СРСР автономних республік суцільної письменності, частка українців становила 11,99 %.

У 1930 році поблизу міста Покровськ почалося будівництво військової авіашколи, а до 1936 року Енгельська військова авіаційна школа стала однією з кращих льотних шкіл Радянського Союзу.

Перший чоловік Марії Миколаївни Оліфіренко — Борис Матвійович Щупаківській, кадровий офіцер — військовий льотчик, який бував до війни в службових справах у Енгельській військовій авіаційній школі, походив з українського міста Умань (розташоване у двадцяти кілометрах від міста Христинівка). В березні 1944 року, у віці 28-ми років, капітан Щупаківський був смертельно поранений у повітряному бою при визволенні рідного міста. В центрі Умані у братській могилі його і поховали.

Уманська Звiрiя

ОРГАН УМАНЬСЬКОГО МIСЬКОГО I РАЙОННОГО КОМIТЕТIВ КП УКРАЇНИ,
МIСЬКОЇ I РАЙОННОЇ РАД ДЕПУТАТIВ ТРУДЯЩИХ ЧЕРНАСЬКОЇ ОБЛАСТI

№ 91 (8996)

П'ЯТНИЦЯ,
9 червня 1967 року

46-й рiв видання
Цiна 2 коп.

Газета виходить чотири рази на тиждень у вівторок, середу, п'ятницю i суботу.

НИХТО НЕ ЗАБУТИ,
НИЩО НЕ ЗАБУТЕ

СОКІЛ З УМАНІ

ВІГНА прокотилась по нашій землі важким вогняним валом і залишила після себе сиріт, вдов, калік та ще могили... Могили в кожному селі, могили при дорогах. Стоять на могилах обеліски, сто-

ять на могилах бронзові солдати з смутком на обличчя і не дозволяють забувати тих, хто накрия сира земля, хто полг за наше сьогодні, за чисте небо.

...Борис Матвійович Шупанівський, льотчик-капітан, мав 28 років, коли обірвалося його життя. Син кондуктора Уманської залізничної станції, після закінчення семірички пішов на робфак, потім в Качиське вище льотне училище, і нарешті в Київський інститут залізничного транспорту. Та не судилося синові продовжити батьківську справу.

В 1941 році він писав рідним: «Ваш наказ бити ворога, який скалчив нам життя, виконаю так, щоб вам не довелося за мене червоніти». Борис Матвійович пройшов гідний бойовий шлях. Сім разів збивали його літака, але він залишався живим, і пам'ятали неказ рідних, громи ненавистного ворога.

Березень 1944-го. Це був, мабуть, один з найда-

сливіших періодів в житті молодого капітана. Він визволяв рідну Умань від фашистської нечисті. Та уманська земля стала його постійною супутницею.

Наші літаки бомбардували німецькі укріплення на Дністрі. Погриба була допомога і Борис Матвійович добровільно (попереді в Умань була неможливо без прикриття, з одним винищувачем вилетів в Ямполь на місце бою.

Ось і Дністер. Хмари ніби знехотя розсунулись, і на окривлену землю впали сонячні промені. Вони сяйнули по зівшній голубій стрічці, по полях, неначе скроплених воронками від бомб і снарядів. Півсонні «юнкерси» бомбили нашу переправу. П'ять з них повернули в бік Шупанівського, почали атаку. Члени екіпажу помітили, як схилився голова їхнього командира.

Після приземлення Бориса Матвійовича перенесли в літак, який летів на Умань. Відважний капітан

помер, так і не прийшовши до свідомості. А дома чекала на сина мати, на чоловіка — дружина, на батька — донька, найкраща донька в світі з шматочком блакитного неба в очах. Так казав про своє дитя Борис Матвійович. Похоронили його з усіма почесними в садку Імени Котовського.

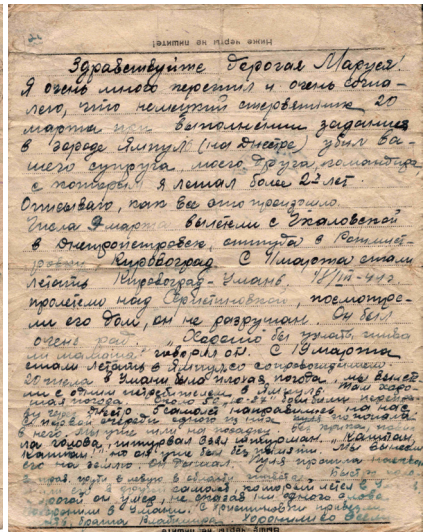
...На братській могилі — живі квіти. Їх кладуть зморщені руки матерів, сильні чоловічі руки і маленькі — дитячі.

Спить спокійним сном, герої. Ваш подвиг живе в нашій пам'яті, в наших серцях.

Г. СТАРОДУВ,
учениця школи № 4.

Цієї весни до учнів четвертої школи приїздила дочка Бориса Матвійовича, Інна Борисівна. Вона розповідала про батька. Дити, затамувавши подих, слухали хвилюючу оповідь про уманчанина, який загинув за рідну землю.

На знімку: Б. М. Шупанівський.

Невеликий історичний відступ

Перша письмова згадка про місто Хрестинівка датована 1574 роком.

Міста Хрестинівка й Умань були нанесені на першу друковану карту території нинішньої України ("Delineatio Generalis Camporum Desertorum vulgo Ukraina", 42×54,5 см, масштаб 1:1 800 000), видану в 1648 році у Гданську (Gdańsk, Польща) за результатами досліджень відомого французького інженера, математика, архітектора і топографа Гійома Левассера де Боплана (Guillaume Le Vasseur de Beauplan), що були здійснені ним

за завданням польського короля Сігізмунда (Sigismund) III. На надрукованих у 1662 році в Амстердамі (Amsterdam, Нідерланди) укрупнених картах Київського і Брацлавського воєводств (підготовлена Гійомом де Бопланом збірка з 8-ми листів-карт "Delineatio specialis et accurata Ukrainae. Cum suis Palatinatibus ac Distictibq, Provincysq adjacentibus" загальний розмір 83×216 см, масштаб 1:450 000) був уже нанесений і хутір Кивачівка.

Тоді ці населені пункти перебували у складі Брацлавського воєводства (Województwo braclawskie) Речі Посполитої (Rzeczpospolita Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego). У 1760 році місту Умань було надано Магдебурзьке право. Після другого розподілу Речі Посполитої (конвенція Росії і Пруссії, підписана 23 січня 1793 року й у вересні того ж року затверджена останньою в історії сесією сейму Речі Посполитої) ці населені пункти відійшли до Російської Імперії.

Мати Ігоря Смешка, за спогадами його одно-
класників, була інтелігентною і добре освіченою
жінкою. Саме вона прищепила синові з раннього
дитинства любов до історії, класичної літератури
та іноземних мов, а також до всього, що пов'язане з
армією і військовою службою.

Ігор Смешко: *"...У нашій родині завжди панував культ армії. Обидва моїх діда воювали. Один [по материнській лінії] — у першу світову і громадянську війни, другий [по батьківській лінії] загинув у сорок першому, у Вітчизняну... Мама стала вдовою у 24 роки..."* (тижневик "Інвестгазета" (рос. — "Інвестгазета"), 1–7 жовтня 2007 року).

"...в родині розмовляли на двох мовах... Батько говорив, зазвичай, українською, мама — на двох мовах..."

... Люблю читати. В основному історичну і мемуарну літературу. В дитинстві мріяв бути істориком і навіть переміг у трьох серйозних історичних олімпіадах. Особливо захоплювався історією України, Росії, стародавньою історією й історією середніх віків. Цікавився також наполеонівськими війнами і взагалі воєнною історією..."

(тижневик "2000", 30 квітня 2004 року).

Сергій Гололобов, однокласник Ігоря Смешка [нині — виконуючий обов'язки голови правління ВАТ "Київський завод Реле і Автоматики", м. Київ]: "...Ігор Смешко, з яким ми вчилися в одному класі, був одним із найбільш обдарованих учнів нашої школи ... Близьке знаючи історію і літературу, він був також одним із кращих математиків... Наш клас, затамувавши подих, міг годинами слухати Ігоря, коли, за відсутності викладача, який раптово захворів, ми просили його [Ігоря] розповісти нам черговий роман [Олександра] Дюма... Ігор з дитинства був не за віком серйозною, надійною і відповідальною людиною. Можливо, це пов'язано з тим, що з дванадцятирічного віку він залишився єдиним чоловіком в сім'ї... Ігор був дуже дружний зі своєю мамою — Марією Миколаївною, яка завжди пишалася своїм сином. А Ігор, і це було видно, дуже любив і поважав її... Він був також дружний і сильно прив'язаний до своєї старшої сестри Інни..."

Володимир Школенко, співучень Ігоря Смешка [нині — полковник запасу СБУ, інвалід війни, мешкає у місті Христинівка]: "...У 1964 році я став першокласником Христинівської середньої школи № 1. На одній із самих перших шкільних лінійок нам представили голову ради дружини шкільної піонерської організації — Ігоря Смешка ... Невдовзі для нас — «первачків» — він став справжнім товаришем, а іноді й захисником..."

Дорога до школи і в мене, і в Ігоря проходила однією вулицею. Ми потоваришували і багато часу проводили разом: грали у футбол, волейбол, ручний м'яч, займалися легкою атлетикою, читали книжки... Хлопці з класу Ігоря були нашими шефами під час підготовки і проведення військово-спортивної гри «Зірниця»...

З восьмого по десятий клас Ігор Смешко обирався секретарем комітету комсомолу нашої школи.

Саме він і його однокласник Юрій Дьяченко дали мені рекомендацію для вступу до комсомолу. З часом я очолив комсомольську організацію класу. На усіх шкільних заходах, які відбу-

валися у той час, — від збору металобрухту до вечорів відпочинку — Ігор завжди був у вирі подій. Запам'яталися мені тоді не за роками дорослі якості Ігоря: вихованість, порядність і доброзичливість у стосунках з людьми, поєднані з твердим характером і внутрішньою гідністю у поводженні з усіма. І зі старшими за віком, і з однолітками... Повага до нього з боку вчителів і учнів була заслуженою і щирою... Ігор усього досягав сам. У нього, здавалося, вистачало часу на все: і на відмінне навчання, і на спорт, і на успішні постановки в драмгуртку районного будинку культури, і на комсомольську роботу.

Після закінчення школи Ігор здивував районне керівництво, відмовившись від привабливої в той час пропозиції — одразу розпочати багатообіцяючу для нього комсомольсько-партійну кар'єру, одночасно із заочним навчанням на історичному факультеті університету... Замість цього він вирішив стати офіцером, обравши для себе нелегкий шлях кадрового військового. Гадаю, що тут зіграла свою роль і сімейна традиція по лінії його мами...

У січні 1973 року до нашої школи прийшли у військовій формі двоє курсантів — Ігор Смешко і Юрій Дьяченко. Щоб послухати розповідь курсантів-першокурсників про доросле військове життя, в актовій залі школи після уроків зібралися майже всі старшокласники і вчителі. Саме тоді дуже багато хто з нас — майбутніх випускників — визначились із вибором свого життєвого шляху...

Багатьох у нашому невеликому містечку також вразило свого часу і те, що після повернення з першого свого закордонного відрядження, куди він був направлений після закінчення військового училища, Ігор, будучи ще неодруженим, одразу ж забрав до себе свою маму. Решту свого життя Марія Миколаївна прожила разом з ним...

...Минув не один десяток років... Ігор Петрович, і я про це знав, захистив докторську дисертацію, обіймав високі державні посади, став генералом... І ось одного разу, на вулиці рідного міста я побачив людину із знайомими мені з дитинства

рисами обличчя. Початок нашого діалогу запам'ятався мені дуже гарно. Підійшовши, я запитав: «Товаришу генерал, це ви?» «Для тебе я завжди буду просто Ігорем», — його посмішка була щирою і відкритою, як і тридцять років тому...»

У 1972 році Ігор Смешко закінчив Христинівську середню школу № 1. У його атестаті була лише одна четвірка. Решта — п'ятірки.

Невеликий історико-статистичний відступ

У 1972 році в місті Христинівка з населенням 12 100 жителів було "2 лікарні (районна і залізнична), 2 поліклініки, 2 аптеки, 2 рентген-кабінети ... 4 дитячі садки з ясельними групами та дитячі ясла ... 2 середні школи ... заочна середня і музична школи, будинок піонерів, станція юних техніків ... будинок культури, 5 профспілкових клубів, 10 бібліотек з книжковим фондом 120,5 тисяч томів" (Історія міст і сіл Української РСР (в 26-ти томах). Черкаська область. — К.: Інститут історії АН УРСР, голова Головної редколегії — Тронько П. Т., голова редколегії томо — Стешенко О. Л., 1972. — 652 с., с. 609–610).

У формуванні для мешканців Христинівки такої кількості бібліотек, можливо, брав участь і їхній видатний земляк, уродженець міста Христинівка, відомий письменник і драматург, а також радянський політичний і державний діяч Олександр Євдокимович Корнійчук (1905–1972) — депутат Верховних Рад УРСР і СРСР I–VIII скликань (1937–1972), член ЦК КП УРСР (1949–1972) і ЦК КПРС (1952–1972), Голова Верховної Ради УРСР (1947–1953 і 1959–1972), академік АН СРСР (1943), п'ятиразовий лауреат Сталінської премії (1941, 1942, 1943, 1949, 1951), лауреат Міжнародної Ленінської премії (1960), Герой Соціалістичної Праці (1967).

Як би там не було, але нескладні розрахунки показують, що кількість книг у масових бібліотеках на тисячу жителів у місті Христинівка (9 959) була тоді у понад півтора рази більшою, ніж в середньому і в Українській РСР, і в Радянському

Союзи (6 529 і 6 031 відповідно станом на 1 січня 1976 року за даними третього (1969–1978) видання Великої Радянської Енциклопедії).

Щоб завершити тему, зазначимо лише (без коментарів), що у сучасній Україні, за даними Інституту Статистики ЮНЕСКО (UNESCO Institute for Statistics), на тисячу жителів припадає лише 88 бібліотечних книг (55-те місце у світі).

Початок військової служби

У 1972 році, закінчивши середню школу, Ігор Смешко поступив до Київського вищого артилерійського інженерного училища імені С. М. Кірова. Це військове училище було найстарішим у Києві (колишнє Миколаївське юнкерське училище) і вважалося одним із найелітніших

вищих військових навчальних закладів СРСР. З 1974 року воно стало Київським вищим зенітно-ракетним інженерним училищем імені С. М. Кірова. Нині на

території цього училища розташовується головний військовий ВНЗ країни — Національний університет оборони України.

Ігор Смешко: *"...Мені пощастило, що першими моїми наставниками у військовому училищі були ще офіцери-фронтовики. Вони навчили мене, як я вважаю, головному — любити й пишатися своєю Батьківщиною, дорожити офіцерською честю та довірою своїх підлеглих і, перш за все, служити й захищати свій народ і свою Батьківщину..."*

(газета "Українська газета", 13–19 квітня 2005 року).

В'ячеслав Кормільцев, однокурсник Ігоря Смешка [нині —

полковник запасу, керівник департаменту безпеки у країнах Центральної і Східної Європи одного з підрозділів транснаціональної корпорації "British American Tobacco"]: "...з Ігорем Смешком ми познайомилися у 1972 році на першому курсі училища. Зустріч з ним — могу

стверджувати це зараз із повною впевненістю — багато в чому змінила моє ставлення до життя. З перших днів нелегкого навчання у військовому училищі поруч зі мною була непересічна у всіх відношеннях людина. Ігор вже тоді помітно вирізнявся серед інших курсантів. Не лише мене вражали глибина його знань і широка ерудиція. Він міг напам'ять розповідати цілі розділи з книг, причому як оповідач робив це майстерно, володіючи рідкісним даром переконання. А притаманні йому високі людські якості практично у всьому ставили його на перші позиції, викликали повагу і прагнення до наслідування.

Іноземну мову ми вчили разом. У той час, коли мало хто бачив у цьому якусь розумну перспективу, він якось легко зміг переконати мене, що це важливо. І у подальшому мені це дійсно дуже знадобилося.

Вже після першого семестру організаторські здібності Ігоря були помічені. Він став першим командиром — сержантом, призначеним із числа курсантів, які не служили в армії до вступу в училище. Гадаю, що не лише безсумнівні організаторські здібності, але і загострене почуття порядності й справедливості, дозволили йому тоді успішно впоратися з новими обов'язками у непростому курсантському колективі.

Ігор завжди вмів ставити високі цілі і досягати їх. Незважаючи на чудові природні дані, він ніколи не допуслав

ЖВЗ РЛС ім. С. М. Героєва
1956-28 черв. 1977

розслабленості у навчанні. На іспити заходив, зазвичай, першим і відповідав практично без підготовки, здаючи всі предмети тільки на відмінно..."

Курсант
Смешко Игорь Петрович
За достигнутые успехи
в боевой и политической
подготовке и примерную
воинскую дисциплину награ-
ждается личной фотографич-
еской карточкой военнослу-
жащего снятой при развер-
нутом Знамени Училища

Начальник строевого отдела
майор-инженер И. Ставильчук
30 июня 1975г.

У 1977 році Ігор Смешко закінчив військове училище із золотою медаллю (диплом з відзнакою В-І № 014429 — Додаток 2), отримавши кваліфікацію військового інженера з радіотехніки. Початок його офіцерської служби — у військових частинах протиповітряної оборони в Групі Радянських військ у Німеччині.

Ігор Смешко: "...початок моєї офіцерської служби в НДР у 1977

році. Досі пам'ятаю здивування від знову відкритого для мене в ті роки факту, що німці, яких ми перемогли в останній війні, живуть краще ніж ми, переможці... І все ж, почуття гордості за приналежність саме до тієї армії, яка врятувала світ від фашизму і виграла ту страшну війну, було всеосяжним... І оточуючі нас це також відчували..."

(журнал "Софійській" ("Sofyuskiy"), березень 2009 року).

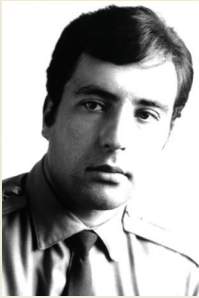
"...У 1972 році, коли я поступав у Вище військове училище, я свідомо робив свій вибір ... через 5 років, коли я закінчив це училище, я був направлений для служби в групу радянських військ

у Німеччині. Я пам'ятаю перше своє враження, коли я приїхав на німецьку землю, ще тоді НДР, і був дуже здивований, чому рівень життя у німців, яких ми перемогли у війні, вищий, ніж у колишньому СРСР.

...

Але повірте мені, я відчував надзвичайну гордість за належність до армії, яка перемогла фашизм у світовій війні. І я пам'ятаю навіть ставлення німців. Вони відчували і міць, і вони відчували певну нашу гордість за належність до цієї армії..." ("Радіо Свобода", 25 серпня 2009 року).

Михайло Анненков, товариш по службі Ігоря Смешка у 1977–1979

роках (в/ч п/п 06454, Група Радянських військ у Німеччині) [нині — полковник запасу, учасник бойових дій в Афганістані, мешкає у місті Полтава]: "...За більш ніж тридцятирічну кадрову службу в лавах Збройних Сил, включаючи два роки в Афганістані, служба у Групі Радянських військ у Німеччині залишила в моїй пам'яті найяскравіші й добрі спогади... Не останню роль, звісно, мав і наш вік. Ми пишалися тоді своєю Батьківщиною і життя було прекрасним: свобода після кількох років «казарми» у військовому училищі, тобі трохи більше двадцяти, ти молодий, красивий і сповнений сил, на тебе задивляються дівчата, а плани в голові — тільки найбільш амбітні...

З Ігорем Смешком ми вперше зустрілися у 1977 році. Саме мене командир частини відправив на вокзал міста Магдебурга, щоб зустріти випускників КВЗРІУ. Із двох молодих офіцерів, які очікували мене на пероні, більш імponentно виглядав високий широкоплечий лейтенант з квадратним підборіддям. На його фоні дуже витонченим виглядав його товариш — це і був Ігор Смешко — стрункий, з великими темними допитливими очима, немовби підтверджуючи усім своїм виглядом, що не всі ще наші офіцери втратили схожість із дореволюційними... Такою була наша перша зустріч і моє перше враження...

За два роки спільної служби в Групі Радянських військ у Німеччині, де ми жили в одному ДОСі [дім офіцерського складу] і, здружившись, проводили разом вільний час, а на навчаннях ділили один намет або КУНГ [кузов уніфікований нормальних габаритів], я зрозумів, що Ігор — неординарна особистість. Він мав феноменальну пам'ять — міг цитувати цілі сторінки із «Наполеона» академіка Тарле... Через рік служби у його першій офіцерській атестації було записано: «холоднокровний і врівноважений. У критичних ситуаціях діє спокійно і рішуче»... За бездоганною ввічливістю Ігоря дійсно ховалися сталева воля і залізний характер. Його також відрізняли дивовижна цілеспрямованість і вимогливість, насамперед до самого себе. Щодня, рівно о 21.00, якщо він не був зайнятий по службі, «військовий» лейтенант сідав за підручники — з вищої математики, іноземної мови та інші, — що більшістю офіцерів частини сприймалося як дивацтво. Він чудово опанував німецьку мову, а також, особливо не афішуючи, вивчав англійську.

Ігор був охайним у всьому, перш за все у зовнішньому вигляді й у побуті. Його холостяцька «келія» сяяла чистотою, підручники на столі лежали акуратною стопкою, ліжко щоденно застелялося із «відбиттям кантика». І це в той час, коли над тобою не стоїть старшина! Ті, хто служив, мене розуміють...

Через два роки, в 1979 році, ми разом виїхали до Києва: Ігор поступив до ад'юнктури КВЗРІУ, я — в академію ППО СВ... Не можу сказати, що вже тоді припускав, що, окрім наукової кар'єри, Ігор зможе проявити себе і як воєнний розвідник, але якесь непевне передчуття — враховуючи ті якості, які були йому притаманні — особисто в мене було..."

Наукова кар'єра

У 1979 році Ігор Смешко, який на той час вже вільно володів і англійською, і німецькою мовами, поступив до ад'юнктури (аспірантури) закінченого ним раніше із золотою медаллю військового ВНЗ.

20 квітня 1983 року Ігор Смешко успішно захистив свою першу дисертацію — на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук за науковою спеціальністю "Системи наведення керованих ракет" (диплом ТН № 068217 — Додаток 3). Дисертація була присвячена захисту систем наведення ракет найновіших на той час зенітно-ракетних комплексів від активної радіоелектронної протидії. Його подальша викладацька діяльність залишила слід не лише в головах, а й у душах багатьох тогочасних курсантів.

Олександр Кушніренко, в 1984–1989 роках — курсант КВЗРІУ

ім. С. М. Кірова [нині — керівник Апарату Прем'єр-міністра України, державний службовець 2-го рангу]: *"...Молодий майор, кандидат технічних наук Ігор Петрович Смешко — провідний викладач профільної спеціальної дисципліни «Основи побудови зенітно-ракетних комплексів» — був для нас, майбутніх офіцерів, своєрідним кумиром і справжнім зразком для наслідування. Лекції та групові заняття він проводив з незмінним натхненням і величезною самовіддачею, не забуваючи, в той же час, за безліччю складних формул і про виховні моменти. Відчуваючи, очевидно,*

настання моменту «переобтяження» у сприйнятті нових для нас теоретичних викладок, він міг на короткий час переключити нашу увагу, демонструючи власним прикладом, що офіцер повинен бути не лише професіоналом своєї справи, але й всебічно розвинуеною особистістю. Доречно і з користю для нашого світогляду, який тоді ще тільки формувався, він часто цитував класиків літератури чи філософів. Міг напам'ять переказати цілі уривки з творів Льва Толстого або Фрідріха Великого...

У курсантському середовищі ми називали майора Смешка «інтелігентом до мозку кісток». У ньому чудово поєднувались істинно офіцерська «кісточка» зі справжніми інтелігентністю та благородством. Нам завжди здавалося, що саме такими і були царські офіцери. На старших курсах багато хто з нас прагнули до того, щоб саме він був керівником курсової чи дипломної роботи...

Після закінчення училища я служив у Західній групі військ на Магдебурзькому полігоні в населеному пункті Новий Планкен, тобто в тому ж військовому містечку, де, як виявилося, починав свою офіцерську службу і лейтенант Смешко. Про це я дізнався у грудні 1989 року, коли, приїхавши до рідного училища у відрядження, зустрів Ігоря Петровича, тоді вже підполковника. Ми багато про що поговорили під час тієї зустрічі, але одна із його порад буквально закарбувалася у моїй пам'яті і, можна навіть так сказати, багато в чому визначила мою подальшу долю. Дуже скромно і якимось по-батьківськи він тоді сказав мені: «Розумію, що важко і часу ні на що не вистачає... Але не прогав свій шанс у житті... Якщо хочеш досягти чогось — невтомно вчися, працюй над собою, пізнавай нове і цілеспрямовано крокуй вперед. Якщо треба — завжди допоможу»...

Останнє десятиліття існування Радянського Союзу було досить успішним для молодого офіцера-вченого.

"...наукова діяльність Ігоря Смешка відбувалася у основних ракетних ВУЗах Києва (зокрема, розробка на базі КВЗРІУ ім. С. М. Кірова стенду напівнатурного моделювання систем самонаведення на повітряні цілі в умовах завад найновіших на той час ракет) і провідних московських НДІ, пов'язаних із системами наведення керованих ракет і високоточною зброєю..."

(Науковці України — еліта держави. Довідково-біографічне видання. — К.: Логос Україна, 2010. — 240 с., с. 192).

У 1988 році Ігор Смешко поступив до докторантури Військової академії протиповітряної оборони Сухопутних військ імені О. М. Василевського.

У 1988–1992 роках він послідовно отримав нижчезазначені вчені ступені й звання:

- 10 жовтня 1988 року рішенням Державного комітету СРСР з народної освіти йому було присвоєно вчене звання "доцент" по кафедрі спеціальних дисциплін (атестат ДЦ № 005253 — Додаток 4).
- 27 березня 1992 року він захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора технічних наук по науковій спеціальності "Воєнна кібернетика, системний аналіз і синтез" (диплом ДТ № 013459 — Додаток 5). Дисертація була присвячена системному підходу до проектування комбінованих систем наведення ракет багатоканальних зенітно-ракетних комплексів, що діють в умовах активної радіоелектронної протидії супротивника.
- 26 травня 1992 року рішенням вченої Ради Військової академії протиповітряної оборони Сухопутних військ йому було присвоєно вчене звання "професор" (атестат ПР № 000378 — Додаток 6) по науковій спеціальності "Військова кібернетика, інформатика, системний аналіз, дослідження операцій і моделювання систем та бойових дій військ ППО і ВПС".

Владімір Чернов (рос. — Владимир Чернов [і тут, і в подальшому автор не буде застосовувати розповсюджену чомусь практику "перекладу", а точніше — заміни українськими нібито аналогами імен іноземців (громадяни Росії, між іншим, теж іноземці), тобто "перехрещувати" Владіміра у Володимира, Майкла — у Миколу, Кетрін — у Катерину і т. п.] — заступник Генерального директора МНДІ "Агат" з наукової роботи, заступник Генерального конструктора МНДІ "Агат":

"...З Ігорем Петровичем ми познайомилися 25 років тому, у 1979 році. В той час він, молодий лейтенант, закінчивши із золотою медаллю КВЗРІУ і відслуживши у Німеччині, повернувся на Батьківщину й одразу зайнявся улюбленою справою — науковою діяльністю. По роботі ми зіткнулися, розробляючи разом на базі Київського вищого зенітно-ракетного інженерного училища стенд напівнатурного моделювання систем самонаведення на повітряні цілі в умовах складних перешкод новітніх на той час ракет ... Очолював роботу генеральний конструктор, доктор технічних наук І. Г. Акоюн, у теперішній час — вчений зі світовим ім'ям в галузі систем керування ракетами, зокрема в галузі розробок радіолокаційних головок самонаведення різних типів і призначень ...

... Якщо охарактеризувати ІП [Ігоря Петровича] одним словом, то це дійсно талант... Йому притаманна здорова одержимість. Далеко не всі віддавалися роботі так само, до останку. Він швидко виявляє суть проблеми. З такою ж швидкою реакцією він вирішує всі життєві питання. Підготовка і захист двох дисертацій пройшли блискуче. Вражаюча акуратність, глибина й новизна. За ІП нікому не було соромно. Все було заслужено, доцільно, і найголовніше — практично все, що було задумано на папері, втілено у розробках і діючих зразках. Більш ніж 100 наукових публікацій і винаходів за доволі короткий час! У нього великі перспективи і як у вченого, і, кажучи сучасною мовою, як у топ-менеджера. Йому притаманне досить

рідкісне поєднання: глибокі наукові знання, широкий світогляд, системний підхід до вирішення проблем, наполегливість у їх вирішенні, впевненість у своїх силах, гнучкість творчого розуму, вміння надихати людей і вести за собою... Що стосується його талантів і здібностей, то я б сказав, що такі люди з'являються на світ десь раз на 100 років. Ще в училищі й ад'юнктурі я і багато моїх колег передбачали, що ІП чекає високий, успішний і незвичайний політ..."

(журнал "Неизвестная разведка" (рос. — "Неизвестная разведка"), № 10–11, 2004 рік).

Московський науково-дослідний інститут (МНДІ) "Агат" (м. Жуковський, Росія; початково — ОсКБ-15) — провідне підприємство оборонної промисловості СРСР, а нині Росії в галузі створення радіолокаційних головок самонаведення для ракет військових зенітних-ракетних комплексів ("Куб", "Бук" та їх модифікації), корабельних комплексів ("Штіль", "Ганг"), а також для всіх ракет, що є озброєнням винищувачів-перехоплювачів (МіГ-23, -25, -29, -31, Су-27 та їх модифікацій).

Тепло згадує молодого офіцера-вченого по багаторічній спільній роботі й Генеральний конструктор МНДІ "Агат" — лауреат Ленінської (1972) і Державної (1980) премій СРСР Іосиф Грігорьевіч (рос. — Иосиф Григорьевич) Акопян.

ВОЕННО-ИСТОРИЧЕСКИЙ АРХИВ

2006
№ 8 (80)
август

ОТКРЫТОЕ АКЦИОНЕРНОЕ ОБЩЕСТВО

Московский научно-исследовательский институт "АГАТ" история создания и развития

г. Жуковский, 2002

Уважаемому Игорю Петровичу Сивенко на добрую память о многолетней совместной работе и с наилучшими пожеланиями.
Алексей
10.04.03

Одне із численних свідчень (у даному випадку термін "свідчення" ("свідцтво") має буквально-документальне значення) "багаторічної спільної роботи" Смешка Ігоря Петровича і Акоюна Іосіфа Грігор'євіча:

Ігор Смешко: "...досить велику частину своєї службової кар'єри я провів у системі вищої військової освіти і науки Збройних Сил колишнього СРСР. Цьому, мабуть, сприяло те, що я закінчив вище інженерне училище із золотою медаллю і, ще будучи старшим лейтенантом, захистив кандидатську дисертацію. Моєю спеціалізацією були системи наведення керованих ракет і високоточної зброї..." (тижневик "2000", 30 квітня 2004 року).

Владислав Солонніков, товариш по службі Ігоря Смешка у

1989–1991 роках [нині — полковник запасу, доктор технічних наук, професор кафедри застосування інформаційних технологій Національного університету оборони України]: "...З Ігорем Петровичем ми особливо близько зішлись у 1989 році, коли разом проходили докторантуру Академії ППО Сухопутних військ. Ігор був наймолодшим докторантом академії, однак у колективі маститих вчених він

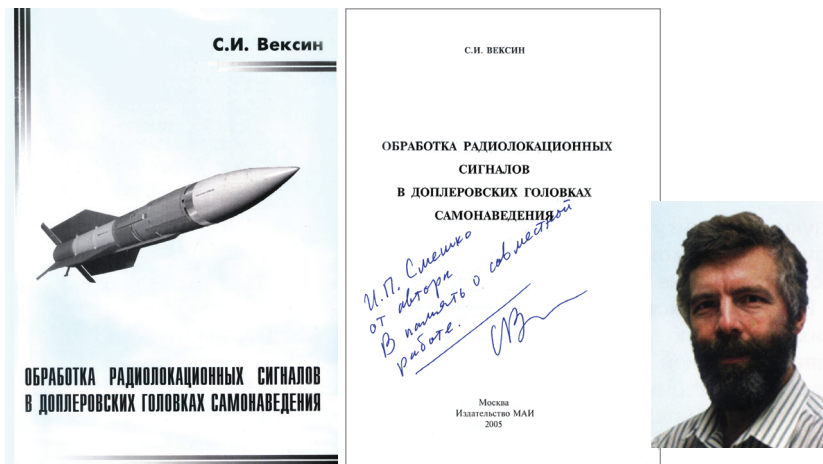
дуже швидко завоював повагу й авторитет. Його відрізняли не лише глибокі наукові знання, але й висока працездатність, наполегливість і винахідливість при проведенні наукових досліджень. При всій своїй безперечній скромності й коректності в спілкуванні з колегами, він виявляв вражаючу внутрішню зібраність, наполегливість і непоступливість, відстоюючи теоретичну обґрунтованість і демонструючи експериментальне підтвердження своїх нових наукових результатів. На чимало із цих результатів були отримані державні патенти про винаходи й акти щодо їх реалізації в конструкторських розробках новітніх зразків зенітно-ракетного озброєння. Тому було цілком очікувано, що Ігор Петрович достроково подав до захисту і блискуче захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора технічних наук.

Професійне прагнення Ігоря Петровича до поглиблення своїх знань у галузі точних наук дивним чином поєднувалось із його захопленням гуманітарними дисциплінами. З юних літ він захоплено займався вивченням іноземних мов. І в докторантурі, у вільний від служби час, він продовжував удосконалювати свої знання на різноманітних платних курсах то німецької, то англійської мов щоразу все більш підвищеної складності. Про його високий рівень знання англійської та німецької мов на кафедрі іноземних мов академії знали всі, тому І. П. Смешко щорічно залучався до складу комісії з прийому кандидатських іспитів з іноземних мов у ад'юнктів і пошучаків.

У Ігореві Петровичу мене також вразило його особливо ніжне, шанобливе і ввічливо-уважне ставлення до матері. Я ніколи не вважав себе поганим сином і теж дуже любив свою маму. Але тоді, дивлячись на те, наскільки зворушливо-турботливим є він у спілкуванні з Марією Миколаївною, я, на свій сором, усвідомив, що був недостатньо турботливим і уважним до своєї матері.

Призначення І. П. Смешка на посаду військового аташе України в США мене не дуже здивувало. Більш гідної кандидатури особисто я не бачив. На мою думку, саме такий офіцер — всебічно підготовлений, високоосвічений, по-справжньому інтелігентний та достатньо стриманий у своїх емоціях і публічних судженнях — і повинен був представляти Україну та її Збройні Сили за кордоном..."

Пам'ятає про спільну роботу з Ігорем Смешком і заступник Генерального конструктора МНДІ "Агат" доктор технічних наук Сергей Ігоревич Вексін (рос. — Сергей Игоревич Вексин):

Після розпаду Радянського Союзу і проголошення незалежності України Ігор Смешко був запрошений у тоді ще тільки створене Міністерство оборони України на посаду відповідального секретаря Експертної наукової ради. Завданням цієї Ради, створеної

наприкінці 1991 року, був науковий супровід будівництва Збройних Сил України і процесу створення в нових умовах системи їх взаємодії з вітчизняним військово-промисловим комплексом, який "замикався" раніше виключно на союзні міністерства у Москві.

Юрій Прокоф'єв, член створеного у вересні 1991 року організаційного ядра Міністерства оборони України [у 2004–2005 роках — перший заступник Секретаря РНБО України, нині — генерал-майор у відставці]: *"...прийшов молодий доктор технічних наук І. П. Смешко, який виявив і показав на цій роботі великий ентузіазм, неабиякі системні знання та організаторські здібності... Він і став у той час основним ідеологом розробки концепції військової науки, а також основних напрямів розвитку ДКРів та НДДКРів для ЗС України. Він був також першим відповідальним секретарем Експертної ради Міністерства оборони України... Практично він керував роботою Ради, користуючись великим авторитетом серед військових вчених..."*
(журнал "Неизвестная разведка" (рос. — "Неизвестная разведка"), №10–11, 2004 рік).

Однією з численних проблем, вирішенням яких займався у той період Ігор Смешко, було збереження українсько-російської науково-технічної та технологічної кооперації у серійному виробництві в Україні новітніх на той час керованих ракет класу "повітря-повітря" з активною радіолокаційною головою самонаведення. За радянською класифікацією — Р-77, за класифікацією МО США і НАТО — AA-12 Adder ("Гадюка"). Ця ракета, названа американцями "ракетною завоювання переваги у повітрі", не мала на той час аналогів у світі, окрім подібної до неї американської ракети AIM-120 Slammer ("Хлопушка") системи "AMRAAM" (Advanced Medium-Range Air-to-Air Missile), що була прийнята на озброєння ВПС США у 1991 році. Наявність цих ракет у складі озброєння авіаційних комплексів перехоплення середньої і великої дальності дозволяло вперше у світовій практиці реалізувати в повітряному

бою для окремого літака принцип багатоканальності (по цілям), а також принцип "пустив — забув" (стосовно ракет).

Невелике техніко-тактичне пояснення

Реалізація на практиці принципів багатоканальності й "пустив — забув" означає наявність можливості в окремого літака-перехоплювача атакувати одночасно декілька різних повітряних цілей (у разі оснащення ракетами Р-77 літаків типу МіГ-29 або СУ-27 — до чотирьох-шести). Причому випущені по цілях ракети в польоті практично автономні. Вони не потребують будь-якого супроводу з боку літака-перехоплювача, оскільки кожна з них наводиться на ціль власною активною радіолокаційною головкою самонаведення. Тобто літак-перехоплювач після пуску ракет може "забути" про них. Ця технічна можливість, у свою чергу, дає літаку-перехоплювачу очевидну тактичну перевагу, що полягає у мінімізації або взагалі зведенні до нуля часу свого перебування у зоні досяжності бортового озброєння літаків супротивника.

Найбільш наочною ілюстрацією переваг цього типу ракет стала повітряна операція країн НАТО проти Югославії у 1999 році. Тоді військово-повітряні сили Югославії мали на озброєнні літаки радянського виробництва, в тому числі — МіГ-29, які практично нічим не поступалися за своїми льотно-технічними характеристиками західним зразкам, що застосовувались в операції. Однак ці літаки не змогли завадити авіації країн НАТО завоювати повну перевагу в повітрі. Сучасні авіаційні ракети (типу Р-77) у югославських ВПС були відсутні, а літаки країн НАТО ракетами такого типу ("AMRAAM") були озброєні.

Створення (розробка та підготовка серійного виробництва) авіаційних комплексів перехоплення на базі літаків МіГ-29, СУ-27 і ракет типу Р-77 було в СРСР однією з десяти найбільш при-

оритетних стратегічних програм переозброєння Збройних Сил. Розробка ракети й авіаційного комплексу перехоплення в цілому здійснювалась російськими конструкторськими бюро та НДІ, в тому числі ОКБ "Вимпел" (рос. — "Вымпел") і МНДІ "Агат", з якими Ігор Смешко мав давні наукові зв'язки. Серійне виробництво активної радіолокаційної головки самонаведення і ракети в цілому тривалий час готувалось і опановувалось на провідних київських заводах ("Комуніст" і НВО ім. Артема). Вельми трудомісткий, технологічно складний та фінансово-затратний процес підготовки на українських підприємствах серійного виробництва ракет Р-77 був у 80-ті роки під контролем ЦК КППС і особисто першого секретаря ЦК КПУ В. В. Щербицького. На початку 90-х років — практично напередодні розпаду Радянського Союзу — дана програма була успішно завершена. На Київському ВО "Комуніст" (нині — ВАТ "Київський завод "Радар") було опановано серійне виробництво активної радіолокаційної головки самонаведення 9Б-1348, а на НВО ім. Артема — виробництво авіаційної ракети Р-77 в цілому.

У питанні збереження після розпаду Радянського Союзу операції України і Російської Федерації в серійному виробництві ракет Р-77 доктора технічних наук, підполковника Смешка підтримували в той час і голова Експертної наукової Ради Мініборони України доктор технічних наук, професор, генерал-лейтенант І. Ф. Оленович, і авторитетні представники російського ВПК. У першу чергу — розробники цього виду озброєнь. Зі свого боку вони були готові і в подальшому забезпечувати авторський і конструкторський супровід серійного виробництва цих виробів у разі здійснення його в Україні.

Однак вирішити в той час дану проблему Ігорю Смешку було не під силу. Не допомогло й письмове звернення Експертної наукової ради Міністерства оборони України особисто до Президента України Л. М. Кравчука. Через очевидне нерозуміння суті питання з боку тодішнього вищого керівництва міністерства оборони і держави виробництво в Україні активних головок самонаведення 9Б-1348 і ракет Р-77 було зупинено.

Мирослав Джаіані, у 1992 році — співробітник Експертної наукової Ради Міністерства оборони України, полковник у відставці: "...в Експертній науковій раді Міноборони Ігорю Петровичу працювалося нелегко. У керівництві Генштабу тоді було небагато людей, які розуміли значення науки для обґрунтування стратегії побудови збройних сил і всю важливість поєднання цього процесу зі стратегією розвитку науково-технічного потенціалу українського ВПК...

У той час Ігор Петрович вважав, що інтереси забезпечення безпеки України потребують збереження на її території якщо не стратегічної, то хоча б тактичної ядерної зброї... Передбачаючи, проте, що Україна, скоріш за все, не витримає тиску в цьому питанні з боку США і Росії, він, будучи офіцером-ракетником і справжнім вченим-«системником», особливо болісно сприйняв свою невдачу в боротьбі за збереження в Україні виробництва сучасної високоточної зброї... Він дуже образно доводив тоді, що без сучасного авіаційного ракетного озброєння навіть найсучасніші літаки з найкраще підготовленими пілотами будуть у повітрі всього лише «голубами миру», що демонструють противнику фігури вищого пілотажу...

У листі, який Ігор Петрович підготував у 1992 році на ім'я Президента України, обґрунтовувалось, що без збереження в Україні виробництва ракети Р-77 і активної головки до неї, Україна невдовзі втратить наявний науково-технічний потенціал для власних розробок високоточної зброї середньої і великої дальності. І тоді про можливість створення в майбутньому власних багатоканальних авіаційних комплексів перехоплення і багатоканальних систем протиракетної оборони і ППО на базі активних систем наведення в Україні можна буде забути... На жаль, обґрунтовані побоювання Ігоря Петровича, що не були почуті у той час на відповідному рівні, як показало майбутнє, багато у чому підтвердилися..."

Забігаючи вперед, відзначимо, що через багато років Росії вдалося, витративши величезні кошти, самостійно опанувати серійне виробництво таких ракет на своїй території. Україна ж, втративши наявний на той час виробничо-технологічний набуток, взагалі не має подібних ракет на озброєнні своїх ВПС. Відповідні негативні наслідки для боездатності української винищувальної авіації, системи ППО й обороноздатності країни в цілому, мабуть, очевидні.

Завершуючи розділ, присвячений опису наукової кар'єри героя розповіді, констатуємо лише, що остання зовсім не завершилася у зв'язку з описуваним далі "крутим поворотом" у його житті. У 2004 році (відповідний Указ Президента України — від 10 грудня 2004 року № 1463 — має гриф обмеженого доступу) Ігор Смешко став Лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки.

**КОМІТЕТ З ДЕРЖАВНИХ ПРЕМІЙ УКРАЇНИ
В ГАЛУЗІ НАУКИ І ТЕХНІКИ**

13 грудня 2004 року

Лауреатові Державної премії України
в галузі науки і техніки

СМЕШКУ І.П.

Шановний Ігор Петрович!

Сердечно вітаю Вас з високою відзнакою - присудженням
Державної премії України в галузі науки і техніки 2004 року.

Прийміть також мої найщиріші поздоровлення з Новим 2005 роком та Різдвом Христовим і побажання Вам доброго здоров'я, творчих успіхів у Вашій благородній справі, особистого щастя.

З повагою
Голова Комітету
академік

Б.С.ПАТОН

Військовий аташе в США

Наприкінці літа 1992 року Ігор Смешко був направлений на дипломатичну роботу — військовим, військово-морським, військово-повітряним і аташе з питань оборони України в Сполучених Штатах Америки.

Ігор Смешко: *"...Я був щасливим у військовій науці. У моєму житті стався крутий поворот у 1992 році, коли я перейшов служити в органи військової розвідки. Але роки наукової діяльності до цього часу викликають добрі спогади своєю щирістю і можливістю творчості на основі твоєї особистої і чесної праці..."*
(тижневик "Інвестгазета" (рос. — "Инвестгазета"), 1–7 жовтня 2007 року).

Юрій Прокоф'єв, член створеного у вересні 1991 року організаційного ядра Міністерства оборони України [у 2004–2005 роках — перший заступник Секретаря РНБО України, нині — генерал-майор у відставці]: *"...У березні 1992 року, під час першого візиту міністра оборони України до США, постало питання про створення там військового представництва при Посольстві України ... найбільш організованою і структурованою тоді вважалася система військових ВНЗ. І було прийнято рішення шукати першого українського*

військового аташе саме там. Він повинен був гідно представляти Україну, маючи не лише високий патріотизм, а й інтелект, світогляд, військово-технічні знання, гарні знання мови ... Після повернення до Києва був організований конкурс серед професорсько-викладацького складу військових ВНЗ, у якому після попереднього відбору взяло участь понад 100 осіб. Після складання тестів конкурсна комісія однозначно зупинилася на кандидатурі молодого доктора технічних наук, підполковника, який добре знав німецьку й англійську мови, — І. Смешко. Вища атестаційна комісія МО України і міністр оборони затвердили Ігоря Петровича, і після відповідної підготовки у червні 1992 року до США прибув наш перший військовий аташе — до речі, раніше, ніж було створено ГУР МО України..."
(журнал "Неизвестная разведка" (рос. — "Неизвестная разведка"), №10–11, 2004 рік).

Олександр Скіпальський, у 1992–1997 роках — начальник ГУР (до 1994 року — УВСР (Управління воєнної стратегічної розвідки)) МО України: "... Весна 1992 року. В молодій незалежній Україні панує величезний підйом національної свідомості, на Батьківщину повертаються тисячі офіцерів-українців. Півроку, як створені Міністерство Оборони України, управління військової контррозвідки СНБ України. Дуже складна оперативна ситуація. Крим, Чорноморський Флот, ядерна зброя. Світова спільнота з великим інтересом спостерігає за першими кроками нашої країни. Хто ми? Куди підемо?"

Надзвичайно енергійний, чесний, патріотично налаштований Міністр Оборони України генерал-полковник Костянтин Морозов, обговорюючи шляхи організації міжнародного військового співробітництва, звернувся з проханням допомогти сформувати апарат військового аташе в Сполучених Штатах Америки. При цьому ми домовились, що аташе з питань оборони має бути один з найкращих офіцерів з високим

рівнем загальної та військової ерудиції, культури, знанням англійської мови. Військова контррозвідка, якою на той час мені випала честь керувати, допомогла Міністру К. Морозову розшукати і призначити такого офіцера.

Ним став високоосвічений офіцер, підполковник Смешко Ігор Петрович, доктор наук з прекрасним знанням іноземних мов. Що вражало? За його спиною жодної впливової персоні, тільки розум і праця. Зважаючи на відповідальність моменту, прохання Міністра К. Морозова, мною було прийнято рішення особисто познайомитись з ним. Символічно важливо, а в подальшому життя це підтвердило, що наша перша зустріч відбулася під хрестами української святої Софії, де ми говорили про трагічну історію українського народу, про важливість зміцнення обороноздатності держави.

Розійшлися добрими друзями, а через півроку я став його керівником, очоливши воєнну розвідку Міноборони України.

За сорок років військової служби мені довелося зустрічатись і працювати з багатьма прекрасними офіцерами, але Ігор належав до найкращих. Пам'ятаю, коли ми з ним, перші українські офіцери серед країн колишнього Варшавського договору, відвідали АНБ МО США, його директор подякував за те, що Україну в США представляє саме полковник Смешко І. П. — людина, яка володіє англійською мовою і знає літературу краще, ніж він, нащадок англосаксонського роду. Я пишався своїм приятелем і підлеглим, бо він робив дуже важливу для України роботу..."

(інтернет-видання "Трибуна" (рос. — "Трибуна"), 28 січня 2005 року).

На момент прибуття Ігоря Смешка до США Посольство України лише розпочинало свою офіційну діяльність і не мало ще навіть власного приміщення. Воно розміщувалося у звичайній квартирі, орендованій в центрі Вашингтона. Не більше десяти дипломатів, так само, як і Ігор Смешко, тільки починали опановувати нові для них обов'язки. Нормативно-правової бази, яка б забезпечувала діяльність військових аташе при по-

сольствах України за кордоном, і усталеної системи фінансування такої діяльності ще не існувало. Як і будь-яких закритих, окрім дипломатичної пошти, каналів зв'язку... Лише переважно на свої власні сили, енергію, знання й інтелект довелося спиратися в початковий період свого перебування в США тридцятисемирічному полковнику Ігорю Смешку — першому військовому аташе в новітній історії України.

**ПЕРВЫЙ ВОЕННЫЙ АТТАШЕ
УКРАИНЫ**

При министерстве обороны США в Вашингтоне аккредитован первый в истории Украины военный атташе полковник Игорь Смешко. На церемонии аккредитации он заявил, что Украина готова развивать сотрудничество с США в военной области. Полковник Игорь Смешко родился в 1955 году в Черкасской области, окончил Киевское высшее зенитное ракетное инженерное училище, доктор технических наук, профессор.

На відміну від спеціалізованого московського видання, київська газета, що писала "про все і трішечки більше", "копнула глибше", не втративши при цьому нагоди для іронії над українським урядом:

ПРАВИТЕЛЬСТВО—ВОЕННОМУ АТТАШЕ: «А СРЕДСТВА ДОБУДЕТЕ В БОЮ!»

Анатолій СМЕТАНІН
"ВЕДОМОСТІ"

Доктор технических наук, профессор, автор многочисленных научных работ, ряда изобретений в области автоматических систем управления, свободно владеющий английским и немецким языками, полковник Игорь Смешко по праву был назначен первым в истории Украины военным атташе в США. Получив аккредитацию при Министерстве обороны Соединенных Штатов Америки, наш военный дипломат принял: теперь ему

надо ездить на приемы, встречи, а автомобиль нет. А на чем обрабатывать информацию, как создавать банк данных, если в наличии... ни одного мало-мальски подходящего компьютера? Увы, не позаботилось о том родное государство, посылая своего атташе за моря-океаны. Спасибо родной диаспоре: подарили машину, несколько новейших компьютеров. Но и землячество — не бездонная бочка...

К тому же, как стало известно из хорошо информированного источника, полковник Смешко, вроде бы, не полу-

чил пока ни одного доллара, что причитаются ему в виде зарплат.

Да, Украина сейчас рассыпает по всему миру своих дипломатов. И к нам едут. Вот, например, в Киеве работают военные атташе Франции, Венгрии, Германии. А в наших посольствах в тех странах их коллег почему-то нет. Но в США послали. Prestижно, понимаю. Так ведь и заботу надо было проявить соответствующую. А то пошлем, скажем, в Зимбабве кандидата наук, доктора, но полковника, а там нашей диаспоры нет. Как выживать будет?..

Втім, повідомлення про те, що "наш військовий дипломат за сумував", — вочевидь, результат сприйняття описаної ситуації самим київським журналістом. Істина ж полягала в тому, що від результатів дипломатичної місії першого в новітній історії України військового аташе багато в чому залежав процес розгортання українських військових аташатів і в інших країнах світу. А якщо по великому рахунку, то, можливо, і процес початкового визначення ролі і місця української військової розвідки... Принаймні, деякі керівники СБУ відстоювали в той час так званий "німецький варіант" побудови системи зовнішньої розвідки держави. Вони, зокрема, вважали, що для України цілком достатньо зовнішньої розвідки у складі СБУ, а тому стратегічний компонент розвідки у складі Міністерства оборони України не потрібен. Поділяли в той час цю позицію і деякі вищі керівники Міністерства оборони України.

Таким чином, навіть у власній країні зацікавлених в успіху дипломатичної місії першого українського військового дипломата, що прибув у 1992 році до США, було не так вже й багато. Окрім об'єктивних труднощів початкового етапу функціонування дипломатичного представництва держави, яка щойно з'явилася, були і суб'єктивні. Співробітники посольства, які представляли СБУ, в недавньому минулому — офіцери КДБ СРСР, сприйняли "людину в погонах", що представляла не їх відомство, з природньою, м'яко кажучи, професійною настороженістю. Деякі кар'єрні

дипломати, багато з яких "плавно перетекли" до Посольства України із диппредставництв колишнього СРСР, зустріли людину не з їх "касти" байдужо-скептично. Багаторічний досвід їхньої попередньої дипломатичної служби більше орієнтував їх на "дружбу" з представниками органів безпеки, від яких могла залежати їх дипломатична кар'єра. Відповідно, крізь призму інтересів СБУ сприймали вони першого "військового", що з'явився в посольстві, за яким зовсім не було потужної і впливової спецслужби на кшталт ГРУ ГШ ЗС СРСР.

І тим не менш, у подібних непростих обставинах Ігорю Смешку вдалося дуже швидко і здобути серед співробітників посольства авторитет, і стати у ньому самостійним центром впливу, і навіть — на правах вже досвідченого дипломата — виконувати функції наставника по відношенню до нових співробітників, що прибували в посольство.

Про непрости взаємини у колективі тодішнього Посольства України в США, а також про тих високоосвічених професіоналів, які "тягли основний віз", розповів у 1995 році у своїй книзі Юлій Іоффе — перший керівник торговельно-економічної місії у складі Посольства України в США, колишній віце-прем'єр-міністр України.

Юлій Іоффе, у 1992–1994 роках — радник з торговельно-еко-

номічних питань Посольства України в США: "...Посади радників з торговельно-економічних питань у той час ще тільки вводилися в посольствах України. Доводилося, а в житті це було не вперше, все починати з нуля. Паралельно я оглядався ...

... враження складалося важке. І особливо важко було спілкуватися з тодішнім послом, слава Богу, тепер знятим, Олегом Білорусом.

...

... Ніде і ніколи я не зустрічав такої неповаги до людей. Мабуть, життєвим кредо Білоруса було звеличувати себе за рахунок приниження інших. Не відставала і його дружина, яка

хоча і не працювала в посольстві, але намагалася керувати усім. У невеликому колективі посольства була створена вертикаль, яка чітко працювала на посла і жила особливим життям. Решта ж дипломатів були немов дрюгорядні люди.

...

... На щастя, в посольстві було декілька людей, які за своїм інтелектуальним рівнем значно вирізнялись. Саме вони тягли основний віз, підтримували той рівень дипломатичних і міждержавних відносин, який склався між Україною і Америкою. Підкреслю: ці відносини стали такими не завдяки існуванню посла Білоруса та його свити, а всупереч тому. Я пишаюся тим, що мені вдалося попрацювати з такими високоосвіченими професіоналами, справжніми інтелігентами, як прес-аташе посольства Дмитро Марков [Марков Дмитро Юхимович, у подальшому — Прес-секретар Президента України, Посол України в Державі Ізраїль, Посол України в Королівстві Нідерландів], військовий аташе Ігор Смешко, радник-посланник Валерій Кучинський [Кучинський Валерій Павлович, у подальшому — Постійний представник України при ООН] ... Це був своєрідний згусток інтелекту. Маючи таких людей, українська держава може пишатися.

Багато чому в них навчився і я. Особливо вони допомогли мені на початковому етапі..."

(Юлій Іоффе. Один на один з системою. Спогади і роздуми колишнього віце-прем'єр-міністра України. — Луганськ: Лугань, 1995. — 304 с., с.181–183).

Одним з перших дипломатичних завдань військового аташе України в США стала координація підготовки й узгодження першої в історії базової україно-американської міждержавної угоди в оборонній та військовій сферах. Такий документ — "Меморандум про взаєморозуміння і співробітництво в галузі оборонних та військових відносин між Міністерством оборони США та Міністерством оборони України" (Додаток 7) — вже у 1993 році був успішно підготовлений до підписання. У липні 1993 року у Вашингтоні відбулася офіційна церемонія підписання цього Меморандуму

міністрами оборони України і США Костянтином Морозовим і Лесом Еспіном (Leslie "Les" Aspin, Jr.).

1993 р. Міністр оборони України К. Морозов і Міністр оборони США Л. Еспін приймають рапорт начальника почесної варти перед парадним входом до Пентагону.
Полковник І. Смешко — третій праворуч у лінійці офіційної делегації України

1993 р. Переговори в Пентагоні між Міністром оборони України Костянтином Морозовим і першим заступником міністра оборони США Вільямом Перрі (William James Perry, у 1994–1997 рр. — міністр оборони США). Полковник І. Смешко — у центрі (на останній фотографії — праворуч), поруч із Шерманом Гарнеттом (Sherman Garnett) — помічником заміністра оборони США з питань міжнародної безпеки

1993 р. Ланч у Пентагоні від імені Міністра оборони США Леса Еспіна і Голови ОКНШ ЗС США Коліна Пауелла (Colin Luther Powell, у 2001–2005 рр. — Державний секретар США) на честь Міністра оборони України Костянтина Морозова

У той час жодна з пострадянських країн і країн — колишніх учасників Варшавського договору, які також активно до цього прагнули, не мала подібної базової угоди з Пентагоном. Україна стала першою, спромігшись у досить короткий термін (з моменту акредитації в США українського військового аташе пройшло менше дев'яти місяців) вийти на офіційне підписання відповідного Меморандуму.

THE Published by the Ukrainian National Association Inc., a fraternal non-profit association
Ukrainian Weekly

No. 31 THE UKRAINIAN WEEKLY SUNDAY, AUGUST 1, 1993

Khristina Lew

Secretary of Defense Les Aspin and Minister of Defense Kostyantyn Morozov review the troops during the full military honors arrival ceremony at the Pentagon.

Переклад:

Міністр оборони Лес Еспін і Міністр оборони Костянтин Морозов оглядають стрій військ під час церемонії прийому з повними військовими почестями у Пентагоні.

Memorandum of understanding

Tuesday's announcement came after a series of meetings between Minister Morozov and top Pentagon officials, and the signing of a memorandum of understanding by Minister Morozov and Secretary Aspin. Mr. Aspin hailed the signing of the memorandum as "the first such agreement to be signed by the United States and a former Soviet republic," and one which has important ramifications.

Переклад:

Меморандум про взаєморозуміння
У вівторок прийшло повідомлення про серію зустрічей між

Міністром Морозовим і вищим керівництвом Пентагону та про підписання Міністром Морозовим і Міністром Еспіном Меморандуму про взаєморозуміння. Пан Еспін високо відгукнувся про підписання Меморандуму, як про "першу подібну угоду, підписану США з будь-якою колишньою радянською республікою" і як про такий, що буде мати важливі наслідки.

Ukraine's Minister of Defense Kostyantyn Morozov (left) and U.S. Secretary of Defense Les Aspin sign memorandum of understanding at the Pentagon. Ambassador Oleh Bilorus (standing on left) looks on.

Переклад:

Міністр оборони України Костянтин Морозов (ліворуч) і Міністр оборони США Лес Еспін підписують Меморандум про взаєморозуміння у Пентагоні. Зліва — Посол Олег Білорус.

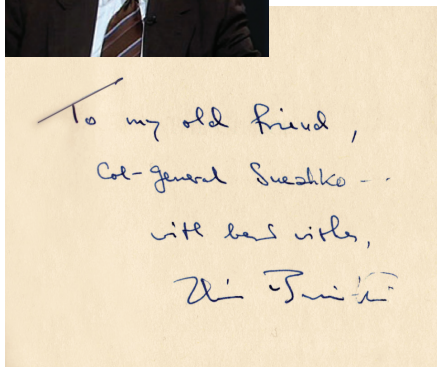
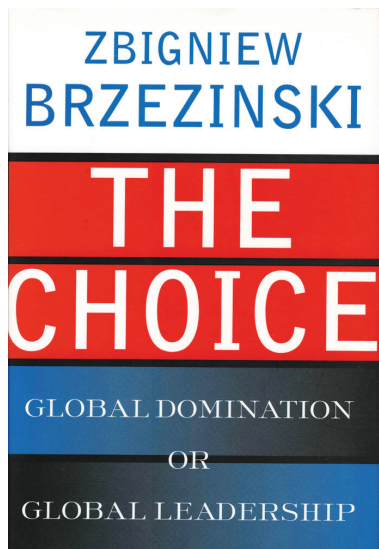
Minister Morozov returned to the Pentagon on Wednesday for meetings with Gens. Sullivan and McPeak, and Lt. Gen. John B. Conaway, chief, National Guard Bureau. Dr. Zbigniew Brzezinski, national security advisor for the Carter administration, then hosted Minister Morozov, Ukrainian Ambassador Oleh Bilorus and Ukraine's defense attache to the U.S., Col. Ihor Smeshko, at a private luncheon, after which Minister Morozov traveled to the White House for meetings with Vice-President Al Gore and National Security Advisor Anthony Lake.

Переклад:

Міністр Морозов повернувся до Пентагону в середу для зустрічі з генералами Салліваном [начальник Штабу Сухопутних військ США], МакПіком [начальник Штабу Військово-повітряних Сил США] і генерал-лейтенантом Джоном Конавеем, командувачем Національною гвардією США. Потім доктор Збігнєв Бжезинський, помічник [президента США] з національної безпеки в адміністрації [президента] Картера, запросив Міністра Морозова, Посла України Олега Білоруса та військового аташе в США полковника Ігоря Смешка на приватний ланч, після чого Міністр Морозов вирушив у Білий Дім для зустрічі з Віце-президентом Елом Гором і радником з національної безпеки Ентоні Лейком.

Наведені витяги з репортажу про цю подію в американському виданні свідчать про те, на якому високому рівні, завдяки в тому числі й діяльності українського військового аташе, був забезпечений прийом у США міністра оборони молодого української держави Костянтина Морозова. Відзначимо лише, що приватного ланчу з одним із ідеологів зовнішньої політики США, колишнім помічником Президента США з національної безпеки Збігневом Бжезинським (Zbigniew Kazimierz Brzezinski) удостоювались дуже небагато державних діячів. Запрошення на такий ланч і полковника Смешка — очевидне визнання вже досягнутого на той час українським військовим аташе рівня авторитетності серед американського істеблішменту.

Багато років потому вже генерал-полковник Ігор Смешко отримує у подарунок від Збігнева Бжезинського його чергову книгу.

Книга "THE CHOICE: Global domination or global leadership" ("Вибір: Глобальне домінування чи глобальне лідерство"), Нью-Йорк, 2004 р., написана Збігневом Бжезинським, з автографом автора

Переклад дарчого напису:

Моєму старому другові, генерал-полковнику Сמשку — з найкращими побажаннями,

Зб. Бжезинський

1993 рік. Під час перельоту разом з міністром оборони України Костянтином Морозовим на американський авіаносець "Джордж Вашингтон", що знаходиться в океані

При цьому Ігор Смешко був не лише першим, а й тривалий час — єдиним представником українського оборонного відомства в штаті посольства. У нього не було ні попередника, ні повноцінної нормативно-правової і матеріально-технічної бази для самостійної діяльності в інтересах Міністерства оборони України. Його ніхто не вводив у курс справ, не передавав йому напрацьовані зв'язки й контакти, не ділився з ним практичним досвідом роботи у новій для нього країні. Тим не менш, навіть усім відома публічна частина діяльності військового аташе — координаційно-дипломатична — була доволі значною і результативною.

The Ukrainian presence in the United States: Embassy of Ukraine

ground running. In 1993 alone, Col. Ihor Smeshko, appointed the Embassy's Department of Defense, Army, Navy and Air Force attaché in October 1992, coordinated 18 bilateral visits between Ukraine and the United States. Ten of these took place in Washington.

The only member of the Embassy's defense staff, Col. Smeshko's efforts culminated in the July 1993 signing of a Memorandum of Understanding and Cooperation on Defense and Military Relations by then Ukrainian Minister of Defense Kostyantyn Morozov and then Secretary of Defense Les Aspin. "For the first

Переклад:

Українська присутність у США: Посольство
України

... Лише в одному 1993 році полковник Ігор Смешко, працюючи один — як офіційно акредитований у жовтні 1992 року представник Посольства при Міністерствах оборони, Сухопутних військ, Військово-морського флоту і Військово-повітряних сил [США] забезпечив координацію 18 міждержавних візитів між Україною і Сполученими Штатами. Десять з них відбулися у Вашингтоні.

Вищим результатом зусиль полковника Смешка, єдиного представника оборонного відомства [України] в Посольстві, стало підписання у липні 1993 року тодішнім Міністром оборони України Костянтином Морозовим і тодішнім Міністром оборони США Лесом Еспіном Меморандуму про взаєморозуміння і співробітництво в галузі оборонних та військових відносин.

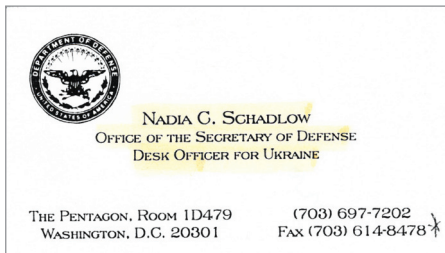
Зусилля полковника Смешка відзначались при цьому і представниками американської сторони безпосередньо робочого рівня:

TO IHOR -

DECEMBER 23,
1993

HAPPY HOLIDAYS ! IT
HAS BEEN A PLEASURE WORKING WITH
YOU THESE PAST TWO YEARS. I
KNOW THAT U.S. - UKRAINIAN
RELATIONS WOULD NOT BE THE SAME
WITHOUT YOU !

BEST WISHES,
NADIA

Переклад:

Ігорю

23 грудня 1993 року

Щасливих свят! Було дуже приємно працювати з Вами останні два роки. Я знаю, що американсько-українські відносини не були б такими ж без Вас!

З найкращими побажаннями,

Надя

(Надя Г. Шедло,
Офіс Міністра оборони США
Референт по Україні)

Відносини України з провідною державою світу — як, втім, і з іншими країнами — у той час ще тільки налагоджувалися. Тому чимало з міждержавних візитів, координацію яких забезпечував тоді військовий аташе Україні, були далеко не пересічними. Деякі з них, можливо, навіть будуть названі історичними. Принаймні, саме тоді закладалися основи нової моделі глобальної системи міжнародної безпеки взагалі й системи міжнародної безпеки Україні зокрема.

Віктор Паливода, з грудня 1991 року по липень 1993 року —

заступник начальника Служби безпеки — начальник відділення особистої охорони Президента України (Адміністрація Президента України), заступник начальника Служби безпеки — начальник відділення особистої охорони Президента України
Управління державної охорони, з

липня 1993 року по липень 1994 року — начальник Управління спеціальних операцій (в структурі ГУР МО України): "...
Моє знайомство з полковником І. Смешком відбулося наприкінці 1993 року на фоні доленосних подій в українсько-амери-

канських відносинах... У той час Ігор Петрович представляв наше військове відомство в США (Вашингтон).

...з літа 1993 року повним ходом йшли процеси, зумовлені безпрецедентними мирними ініціативами України (без'ядерний і позаблоковий статус). За підсумками тристоронніх переговорів на вищому рівні (США — Україна — Росія) була досягнута домовленість щодо переміщення ядерної зброї з України до Росії. За відмову від ядерної зброї Україна очікувала від Росії і США гарантій своєї безпеки та певну матеріальну компенсацію. Росія обіцяла поставити паливо для українських атомних електростанцій, намагаючись нав'язати нам при цьому свої умови. Сполучені Штати, в свою чергу, не поспішали гарантувати нашу безпеку. Надання американцями фінансової допомоги [Україні] за програмою Нанна-Лугара (Nunn-Lugar Cooperative Threat Reduction Program — зменшення загрози, що походить від зброї масового знищення) відкладалося на невизначений термін...

Становище всередині країни залишало бажати кращого. Верховна Рада України здійснила спробу повернутися до питання про ядерний статус України. На цьому ґрунті виник конфлікт між Президентом України Л. Кравчуком і українським Парламентом. Ситуація, що склалася, жодним чином не сприяла зміцненню авторитету України та її Президента зокрема. Назривав міжнародний скандал...

Природно, що кожна зі згаданих держав мала на меті власні цілі. Трикутник, як відомо, є стійкою фігурою, але не в політиці. Найменший крен у той чи інший бік міг призвести до катастрофічних наслідків... Ситуацію загострював стан взаємної недовіри, вплинути на який вже не могли ні політики, ні дипломати. Оскільки йшлося про оборону і ядерну безпеку, певна роль у цьому питанні відводилася військовим відомствам, а точніше — воєнним розвідкам США і України. Річ у тім, що міжконтинентальні балістичні ракети з ядерними боеголовками РС-22 (SS-24 «Scalpel» за класифікацією НАТО), які стояли на бойовому чергуванні в Україні, були на-

цілені на життєво важливі об'єкти в США. Ракетні війська стратегічного призначення і створені на їх базі Стратегічні сили стримування Збройних Сил СРСР (Указ Президента СРСР від 12.11.1991 № УП-2846) були організовані таким чином, що й після розпаду [Радянського] Союзу Росія зберегла контроль над ядерними ракетними комплексами, що знаходилися на території України. Виходило, що допоки в Росію не буде вивезена остання міжконтинентальна балістична ракета, її пуск міг бути здійснений з території України без відома Києва. Звісно, що така ситуація передбачала адекватну поведінку США. Частина американських ракет з ядерними зарядами була націлена на Україну, й у США не бачили причин від цього відмовлятися. Потрібно було рішення, яке б не послабило позиції України у відносинах з Росією, підтвердило остаточність зробленого Україною вибору і змусило Вашингтон розпочати виконання своїх зобов'язань. У першу чергу потрібно було унеможливити використання ядерної зброї проти України. Для Леоніда Кравчука ядерне питання стало питанням престижу...

У зв'язку з цим виникла пропозиція — зняти з бойового чергування ракети SS-24, які знаходилися на території України, що не потребувало додаткових витрат та особливих зусиль. Достатньо було вилучити з ракет блоки ПЗУ (постійний запам'ятовуючий пристрій) з польотними завданнями. Ухвалення такого рішення знаходилося у компетенції Президента України й погодження з Верховною Радою не потребувало. За оперативними даними з Вашингтону, такий крок України міг докорінно змінити ситуацію. Необхідно було терміново довести цю ідею (поки що лише на стадії попередньої пропозиції) до відповідних посадових осіб США, виключивши при цьому можливість витоку інформації.

У той час найбільш динамічні відносини з США розвивалися по лінії міністерств оборони (військовим аташе України в США був полковник Ігор Смешко). Влітку 1993 року Україну

відвідала делегація Пентагону на чолі з начальником Розвідувального управління Міністерства оборони (РУМО) США генералом Д. Клеппером [James R. Clapper, Jr., з серпня 2010

року — Директор Національної розвідки (DNI — Director of National Intelligence — координатор діяльності всіх 16 розвідувальних служб США)].

На другу половину грудня того ж року готувався візит у відповідь української делегації на чолі з начальником Управління військової стратегічної розвідки Міністерства оборони України (в подальшому — ГУР МО України) генералом О. Скіпальським. Крайньої можливості з'ясувати реакцію Білого дому на нашу пропозицію важко було уявити. Отримавши відповідне доручення Президента України, я вилетів до Вашингтону...

...Координував підготовку й відповідав за організацію нашого візиту Ігор Смешко. Він же постійно супроводжував українську делегацію та брав участь в усіх переговорах. Приймаючою стороною виступало РУМО США. Досить насичена програма візиту передбачала, зокрема, зустрічі з міністром оборони США, головою Об'єднаного Комітету начальників

штабів [ЗС США], відвідання Штаб-квартири ЦРУ в Ленглі (штат Вірджінія), кількох військових баз ...

... У відповідь на озвучену мною готовність України зняти з бойового чергування ракети SS-24, що знаходяться на її території (повторювати довелося двічі), американці запропонували зробити перерву на ланч, який розтягнувся до обіду. Здійснення заходів, передбачених програмою візиту, було тимчасово призупинено. Після тривалої перерви американські колеги повідомили про подальшу зустріч з керівником відділу СНД Держдепартаменту США Стробом Телботтом [Nelson Strobbridge "Strobe" Talbott III, під час навчання в аспірантурі (Rhodes Scholarship) Оксфордського університету (Oxford University) — сусід по будинку і друг майбутнього 42-го Президента США Білла Клінтона, з лютого 1994 року по січень 2001 року — заступник Державного секретаря США], результатом якої стало офіційне запрошення Президента України з робочим візитом до США.

Наступного дня, після відвідання Штаб-квартири ЦРУ, ми відвідали (також позапланово) Агентство національної безпеки (АНБ, [National Security Agency]) США — найвтаємничішу з усіх спеціальних служб США. Згодом співробітники Пентагону, які нас супроводжували, розповіли, що вперше побували в АНБ, та й то лише завдяки українській делегації. Ми ж стали першими гостями з країн колишнього СРСР, які переступили поріг цієї специфічної установи.

Реакція Пентагону на мою пропозицію не змусила себе довго чекати — почалося предметне обговорення можливого цільового використання коштів, виділених [Україні] за програмою Нанна-Лугара... Червоніючи від сорому, ми намагалися пояснити високопоставленим посадовим особам Міноборони США, що таке український безквартирний офіцер, і чому він після звільнення з військової служби не може купити житло...

... Прибувши в Україну, я доповів Леонідові Кравчуку про результати візиту до США. З вуст Президента неочікувано про-

лунала фраза — думка вголос, яка закарбувалася в пам'яті: «Так йти на вибори чи ні?» Питання було не таким простим, як могло здатися на перший погляд. З деякого часу другим планом міркувань про позачергові парламентські і президентські вибори, що мали відбутися, стало рішення [президента Росії] Єльцина про розстріл будівлі Верховної Ради Російської Федерації. Запрошення ж Держдепу США фактично означало визнання зовнішньополітичного курсу Кравчука і його підтримку Білим домом в разі перемоги на виборах...

Підготовкою візиту Президента України до США зайнялися професійні дипломати, а нам залишилось вирішення «технічних» питань. СБУ направила до США літак (ІЛ-76) з апаратурою урядового зв'язку. Здивовані американці пропонували свої послуги з організації закритого зв'язку, гарантуючи його конфіденційність. Можливість у цьому пересвідчитись ми (воєнна розвідка) на той час вже мали. Однак керівництво СБУ вирішило інакше й переконало у цьому Кравчука. Вважаю, що свою роль зіграли відомчі амбіції, при тому що власних коштів на задоволення цих амбіцій в СБУ, як завжди, не вистачало. Тому І. Смешко був змушений просити колег із Пентагону взяти на себе організацію стоянки, охорону і заправку [цього] літака. У дипломатів теж не все виходило гладко. Візит припав на кінець тижня, і для нормальної роботи залишався один день — п'ятниця. Відвідання Пентагону планувалося на суботу, що автоматично знижувало статус візиту й виключало урочистий марш почесної варту з оркестром і салют на честь Президента України. Ця церемонія виглядає дуже яскраво й завжди транслюється по CNN, що було для нас важливо. Для того щоб забезпечити Президентові України належний прийом американською стороною, І. Смешку знову довелося звертатись до колег. Вихід, як завжди, було знайдено...

Під час візиту про те, що у його витоків стояли дві військові розвідки, ніхто й не згадав. Спочатку шефу РУМО США не знайшлося навіть місця за столом переговорів у Пентагоні...

У підсумковому протоколі зустрічі було зазначено, що допомога США Україні за програмою Нанна-Лугара буде спрямована на будівництво житла для військовослужбовців. За ці кошти, в тому числі, було збудоване так зване «турецьке міс-

течко» в Києві... Але найголовніше — саме тоді між Україною і США було відновлено довіру й знайдено рішення, яке зняло взаємну загрозу застосування міжконтинентальних балістичних ракет. Всього ж з березня 1994 року по червень 1996 року з території України було вивезено для демонтажу на російській підприємства біля 2 тисяч одиниць ядерних боєприпасів...

Ця, на мій погляд, вельми успішна операція продемонструвала здатність української воєнної розвідки не лише збирати та аналізувати інформацію, але й активно сприяти реалізації інтересів України за кордоном, зміцнюючи її безпеку. Крім того, Президент України переконався у винятковій ролі представників Міністерства оборони за кордоном — військових аташе...

Якось журналісти у мене поцікавилися оцінкою Кравчуком ролі воєнної розвідки у цих американо-українських переговорах. Президент України сприйняв наші дії як належне, ще раз переконавшись у правильності прийнятого ним рішення щодо створення Управління воєнної стратегічної розвідки (УВСР) і Управління спеціальних операцій (УСО). Нагадаю, що відбулося це в умовах повної відсутності законодавчої бази й жорсткої протидії з боку керівництва СБУ. В зв'язку з чим мені (на відміну від начальника УВСР я підпорядковувався безпосередньо Президентові України і мав набагато ширші повноваження) довелося прикласти немало зусиль для розробки й погодження з юридичною службою Адміністрації Президента України нормативних документів УВСР та УСО, а також їх підписання Главою держави. З того часу я зберігаю один з робочих варіантів Положення про Управління спеціальних операцій з правками, зробленими рукою Президента України.

На фоні успішно проведеної операції мені було вже не складно порушити питання щодо заохочення нашого військового аташе в США й узгодити з Леонідом Макаровичем присвоєння І. Смешку чергового військового звання «генерал-майор». Про це я проінформував О. Скіпальського. Пізніш, однак, з'ясувалося, що тоді генеральські погони так і не лягли

на плечі офіцера. Можливо, зіграла роль людська заздрість, можливо причиною стали відомчі чи міжвідомчі інтриги. Ігор Петрович ніколи не жалівся на мінливість долі, хоча недоброзичливців у нього вистачало. Наскільки мені відомо, генералом він став лише через два роки і з третьої спроби. Заслуги військового аташе гідно оцінив вже новий Президент України — Леонід Данилович Кучма. У той час молодий генерал ще знаходився в США, тобто, висловлюючись сленгом розвідників, працював «у полі»..."

У тому, що початково ініційована українською стороною серія українсько-американських переговорів на різних рівнях у кінцевому підсумку названа "вельми успішною", в результаті якої "між Україною і США було відновлено довіру й знайдено рішення, яке зняло взаємну загрозу застосування міжконтинентальних балістичних ракет", є, безумовно, і особистий внесок Ігоря Смешка. І відповідних контактів, напрацьованих у США першим українським військовим аташе, і, очевидно, побіжно згаданих в наведених спогадах "оперативних даних з Вашингтону"... Певне уявлення про рівень і перспективність контактів можуть дати фотосвідоцтва, що наводяться нижче, лише про один із численних заходів того часу — щорічний офіційний прийом на честь військових аташе іноземних держав, акредитованих у Пентагоні (23 жовтня 1992 року, Андерсон-Хаус, 2118 Массачусетс Авеню, м. Вашингтон), учасниками якого були:

- Міністр оборони США Дік Чейні (Richard Bruce "Dick" Cheney), в подальшому — з січня 2001 року по січень 2009 року — Віце-президент США;

- Голова Об'єднаного Комітету Начальників Штабів Збройних Сил США генерал Колін Пауелл (Colin Luther Powell), в подальшому — з січня 2001 року по січень 2005 року — Державний секретар США;

- Директор Розвідувального управління Міністерства оборони США (РУМО) генерал Джеймс Клеппер (James R. Clapper, Jr.), у даний час — з серпня 2010 року — Директор Національної розвідки (координатор діяльності всіх 16 розвідувальних служб США).

І це далеко не повний перелік посадових осіб, що визначали, по суті, впродовж десятиліть політику провідної світової супердержави, з якими був особисто знайомий і мав можливість безпосереднього спілкування військовий аташе України в США Ігор Смешко.

1993 рік. Вашингтон. Посольство України в США. Офіційний прийом на честь дня Збройних Сил України. На передньому плані — військовий аташе України полковник Ігор Смешко і Голова Об'єднаного Комітету Начальників Штабів ЗС США генерал Колін Пауелл

1994 рік. Візит першого Президента України Леоніда Кравчука до США. Зустріч у Пентагоні з Міністром оборони США Вільямом Перрі

1994 рік. Візит Голови Верховної Ради України Олександра Мороза до США. Зустріч у Пентагоні з Міністром оборони США Вільямом Перрі

1994 рік. Державний візит до США другого Президента України Леоніда Кучми. Прийом у Білому Домі від імені Віце-Президента США Альберта Гора (Albert Arnold "Al" Gore, Jr.)

THE UKRAINIAN WEEKLY

Published by the Ukrainian National Association Inc., a fraternal non-profit association

Vol. LXII

No. 48

THE UKRAINIAN WEEKLY SUNDAY, NOVEMBER 27, 1994

75 cents

UKRAINE'S PRESIDENT ARRIVES FOR STATE VISIT TO U.S.

President Leonid Kuchma of Ukraine acknowledges greetings at the arrival ceremony on the South Lawn of the White House, as President Bill Clinton looks on.

Переклад:

УКРАЇНСЬКИЙ ПРЕЗИДЕНТ ПРИБУВАЄ З ДЕРЖАВНИМ ВІЗИТОМ ДО США

Президент Білл Клінтон спостерігає, як Президент Леонід Кучма приймає привітання під час церемонії зустрічі на Південній галявині біля Білого Дому.

(полковник І. Смешко — праворуч, за спиною Президента України Леоніда Кучми)

Повсякденна робота легального представника військової розвідки за кордоном, ким є військовий аташе будь-якої країни світу, надзвичайно багатогранна і переважно прихована від сторонніх очей. Необізнані сучасники зазвичай мають можливість

її оцінювати лише, образно висловлюючись, за "видимою частиною айсбергу", а саме — за діяльністю військового аташе у військово-дипломатичній сфері. Один з епізодів такої діяльності, описаний нижче, наочно характеризує не лише ступінь службової відповідальності Ігоря Смешка під час перебування в США, але і його самого. Зокрема, притаманні його характеру вміння приймати самостійні рішення і не уникати персональної відповідальності.

23–27 травня 1995 року на полігоні "Яворів" (Львівська область) було проведено перші в історії двосторонніх українсько-американських відносин спільні військові навчання "Щит миру — 95". Навчально-бойові питання за темою "Організація проведення заходів з виконання миротворчих дій Збройними Силами ООН в зоні конфлікту" відпрацьовували 500 українських військовослужбовців і 300 представників армії США.

THE UKRAINIAN WEEKLY

Published by the Ukrainian National Association Inc., a fraternal non-profit association

Vol. LXIII

No. 24

THE UKRAINIAN WEEKLY

SUNDAY, JUNE 11, 1995

75 cents/\$2 in Ukraine

AP/Efrem Lukatsky

U.S. Secretary of Defense William Perry (left) and Ukrainian Defense Minister Valeriy Shmarov (right) inspect a target used during the first U.S.-Ukraine joint military exercises, called "Peace-Shield '95," in Yavoriv, west of Lviv.

Переклад:

Міністр оборони США Вільям Перрі (ліворуч) і Міністр оборони України Валерій Шмаров (праворуч) розглядають мішень під час перших спільних американо-українських військових навчань "Щит миру — 95" у Яворові, західніше Львова.

Defense chiefs of the U.S. and Ukraine at a press conference in Yavoriv.

Переклад:

Керівники військових відомств США і України на прес-конференції у Яворові.

Цій неординарній події в українсько-американських відносинах, у якій, як видно з наведених фотодокументів, брали участь керівники оборонних відомств обох країн, передували вельми драматичні обставини. "Угода між Державами-учасницями Північноатлантичного Договору та іншими державами, які беруть участь у програмі «Партнерство заради миру», щодо статусу їх-

ніх збройних сил" була підписана в Брюсселі лише 19 червня 1995 року. Україна приєдналася до цієї угоди 6 травня 1996 року (ратифікація цієї угоди Верховною Радою України відбулася 2 березня 2000 року). Тобто на момент вильоту американських військовослужбовців з місця їх постійної дислокації у ФРН до Львова для участі в перших спільних навчаннях, вони не мали гарантій відповідного правового статусу (Status of Forces Agreement — SOFA). На попередній стадії підготовки цих навчань українська сторона обіцяла дати американським військовослужбовцям такі гарантії. Однак необхідного документа (хоча б на рівні відповідної дипломатичної ноти) Міністерство закордонних справ України до Посольства України в США вчасно не надіслало (він був отриманий посольством лише через два тижні після закінчення навчань). На всі запити військового аташе України з попередженнями про можливість зриву навчань Міністерство оборони України відповідало, що це питання є компетенцією Міністерства закордонних справ України...

Зрив запланованих спільних українсько-американських навчань, причому з вини української сторони, був абсолютно реальним. Пізно вночі, напередодні запланованого на ранок вильоту з ФРН американських військовослужбовців, у Пентагоні відбулася нарада, присвячена цій проблемі. Проводив її відповідальний за ці навчання з американської сторони начальник управління стратегічного планування і політики Об'єднаного Комітету Начальників Штабів Збройних Сил США генерал-лейтенант Уеслі Кларк (Wesley Kanne Clark, Sr.). Метою цієї наради, на яку був запрошений військовий аташе України, було ухвалення остаточного рішення щодо участі або неучасті американських військовослужбовців у цих, вже повністю підготовлених, навчаннях — перших спільних військових навчаннях в історії українсько-американських двосторонніх відносин. За підсумками обговорення, що відбулося, більшість американських учасників наради пропонувало скасувати навчання. Вони посилалися на те, що за всю історію США не було прецеденту участі американських військовослужбовців в подібних навчаннях без попереднього надання їм гарантій їхнього правового статусу. Лунали пропозиції — негайно дати відповідну команду на роз-

вантаження літаків ВПС США, вже підготовлених до вильоту з ФРН до України.

Наприкінці наради генерал Кларк, сформулював єдину, на його думку, можливість уникнути зриву навчань. Він запропонував військовому аташе Україні як повноважному представнику Міністерства оборони України в США взяти на себе відповідальність української сторони і вербальною нотою, під запис, дати американським військовослужбовцям, що вилітають до України, відповідні гарантії захисту їхнього правового статусу. У цьому випадку він — генерал Кларк — також візьме на себе відповідальність прийняти гарантії української сторони у такому нестандартному вигляді. Полковник Смешко, не маючи ні відповідних вказівок з цього питання, ні можливостей для додаткових консультацій, ні часу на тривалі роздуми, погодився взяти на себе таку відповідальність і озвучити відповідну вербальну ноту. Після його заяви, зробленої під запис тут же у Пентагоні, почалася посадка американських військовослужбовців у літаки для вильоту до Львову...

...Не помилились, судячи з цього епізоду, відповідні начальники, які написали в найпершій офіцерській атестації Ігоря Смешка фразу, що запам'яталася його тодішньому товаришеві по службі: *"холоднокровний і врівноважений. У критичних ситуаціях діє спокійно і рішуче"*...

У травні 1995 року Уеслі Кларк, майбутній Командувач Об'єднаними Збройними Силами НАТО в Європі, який очолював у 1997–2000 роках Вищий Штаб союзних держав Європи (SHAPE — Supreme Headquarters Allied Powers Europe), а також боровся у 2004 році за висунення на пост Президента США від Демократичної партії (зняв свою кандидатуру на користь сенатора Джона Керрі (John Forbes Kerry)), надіслав полковнику Смешку офіційного листа із подякою за його *"особисті зусилля з вирішення недавніх проблем, що супроводжували військові навчання «Щит миру 95»"*.

22 May 1995

Colonel Ihor Petrovich Smeshko
Defense, Military, Naval and Air Attache
Embassy of Ukraine
3350 M Street, N. W.
Washington, D. C. 20007

Dear Colonel Smeshko,

Thank you for your personal efforts in resolving the recent issues surrounding exercise Peaceshield 95.

Our ability to work together to overcome the obstacles that might hinder further cooperation was readily apparent in your effort to secure an agreement between our two countries. It also provides a lesson in the importance of having a Ukrainian Defense Attache in the United States. I am confident that our continued relationship will build and nurture a closer relationship between our two armed forces.

Sincerely,

WESLEY K. CLARK
Lieutenant General, USA
Director for Strategic
Plans and Policy

Переклад:

22 травня 1995 р.

Полковнику Ігорю Петровичу Смешку
Військовому, Військово-морському,
Військово-повітряному і Аташе з питань
оборони

Посольство України

Вулиця 3350 М, р-н Північ-Захід
Вашингтон, округ Колумбія, 20007

Шановний полковнику Смешко,

Дякую вам за ваші особисті зусилля
з вирішення недавніх проблем, що су-
проводжували військові навчання "Щит
миру 95".

Наша здатність працювати разом для подолання перешкод, які могли б завадити подальшому співробітництву, яскраво проявилася у ваших зусиллях щодо захисту угоди між нашими двома країнами. Це також є уроком важливості наявності українського аташе з питань оборони в Сполучених Штатах. Я впевнений у тому, що наші триваючі відносини будуть вибудовувати й жити більш тісну співпрацю між нашими збройними силами.

Щиро,
Уеслі Кларк,
генерал-лейтенант, США,
директор зі стратегічного
планування і політики

Сергій Єременко, у 1995–1996 роках — співробітник Посольства України в США [нині — співробітник представництва Міжнародного комітету Червоного Хреста (International Committee of the Red Cross) в Україні, Білорусі та Молдові]:

": *...Під час одного з офіційних прийомів в українському посольстві, вже після завершення навчань «Щит миру — 95», генерал Кларк згадав про ту непросту нараду в Пентагоні. Говорячи про полковника Смешка, ветеран війни у В'єтнамі, генерал-лейтенант американської армії Уеслі Кларк абсолютно щиро, як мені здалося, зізнався тоді, що він знає небагато офіцерів у своєму відомстві, які погодилися б узяти на себе таку відповідальність у подібних обставинах.*

На мій погляд, рятуючи тоді репутацію України, Ігор Петрович дійсно багато чим ризикував. Без будь-якого офіційного паперу і навіть усної вказівки з Центру він, по-сумі, взяв на

себе відповідальність за свою країну. У разі якихось ускладнень або проблем під час тих українсько-американських навчань (а вони були першими!), його службова кар'єра, скоріше за все, на цьому б безславно закінчилася...

«Якщо в Україні є такі офіцери, як полковник Смешко, то її очікує світле майбутнє», — сказав тоді генерал Кларк...»

Не менш красномовний епізод, що мав місце на початку дипломатичної кар'єри Ігоря Смешка, який також його характеризує, — супроводження заступника міністра внутрішніх справ України — начальника Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю генерал-лейтенанта Олександра Іщенка, який прибув до США з офіційним візитом, на першу зустріч представника МВС України з Директором ФБР США.

Втім, ініційована призначенням у вересні 1993 року новим Директором ФБР Луїсом Фрі (Louis Joseph Freeh) зустріч керівників правоохоронних відомств України і США, що стала початком їх подальшого плідного співробітництва, могла і не відбутися... Офіцер безпеки посольства України в США, який, згідно з протоколом, мав супроводжувати до штаб-квартири ФБР високого гостя, що прибув з України, саме у цей час раптово "захворів".

Невелика історико-документальна довідка
(витяг з документа, що мав у радянський час гриф
обмеженого доступу "Цілком таємно")

ФЕДЕРАЛЬНОЕ БЮРО РАССЛЕДОВАНИЙ (ФБР) — главный орган контрразведки, политического сыска и уголовной полиции США. Входит в состав министерства юстиции, возглавляется директором, который фактически подчиняется президенту США. Основные задачи ФБР в области контрразведки: наблюдение за сотрудниками дипломатических представительств и иных учреждений иностранных государств на территории США с целью выявления и пресечения деятельности иностранных разведок, разработка этих сотрудников, а также проведение вербовочных и других оперативных мероприятий среди иностранцев; контрразведывательная работа по выявлению и розыску агентов-незаконников на территории США; организация контрразведывательной работы среди иммигрантов; организация контрразведывательной работы на границе и на таможенных пунктах; обеспечение режима безопасности в наиболее важных государственных учреждениях, на промышленных объектах и в научно-исследовательских организациях и их контрразведывательное обеспечение. ФБР ведет также внешнюю контрразведку и имеет в ряде стран свои зарубежные представительства (в Канаде, Японии, странах Африки и Латинской Америки).

Основные усилия ФБР в области контрразведывательной работы направлены против СССР и других социалистических стран. ФБР выступает в роли организатора антисоветских и антикоммунистических кампаний, преследования коммунистических и других прогрессивных организаций в США, разжигает шпиономанию.

В борьбе против советской разведки ФБР сотрудничает с контрразведывательными службами Англии, ФРГ и других стран. На основе обобщения своего опыта работы ФБР разрабатывает рекомендации по борьбе с разведкой СССР и других социалистических стран и рассылает их контрразведкам стран — участниц НАТО и других военных блоков.

В состав ФБР входят: отдел внутренней разведки (занимается контрразведкой и политическим сыском, ведет оперативную работу против сотрудников посольства СССР, советских представительств при ООН и советских граждан, находящихся в США); отдел общих расследований (ведет борьбу с уголовными преступлениями, подведомственными ФБР); отдел специальных расследований (занимается розыском скрывшихся преступников, а также организует проверку лиц, допускаемых к секретной работе).

(Контррозвідувальний словник. — М.: Вища червонопрапорна школа КДБ при Раді Міністрів СРСР ім. Ф. Е. Дзержинського, 1972. — 371 с., с. 342).

Відвідувати штаб-квартиру ФБР самостійно, без супроводження дипломатом — офіційним представником спецслужби своєї країни, Олександрові Іщенку — досвідченому чиновнику ще радянського загартування — ніхто, звісно, не пропонував. У той же час, жоден зі співробітників Посольства, що також цілком природно, не прагнув опинитися разом з ним у стінах установи, що займається здійсненням *"вербувальних та інших оперативних заходів серед іноземців"*... Єдиним "не хворим" військовослужбовцем серед дипломатичних співробітників українського посольства під час перебування в США Олександра Іщенка виявився Ігор Смешко. Йому і була доручена Послом ця місія... Хоча офіцером зв'язку з ФБР у штаті Посольства офіційно був представник СБУ, і полковник Смешко, будучи представником іншої спецслужби, мав усі формально-правові підстави для того, щоб відмовитись...

Кость Бондаренко, політолог, історик, голова правління Інституту української політики, член Громадської гуманітарної ради при Президентові України:

...*В середині 90-х років колишній посол України в Республіці Польща Теодозій Старак [Старак Теодозій Васильович — український дисидент, перший дипломатичний представник незалежної України в Республіці Польща], що вийшов у відставку, у приватній бесіді, називаючи перспективних дипломатів і взагалі вказуючи на перспективи української дипломатії, говорив: «Є один розумний хлопець. Далеко піде. Він — військовий аташе в Америці. Але я його вважаю патріотом. Головний його недолік — це молодість. Адже в нас важко пробитися на кар'єрні висоти молодим». Тоді я вперше почув ім'я Ігоря Смешка — більшості українців це ім'я нічого не говорило...*

(інтернет-видання "Трібуна" (рос. — "Трибуна"), 15 жовтня 2004 року).

Юрій Щербак, у 1994–1998 роках — Посол України в США: "...

Очоливши Посольство України в США, я одразу звернув увагу на порівняно молоду, сильну за характером, високочолу, але вже починаючу лисіти

людину з приємною усмішкою і твердим оцінюючим поглядом темних очей. Це був військовий аташе Ігор Смешко, талановитий технократ і справжній офіцер, якому доля подарувала можливість працювати в столиці єдиної на той момент супердержави, де сходились інформаційні потоки з усього світу і де в інтелектуальних центрах (think-tanks) кипіли вільні дискусії щодо геополітичних контурів майбутнього та нових загроз і викликів, які чекають людство. Саме дипломатична робота у Вашингтоні, на моє переконання, допомогла Ігорю Петровичу опанувати логіку нової доби глобалізації. Доби взаємозалежності держав, коли зникає примітивний поділ на «білих» і «червоних», на «КГБ» і «ЦРУ», коли виникають нові сфери співробітництва і взаємодії в ім'я порятунку цивілізації... Військовий аташат, який він очолював, відігравав важливу роль у формуванні дружніх відносин молодій українській дипломатії з Пентагоном, особливо у той період, коли вирішувалась доля ракетно-ядерної зброї на території нашої держави.

І. П. Смешко мав можливість вивчити і оцінити принципи, на яких будувалася робота такого складного і високоточного механізму, яким є Збройні сили США та їх воєнна розвідка. Згодом додалися також знання специфіки діяльності і взаємодії розвідок інших країн, зокрема, Великої Британії, Франції, Швейцарії, Німеччини, Росії... Це дозволило І. П. Смешку, коли він очолював воєнну розвідку, а потім — СБУ, виступити з рядом сміливих пропозицій щодо реформування українських розвідувальних органів у відповідності до реалій ХХІ століття. Але принципова практична діяльність Ігоря Петровича Смешка — керівника таких надважливих органів держави як

ГУР МО, СБУ, РНБО чи Комітет з питань розвідки — далеко не всіх, наскільки мені відомо, влаштовувала... Незмінними ж інструментами навколовладних стосунків залишаються, на жаль, інтриги, заздрість, підкилимна гризня, взаємна ненависть тощо... Тому його кар'єра нагадує мені кардіограму, де за сплеском активності йде спад, а потім пауза перед новим злетом...

Ігоря Петровича поважають і високо цінують його друзі. Але є в нього і вороги, які його бояться. Бояться, бо надто багато знає ця людина про наш складний час і його гріховних дітей... Вважаю, що він міг би стати героєм твору Джона Ле Карре [John le Carré — літературний псевдонім (справжнє ім'я — David John Moore Cornwell) колишнього військовослужбовця Британського розвідувального корпусу, співробітника MI-5 та MI-6, а згодом — відомого англійського письменника, автора багатьох шпигунських романів] чи Тома Кленсі [Thomas Leo Clancy, Jr. — американський письменник, автор багатьох бестселлерів присвячених подіям після закінчення Холодної війни, а також сценарист всесвітньовідомих комп'ютерних ігор], якби жив не в Україні, не у візантійсько-феодальному, посткомуністичному і постгеноцидному суспільстві, де примха (дурість) чергового президента з повноваженнями монарха і ментальністю дрібного совкового начальника може перекреслити кар'єру будь-якої талановитої людини, конче потрібної Вітчизні..."

За час свого перебування в США Ігор Смешко, почавши практично з нуля, зумів створити ефективно функціонуючий і повністю оснащений апарат військового аташе. Його штат на момент відбуття Ігоря Смешка на Батьківщину налічував вже п'ять офіцерів.

Олександр Галака, в 1996–1999 роках — військовий, військово-повітряний, військово-морський і аташе з питань оборони України в США: "...Ми знайомі з ІП [Ігорем Петровичем Смешком] з 1972 р. Він завжди виділявся своїм інтелектом і організаторськими здібностями. Це очевидно й сьогодні. Від нього я прийняв естафету в США ... З одного боку, мені було дуже важко. Планка була піднята дуже високо. І її не можна було опускати. З іншого боку, було і легко, бо велика кількість напрацьованих ІП [Ігорем Петровичем

Смешком] зв'язків у Міністерстві оборони [США], Раді нацбезпеки [США], Держдепі [Державному департаменті США] дозволяли мені вирішувати усі завдання, що виникали переді мною..." (журнал "Неизвестная разведка" (рос. — "Неизвестная разведка"), №10–11, 2004 рік).

Сергій Єременко, у 1995–1996 роках — співробітник Посольства України в США [нині — співробітник представництва Міжнародного комітету Червоного Хреста (International Committee of the Red Cross) в Україні, Білорусі та Молдові]: "...коли Ігор Петрович повертався із США на Батьківщину, я був просто приголомшений напрацьованими ним контактами, тією щирістю, людяністю, дружбою і повагою, причому і друзів, і недрузів, що були виказані йому в листах, під час зустрічей, у запрошеннях, візитних картках тощо.

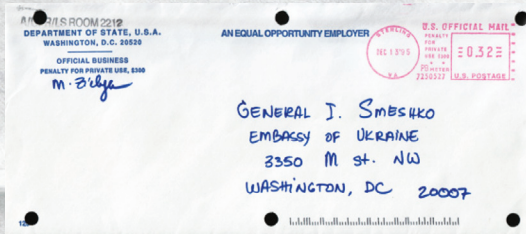
Він завжди працював «з ранку до ночі», не прогинаючись під водоспадом навантажень, стресів і завдань. Його наче постійно підживлювала, і фізично, і психологічно, якась Світла Сила ... Дуже багатогранна людина, феноменальні лінгвістичні здібності, прекрасний усний і письмовий стиль викладення своїх думок, неабияке вміння гуртувати однодумців. Я завжди

захоплювався його ставленням до друзів і рідних. Коли важко, він завжди поруч — навіть попри удари по власному авторитету ... Після його від'їзду Посольство наче опустіло... Це визнали всі..."

United States Department of State

Washington, D.C. 20520

Дорогий Ігоре

Маю надію, що цей лист Тебе ще застане у Вашингтоні.

Я не знаю чи ми ще будемо мати нагоду зустрітися до Твого від'їзду, отож я вирішила Тобі написати щоб висловити свою щирю подяку за Твою співпрацю протягом минулих кількох років. Твоя терпеливість, добродушність, почуття гумору і висока професійність спричинились до того, що в навіть найскладніших умовах /а ми їх з Тобою пережили доскочу/ я радо працювала. Коли я знала, що Ти будеш сидіти напроти мене підчас переговорів мені ставало легше на душі бо я могла бути певною, що у Тебе я знайду і підтримку, і усмішку, а що найважливіше - правильний переклад на важку термінологію.

Вашінгтон безперечно біднішає, а Київ багатшає із зміною Твоєї посади.

Від щирого серця бажаю Тобі якнайбільших успіхів і з певністю заявляю, що ми ще не один раз зустрічатимемося і разом працюватимемо в Україні задля її добра та розквіту.

До скорого побачення в Україні

Мерта

INTERNATIONAL
SECURITY POLICY

OFFICE OF THE ASSISTANT SECRETARY OF DEFENSE
2600 DEFENSE PENTAGON
WASHINGTON, DC 20301-2600

AUG 28 1995.

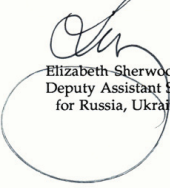
General-Major Ihor Smeshko
Defense Attache Office
Embassy of Ukraine
3350 M Street, N.W.
Washington, D.C. 20007

Dear General Smeshko:

It was with great pleasure that I learned of your recent promotion. This is truly an appropriate award for your hard work over the last few years which has contributed so much to the achievement of the close relationship our defense organizations now enjoy. Your promotion is also a tribute to the trust President Kuchma has in you, as well as his recognition of the important role you have played in the emerging partnership between our two countries. I look forward to continuing our valuable work together in the future.

With sincere best wishes,

Elizabeth Sherwood
Deputy Assistant Secretary of Defense
for Russia, Ukraine, and Eurasia

Переклад:

Офіс заступника Міністра оборони
з питань політики міжнародної безпеки
2600, Міністерство оборони, Пентагон
Вашингтон, округ Колумбія, 20301–2600

Генерал-майору Ігорю Сמשку
Офіс Аташе з питань оборони
Посольство України
3350, М.Стріт,
Вашингтон, 2007

28 серпня 1995 року

Шановний генерале Сמשко,

З величезною радістю дізналася про Ваше недавнє просування по службі. Це дійсно належна винагорода за Вашу важку працю впродовж кількох останніх років, що сприяла досягненню таких близьких відносин між нашими оборонни-

ми організаціями, які ми із задоволенням використовуємо у даний час.

Ваше просування по службі також є підтвердженням довіри Президента Кучми до Вас і його визнання того, що Ви зіграли величезну роль у побудові партнерських відносин між нашими державами.

Сподіваюся на продовження нашого плідного співробітництва і надалі.

Із щирими найкращими побажаннями,

Елізабет Шервуд,
Перший заступник
заступника Міністра оборони США
з питань Росії, України та Євразії

[З червня 2009 року Елізабет Шервуд-Рендалл (Dr. Elizabeth Sherwood-Randall) є спеціальним помічником Президента США — начальником управління з європейських справ Ради національної безпеки США]

Улітку 1995 року, після 3-х років перебування Ігоря Смешка на посаді військового, військово-морського, військово-повітряного і аташе з питань оборони України в Сполучених Штатах Америки, заступник Міністра оборони США з питань політики міжнародної безпеки Ештон Картер (Ashton Baldwin Carter, з 6 жовтня 2011 року — перший заступник Міністра оборони США) направив Міністру оборони України Валерію Шмарову лист доволі неординарного змісту:

ASSISTANT SECRETARY OF DEFENSE
2600 DEFENSE PENTAGON
WASHINGTON, DC 20301-2600

JUN 07 1994

The Honorable Valeriy Shmarov
Minister of Defense of Ukraine
Kiev, Ukraine

Dear Minister Shmarov:

The recent peacekeeping exercise near L'viv is the latest testimony to the growing defense and military partnership enjoyed by our two countries. We have come a long way over the past three years, from minimal contacts and discussions focused on nuclear issues to a productive, broadly based, mutually beneficial defense relationship.

My staff and I have made the U.S. - Ukrainian defense relationship a priority in our work. A key factor in our success rests, I must say, on one person in particular—your military representative in Washington, Colonel Ihor Smeshko. Colonel Smeshko's professional competence, diplomatic skills, and extraordinary dedication to understanding and cooperation between our countries have been instrumental in making our contact program work. We frequently turn to Colonel Smeshko to seek his advice and to work out difficulties as they arise. He is an invaluable resource and troubleshooter because he knows both of our organizations and the key individuals who can solve problems.

Having a skilled and experienced representative in Washington is more important than ever, particularly as Ukraine becomes more deeply involved in programs such as the Partnership for Peace. I hope that with your support Colonel Smeshko can remain in Washington to continue to enhance the good relationship that we have worked hard to establish.

Sincerely,

Ashton B. Carter

Переклад:

Заступник Міністра оборони
з питань політики міжнародної безпеки
2600, Міністерство оборони, Пентагон
Вашингтон, округ Колумбія, 20301–2600

Високоповажному Валерію Шмарову
Міністру оборони України
Київ, Україна

Шановний Міністре Шмаров,
Нещодавні миротворчі навчання в районі Львова є остан-

нім свідченням зростаючого оборонного і військового співробітництва, від якого отримують користь обидві наші країни. За останні три роки ми пройшли довгий шлях від мінімальних контактів і дискусій, сфокусованих на ядерних проблемах, до продуктивних, на широкій основі, взаємовигідних відносин в оборонній сфері.

Мій штаб і я зробили українсько-американські відносини в оборонній сфері пріоритетними у нашій діяльності. Вирішальний чинник нашого успіху базується, як я маю відзначити, передусім на одній людині, а саме — на Вашому військовому представнику у Вашингтоні, полковнику Ігорю Смешку. Професійна компетентність полковника Смешка, його дипломатична майстерність, а також надзвичайна відданість справі, розуміння важливості співпраці між нашими країнами, стали вирішальними факторами втілення програми наших контактів у життя. Ми на постійній основі звертаємося до полковника Смешка за його порадами, а також для вирішення проблем, коли вони виникають. Він є неоціненним засобом для вирішення проблем, тому що гарно знає обидві наші організації і ключових осіб, здатних вирішувати ці проблеми.

Мати професійного й досвідченого представника у Вашингтоні [для України] зараз важливо, як ніколи, особливо враховуючи те, що Україна все більше залучається до таких програм як "Партнерство заради миру". Я сподіваюся, що з Вашою підтримкою полковник Смешко зможе і надалі залишатися у Вашингтоні, щоб продовжувати розширювати ті добрі відносини, які встановилися завдяки нашій важкій роботі.

Щиро,

Ештон Б. Картер

[23 вересня 2011 року Сенат США одноголосно затвердив призначення Ештона Картера першим заступником міністра оборони США (відповідне подання було подано президентом США Бараком Обамою (Barack Hussein Obama, Jr.) 2 серпня 2011 року)]

Однак залишитися у Вашингтоні полковнику Смешку не судилося. Нова відповідальна робота чекала на нього на Батьківщині...

Голова Комітету з питань розвідки

31 липня 1995 року — ще під час перебування в США — Ігор Смешко був призначений Головою Комітету з питань розвідки при Президентові України.

23 серпня 1995 року І. П. Смешку було присвоєно звання генерал-майора (Указ Президента України № 794/95 — Додаток 8). Це було перше генеральське звання, присвоєне офіцеру української військової розвідки, що знаходився у службовому відрядженні за межами країни.

До сфери контролю й координації Комітету з питань розвідки при Президентові України відносились розвідувальні органи СБУ, Міністерства оборони, Державного комітету з охорони державного кордону, а також кримінальна розвідка Міністерства внутрішніх справ. Першим головою цього Комітету був за сумісництвом Голова СБУ Євген Марчук (з березня 1994 року — генерал армії України). Саме створення цього Комітету в червні 1993 року, як стверджують обізнані в цій темі фахівці, було реакцією СБУ на початок формування з вересня 1992 року (Указ Президента України від 7 вересня 1992 року № 462/92) нового розвідувального органу — Управління військової стратегічної розвідки Міністерства оборони України. Тобто керівництво СБУ передбачливо вирішило одразу ж створити і, звісно, очолити додатковий механізм контролю над тільки створеною, але потенційно конкурентною по відношенню до СБУ розвідувальною службою.

Однак до призначення І. П. Смешка головою Комітету останній практично не функціонував. У нього не було ні приміщення, ні штатних співробітників, ні фінансування, ні матеріально-технічного забезпечення. Причиною цього, за деякими оцінками, була відносна слабкість воєнної розвідки, яка все ще формувалася, а також те, що СБУ цілком вистачало контролю над її діяльністю й через негласні агентурні позиції органів військової контррозвідки, що входили до складу СБУ.

Володимир Горбулін, Секретар РНБО України в 1994–1999

роках: *"...перша спроба забезпечити координацію та оцінку діяльності розвідорганів відноситься до 1993 р. Саме в червні 1993 р. Президент Кравчук своїм указом створив Комітет з питань розвідки при Президентові України ...*

...

... Комітет з розвідки існував більше на папері, ніж дійсно функціонував. Леонід Данилович [Кучма] дав добро на його реанімацію. Була потрібна кандидатура, яка змогла б забезпечити виконання вельми непростого завдання. Нею став Ігор Петрович Смешко, військовий аташе України у Сполучених Штатах, високоосвічений офіцер, доктор технічних наук ... Влітку 1995 р. Президент Кучма підписав указ, але розпочав виконання своїх обов'язків Ігор Смешко тільки в січні 1996 р., він відразу проявив себе й сильним організатором, і сильним аналітиком..."

(Горбулін В. П. Без права на покаєння. — Харків: Фоліо, 2010. — 383 с., с. 90–91).

Що спонукало Леоніда Кучму після кількох місяців перебування на посаді Президента України схвалити реанімацію Комітету, який *"існував більше на папері, ніж дійсно функціонував"*, а також несподівано для багатьох призначити на посаду його голови, після генерала армії з СБУ, тоді ще всього лише полковника з міністерства оборони, можна тільки припускати.

Достовірну відповідь на ці питання може дати лише сам Леонід Данилович.

І хоча раціональний психоаналіз рішень президента річ, за визначенням, невдячна, без спроби пояснення надзвичайного кар'єрного стрибка героя розповіді, вочевидь, не обійтися...

Отже, по-перше: просто сказати, що колишній генеральний директор "Південмашу" Леонід Кучма не симпатизував СБУ (КДБ), значить — нічого не сказати.

Леонід Кучма, Президент України в 1994–2005 роках: "...Служба безпеки України... Не знаю, де знайти м'які слова для її адекватної оцінки. Коли я перший раз переміг на президентських виборах (1994), у мене була лише одна, але дуже конструктивна ідея: відпустити весь особовий склад. Всі — у відставку! Всі 100 відсотків..."

ЛЕОНИД КУЧМА

после
майдана

Записки президента
2005–2006

(Кучма Л. Д. Після майдану: Записки президента. 2005–2006. — Київ: Довіра; Москва: Время (рос. — Время), 2007. — 688 с., іл., с. 24).

По-друге, зважаючи на тотальний тодішній неофіційний вплив СБУ, що успадкувала всю потужність, агентуру і можливості зовсім ще недавно всесильного КДБ УРСР, реалізувати вищевказану "конструктивну ідею" Президент України був просто не в змозі.

Леонід Кучма, Президент України в 1994–2005 роках: "...Якби все склалося так, що я все ж розпочав би реалізацію своєї первинної «конструктивної ідеї», це була б самогубна спроба ... Україна — не Польща, не Чехія, не Угорщина, не одна з країн Центральної Азії, де також розпустили колишній КДБ. Ми між двох вогнів. З одного боку — Росія, з іншого — Захід. І кожна сторона вела б свою гру в зв'язку із таким грандіозним кроком, як розпуск всієї служби безпеки."

ЛЕОНИД КУЧМА

после
майдана

Записки президента
2005–2006

Крім того, такі речі можна робити тільки в умовах, коли є налагоджена система державної влади, і коли ти маєш підтримку парламенту. Я гарно собі уявляв, що було б у парламенті. Адже він майже увесь був лівий. Він же не випадково поставив на чолі СБУ колишнього начальника 5-го управління [ідеологічна контррозвідка] КДБ радянської України. Я маю на увазі Євгена Марчука.

І Марчук теж не випадково тоді казав, що тримає в голові прізвища трьох тисяч своїх колишніх позаштатних співробітників. Багато хто з них засідали у Верховній Раді. Засідають і зараз, і не лише там, про що і Кравчук [Кравчук Леонід Макарович — перший Президент України] нещодавно в черговий раз сказав ...

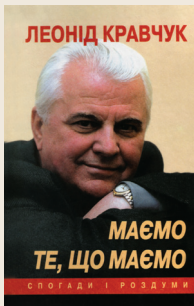
І весь оцей ресурс... Плюс колишні партійно-радянські працівники, господарська номенклатура. Усі ще повні сил... Вони обрушились би на безумця, що наважився підняти руку на «найсвятіше» — на колишній КДБ ...

...

... Завжди буду пам'ятати хвилини й години, коли особливо гостро відчував своє безсилля..."

(Кучма Л. Д. Після майдану: Записки президента. 2005–2006. — Київ: Довіра; Москва: Время (рос. — Время), 2007. — 688 с., іл., с. 25–27).

Леонід Кравчук, перший (1991–1994) Президент України (з 23 липня 1990 року по 5 грудня 1991 року — Голова Верховної Ради УРСР): "...Пригадується один цікавий епізод, який стався на самому початку моєї спікерської кар'єри. Приходить до мене голова КДБ Микола Голушко, приносить купу пухленьких тек та й каже: «Оце, Леоніде Макаровичу, особисті справи осіб, які в різний час працювали нашими інформаторами. Я їх зберігати в себе не маю права, оскільки ці громадяни відтепер є народними обранцями...»

Передивився я ті справи уважно, але зберігати їх відмовився і повернув-таки Голушкові ... Коли набагато пізніше згадав про ті особові справи з КДБ, то зрозумів, що зробив дурницю: треба було спалити, до бісової матері, той компромат. А так (є в мене така небезпідставна підозра) опинилися ті теки у Москві. І там, здається, їх передивилися ті, кому треба. До цього висновку я дійшов, спостерігаючи за поведінкою декого з тих політиків. Між іншим, частина з них ще й досі виконує обов'язки народних депутатів..."

(Кравчук Л. М. Маємо те, що маємо: Спогади і роздуми. — К.: Століття, 2002. — 392 с.: іл., с. 64–65).

По-третє, впродовж порівняно нетривалого терміну президент Кучма, вочевидь, переконався, що здійснена ним спроба — якщо вже не розпустити (у значенні — "Всі — у відставку! Всі 100 відсотків"), то хоча б спрямувати у потрібне русло діяльність колишнього КДБ — до бажаного результату не призводить.

Леонід Кучма, Президент України у 1994–2005 роках: "...Грандіозне завдання, скажімо, я поставив перед Марчуком [Марчук Євген Кирилович — з 31 жовтня 1994 року — Перший віце-Прем'єр-міністр України — Голова Координаційного комітету при Президентові України по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю; з 3 березня 1995 року — виконуючий обов'язки Прем'єр-міністра України, з 8 червня 1995 року по 27 травня 1996 — Прем'єр-міністр України], коли призначив його прем'єр-міністром.

Грандіозну! ... якби Марчук виконав це завдання відсотків хоча б на десять, користь для України була б велика. Я хотів, щоб Марчук використав той специфічний багаж, який він надбав за роки роботи в радянському КДБ. В Україні не було людини, яка б знала про зворотній бік нашого життя більше, ніж колишній шеф цієї служби. Крім того, він же очолював службу безпеки після проголошення незалежності України. Я хотів разом

з ним вичистити українські авгієві стайні. Він знав усі зв'язки, усі нитки, усі чорні плями на карті країни. Я казав йому: «Євгене Кириловичу, у тебе всі нитки. Давай ми їх розірвемо! Давай не допустимо, щоб групи інтересів, які давно сформувалися, відродилися й розгорнулися у нових умовах. Розпорошимо їх, атомізуємо, як ти любиш казати!» Але він навіть не спробував...

Більше того, спрямованість інтересів верхівки СБУ набула досить дивний характер, особливо — у справах, пов'язаних із контролем за торгівлею зброєю..."

(Кучма Л. Д. Після майдану: Записки президента. 2005–2006. — Київ: Довіра; Москва: Время (рос. — Время), 2007. — 688 с., іл., с. 27).

Відзначимо все ж, що Євген Марчук, який "знав усі зв'язки, усі нитки, усі чорні плями на карті країни", який створював СБУ і був її першим головою, навіть очолюючи Кабінет Міністрів України, не міг вже, спираючись на посадові повноваження, ні контролювати СБУ, ні впливати на спрямованість її роботи. Згідно з ухваленим у 1992 році, зусиллями того ж Євгена Марчука, Законом України "Про Службу безпеки України", ця спеціальна служба підпорядкована виключно Президентові України та підконтрольна лише Президентові й Верховній Раді України.

Акцентуємо, в той же час, увагу на тому, що "досить дивний характер", який "набула спрямованість інтересів верхівки СБУ", обумовлювався не лише суб'єктивними чинниками... Після заборони діяльності Компартії України (Указ Президії Верховної Ради України від 30 серпня 1991 року № 1468-XII), припинення діяльності та розпуску організаційних структур КПРС (Указ Президента Російської Федерації від 6 листопада 1991 року № 169) зникла система партійного контролю за діяльністю органів державної безпеки, що існувала десятиліттями.

Невеликий історико-документальний відступ

"Експертний висновок
до засідання Конституційного Суду
Російської Федерації
26 травня 1992 року
(з доповненнями до засідання 7 липня 1992 року)

...

Для написання цього висновку використовувались матеріали архівів КПРС і КДБ, що знаходяться нині в різних сховищах ...

...

5.2. КПРС і КДБ

...

«Комітет державної безпеки працює під безпосереднім керівництвом і контролем Центрального Комітету КПРС.

Комітет держбезпеки при Раді Міністрів СРСР несе відповідальність за забезпечення державної безпеки в країні і систематично звітує щодо всієї здійснюваної ним роботи перед ЦК КПРС і Радою Міністрів СРСР, а місцеві органи КДБ — відповідно перед ЦК компартій союзних республік, крайкомаами, обкомаами, міськкомаами, райкомаами партії [але не перед місцевими органами виконавчої влади! — експерти] і Комітетом держбезпеки при Раді Міністрів СРСР» (п. 3 ["Положення про КДБ при РМ СРСР", затверджене Постановою Президії ЦК КПРС від 09.01.1959 № П200/18 (відповідна Постанова Ради Міністрів СРСР, яка вводить це Положення в дію, датована 03.02.1959) — діяло до ухвалення 16.05.1991 Закону СРСР № 2159-1 "Про органи державної безпеки"]).

...

Аналіз Положення, партійних документів і матеріалів органів держбезпеки дозволяє зробити висновок, що керівні органи партії:

5.2.1. Конституювали органи держбезпеки, визначали їх статус і правову регуляцію їх діяльності ...

5.2.2. Визначали основні завдання органів держбезпеки і конкретні напрями їх діяльності ...

5.2.3. Затверджували організаційну структуру і штатну чисельність органів держбезпеки ...

5.2.4. Затверджували або схвалювали основні внутрішні нормативні акти органів держбезпеки — накази, рішення Колегії, положення та інструкції ...

5.2.5. Формували керівний склад органів держбезпеки ... керівні працівники органів держбезпеки, що входять до номенклатури ЦК або місцевих партійних органів, затверджуються на посаді партійним органом відповідного рівня, переміщення цих працівників може бути здійснено лише після рішення ЦК КПРС або місцевих партійних органів (п.14 [Положення] ...) ...

5.2.6. Визначали кадрову політику органів безпеки ... Партійними органами різних рівнів постійно проводились також кадрові інспекції апарату й навчальних закладів КДБ, результати яких закріплювались рішеннями керівництва Комітету ...

5.2.7. Отримували звіти про діяльність органів держбезпеки в цілому та по окремих його структурам і напрямам діяльності. Звітність перед ЦК була обов'язковою для органів безпеки (див. Положення, п. 3). Періодичність звітів коливалася: від місячних до річних; іноді КДБ звітував і за більш тривалі періоди — наприклад, за п'ятиріччя. Існували також звіти щодо виконання тих чи інших постанов парторганів, що стосувалися роботи органів безпеки ...

5.2.8. Контролювали конкретні заходи або комплекси заходів органів держбезпеки і санкціонували найбільш важливі з них. Діапазон питань, щодо яких органи безпеки запитували й отримували санкцію ЦК або діяли, виконуючи пряме доручення парторганів, важко піддається огляду ...

...

... Вочевидь, справи жодного відомства, окрім, можливо, МЗС, не регламентувалися ЦК настільки дріб'язково, як справи ДБ. Характерний у цьому сенсі перелік питань, при узгодженні яких з ЦК у КДБ використовувались типові діловодні форми ... (всього 29 типових форм ...) ... рішення ЦК і погоджувальні ре-

золюції Секретарів і відділів ЦК запитувалися при арешті конкретних людей ... по різноманітним слідчим та оперативним заходам: обшукам, прослуховуванню, компрометації, пропагандистським акціям тощо ...

5.2.9. Окрім так званих «постановочних» питань, які потребували рішення чи згоди ЦК, з органів держбезпеки до партійних органів йшла регулярна інформація як оглядового, так і конкретного характеру. Зведення щодо оперативної ситуації в країні, прикордонні зведення, політзведення, зведення щодо міжнародного становища, огляди закордонної преси, теле- і радіомовлення, зведення щодо відгуків населення про ті чи інші події або заходи партії й уряду ... Паралельно зі зведеннями йшла в ЦК та місцеві парторгани й конкретна інформація, як рутинна, так і термінова. Показово, що органи ДБ направляли в ЦК і неперепаровану інформацію, здобуту оперативним шляхом — матеріали перлюстрації, негласних вилучень документів, прослуховування приміщень і телефонів, агентурні донесення ...

... вже з 1922 р. органи безпеки володіли майже монопольним правом на інформування керівництва й апарату партії та інших владних структур ...

... для керівництва партії органи держбезпеки були основним інформаційним інструментом, який забезпечував контроль над структурами управління і над суспільною думкою ...

...

Таким чином, КДБ, фактично виведений із підпорядкування Раді Міністрів (структурою якого формально був), насправді підпорядковувався безпосередньо КППРС і був, по суті, її власною збройною силою, яка фізично і політично охороняла владу КППРС, дозволяла партії здійснювати ефективний і жорсткий контроль над суспільством..."

(Група експертів Комісії Президії Верховної Ради Російської Федерації з організації передачі-прийому архівів КППРС і КДБ СРСР на державне зберігання та їх використання, на прохання Конституційного Суду Російської Федерації).

Тобто Служба національної безпеки України (згодом — СБУ), створена на базі переданого ліквідованим Комітетом держбезпеки України *"матеріально-технічного потенціалу"* (Постанова Верховної Ради України від 20 вересня 1991 року № 1581-ХІІ), опинилася поза системою такого детального, відпрацьованого і всеосяжного контролю, а також *"дріб'язкового"* регламентування з боку відповідних партійних структур, діяльність яких була припинена. Новий вид контролю — закріплений де-юре в Законі України *"Про службу безпеки України"* (від 25 березня 1992 року № 2229-ХІІ) — вже Президента України за діяльністю СБУ (стаття 32) був де-факто лише декларацією. Якогось механізму контролю за спрямованістю оперативної роботи спеціальної служби, яка зберегла всю свою потужність і монопольне становище, а також за достовірністю, якістю й незаангажованістю інформації, що надавалася нею, у Леоніда Кучми просто не було.

З іншого боку, у фактично безконтрольних органів безпеки залишились як володіння (ще з 1922 року!) *"майже монопольним правом на інформування ... владних структур"*, так і цілком законні можливості негласного агентурного проникнення в інші українські спецслужби й створювані в Україні органи державної влади. Тобто об'єктивно існували умови для реалізації органами безпеки чисто корпоративної спокуси — перетворити *"основний інформаційний інструмент"* (*"який забезпечував контроль над структурами управління і над суспільною думкою"*) і *"збройну силу"* (*"яка ... дозволяла партії здійснювати ефективний і жорсткий контроль над суспільством"*) у активного і самодостатнього суб'єкта відповідних відносин. А в ідеалі, можливо, навіть посісти — під іншими, звісно, гаслами і прапорами — те місце в суспільстві, яке раніше належало КПРС. Питання, за великим рахунком, було лише за усвідомленням керівництвом органів безпеки унікальних можливостей принципово нової ситуації, а також у наявності (швидкості *"дозрівання"*) відповідних амбіцій (викладення того, яким чином і в якій країні описана корпоративна спокуса втілилася в реальність, як і порівняльний аналіз позитивних і негативних сторін розвитку суспільства за таким сценарієм, не є предметом даної книги).

Таким чином, помічений Леонідом Кучмою *"досить дивний характер спрямованості інтересів верхівки СБУ"* був тривожним симптомом, який, до того ж, мав місце на об'єктивно несприятливому для президента загальному фоні (*"завжди буду пам'ятати хвилини й години, коли особливо гостро відчував своє безсилля"*). Для зниження вразливості позиції президента потрібні були системні дії, а також, вочевидь, — за образним висловом самого Леоніда Даниловича — і *"безумці"*, у яких вистачило б рішучості, сил, мужності й професійних знань, щоб *"наважитися підняти руку на «найсвятіше» — на колишній КДБ"* в плані реального обмеження його монопольних повноважень.

У підсумку, кандидат технічних наук Леонід Кучма, за активної участі, ймовірно, доктора технічних наук Володимира Горбуліна, сформулював відповідну мету й почав створювати систему стримувань і противаг у тих сферах, де мала місце монополія СБУ. Зруйнувати монополію СБУ в сфері розвідки і повинен був реанімований у 1995–1996 роках Комітет з питань розвідки при Президентові України.

Володимир Горбулін, Секретар РНБО України в 1994–1999 роках: *"...Завданням цієї структури [Комітету з питань розвідки при Президентові України] була координація діяльності різних розвідслужб, узагальнення і «перехресна» перевірка інформації, підготовка рекомендацій щодо ухвалення рішень вищими посадовими особами... У США, де більше десятка розвідувальних структур, така координаційна функція покладена на директора Центральної розвідки, який призначається президентом. У більшості випадків ним стає глава ЦРУ. В Україні комітет з 1995 року мав назву Центр стратегічного планування та аналізу при РНБО. У 1997 році [завдяки роботі цього Комітету] вперше в історії існування держави парламент затвердив окремим рядком спільний бюджет розвідслужб, що було прогресивним кроком..."* (журнал "ПіК: політика і культура", лютий 2002 року).

Анатолій Довгополий, у 1994–1996 роках — Керівник Секретаріату Ради національної безпеки при Президентові України: "...на початку 1995 року Президент України Л. Д. Кучма поставив завдання перед Секретарем РНБ В. П. Горбуліним щодо прискіпливого аналізу інформації, яка поступала зі спецслужб.

Спроби реалізувати це завдання Секретаріатом РНБ показали на необхідність задіяння для цього практично всіх аналітиків Секретаріату. В зв'язку з цим Президентом України було прийнято рішення про відновлення роботи Комітету з питань розвідки.

Постало питання про призначення керівника цього Комітету. Вимоги до такого керівника були дуже жорсткі. Це повинна була бути людина, в якій не було на плечах тягаря роботи в колишньому КДБ СРСР, відома в кругах провідних політиків та спецслужб, яка б мала досвід розвідувальної діяльності, високий рівень інтелектуальної та мовної підготовки, була на «ти» з новітніми інформаційними технологіями, які використовувалися розвідками провідних країн світу.

Свій вибір Президент України Л. Д. Кучма зупинив на докторі технічних наук, професорові, фахівцю із системного аналізу, молодому, але вже авторитетному військовому аташе в Вашингтоні І. П. Смешку. Гадаю, що не останню роль у цьому призначенні відіграло також і те, що І. П. Смешко, перебуваючи у 1992–1995 роках за межами України, не був пов'язаний із жодною з так званих «груп впливу» — політичних чи фінансово-промислових, які вже формувалися у тодішній Україні..."

Нарешті, по-четверте: з Ігорем Смешком — одним із наймолодших докторів технічних наук — Леонід Кучма познайомився під час свого першого візиту до США у 1994 році. Вдивіться у фотографію, вже наведену на сторінці 75:

Про що жваво розмовляють Ігор Смешко і віце-президент США Альберт Гор — невідомо. На полковника Смешка уважно дивиться Леонід Кучма. Що у погляді українського президента!? Симпатія?.. Гордість?.. Здивування?.. Захоплення?.. Можливо безпристрасний фотооб'єктив зафіксував якраз той момент, коли у Леоніда Кучми вперше виникла думка про можливість довірити енергійному військовому аташе більш відповідальну ділянку роботи...

Втім, вищевикладене пояснення — виключно припущення, які у суб'єкта ухвалення рішень, що розглядаються, можливо, викличуть лише посмішку.

Як би там не було, але новопризначеному Голові Комітету з питань розвідки при Президентові України Ігорю Смешку довелося знову — тепер вже на Батьківщині, як і кількома роками раніше в США, — все розпочинати практично з нуля. Комітет, який він очолив, не мав ні штату, ні приміщення, ні бюджету. Контрольні й координаційні повноваження Комітету, як і його статус, визначались лише закритим указом Президента України. Даний підзаконний акт не був перешкодою для вже "узаконеної" СБУ в її спробах "контролювати" процес становлення і діяльність потенційно конкурентного органу з негласних агентурних позицій під приводом необхідності його "контррозвідувального захисту". Тим не менш, "реанімований" Комітет дуже швидко не лише міцно "став на ноги" (в організаційному, кадровому, матеріально-технічному, фінансовому відношенні тощо), але й посів

важливе місце в системі інформаційного забезпечення вищих посадових осіб держави.

Одним із перших прикладів доцільності існування повноцінного Комітету з питань розвідки при Президентові України стали події пов'язані із зустріччю на вищому рівні між Президентом України Леонідом Кучмою і Президентом США Біллом Клінтоном (William Jefferson "Bill" Clinton) у лютому 1996 року в Вашингтоні.

Візит Леоніда Кучми до США у лютому 1996 року ознаменувався не лише позитивними моментами (серед яких, зокрема, підписання угоди щодо комерційних запусків американських супутників за допомогою українських носіїв, збільшення на 200 млн дол. США кредиту МВФ, вручення Леоніду Кучмі премії "Свобода" неурядової організації "Freedom House"):

Олександр Макаров (стаття "Київ і Вашингтон знайшли один **ЗЕРКАЛО НЕДЕЛІ** в одному точки опори"): "...У чіткій порядку запитань і відповідей, передбачений графіком візиту Леоніда Кучми до США, втрутила преса.

Л. Кучма приїхав до Вашингтону через декілька годин після виходу в світ газети «Лос-Анджелес таймс». 20 лютого [1996 року], саме в день початку візиту [вказана] газета опублікувала, можливо, наймасштабніший у своїй історії матеріал щодо України.

Матеріал називався «Україна надає свої літаки для перевезення вантажів кокаїновим королям» і був присвячений передачі авіапідприємством ім. Антонова деякій колумбійській фірмі в оренду літаків Ан-32Б. Деяка колумбійська фірма, говорилося у матеріалі, займалася переважно транспортуванням наркотиків за кордон.

...

У США «Лос-Анджелес таймс» вважається газетою вельми впливовою, й публікація у ній такого матеріалу не минає непоміченою. І тут громадськість дізнається про те, що у цей же день у США з'являється Президент України.

...

Ввечері 20 лютого телекомпанія повідомила: «До США приїхав Президент України Леонід Кучма. Він — Президент України, тієї країни, яка, за даними газети «Лос-Анджелес таймс», пов'язана із незаконними перевезеннями наркотиків із Колумбії. Як очікується, про це йтиметься завтра у ході зустрічі Президента України з президентом Клінтоном».

У другому репортажі Л. Кучма отримав слово і заявив, що відповідальність за все несе Колумбія як орендар літаків. Він також сказав, що українські спецслужби спільно з американськими здійснюють розслідування...

(тижневик "Дзеркало тижня", 24 лютого — 1 березня 1996 року).

Вказана О. Макаровим публікація від 20 лютого 1996 року [більш коректний переклад назви статті, очевидно, "Україна постачає літаки для колумбійських перевізників наркотиків" ("Ukraine Supplying Planes to Colombia Drug Traffickers", February 20, 1996, William C. Rempel and Craig Pyes)] — була не єдиною на цю тему у впливовій американській газеті "Лос-Анджелес таймс". У тому ж номері газети була ще одна стаття тих же авторів — "Плани з надання послуг вантажоперевезень перетворились у нічні повітряні операції" ("Plans for Cargo Service Turn Into Fly-by-Night Operation", February 20, 1996, Craig Pyes and William C. Rempel). Наступного дня у тій же газеті вийшла стаття "Лідера України очікують запитання про зв'язки з наркотиками" ("Ukraine Leader to Face Questions on Drug Ties", February 21, 1996, Norman Kempster). А ще через день, вже після зустрічі президентів України і США — "Україна обіцяє розслідування зв'язку літаків з наркотиками" ("Ukraine Vows to Probe Plane-Drug Ties", February 22, 1996, Paul Richter). Спрямованість і тональність вказаних публікацій, які задали тон інформаційному супроводженню візиту до США українського президента, були однозначно не в руслі курсу на "стратегічне партнерство" між двома країнами.

Вільям Ремпел (William C. Rempel) і Крейг Пайес (Craig Pyes) **Los Angeles Times** (стаття "Україна постачає літаки для колумбійських перевізників наркотиків"): "...Український уряд через його державний авіаційний завод залучено до низки ділових обладунків із колумбійським кокаїновим картелем здійсненням продажу й оренди торгівцям наркотиків невеликого флоту військових вантажних літаків радянської конструкції..."

...

Сполучені Штати неофіційно попередили Україну, що її літаки купують наркокур'єри, а також закликали Київ «бути дуже обережним щодо того, кому їх продавати», — сказав у Вашингтоні високопоставлений співробітник Адміністрації Клінтона. Оснащення наркоторгівців літаками, які збільшують їхні можливості з постачання кокаїну на ринки США, становить загрозу для інтересів національної безпеки США, — заявив чиновник.

...

Ці літаки пілотуються досвідченими українськими і російськими пілотами, які також надають допомогу у підготовці місцевих льотних екіпажів..." (газета "Лос-Анджелес таймс" ("Los Angeles Times"), 20 лютого 1996 року).

Крейг Пайес (Craig Pyes) і Вільям Ремпел (William C. Rempel) (стаття **Los Angeles Times** "Плани з надання послуг вантажоперевезень перетворилися у нічні повітряні операції"): "...Він [Ральф Ван Скай (Ralph Van Sky), американський бізнесмен — посередник угоди в Києві, який у серпні 1992 року (через два дні після прибуття до Панами українського АНу) був викликаний до готелю "Riande Continental Hotel" щоб припинити п'яний дебош колишніх радянських військових пілотів] знайшов авіаторів, які несамовито вихвалялися щодо їх авіаційної доблесті й будували плани зробити великі гроші на перевезенні тонн кокаїну із Колумбії в Мексику на борту їхнього Ан-32Б.

«Вони вихвалялися, що вони можуть літати на своїх літаках так низько й так швидко, і що у них є обладнання, щоб ухилитися від радару, — згадував американець. — Вони говорили як божевільні».

Для Ван Ская ця п'яна сцена ознаменувала початок кінця його грандіозного плану щодо будівництва на покинутій американській військово-повітряній базі поблизу цього міста [Панама] гігантського авіаційного вантажного комплексу, що використовує колишні радянські літаки для надання послуг у Північній і Південній Америці. В ту ніч, як він усвідомив пізніше, у нього була відібрана його мрія.

Три літаки, у підсумку, використовувались у рамках спільного підприємства з українськими інвесторами і компанії, що належить панамським урядовим чиновникам, відповідальним за регулювання тут [у Панамі] цивільної авіації. Ця діяльність у даний час є предметом розслідування Служби безпеки України стосовно контрабанди наркотиків і відмивання грошей між Панамою і Колумбією за участю українських льотних екіпажів.

...

Таким же оператором, згідно з підозрами американських чиновників і людей, близьких до компанії, була панамська авіакомпанія «Aerovias Las Americas», у якій АН-32Б регулярно здійснювали нічні польоти між Панамою і Калі, Колумбія. Ці рейси часто порушували національні авіаційні законодавства, оскільки оператори не подавали відповідні плани польотів.

Крім того, Ван Скай сказав, що деякі з українських пілотів, які літали для «Aerovias», стверджували, що вони планують транспортувати наркотики на мексиканський півострів Юкатан. Згодом ці літаки були помічені як такі, що здійснюють тренувальні нічні скидання флайєрів для перевірки можливостей екіпажу щодо доставки наркотиків без посадки..." (газета "Лос-Анджелес таймс" ("Los Angeles Times"), 20 лютого 1996 року).

Норман Кемпстер (Norman Kempster) (стаття "Лідера України очікують запитання про зв'язки з наркотиками"): **Los Angeles Times** "...Адміністрація Клінтона заявила у вівторок, що під час запланованого візиту в Білий дім українського президента Леоніда Кучми до нього будуть питання з приводу повідомлень про те, що уряд України продав і орендував літаки південноамериканським торгівцям наркотиками.

Офіційний представник Держдепартаменту США Ніколас Бернс [Nicholas Burns] охарактеризував повідомлення у вівторковому номері «Таймс» як тривожне, хоча він і зазначив, що українське міністерство закордонних справ заперечує, що авіаційна компанія, яка належить державі, робить бізнес з наркобаронами.

«Очевидно, що повідомлення є тривожним, — сказав Бернс. — Воно, безумовно, привернуло велику увагу тут, у Вашингтоні, і ми обов'язково підніmemo порушені в ньому питання перед командою президента Кучми».

...

У Києві, як повідомило у вівторок «Associated Press», українські чиновники засудили повідомлення «Таймс» як провокацію з метою зруйнувати американо-українські відносини, але визнали, що українська служба безпеки і правоохоронні органи США здійснюють розслідування стосовно зв'язків із наркокур'єрами, що інкримінуються цим літакам..."

(газета "Лос-Анджелес таймс" ("Los Angeles Times"), 21 лютого 1996 року).

Пол Ріхтер (Paul Richter) (стаття "Україна обіцяє розслідування зв'язку літаків з наркотиками"): **Los Angeles Times** "...Український президент Леонід Кучма в середу пообіцяв співробітництво його країни у розслідуванні повідомлень про те, що державна українська компанія продає або орендує літаки для наркоторгівців у Колумбії й Панамі.

...

Повідомлення, вперше опубліковані «Таймс» у вівторок, є чутливими для України, бо вони трапилися напередодні зустрічі Кучми з Клінтоном і в той момент, коли колишня радянська республіка домагається \$693-мільйонного кредиту від Міжнародного валютного фонду.

...

Адміністрація Клінтона повідомила в середу, що має докази, що принаймні 15 літаків Антонов-32Б українського виробництва були продані до Колумбії й Панами з 1993 року.

Офіційні особи США заявили, що вони хочуть з'ясувати, чи знали українські чиновники, як будуть використовуватись ці літаки. Вони сказали, що вони також сподіваються визначити наскільки високо у бюрократичній системі дійшли такі знання.

«Питаннями є — чи знав хто-небудь, що ці [літаки] надходять у наркокартелі та що про це знали вищі посадові особи, — сказав один з чиновників. — Ми довели нашу стурбованість, що на ці звинувачення необхідно дати відповідь».

Посадові особи заявили, що вони впевнені, що український уряд буде співпрацювати, тому що ця проблема може зашкодити його зусиллям, спрямованим на те, щоб швидше бути інтегрованими у західну економіку. «Вони високо мотивовані», — сказав один із чиновників.

...

Українські урядові джерела спочатку відхилили ці повідомлення як абсурдні й назвали їх змовою, що має на меті зашкодити відносинам зі Сполученими Штатами..."

(газета "Лос-Анджелес таймс" ("Los Angeles Times"), 22 лютого 1996 року).

Невід'ємною умовою стратегічного партнерства, до якого у відносинах із США прагнула у той час Україна, було досягнення відповідного рівня довіри між вищими посадовими особами обох держав. Рівень же такої довіри — і це, скоріше, не теорема, а аксіома — у визначальній мірі залежить від спеціальних служб, які забезпечують вищих посадових осіб потенційно "резонансною" інформацією. Багато "гострих" питань за наявності взаємної довіри, партнерства і співробітництва між спецслужбами, на рівні останніх, як правило, і вирішуються (принаймні — повинні вирішуватись), не стаючи своєрідними "каменями спотикання" у відносинах держав, а тим паче — предметами публічного обговорення у засобах масової інформації.

Чи може йтися про підвищення рівня довіри до "стратегічного" рівня в умовах, коли:

- *"Сполучені Штати неофіційно попередили Україну, що її літаки купують наркокур'єри",*
- *"оснащення наркоторгівців літаками, які збільшують їх можливості з постачання кокаїну на ринки США, становить загрозу для інтересів національної безпеки США",*
- *"українська служба безпеки і правоохоронні органи США здійснюють розслідування стосовно зв'язків із наркокур'єрами, що інкримінуються цим літаком",*
- *"ця діяльність [контрабанда наркотиків і відмивання грошей між Панамою і Колумбією за участі українських льотних екіпажів]" у даний час є предметом розслідування Служби безпеки України",*

і в той же час:

- *"українські урядові джерела спочатку відхилили ці повідомлення як абсурдні й назвали їх змовою", а*
- *"українське міністерство закордонних справ заперечує, що авіаційна компанія, яка належить державі, робить бізнес з наркобаронами"?*

Питання, вочевидь, риторичне.

Чому ж під час переговорів у Білому домі "український президент Леонід Кучма ... пообіцяв співробітництво його країни у розслідуванні повідомлень про те, що державна українська ком-

панія продає або орендує літаки для наркоторгівців у Колумбії й Панамі", нічого при цьому не "заперечуючи" і не називаючи ці повідомлення ні "абсурдом", ні "змовою", як зробили раніше, згідно з американською газетою, "українське міністерство закордонних справ" і "українські урядові джерела"!?. Чому початково, у той час, коли "українська служба безпеки і правоохоронні органи США здійснюють розслідування", тобто, як можна припустити, взаємодіють на своєму рівні, "під час запланованого візиту в Білий дім українського президента Леоніда Кучми до нього будуть питання" стосовно всієї цієї історії, що набула настільки гучного розголосу?..

Мирослав Джаіані, в 1996–1998 роках — співробітник апарату Комітету з питань розвідки при Президентові України, полковник у відставці: "...Обговорення питання про участь українських літаків та українських пілотів у транспортуванні наркотиків і валюти в Латинській Америці й США було включено до програми візиту за ініціативою американської сторони за кілька днів до його початку...

СБУ — на відповідний запит Секретаря РНБО України — надала тоді інформацію, в якій заперечувався сам факт причетності українських пілотів і літаків до подібної діяльності. Ця інформація, з висновком СБУ про спробу американців шляхом створення штучних звинувачень позбутися конкуренції на латиноамериканському ринку перевезень з боку українських літаків, «які набагато краще американських», повинна була стати основою директив на переговори з даного питання для української делегації.

Паралельне опрацювання даного питання (також на відповідний запит Секретаря РНБО України) апаратом Комітету [з питань розвідки при Президентові України] виявила, що приблизно за рік до цього первинна інформація про участь українських літаків у незаконних операціях у Південній Америці й США була отримана регіональним підрозділом самої

СБУ від одного з українських пілотів, який не по своїй волі брав участь у таких операціях. Відповідна інформація була передана тоді самою ж СБУ (одним із підрозділів центрального апарату) представнику у Відні Федерального агентства США по боротьбі з наркотиками. Федеральне агентство США по боротьбі з наркотиками одразу ж включилось у роботу, інформуючи про це, у свою чергу, СБУ. Але у подальшому, без будь-яких пояснень американцям, хтось із вищого керівництва СБУ заборонив співробітництво із цього питання зі спецслужбами США, що викликало у останніх підозру про причетність і певних високопосадових осіб у самій СБУ до незаконних операцій у Південній Америці...

Тобто, по суті, апарат Комітету з питань розвідки став тоді на заваді дезінформації Президента України з боку вищого керівництва СБУ. Перед самим вильотом до Вашингтону президент отримав доповідь із підготовленою апаратом Комітету достовірною інформацією з даного питання...

Ігор Петрович же — всього через місяць після повернення на Батьківщину — одразу ж опинився в дуже непростій, можна навіть сказати — ворожій по відношенню до нього обстановці. Однак він не став використовувати описану ситуацію, щоб за рахунок того, щоб когось «втопити», підвищити свій власний авторитет в очах у Леоніда Кучми. Про свідому чи не-свідому спробу дезінформації Президента України з боку СБУ, що, взагалі-то, могло стати причиною у тому числі й кадрових рішень президента, він поінформував лише особисто Володимира Павловича [Горбулін Володимир Павлович — у той час Секретар РНБО України], від якого отримав це завдання, і Володимира Івановича [Радченко Володимир Іванович — у той час Голова СБУ, генерал-полковник].

У подібних випадках, яких і у подальшому, наскільки мені відомо, було немало, Ігор Петрович завжди вчиняв керуючись своїм власним усвідомленням етики відносин між керівниками спецслужб і, передусім, між офіцерами. Він завжди щиро прагнув, як мені здається, налагодити ділові й рівноправні відноси-

ни з керівництвом СБУ. В той же час у принципових питаннях, які стосувалися стратегічних інтересів країни, Ігор Петрович завжди був людиною жорсткою й безкомпромісною... Навіть якщо це було на шкоду йому самому чи його власній кар'єрі..."

Володимир Тимошенко, в 1996 році — перший заступник на-

чальника Головного управління "К" СБУ [в 2005–2006 рр. — перший заступник Голови СБУ, нині — Голова Державної служби з контролю за наркотиками, генерал-лейтенант СБУ]: "...Моє знайомство з Ігорем Петровичем Смешком відбулося на початку лютого 1996 року за доволі непростих об-

ставин... Мені довелося пережити тоді складну розмову з ним, відповідаючи на важкі запитання, пов'язані з повідомленнями американської преси про перевезення наркотиків орендованими українськими літаками в Латинській Америці... Я одразу зрозумів тоді, що маю справу із професіоналом високого класу й системним аналітиком, який чудово розбирається у тонкощах оперативної роботи... Можу також додати, що керівництво СБУ того часу з тривогою сприйняло появу Ігоря Петровича в апараті Президента [України] Леоніда Кучми..."

Навіть не намагаючись оповідати про минулий час в умовний спосіб ("що було б, якби..."), констатуємо лише реальний факт, зазначивши, що лютневий (1996 року) візит Президента України до США став початком саме того періоду, який згодом Надзвичайний і Повноважний Посол України Юрій Щербак назвав "ніком" українсько-американських відносин.

Юрій Щербак, Надзвичайний і Повноважний Посол України (стаття "Україна — США: стратегічне партнерство, інтереси та цінності"): "...*Піком цих [українсько-американських] відносин стало встановлення стратегічного партнерства між Україною і США: у лютому 1996 року Л. Кучма висунув у Білому домі пропозицію про створення українсько-американської міждержавної комісії. Президент Б. Клінтон позитивно поставився*

до цієї ідеї...

20 травня 1996 року в Білому домі мені вручили меморандум щодо параметрів комісії Кучма — Гор ...

...

Комісія Кучма — Гор відіграла видатну роль у розвитку українсько-американських відносин, ставши важливим інструментом стратегічного партнерства, і ще чекає на свого дослідника.

У вересні 1996 року було опубліковано Спільне комюніке, в якому вперше офіційно прозвучав термін «стратегічне партнерство»...

(газета "День", 2 квітня 2005 року).

Відповідної динаміки (і зовсім не від'ємної), як наслідок описуваних подій, набула, однак, і прихована від сторонніх очей боротьба українських спеціальних служб навколо очолюваного Ігорем Смешком Комітету з питань розвідки при Президентові України...

Олександр Скибінецький, у 1995–1998 роках — заступник і перший заступник Голови СБУ, член Комітету з питань розвідки при Президентові України, в 1998–1999 роках — заступник Голови Комітету з питань розвідки при Президентові України: "...*Свого часу ми з Ігорем Петровичем зламали багато списів у гострих дискусіях про взаємини між розвідорганами, роль і завдання Комітету з*

розвідки при Президентові України, зміст Закону України «Про розвідку», який тоді розроблявся. Напевне, зі сторони нас можна було назвати водночас і ворогами (чи скоріше опонентами) і друзями, оскільки, непримиренно воюючи через службові справи, ми обидва спромогли не перенести ці протиріччя на особисті взаємини й зберігали коректність по відношенню один до одного.

Зараз, коли минуло багато років, коли ми обидва пройшли через випробування на міцність і, як мені здається, стали трохи мудрішими, коли внаслідок наших дискусій із багатьох питань та коректив, внесених життям, народилася істина, — я все одно не перестаю дивуватися тією колишньою парадоксальністю наших взаємин.

Озираючись назад, я розумію, що багато в чому їх характер визначався властивим Ігорю Петровичу розумінням офіцерської честі, яким він керувався у всіх своїх вчинках. Ця якість особливо цінна у наш непростий час розчарувань і панування аморальності у суспільстві.

Я хотів би побажати Ігорю Петровичу завжди залишатися таким же відданим справі, вимогливим й інтелігентним керівником, який вміє не втрачати обличчя за будь-яких життєвих обставин..."

(журнал "Неизвестная разведка" (рос. — "Неизвестная разведка"), №10–11, 2004 рік).

Публічні форми офіційного опонування у вигляді "гострих дискусій про взаємини між розвідорганами, роль і завдання Комітету з розвідки при Президентові України" були, очевидно, не єдиними формами протидії СБУ становленню й роботі нового органу, що зруйнував монополію СБУ на інформування президента. У 2005 році генерал-майор СБУ Валерій Кравченко в одному з інтерв'ю (інтернет-видання "Главред", 23 вересня 2005 року) проговорився про своїх "колег", які "по службі" займалися тим, що "розробляли" Ігоря Смешка та його найближче оточення.

Невелике документальне роз'яснення (для необізнаних)

(витяг із документа, який у радянський час мав гриф обмеженого доступу "Цілков таємно")

РАЗРАБОТКА ОПЕРАТИВНАЯ — 1) в широком смысле — процесс негласного всестороннего изучения в разведывательных и контрразведывательных целях отдельных граждан, групп, организаций и учреждений противника, представляющих интерес для органов государственной безопасности. В этом значении понятие Р. о. включает в себя деятельность оперативных работников по делам оперативного учета, направленную на получение и проверку информации об интересующем органы КГБ лице; негласное изучение кандидатов на вербовку из граждан капиталистических государств (вербовочная разработка); раскрытие замыслов, средств и методов подрывной деятельности разведывательных, пропагандистских и иных подрывных центров противника (разработка центров); получение интересующей органы государственной безопасности информации о деятельности посольств капиталистических государств (разработка посольств) и т. п.;

2) в узком смысле — форма оперативной деятельности, которая проводится в отношении конкретных лиц (групп), подозреваемых в причастности или причастных к подготовке или совершению государственных преступлений, и целью которой является наиболее полное вскрытие преступной деятельности разрабатываемых и подготовка мер ее пресечения.

При наличии достоверных данных о причастности советского гражданина, иностранца или лица без гражданства, постоянно проживающего в СССР, к проведению враждебной деятельности (а в отношении иностранцев из капиталистических стран и советских граждан, постоянно проживающих в капиталистических странах, — при наличии достоверных сведений, дающих основание подозревать их в этом) заводится дело оперативной разработки. В тех случаях, когда в разработку берется группа лиц, в отношении которых получены достоверные данные о совместном проведении ими шпионской или иной враждебной деятельности, заводится дело групповой оперативной разработки.

(Контррозвідувальний словник. — М.: Вища червонопрапорна школа КДБ при Раді Міністрів СРСР ім. Ф. Е. Держинського, 1972. — 371 с., с. 274).

ФОРМА ОПЕРАТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ — организационные рамки оперативной деятельности, определяемые основанием для ее ведения и характером решаемых при этом оперативных задач.

Различают следующие Ф. о. д.: *получение и проверка сигналов, оперативная проверка, оперативная разработка, оперативный розыск, оперативное наблюдение.*

(там само, с. 346).

ПОЛУЧЕНИЕ И ПРОВЕРКА СИГНАЛОВ — форма оперативной деятельности, включающая добывание и оценку сведений о фактах, которые могут свидетельствовать о подрывной деятельности разведок противника, зарубежных антисоветских организаций, антисоветских элементов, и проверку этих фактов в целях установления их достоверности и оперативной значимости. Проверка полученного сигнала и всесторонняя оценка фактов, вызвавших подозрения, связаны, как правило, с необходимостью получения дополнительной информации: а) о самом событии, фигурирующем в поступившем сигнале; б) о лице, в отношении которого поступил сигнал (его образе жизни, поведении, связях, прошлом и т. д.); в) об обстоятельствах получения первичной информации, о надежности ее источника, о возможных искажениях в процессе получения информации; г) об имевших место ранее фактах, которые могут быть поставлены в причинную связь с тем фактом, о котором получен сигнал, что позволит его оценить более объективно; д) о таких действиях проверяемого лица, зафиксированных после поступления сигнала, которые в совокупности с ранее поступившими делают более обоснованными возникшие подозрения или опровергают их.

(там само, с. 221).

НАБЛЮДЕНИЕ ОПЕРАТИВНОЕ — 1) метод оперативной деятельности, заключающийся в получении фактической информации путем организованного, систематического, конспиративного восприятия с помощью оперативных сил и средств внешних проявлений подрывной деятельности в момент ее совершения.

Эффективность Н. о. обеспечивается выбором (созданием) наиболее выгодных позиций для наблюдения, его конспиративностью и подлотой.

Н. о. делится на следующие виды: оперативное подслушивание (акустическое наблюдение), визуальное (оптическое) наблюдение, наблюдение в невидимых лучах (инфракрасные лучи и тепловые эффекты), радиоконтрразведывательное наблюдение (радиотехническое наблюдение), агентурное наблюдение;

2) форма оперативной деятельности, целью которой является своевременное обнаружение возобновления преступной деятельности лицами, в прошлом активно участвовавшими в подрывной работе против Советского государства.

При этом в процессе Н. о. решаются следующие основные задачи: своевременное получение и проверка данных, которые дают основание подозревать наблюдаемого в подготовке, совершении или в намерении совершить особо опасное государственное преступление; предупреждение рецидивов враждебной деятельности со стороны наблюдаемых; подготовка открытых мер предупреждения и пресечения подрывной деятельности.

Категории лиц, которые берутся под оперативное наблюдение, определяются нормативными актами Комитета государственной безопасности при Совете Министров СССР.

(там само, с. 167–168).

Чому органи державної безпеки "розробляли" керівника державної структури, на яку була покладена "координація діяльності різних розвідслужб, узагальнення і «перехресна» перевірка інформації", захувавши його, таким чином, до кола осіб "підозрюваних у причетності або причетних до підготовки чи вчинення держав-

них злочинів"?. Чи були органи, що здійснювали таку розробку, обмежені у виборі засобів — від "оперативного підслуховування" до "агентурного спостереження"?. Ким, нарешті, ініціювалися явно замовні публікації, що почали з'являтися в кінці 90-х років, спрямовані на дискредитацію Ігоря Смешка?.. Проникливий читач, мабуть, вже почав здогадуватись...

Начальник ГУР Міноборони

9 червня 1997 року Голова Комітету з питань розвідки при Президентові України І. П. Смешко був призначений також за сумісництвом начальником Головного управління розвідки Міністерства оборони України (Указ Президента України №499/97 — Додаток 11).

Сергій Туз, у 1995–1997 роках — начальник оперативно-розшукового управління Держкомкордону України, у 1997–1998 роках — начальник управління апарату Комітету з питань розвідки при Президентові України [у 1999–2003 роках — заступник начальника ГУР МО України, у 2003–2005 роках — заступник Голови СБУ, нині — генерал-лейтенант у відставці]: *"...На початку 1997 року перший керівник воєнної розвідки [України] генерал-лейтенант О. Скіпальський подав рапорт про відставку. Йому доводилося вибирати між цією посадою і статусом народного депутата України. Він вибрав останнє...*

Міністр оборони [України] О. Кузьмук і начальник Генерального штабу [ЗС України] О. Затинайко направили Президентові України відповідне подання про призначення на цю посаду [начальник ГУР МО України] першого заступника начальника ГУР МО генерал-майора В. Легомінова. Однак майже півроку нового начальника ГУР МО України Президент не призначав...

Під час чергового обговорення цього питання на засіданні Комітету з питань розвідки [при Президентові України], один

із членів цього Комітету — перший заступник Голови СБУ генерал-лейтенант О. Скибінецький несподівано запропонував призначити керівником воєнної розвідки генерала Смешка... Ця пропозиція була підтримана, за умови суміщення Ігорем Петровичем двох посад, всесильним на той час Секретарем РНБО В. Горбуліним, який також був членом Комітету [з питань розвідки при Президентові України]. Заперечення Ігоря Петровича стосовно того, що фізично неможливо буде поєднувати повноцінну роботу по цим двом напрямам, взяті до уваги не були. Усі, крім нього, проголосували «за»...

Чи посилює у той час це призначення позиції Ігоря Петровича? Відповісти однозначно, мабуть, неможливо... Керівництву СБУ явно не подобалась діяльність Комітету, очолюваного І. Смешком, оскільки вона показувала реальну ціну розвідці СБУ. Пропонуючи кандидатуру генерала Смешка на посаду начальника ГУР МО, керівництво СБУ, швидше за все, переслідувало свої власні цілі. Розрахунок, очевидно, був на те, що таке призначення «знизить оберти» роботи і самого Смешка, і очолюваного ним Комітету...

Справа у тому, що воєнна розвідка в той час була ще у плачевному стані. Щоб, як кажуть, поставити її на ноги, були потрібні титанічні зусилля... Недофінансована, недоукомплектована, в умовах відсутності закону про її діяльність і нерозуміння її ролі і місця в державі навіть серед керівництва Міноборони. Все це обіцяло перетворити цю посаду для генерала Смешка у справжній «кошмар», своєрідний «сізіфів труд»...

Навіть з урахуванням того, що у Володимира Павловича [Горбуліна], очевидно, не було іншої гідної кандидатури на посаду начальника ГУР, після цього призначення Ігор Петрович реально опинився у стані «війни на два фронти». Його особиста вразливість при цьому, звичайно, збільшилась..."

Володимир Горбулін, Секретар РНБО України в 1994–1999 роках: *"...Але все-таки суміщення посад [Горем Смешком] було моєю помилкою. Я тільки пізніше зрозумів, що помилився.*

...
... не варто суміщати дві посади [Голови Комітету з питань розвідки при Президентові України і начальника Головного управління розвідки Міністерства оборони України] в одній людині ...

...
... Залишаючись тільки на посту голови Комітету з розвідки, І. Смешко міг би зробити дуже багато для розвитку українського розвідспівтовариства, та і його власна доля була б не настільки жорстокою...

(Горбулін В. П. Без права на покаєння. — Харків: Фоліо, 2010. — 383 с., с. 93–94).

Ігор Смешко: *"...до 91-го року в Україні не було ні власної Служби безпеки, ні власної зовнішньої розвідки. Український Комітет держбезпеки був частиною великої системи КДБ СРСР, а структур управління зовнішньої стратегічною й військовою розвідкою Україна на своїй території взагалі не мала. Три розвідування: Київського, Одеського і Прикарпатського військових округів, що нам дістались у спадок від Радянського Союзу, займалися розвідкою оперативно-тактичного рівня, тому і порівнювати, чесно кажучи, ні з чим. У незалежній Україні до того ж інші завдання й пріоритети, змінилися керівництво та користувачі розвідувальної інформації, а отже, й вимоги до професійного рівня співробітників розвідорганів.*

Відзначу, що створення розвідувального співтовариства і Служби безпеки в нашій країні проходили по-різному... Українському Комітету держбезпеки, взагалі-то, пощастило: завдяки її першому керівнику Євгену Марчуку практично за рік був

ухвалений Закон «Про Службу безпеки України» і юридично, в законодавчому полі, СБУ набула закінченої форми. КДБ, відзначу, був досить добре структурований, організований і фактично реформування обмежалося перейменуванням із використанням старого апаратного складу, томудесь впродовж року цей процес було завершено.

Воєнній розвідці довелося куди складніше. Як я вже сказав, у неї не було для реорганізації ядра, структури-попередниці, тому процес її остаточного оформлення розтягнувся на 10 років ... це відбувалося у прихованому протиборстві зі Службою безпеки ... Досить тривалий час керівництво СБУ щиро вважало, що Україні зовнішня воєнна розвідка не потрібна: мовляв, Службі безпеки під силу одній всі ці питання вирішувати. Саме через таку позицію Закон «Про розвідувальні органи України», який поставив у цьому затяжному спорі крапку, був ухвалений лише у 2001 році..."

(тижневик "Бульвар Гордона", 3 лютого 2009 року).

Однак саме під час керівництва Ігоря Смешка в Головному управлінні розвідки Міністерства оборони України відбулися дійсно революційні зміни як у статусі, так і в результативності роботи цієї нової української спецслужби, які перетворили її в повноправний і повноцінний — нарівні з СБУ — орган зовнішньої розвідки держави:

- була здійснена реорганізація всієї системи фінансового, матеріально-технічного і кадрового забезпечення;

- була ліквідована практика багатомісячних заборгованостей із виплати грошового забезпечення й заробітної плати, яка існувала роками;

На момент призначення Ігоря Смешка керівником воєнної розвідки звичайним явищем в ГУР МОУ вважалося багатомісячні затримки виплати офіцерам грошового утримання й видачі їм продпайків... Військове містечко, в якому розташовувалась штаб-квартира ГУР МОУ, що потребувало термінового ремонту й модернізації, ще не було, незважаючи на численні директиви

Генерального штабу ЗС України, навіть прийнято на баланс Міноборони... Сучасні засоби зв'язку й обчислювальної техніки були практично відсутні, а базовими автомобілями, за виключенням трьох "Мазд", були "Таврії"... Серед особового складу, як з'ясувалося у подальшому, вже було багато і випадкових людей, і авантюристів, і негласно орієнтованих на інше відоме відомство...

- посадові оклади в ГУР МОУ були прирівняні до відповідних посадових окладів у розвідці СБУ, що вивело грошове утримання військовослужбовців і заробітну плату службовців ГУР МОУ в той час на перше місце у Міністерстві оборони України;

- фінансування ГУР МОУ було вперше вписано у Державний бюджет України окремим рядком (починаючи з держбюджету 1999 року), що остаточно забезпечило фінансову незалежність воєнної розвідки;

До 1998 року бюджетне фінансування розвідувальних органів України, в т.ч. ГУР МОУ, здійснювалось через відповідні відомства (Міноборони, Держкомкордон, СБУ), які виключно на свій розсуд спрямовували (або, навпаки, не спрямовували) кошти розвідувальним органам, що перебували у їх структурах.

У 1998 році бюджетне фінансування розвідувальних органів України вперше здійснювалось через очолюваний Ігорем Смешком Комітет з питань розвідки при Президентові України, тобто автономно від відомств, у структури яких ці органи входили.

Послідовно втілена зусиллями Ігоря Смешка "автономізація" бюджетного фінансування розвідувальних органів існує в Україні до теперішнього часу і відповідає практиці провідних країн світу.

- вперше було юридично закріплено подвійне підпорядкування начальника ГУР МО України: загальне керівництво — Президент України — Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України, а безпосереднє — Міністр оборони України, що стало, по суті, першим реальним "здобутком" на нелегкому шляху утвер-

дження статусу воєнної розвідки як органу зовнішньої розвідки країни, а не просто одного з військових формувань міністерства оборони;

- була введена окрема посада — першого заступника начальника ГУР МО України — заступника начальника Генерального Штабу ЗС України з воєнної розвідки, відповідального за організацію розвідувального забезпечення Генерального штабу;

- був підготовлений і підписаний спільний наказ "Про порядок взаємодії органів розвідки і контррозвідки Служби безпеки України та воєнної розвідки України", який формалізував відповідні відносини ГУР МОУ і СБУ;

Цей спільний наказ — подібний аналогічному закритому спільному наказу КДБ і МО СРСР — став першим нормативно-правовим документом, в якому СБУ визнала особливий статус ГУР МОУ. До цього воєнна розвідка де-юре розглядалася СБУ як звичайне військове формування, що дозволяло СБУ, здійснюючи передбачені законодавством *"негласні оперативні заходи"* (п. 8, ст. 25 Закону "Про СБУ") з *"контррозвідувального забезпечення"* (п. 6, ст. 24 Закону "Про СБУ"), мати негласний контроль над потенційно конкурентною спецслужбою.

- вперше в системі спеціальних служб України всі основні посади в ГУР МО, згідно з передовим світовим досвідом, отримали спеціальний статус, а саме — можливість призначення на них як військовослужбовців, причому з будь-яких силових структур України, так і цивільних осіб, з присвоєнням останнім відповідних рангів державних службовців (посада начальника ГУР МОУ (штатна категорія — "генерал-полковник") була віднесена до першої категорії посад державних службовців). Тим самим відкрилася можливість переведу/прийому на службу/роботу в ГУР МОУ дійсно найкращих фахівців, причому не лише з міністерства оборони;

Валерій Кондратюк, у 1995–2004 роках — співробітник ГУР

МО України, помічник аташе з питань оборони України в США, з 2004 року — співробітник СБУ (в 2008–2010 роках — начальник Апарату Голови СБУ) [нині — генерал-майор запасу СБУ]: "... Сьогодні, 7 вересня 2011 року — чергова річниця воєнної розвідки України... Відбудуться урочисті збори зі святковим концертом, зачитають поздоровлення, нагородять

ветеранів... «Новоспечений» генерал-лейтенант — черговий начальник ГУР МО — спробує зібрати на закритому фуршеті колишніх керівників главку, у чомусь схожих у власних оцінках свого вкладу й особистої ролі у розвиток системи, але таких різних за початковими умовами своєї діяльності, реальними справами і конкретними результатами... Кожного з них свого часу вже оцінило керівництво країни, сподіваюсь, ще більш справедливо оцінить історія... Я ж хочу сказати лише про те, як крупно повезло, у тепер вже далекому 1997 році, і воєнній розвідці України, і всім нам, на той час її рядовим співробітникам, що нашим новим керівником був призначений тоді саме генерал Ігор Петрович Смешко.

...У 1997 році, після закінчення воєнно-дипломатичної академії, я, як і багато інших офіцерів та співробітників ГУР МО, виконуючи вказівку одного з заступників начальника главку, мав три зошити для конспектування завдань керівництва. Самого ж керівника воєнної розвідки, за сумісництвом — народного депутата, бачив переважно по телевізору... Добре розуміючи при цьому наскільки важлива для держави воєнна розвідка, я не міг зрозуміти — чому нова спецслужба діє на грані правового поля, чому немає закону про розвідку та її окремого фінансування? Як наслідок — постійні затримки на 3–4 місяці з виплати зарплати й фінансова залежність військових аташе України за кордоном від милості, або немилості, конкретного посла чи МЗСу... Чому, нарешті, на «Острові» [штаб-квартира ГУР МО України] нормальні туалети лише на поверсі керівництва?.. Відповіді на ці питання у своїх 3-х зошитах я не знаходив...

Сьогодні, згадуючи все це, ще більше дивуюсь тому, як Ігор Петровичу вдалося тоді, за доволі короткий час, зробити те, що в тих умовах здавалося просто неможливим. Саме він став тим керівником військової розвідки України, хто зміг забезпечити їй правову основу — закон про розвідку — і пряме фінансування з держбюджету. А також домогся її визнання з боку СБУ. Отримавши все це, «Острів» буквально «ожив» і почав успішно розвиватися... Хоча після Смешка новий статус військової розвідки сприймався вже і новими керівниками ГУРУ, і рядовими співробітниками як щось належне й цілком звичайне. І те, що боротьба генерала Смешка за цей статус зустрічала прихований спротив не тільки з боку СБУ, але й всередині самої військової розвідки, зараз якось забулося. Ще будучи Головою Комітету з питань розвідки [при Президентові України], він розпочав процес очищення ГУР [МО України] від випадкових людей, що потрапили на «Острів» на початку 90-х років... За вказівкою Ігоря Петровича був звільнений начальник одного з найбільш закритих підрозділів ГУР МО, який, як з'ясував апарат Комітету [з питань розвідки при Президентові України], сам вигадав собі біографію професійного розвідника з роками розвідувальної діяльності за кордоном за часів СРСР у особовій справі. Насправді ж ця людина була колишнім офіцером особливого відділу КДБ СРСР, який створив собі «легенду», щоб обійняти цю посаду в Мініборони України... Коли Ігор Петрович очолив воєнну розвідку, були звільнені й деякі заступники начальника ГУР [МО України]. Один із них впродовж п'яти років, як виявилося, приховував, і від свого першого керівника — генерала Скіпальського, і певний час від генерала Смешка спільний наказ міністра оборони і голови КДБ часів СРСР про взаємодію розвідувальних органів цих відомств. Ігор Петрович, який саме тоді боровся за нормативно-правове оформлення статусу української військової розвідки, для чого цей спільний наказ, що існував раніше, був би гарною підмогою, був змушений звертатися до свого колеги в ГРУ ГШ Росії, щоб отримати екземпляр цього наказу... Інший заступник — ідеолог згаданих «трьох зошитів», не маючи повноважень на керівництво оперативною діяль-

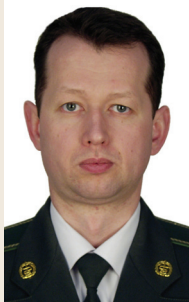
ністю всередині країни (цього не передбачала діюча у той час редакція закону про оперативно-розшукову діяльність), намагався в той же час нею керувати. І він, і декілька пов'язаних із ним офіцерів ГУР, які дискредитували, по суті, воєнну розвідку своєю «комерційною» діяльністю в навколослужбових структурах, невдовзі також були звільнені... Такі жорсткі заходи не добавляли, звісно, друзів Ігорю Петровичу, але крім нього на це, я впевнений, ніхто б тоді не наважився...

У чому секрет його успіху? Думаю, у сплаві багатьох якостей. Головні серед яких — вроджений талант офіцера-керівника, мужність і вміння швидко приймати важкі й відповідальні рішення, енергійне прагнення до визначеної мети, поєднані, до речі, з великодушністю й щирою любов'ю до людей. Я вдячний долі за те, що мав можливість працювати з цією дивовижно талановитою людиною, для якої слова «честь» і «обов'язок» завжди були засадничими... Чиї успіхи завжди залежали лише від власної голови, рішучості й мужності, а не від низьких поклонів керівництву чи протекціонізму впливового родича. Краще будь-яких слів самі за себе кажуть його реальні справи..."

- був підготовлений і підписаний наказ Міністра оборони України про введення в дію нового, більш ефективного підбору кандидатів для навчання в Об'єднаному інституті воєнної розвідки при Національній академії оборони України (згодом (Постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2009 року № 836) цей інститут перетворено у Воєнно-дипломатичну академію);

- вперше було створено окремий спеціалізований підрозділ з психофізіологічного тестування співробітників ГУР;

Володимир Шевченко, в 1999–2007 роках — начальник тера-

певтичного відділення поліклініки, начальник науково-дослідної лабораторії, заступник начальника відділу психофізіологічного забезпечення оперативної діяльності ГУР МО України [нині — підполковник медичної служби запасу]: "...Будучи начальником Головного управління розвідки Міноборони України, Ігор Петрович — сам у минулому успішний вчений — дуже серйозно віднісся до наших пропозицій щодо розвитку в ГУРі наукової тематики з актуальних питань екстремальної медицини, оперативної психології, інформаційно-психологічних операцій, протидії хімічному тероризму. До його приходу в ГУР повноцінної медичної служби там не було, подібними питаннями ніхто не займався, і всі ці напрямки ми розробляли фактично з нуля. Нашому невеликому колективу вдалося серйозно просунутись у реалізації задуманого, а деякі наші наукові розробки у подальшому були впроваджені в практичну діяльність...

На жаль, створені нами технології протидії хімічному тероризму, які й до цього часу є унікальними, не були, в решті решт, реалізовані на державному рівні — на час завершення їх розробки у воєнній розвідки вже не було такого керівника, як генерал Смешко... Ми лише відобразили досягнуті результати у звітах і запатентували технології. А у Російській Федерації за актуальність і практичну значимість результатів подібних робіт колектив авторів був удостоєний Державної премії..."

- у 1997 році між ГУР МО України і ГРУ ГШ ЗС Російської Федерації було підписано першу для української воєнної розвідки міждержавну угоду, у відповідності до якої сторони зобов'язалися не вести агентурну розвідувальну діяльність одна проти одної;

- офіційний представник ГУР МО України був вперше включений до складу Урядової комісії з політики експортного контролю, — тобто воєнна розвідка вперше отримала можливість доступу до інформації про здійснювані передачі товарів військового призначення та подвійного використання;

- в структурі ГУР МО України вперше було створено спеціалізований підрозділ, спираючись на результати роботи якого воєнна розвідка почала надавати реальну допомогу правоохоронним органам України у їх боротьбі з міжнародною організованою злочинністю й корупцією у вищих ешелонах влади;

Лише деякі з інформаційних запитів того часу від Міністерства внутрішніх справ України до ГУР МО України, що стали у подальшому (25 червня 2001 року, інтернет-сайт "Україна кримінальна" (рос. — "Украина криминальная")) надбанням гласності:

1/6-03-1990

М.В. Двогга

№ 26

ДСК
прим. № 1

Начальнику Головного управління
розвідки МО України
генерал - лейтенанту
Смешку І.П.

Шановний Ігорю Петровичу!

Головним управлінням по боротьбі з організованою злочинністю МВС України на причетність до скоєння тяжких злочинів, в тому числі збійств, вчинених на території ряду областей держав перевіряються мешканці АР Крим - Бистрік Юрій й Васильович, 1974 р.н., Сфремов Олександр Валерійович, 1973 р.н., мешканці м.Кривий Ріг - Швесь Віталій Григорович, 1974 р.н., Панкратов Юрій Юрійович, 1967 р.н.

За наведеною операційною інформацією з'ясується, що належить до злочинного угруповання очолюваного грошачником Ізраїлю Вульфом Леонідом Серісовичем, 1960 р.н., який до 1997 року постійно мешкав у м.Бірючів та дніпропетровської області. На протязі останніх кількох років група знаходилася у м.Києві на нелегальному становищі, в своєму розпорядженні мала автомобіль престижної марки, значні кошти, зброю. У 1998 році члени ОЗУ проходили курс тренувальних стрибків з різних видів короткоствольної зброї у тирі СКА МО України розташованому в м.Києві.

Бистрік, Сфремов, Панкратов неодноразово виїжджали у країни Східної та Західної Європи, Турцію, Ізраїль, мета поїздок невідома.

В теперішній час щодо Бистрика, Сфремова, Швесь СВ "ОЗ" СУ ГУ МВС України в м.Києві порушена кримінальна справа за ознаками ст.ст. 194, ч.1, 206, ч.3, 222 ч.1 КК України і вони утримуються під вартою.

Службою безпеки України гр-ну Вульф Л.Б. - лідеру ОЗУ, заборонено в'їзд на територію України терміном на п'ять років. В теперішній час ним вживаються заходи про скасування цього рішення.

У зв'язку з викладеним прошу по відповідних закордонних каналах перевірити фігурантів та надати наявну інформацію щодо злочинної діяльності членів вказаного угруповання.

Дякую за співпрацю.

Перший заступник міністра
генерал-лейтенант міліції

1/6-03-1990
М.В. Двогга

М.В. Двогга

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ МВС, Київ-24, вул. Ватутіна, 14 тел. № 221-23-22		МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ ДІЛ УКРАЇНИ МДІА, Київ-24, вул. Ватутіна, 14 тел. № 221-23-22
№ <u>74</u>		Штатна посада <u>18-26</u> Пром. № <u>2</u> Особисті
Першому заступнику начальника Головного управління розвідки Міністерства оборони України генерал-лейтенанту Талубов В.Б.		
<i>Шановний Володимире Борисовичу!</i>		
Інформація в кримінальній справі № 522/1150 заар'єстована є отримання інформації та особливості інформації, її змісту та значення важливості використання в оперативних цілях відомості:		
<ul style="list-style-type: none"> - Професора Олександр Семшуків, - Моргелевич Святослав Юліанович, - Усобиць Валентин Павлович, - Раїсевич Валентин Зіновійович, - Костянтинівського Олександр Леонідович, - Костянтинівського В'ячеслав Леонідович. 		
При відомості у Вашому Головному зазначені інформації щиро прошу кваліфікувати її значення і, при узгодженні з Вами, використати в розслідуванні кримінальної справи.		
З ласком, начальник управління розвідки МДІА МВС України Ігорем Смешком		
		В.С. Кур

Вже сам стиль звернення — "При наявності у Вашому Головному зазначені інформації щиро прошу надати можливість її вивчення і, при узгодженні з Вами, використання в розслідуванні кримінальної справи" — що називається, вражає! А також, окрім усього іншого, свідчить про високий авторитет тодішньої військової розвідки, очолюваної Ігорем Смешком.

Микола Обиход, у 1995–2002 роках — начальник Головного управління (з грудня 1995 року — Управління) з розслідування особливо важливих справ Генеральної прокуратури України, в 1995 і 1998–2002 роках — заступник Генерального прокурора України [нині — генерал-лейтенант юстиції запасу]: "...З Ігорем Петровичем Смешком я близько познайомився у другій половині 90-х років. Тоді він був Головою Комітету з питань розвідки при

Президентові України і одночасно начальником воєнної розвідки. За відповідним дорученням Президента України Леоніда Кучми, Ігор Петрович організував сприяння Управлінню з розслідування особливо важливих справ Генпрокуратури, яким я керував, у наших контактах за кордоном у рамках партнерських зв'язків з іноземними правоохоронними органами. Спочатку це було пов'язано лише із розслідуванням резонансних кримінальних справ, які ми розслідували, що були в полі зору і на контролі у Президента. Потім, у міру того, як з'явилися перші успіхи воєнної розвідки у відстеженні процесів, пов'язаних із нелегальною торгівлею зброєю, міжнародною організованою злочинністю й корупцією у вищих ешелонах державної влади, ми почали отримувати від воєнної розвідки й істотну інформаційно-аналітичну підтримку з цих питань... Воєнна розвідка була в той час активною спецслужбою, яка намагалася серйозно відслідковувати й боротися з цими явищами в країні, надаючи нам своє сприяння по цих напрямам роботи...

Нам, у прокуратурі, імпонувало те, що Ігор Петрович став першим керівником розвідки, який обґрунтував пріоритетність завдань боротьби з оргзлочинністю і корупцією, пов'язуючи це з усім комплексом інших проблем забезпечення національної безпеки і оборони України. Саме він був ініціатором включення цих завдань до проекту закону про розвідоргани України, за ухвалення якого з 1996 року постійно боровся...

Він [І. Смешко] був, мабуть, і першим із знайомих особисто мені справжніх системних технократів, хто пов'язував успіх в цій боротьбі [з оргзлочинністю та корупцією] із чисто воєн-

ним завданням переозброєння і зміцнення обороноздатності України... Логіка його міркувань полягала у наступному. Не перемігши оргзлочинність та корупцію, Україні не вдасться створити дієздатний державний апарат, який буде відстоювати стратегічні, загальнонаціональні інтереси розвитку нашої держави. Цей апарат буде просто приватизований злочинними елементами... Як наслідок — будь-які державні програми, навіть оборонного значення, будуть залишатися деклараціями, а бюджетні кошти будуть розкрадатися... Поразка держави у цій боротьбі призведе до негативного міжнародного іміджу України й заблокує прихід у країну істотних іноземних інвестицій. Без цього неможливо буде здійснити технічне переозброєння країни й підвищити рівень життя її населення. Як підсумок — більшість громадян може втратити довіру до інститутів державної влади в Україні... За таких умов, як він вважав, говорити про зростання економіки держави, мотивацію громадян щодо її захисту, а також про військово-технічне забезпечення обороноздатності України, яке б відповідало світовому рівню, стане неможливо..."

Необхідно відзначити, що багато, дійсно революційних змін у структурі й спрямованості роботи воєнної розвідки України, які відстоював і втілював Ігор Смешко, наштовхувались на певне несприйняття навіть у самій воєнній розвідці. Головним чином з боку деяких старих кадрів розвідки оперативно-тактичного рівня колишнього ГРУ ГШ ЗС СРСР, які на початку 90-х років перейшли на службу у ГУР МО України (інших кадрів — більш високого, стратегічного рівня — тоді в Україні, взагалі-то, і не було). В силу своєї освіти, світосприйняття і певної інерційності вони все ще знаходилися, образно висловлюючись, в окопах "холодної війни", не особливо переймаючись основними тенденціями трансформації провідних спецслужб світу, в тому числі воєнних розвідок. Переважна більшість з них ніколи не працювали за кордоном і практично не володіли іноземними мовами, що вони, в той же час, намагалися компенсувати показним апломбом про наявність у них "спеціальної освіти" часів СРСР. Нових напрямів

роботи вони відверто не розуміли й чинили спротив нововведенням.

В той же час Ігор Смешко не втомлювався повторювати, що головними загрозами для України слід вважати не загрозу зовнішньої агресії, до якої, безумовно, потрібно готуватися, а більш серйозні — внутрішні. До них він відносив, у першу чергу, участь у приватизації в Україні міжнародної організованої злочинності й пов'язану з цим корупцію державного апарату. Саме це, на його думку, і без зовнішньої агресії могло призвести до фактичної втрати Україною суверенітету, економічної й політичної незалежності. Він також підкреслював, що міжнародна організована злочинність та пов'язана з нею корупція у владі є у сучасному світі загрозами стратегічними і, отже, сферою активних розробок і оперативного проникнення практично усіх спеціальних служб. А тому відслідковування цих процесів і є прямим завданням воєнної розвідки у плані підготовки до превентивної оборони української держави.

Ігор Смешко: *"...Я зараз вже не розкрию таємниці, але це [затримання 2 грудня 1998 року під час в'їзду в Швейцарію по панамському паспорту колишнього прем'єр-міністра України Павла Лазаренка] була, я думаю, найбільш блискуча спеціальна операція, проведена правоохоронними, в першу чергу — органами ГПУ, на чолі в той час з Миколою Обиходом, який очолював Головне управління по особливо важливих справах ГПУ, і розвідки..."*

("Радіо Свобода", 29 червня 2011 року).

"...У 1997–2000 роках розвідорган України, який я очолював, за вказівкою президента Кучми сприяв Генпрокуратурі у розслідуванні справи Лазаренка. Вперше український хабарник вищого рівня постав перед судом у США й був визнаний винним..."

(газета "Ізвестія в Україні" (рос. — "Известия в Украине"), 18 листопада 2011 року).

Олександра Примаченко, Юлія Мостова (стаття "Постріл Вільгельма Телля"): "...Знаючи впевненість П. Лазаренка у собі, можна припустити, що він не допускав навіть думки про те, що хтось — чи в Україні, чи в Швейцарії чи іншій країні — зможе обмежити його свободу ...

Голова Служби безпеки України Леонід Деркач повідомив під час «прямої лінії», організованої вчора газетою «Молодь України», що П. Лазаренко затриманий швейцарськими правоохоронними органами за підозрою у вчиненні порушень, пов'язаних з підrobкою панамського паспорту і в'їзду по ньому до Швейцарії ...

Однак фіксування в'їзду в країну по сумнівним документам, на наш погляд, стало лише приводом, що дав можливість швейцарській владі допитати Павла Лазаренка як свідка по іншій статті — «відмивання грошей».

...

Ряд бізнесменів, пов'язаних по роду комерційної діяльності з екс-прем'єром, з якими вдалося переговорити «ДТ», припускають, що йтися може про гроші, які офшорними похідними від українських фірм були перераховані на швейцарські рахунки. На думку знавців, йдеться про підставних 10–20 фірм. Ті ж джерела припускають, що у Швейцарії осідала маржа за газ, що постачався з Росії в Україну найкрупнішою на той час газоторгівельною корпорацією ...

За словами офіційних українських представників у Швейцарії, стаття про відмивання грошей передбачає вельми широкі повноваження для посадової особи, що здійснює дізнання по справі. Затримання (підкреслюємо — затримання, а не арешт) по цій статті може тривати 8, потім бути подовженим на 15 днів, 3 місяці, після чого — два рази по півроку. Причому для цього не потрібен дозвіл Федерального департаменту поліції, а достатньо рішення прокурора кантона. Винятковість статті про відмивання грошей полягає також у тому, що по ній може здійснюватись так зване закрите слід-

ство, що означає: впродовж усього процесу до участі у ньому можуть не допускати ні консула, ні адвоката. Адвокат до матеріалів слідства не допускається, він може обговорити зі своїм клієнтом лише стан його здоров'я. У Швейцарії вміють зберігати чужі таємниці. Але коли швейцарцям потрібно, вони вміють знайти до них ключ.

...

За деякими даними, П. Лазаренко, що допитувався як свідок, відмовлявся давати покази, можливо, через те, що до нього на допит не допускали адвоката.

На місце допиту виїхали український консул і офіцер безпеки посольства України. Українське посольство у Швейцарії направило дві офіційні ноти — у Федеральний департамент іноземних справ Швейцарії й Федеральний департамент юстиції і поліції. На момент здачі номера у друк офіційні відповіді на них не отримані. Більше того, не дивлячись на існуючу домовленість з федеральним урядом у Берні про зустріч зі слідчим, що веде справу Лазаренка, сам слідчий від зустрічі з українськими дипломатами відмовився. За словами одного з членів українського диппредставництва у Швейцарії, слідчий по телефону повідомив про те, що він не прийме українських дипломатів «ні зараз, ні потім»..."
(тижневик "Дзеркало тижня", 5–12 грудня 1998 року).

Микола Обиход, у 1995–2002 роках — начальник Головного управління (з грудня 1995 року — Управління) з розслідування особливо важливих справ Генеральної прокуратури України, в 1995 і 1998–2002 роках — заступник Генерального прокурора України [нині — генерал-лейтенант юстиції запасу]: "...В кінці 1998 року Генпрокуратура [України] отримала від воєнної розвідки [України] інформацію про те, що Павло Лазаренко, який знаходиться у Західній Європі, збирається таємно, використовуючи один із паспортів «прикриття», перетнути

французько-швейцарський кордон. Під час таємного відвідання Швейцарії колишній прем'єр-міністр України мав намір перевірити рух грошей, які «відмивалися» через його банківські рахунки в швейцарських банках. Стосовно нього у той час, нагадаю, вже була порушена кримінальна справа, яку розслідувало управління з розслідування особливо важливих справ Генпрокуратури України. В одному з кантонів Швейцарії стосовно Павла Лазаренка тоді ж розслідувалась і чисто швейцарська кримінальна справа про «відмивання» грошей. Вона була порушена на основі матеріалів Генпрокуратури України, і ми знали про те, що в наших швейцарських колег вже давно назріла необхідність допиту самого Лазаренка. Повідомивши швейцарцям інформацію про приїзд, що мав відбутися, Лазаренка до Швейцарії, ми їм таку можливість надали...

Затримання Лазаренка швейцарські правоохоронні органи здійснили професійно й у повній відповідності до законів своєї країни. А оскільки рішення про затримання приймалося швейцарською стороною в рамках власної кримінальної справи, порушеної в Швейцарії, то Генпрокуратура України жодним чином не порушила при цьому депутатську недоторканість, яку на той момент мав Павло Лазаренко..."

- у півтора рази (з 24 до 36) була збільшена кількість офіційно акредитованих закордонних військових представництв, а також значно збільшена чисельність, покращена матеріально-технічна база і якість роботи вже існуючих апаратів військових аташе;

- була зроблена більша частина відповідної роботи (підготовка законопроекту, його міжвідомче узгодження, нейтралізація протидії з боку керівництва СБУ, забезпечення підтримки з боку Президента й депутатів Верховної Ради України), що успішно завершилася у березні 2001 року ухваленням Закону України "Про розвідувальні органи".

Олександр Галака, начальник ГУР МО України в 2003–2008 роках: *"...В ГУР МОУ мені довелося працювати, коли він [Ігор Смешко] був там начальником. Я бачив, як під його керівництвом розвідка «ставала на ноги», завойовувала авторитет ... Саме Ігорю Петровичу розвідка зобов'язана і тим, що ми маємо Закон України «Про розвідувальні органи України». ІП [Ігор Петрович Смешко] ще з 1996 р. зайнявся його розробкою, «підготовкою ґрунту», і як результат у 2001 р. Закон був ухвалений. І це в умовах найгострішої у той час конкуренції з СБУ.*

Мені, нинішньому начальнику ГУР МОУ, його допомога, поради надали величезну підтримку в процесі становлення як керівника..."

(журнал "Неізнана розвідка" (рос. — "Неізнана розвідка"), №10–11, 2004 рік).

Юлія Мостова (стаття "Замкнений цикл з виробництва влади"):

"...Смешко свого часу, за українськими мірками, підняв на досить високий рівень розвідку Міністерства оборони. Він був просто фанатом цієї справи ... У середині дев'яностих Смешко був переконаний, що Президент повинен із різних джерел одержувати розвіддані, необхідні для розробки стратегій і ухвалення рішень. Він виступав за відокремлення першого розвідувального управління від Служби безпеки ... Смешко мав доступ до Президента як глава Комітету з розвідки і як керівник ГУРу. Ігор Петрович просто завалював главу держави інформацією. Нерідко вона була надзвичайно важливою і більш ексклюзивною, ніж та, яку надавала розвідка СБУ..."

(тижневик "Дзеркало тижня", 13–19 вересня 2003 року).

Про відсутність будь-якого статусу й, відповідно, сприйняття всерйоз ГУР МО, допоки Ігор Смешко не "підняв на досить високий рівень розвідку Міністерства оборони", красномовно свідчать нижченаведені цитати із книги спогадів колишнього начальника ГУР СБУ Олександра Шаркова. Будучи в 1993–1995 роках керівником вже зовсім не єдиного в Україні розвідувального органу, він, висловлюючись образно, "впритул не бачив" тоді в Україні інших колег по розвідтовариству.

Олександр Шарков, начальник Головного управління розвідки

СБУ в 1993–1995 роках [нині — генерал-майор у відставці (погони на фотографії, розміщеній на обкладинці його мемуарів, відповідають його званню у громадській організації "Міжнародна поліцейська корпорація громадської безпеки")]: *"...Польські колеги були серйозно розчаровані моїм рішенням, тому що, за їх словами, зустріч зі мною як керівником української розвідки планувалася на найвищому рівні..."*

(Шарков О. К. Моє життя у розвідці. Спогади і роздуми. — Київ: АДЕФ-Україна, 2008. — 256 с., с. 142)

"...Одного разу, будучи вже начальником української розвідки, мені довелося побувати у Туреччині..."

(там само, с. 151).

"...Виключно сприятливе значення для розширення й зміцнення міжнародних зв'язків української розвідки стала [так у тексті] участь ГУР СБУ в міжнародній організації спецслужб..."

(там само, с. 144).

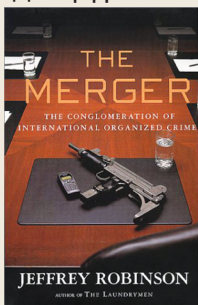
"...польський розвідувальний орган, на відміну від України, організаційно не був пов'язаний із контррозвідкою..."

(там само, с. 142).

У квітні 1998 року Ігор Смешко був направлений як офіційний представник України на спеціальні слухання підкомітету закордонних справ Комітету Сенату США з асигнувань. Формальним предметом цих спеціальних слухань був аналіз ефективності американських програм допомоги в боротьбі з міжнародною організованою злочинністю та їх впливу на рівень співробітництва з даного питання правоохоронних органів України та США. Неформально ж це було своєрідним підведенням підсумків у Конгресі США (контрольованим у той час республіканцями) оголошеного у 1996 році адміністрацією Президента США від демократів Б. Клінтона курсу на стратегічне партнерство з Україною. Американських конгресменів цікавило виконання українською стороною і, перш за все, Президентом України Леонідом Кучмою взятих при цьому зобов'язань стосовно активізації боротьби з міжнародною організованою злочинністю, а також пов'язаною із нею корупцією у вищих ешелонах української влади.

Через західні, в т.ч. американські, банки пострадянською організованою злочинністю, що вийшла на початку 90-х на міжнародний рівень, відмивалися у той час величезні суми грошей. Лише з Російської Федерації *"обсяг витоку капіталу, ймовірно пов'язаний із відмиванням грошей ... за період 1992–1997 років становив, за оцінками, 133 млрд дол."* ("Російський капіталізм і відмивання грошей", Управління ООН з контролю за наркотиками і попередженню злочинності (UN ODCCP), дослідження в рамках Глобальної програми боротьби з відмиванням грошей, Нью-Йорк, 2001). У справі доведення кримінального походження цих грошей правоохоронні органи західних країн не могли обійтися без допомоги своїх колег із пострадянських держав. Однак така допомога надавалася далеко не завжди... Лише один епізод із книги відомого нью-йоркського кримінолога і журналіста Джеффри Робінсона (Jeffrey Robinson), який стверджує, зокрема, що *"нездатність сучасного суспільства подолати організовану злочинність може стати настільки ж доленосною проблемою 21 століття, як Холодна війна була проблемою століття 20-го, а колоніалізм — століття 19-го"*.

Джеффри Робінсон: "...За даними розвідувальних і правозахисних відомств, у тому числі Британської національної служби кримінальної розвідки (British National Criminal Intelligence Service) і ФБР, Могилевич (Mogilevitch [— уродженець міста Києва Семен Юдкович Могилевич, з 2003 року входить до Списку десяти осіб, що переховуються від правосуддя, які найбільш інтенсивно розшуковуються ФБР]) займається усім, починаючи від торгівлі зброєю до відмивання грошей, від проституції до контрабанди предметів мистецтва, від здирицтва до торгівлі наркотиками.

...
У ході розслідування англійці вийшли на лондонську фірму повірених «Блейкс» («Blakes»), два партнери якої Адріан Бернард Черчуорд (Adrian Bernard Churchward) і Пітер Блейк-Тернер (Peter Blake-Turner), виступали повіреними Могилевича. Саме ними були зареєстровані «Арбат Інтернешнл» («Arbat International») і «Арігон» («Arigon») у Олдерні на Ченнел Айлендз (Alderney, Channel Islands), а також ряд інших, включаючи «Крейтбюрі Лтд.» («Creatbury Ltd.») і «Лаймгоулд Лтд.» («Limegold Ltd.»). Більш детальне розслідування показало, що Могилевич і Черчуорд пов'язані з компанією «Пендосі» («Pendosi»), а також через дружину Черчуорда, Галіну Васильєвну, що була матір'ю сина Могилевича.

Фахівці з британського Південно-східного кримінального загону (Southeast Regional Crime Squad), яким Національна кримінальна розвідка передала справи Могилевича, «Арігона», «Арбата» та інші у грудні 1994 року, витратили п'ять з половиною місяців, розслідуючи операції Могилевича та двох його британських повірених у декількох країнах. Вони з'ясували, що кримінальні гроші Могилевича відмивалися через рахунки повірених у Королівському банку Шотландії (Royal Bank of Scotland). Там вважали, що по рахунках проходять гроші повірених, і не піддавали операції відповідній перевірці. Співробітники Південно-Східного кримінального загону дійшли висновку, що за-

галом через названі рахунки пройшло за три роки 50 млн доларів прибутків Могилевича.

На думку вказаних співробітників, «Арігон» був персональним холдингом Могилевича, а «Арбат», який, серед іншого, керував у Москві похоронним агентством, виконував функцію відмивання грошей.

Англійські слідчі вийшли на людину, відому їм на прізвище Мисінков (Mysinkov), яка здійснювала аферу, оснований на отриманні передоплати 111 контрактів на поставку цукру на суму 3,2 мільйона доларів уряду м. Москви. Він використовував фірму під назвою «Перігей» («Perigeu»). Вказані гроші з'явилися на рахунках компанії «Пендосі» й «Крейтбюрі», але потім зникли.

Для отримання конкретних доказів джерел грошей, що проходили по рахунках вищеназваних фірм, англійським правоохоронним органам потрібно було співробітництво російських колег. Англійці прагнули розслідувати справу про махінації з краденими грошима, але не могли ідентифікувати конкретні злочини, які були джерелами кримінальних сум. Англійці звернулися у Москву за допомогою.

Московська міліція повідомила англійцям, що пан Мисінков помер за нез'ясованих обставин, а незадовго до його смерті у нього зникли паспорт і гаманець.

У Лондоні співробітники Південно-Східного кримінального ударного загону отримали ордери на обшук контори і будинків повірених. Були також видані ордери на арешт Могилевича і ще одного його спільника Константіна Карата (Konstantin Karat), а їхні фонди були арештовані. 16 травня 1995 року Черчуорд, його дружина і Блейк-Тернер були арештовані й обшуки були проведені. Всі троє були відпущені під заставу в очікуванні інформації з Росії, яка могла б бути використана у британському суді. Такої інформації не надійшло, і, за відсутності свідчень, звинувачення проти Черчуорда, його дружини, Блейк-Тернера, Могилевича і Карата у змові з метою використання крадених грошей було знято. Кошти на рахунках «Арігону» були розморожені..."

("The Merger. The Conglomeration of International Organized Crime" (Злиття: Конгломерація міжнародної організованої злочинності), The Overlook Press. Woodstock & New York, 2000. — 383 p.).

Рівень взаємодії правоохоронних органів України і США у справі боротьби з організованою злочинністю також зовсім не відповідав проголошеному у 1996 році "стратегічному партнерству" між двома країнами. У Держдепартаменті й Конгресі США накопичилось певне невдоволення, особливо стосовно контактів з основними правоохоронними органами України — МВС і СБУ. В результаті "ціною питання" став увесь обсяг американської фінансової допомоги Україні. Продовження надання цієї допомоги, її урізання чи взагалі припинення було поставлено в залежність від результатів такої боротьби в Україні, а також можливості покращення співробітництва у цій сфері правоохоронних органів двох країн. Для відповідного аналізу й були організовані спеціальні слухання підкомітету закордонних справ Комітету Сенату США з асигнувань. Запрошення на слухання були направлені керівникам правоохоронних органів України — СБУ, МВС і Генеральному прокурору. Відправлений же був у США для участі в цих слуханнях генерал-майор Ігор Смешко, який, по-суті, не був керівником правоохоронного органу. З трибуни американського Сенату він виступав як Директор Центру стратегічних досліджень та аналізу при РНБО України — саме таким було в той час відкрите найменування Комітету з питань розвідки при Президентові України. Свою роль у делегуванні Ігоря Смешка як представника України на ці слухання зіграло й те, що з усіх керівників силових структур України тільки він вільно володів англійською мовою, був знайомий на практиці з роботою американського Конгресу, а також, ще з 1996 року, спеціальним посланням Секретаря РНБО України В. П. Горбуліна своєму американському колезі був визначений головним координатором американо-українського співробітництва в галузі боротьби з міжнародною організованою злочинністю.

Слухання транслювалися у прямому ефірі двома каналами американського телебачення і тривали безперервно близько п'яти годин. Незважаючи на протистояння Держдепартаменту США, Ігорю Смешку вдалося відстояти інтереси України. Передбачуваного урізання фінансової допомоги Україні з боку США, яка на той момент складала 350 млн дол. США, не відбулося.

THE UKRAINIAN WEEKLY

Published by the Ukrainian National Association Inc., a fraternal non-profit association

Vol. LXVI

No. 19

THE UKRAINIAN WEEKLY

SUNDAY, MAY 10, 1998

\$1.25/32 in Ukraine

SUNDAY, MAY 10, 1998

3

Senate subcommittee focuses on organized crime in Ukraine

by Eugene M. Iwaniec

Special to *The Ukrainian Weekly*

WASHINGTON - With the words "democracy is under siege from ruthless, well-financed, well-organized criminal organizations," Sen. Mitch McConnell (R-Ky.) convened an April 21 hearing by the Subcommittee on Foreign Operations of the Senate Appropriations Committee to focus on international crime programs.

Referring to the nations of the former Soviet Union, the subcommittee chairman went on to say: "To sustain support for crucial political and economic reforms, individuals and communities must be convinced that their government works well and can protect their property, their assets and their families from crime and the mafia."

The topic of the hearing was on U.S. programs to assist and cooperate with other nations in battling international crime and corruption. Testifying before the subcommittee were FBI Director Louis Freeh and Gen. Hor Sineshko, director for strategic planning and analysis on the National Security and Defense Council of Ukraine. (Gen. Sineshko was Ukraine's first military attaché in Washington.)

The hearing focused on the Russian mafia operating throughout the new independent states and in the U.S.

In his opening comments, Sen. Patrick Leahy (D-Vt.) said: "I was a prosecutor for eight years and I know how difficult it can be to work together with law enforcement officers of another state, not to mention another country with different languages, different laws and traditions. The United States has a lot to offer, but we also have a lot to learn from countries like Ukraine. This needs to be a partnership. We both have everything to gain by working together."

"One of the hallmarks of your tenure as director is a commitment to improve and expand on the working relationships between the FBI and its foreign counterpart agencies," said Sen. McConnell to Director Freeh. Addressing Gen. Sineshko, the Kentucky senator said: "Your reputation and your portfolio of responsibilities are impressive."

Director Freeh said in his testimony, that "international organized crime is an immediate and increasing concern, not only for United States law enforcement, but also for the worldwide law enforcement community." He went on to state: "International organized crime groups are engaged in myriad criminal activities that include: murder, extortion, corruption of public officials, bribery, drug trafficking, money laundering, financial fraud, kidnapping, prostitution, arms smuggling and alien smuggling."

He noted that Russian authorities report "the existence of over 8,000 Russian/Eastern European/Eurasian criminal groups" of which 25 are active in the U.S. These groups "have shown an ability to work closely with established American criminal elements," including the Cosa Nostra and drug traffickers, he added.

The FBI director pointed out that "there are three key elements to the FBI's international law enforcement initiative," including "an active overseas presence," a program to train foreign law enforcement officers, and an institution-building program to "help establish and foster the rule of law in newly democratic republics."

In comments about Ukraine, Director Freeh said, "Gen. Sineshko and his agency are one of the several organizations in Ukraine that are direct beneficiaries of the training and institution-building programs that are the focus of this hearing ... Their

presence here today stands as a testimony to the commitment by the government of Ukraine to develop modern law enforcement agencies that are based upon the rule of law."

Throughout his testimony, the FBI director gave examples of successful cooperation with Ukraine and other nations. He mentioned that "through our office in Kyiv, the FBI has a number of ongoing money laundering and financial fraud cases. In addition, this joint cooperation led to the extradition of a United States federal fugitive, despite the absence of an extradition treaty."

In his testimony, Gen. Sineshko stated that "converting state property to private property created an explosion in organized crime and corruption." He also noted that President Leonid Kuchma has recognized that organized crime and corruption are Ukraine's main national security threat.

The general stated that the new democracies clearly were not prepared for the problems of crime and that organized crime is "like a cancer" that, if unchecked, continues to expand. He noted that Ukraine lacks the resources to effectively battle organized crime on its own and reiterated Ukraine's commitment to this effort.

In questions about the situation in Ukraine, Gen. Sineshko reported that "the level of crime is increasing," pointing to money laundering, which is "like a vacuum cleaner," and the resale of resources such as energy. He also noted that the "level of corruption of some government bodies is very high." He attributed the increase to the struggle for power between the left and right as well as the privatization of enterprises.

The general underlined that Ukraine maintains good security over nuclear materials and that not a single smuggling case has surfaced. In the area of conventional weapons, Ukraine has been successful in stopping much of the smuggling, he added.

In describing the sophistication of criminal elements operating in Ukraine, Gen. Sineshko said that they are "becoming richer and wiser" and are trying to buy state enterprises for money laundering purposes. He noted that they are using more sophisticated equipment including encryption devices for laptop computers.

Accompanying Director Freeh was the FBI agent stationed in Kyiv, who pointed out that there are currently 90 cases on which the U.S. and Ukraine are cooperating. Thirty of the cases were initiated by Ukrainian authorities. He noted that task forces on crime in the U.S. routinely pass leads on clans to Ukrainian government officials. The two FBI agents stationed in Kyiv have responsibility not only for Ukraine, but also Georgia, Azerbaijan and Armenia.

Director Freeh explained that the International Law Enforcement Academy (ILEA) in Budapest serves as "a law enforcement training center for officers from Eastern Europe, Russia, Ukraine and the Baltic states." The FBI coordinates activities at the institution, which is funded by the Department of State. It was opened in April 1995, and by the end of May will have graduated 632 students from 20 countries. Thirty of the graduates are from Ukraine. Sen. McConnell noted that he had visited the ILEA and was impressed with its programs.

Director Freeh also pointed out that, in addition to the ILEA, "during the past three years, the FBI has provided training for over 13,000 foreign law enforcement personnel from over 60 countries."

(Continued on page 8)

Senate subcommittee...

(Continued from page 3)

While the hearing was generally complimentary of Ukraine's battle with corruption and organized crime, Gen. Sineshko was asked why there has been no prosecution for corruption of even one Ukrainian government official. He responded that there is a problem in the manner in which the law was written: the chapter on corruption is unclear. Director Freeh added that the U.S. and Ukraine are closely cooperating on gathering evidence against a former high official of Ukraine.

In light of increased tension between the United States and Ukraine regarding business disputes and the slow pace of reform and privatization in Ukraine, the hearing was welcomed by both U.S. and Ukrainian officials as a concrete example of an area of close cooperation between the two countries.

Переклад:

Сенатський підкомітет зосередився на організованій злочинності в Україні

Неділя, 10 травня 1998 року.

Юджин М. Іванців

Спеціально для "Ukrainian Weekly".

Вашингтон. Зі словами "демократія перебуває в облозі безжальних, добре фінансованих і організованих злочинних організацій" Сенатор Мітч МакКоннел (Республіканська партія, штат Кентуккі) скликав 21 квітня слухання Підкомітету закордонних справ Комітету Сенату з асигнувань з метою розгляду програм боротьби з міжнародною злочинністю.

Стосовно країн колишнього Радянського Союзу голова Підкомітету сказав: "Для забезпечення підтримки критичних політичних і економічних реформ, громадяни і громадськість [цих країн] повинні бути впевнені, що їхній уряд працює добре і в змозі захистити їхнє майно, заощадження та їхні родини від злочинності та мафії".

Темою слухань були американські програми надання допомоги та співробітництва з іншими країнами у боротьбі проти міжнародної злочинності та корупції. Свідчили перед Підкомітетом Директор ФБР Луїс Фрі й генерал Ігор Смешко, директор стратегічного планування та аналізу в Раді національної безпеки і оборони України (генерал Смешко був першим військовим аташе України у Вашингтоні).

Слухання зосередились на "російській мафії", яка діє в нових незалежних державах і в Сполучених Штатах.

Відкриваючи засідання, Сенатор Патрік Легі (Демократична партія, штат Вермонт) сказав: "Я працював прокурором вісім років і я знаю, як важко може бути спільно працювати із співробітниками правоохоронних органів інших штатів, не кажучи вже про інші країни, де говорять на різних мовах, діють інші закони і традиції. У США є багато чого, що можна запропонувати, але нам також є багато чому повчитися в інших країн, таких як

Україна. Для цього потрібно партнерство. Ми можемо багато досягти, працюючи разом".

Сенатор МакКоннел, звертаючись до Директора [ФБР] Фрі, сказав: "Одним із досягнень під час вашого перебування на посту Директора ФБР є прагнення покращувати і розширювати співробітництво між ФБР і його партнерами в інших країнах". Звертаючись до генерала Смешка, Сенатор зазначив: "Ваша репутація і коло Ваших обов'язків є дуже вражаючими".

Директор Фрі у своєму свідченні зазначив, що "міжнародна організована злочинність є невідкладним і все зростаючим викликом не лише для правоохоронних органів Сполучених Штатів, але також і для правоохоронних органів світової спільноти". Далі він додав: "Міжнародні організовані злочинні угруповання зараз займаються міриадами різних типів злочинної діяльності, включаючи вбивства, шантаж, підкуп державних чиновників, хабарництво, наркобізнес, відмивання грошей, фінансові махінації, викрадення людей, проституцію, незаконну торгівлю зброєю і торгівлю людьми".

Він зазначив, що російські органи доповідають про "існування більше 8 тисяч російсько-східно-європейських і євразійських злочинних угруповань", з яких 25 діють у США. Ці угруповання "продемонстрували здатність спільної роботи з уже існуючими американськими злочинними елементами, включаючи «Коза-Ностру» і наркодилерів", додав він.

Директор ФБР вказав, що "є три ключових елементи ініціативи ФБР з міжнародної правоохоронної діяльності", включаючи "активну присутність за кордоном", програму з навчання іноземних офіцерів правоохоронних органів і програму для зміцнення інституцій, з метою "допомоги у встановленні й підтримці верховенства права у нових демократичних республіках".

Говорячи про Україну, Директор [ФБР] Фрі сказав: "Генерал Смешко і його організація є однією із декількох організацій в Україні, які отримують підтримку в рамках програм допомоги тренінгу та зі зміцнення інституцій, про що йдеться на цих слу-

ханнях... Його присутність тут сьогодні [на цих слуханнях] — є доказом прихильності уряду України розвитку сучасних правоохоронних органів, що базуються на верховенстві права".

Під час своїх свідчень Директор ФБР навів приклади успішної співпраці з Україною та іншими країнами. Він зазначив, що "через наш офіс [офіційного представника ФБР при американському посольстві] у Києві ФБР розслідує у цей час декілька справ щодо відмивання грошей і фінансових афер. Крім того, в результаті нашого співробітництва Україна видала США втікача, що знаходився у федеральному розшуку, незважаючи на відсутність договору про екстрадицію".

У своїх свідченнях генерал Смешко сказав, що "процес переходу державної власності в приватні руки супроводжувався сплеском активності організованої злочинності й зростанням корупції". Він також зазначив, що Президент Леонід Кучма усвідомлює, що організована злочинність і корупція є однією з головних загроз у сфері національної безпеки України.

Генерал констатував, що нові демократії виявилися не готові до проблем злочинності й назвав організовану злочинність "раковою пухлиною", яка, якщо її вчасно не ідентифікувати, буде продовжувати розвиватися. Він відзначив, що в Україні відчувається брак [власних] коштів для самостійної ефективної боротьби з організованою злочинністю і підтвердив прихильність Україні [цій боротьбі] у своїх зусиллях.

Відповідаючи на запитання про ситуацію в Україні, генерал Смешко сказав, що "рівень злочинності підвищується", вказуючи на відмивання грошей, яке "подібно пилососу", і перепродаж природних ресурсів, перш за все енергетичних. Він також зазначив, що "рівень корупції в деяких державних структурах дійсно дуже високий". Він приписав це зростання боротьби за владу між правими і лівими політичними силами, а також боротьби за приватизацію підприємств.

Генерал підкреслив, що Україна добре охороняє свої ядерні матеріали і що не було жодного прецеденту їх крадіжки. У галузі [контролю] над звичайними озброєннями Україна

була успішною в припиненні більшості спроб їх контрабанди, додав він.

Описуючи розвиненість злочинних елементів, що діють в Україні, Смешко сказав, що вони стають "все багатішими і розумнішими" й намагаються скуповувати державні підприємства з метою відмивання грошей. Він додав, що вони користуються все більш досконалим технічним обладнанням, включаючи прилади шифрування для персональних комп'ютерів.

Агент ФБР [офіційний представник в посольстві США] у Києві, який супроводжував [під час слухань] Директора Фрі, повідомив, що зараз США і Україна співпрацюють по 90 справах. Причому тридцять з них були ініційовані [правоохоронними] органами України. Він сказав, що спеціальні цільові групи по боротьбі з організованою злочинністю в Штатах [у складі правоохоронних органів США] регулярно передають інформацію по [мафіозним] кланам офіційним представникам українського уряду. Причому два агенти ФБР, які [офіційно] перебувають у Києві, відповідають не тільки за Україну, але й за Грузію, Азербайджан і Вірменію.

Директор Фрі пояснив, що Міжнародна правоохоронна академія (ILEA) у Будапешті є "центром навчання для офіцерів зі Східної Європи, Росії, України й Балтійських країн". ФБР координує діяльність Академії, яка отримує фінансування від Державного департаменту [США]. Академія була відкрита у квітні 1995 року, і до кінця травня [1998 року] там пройдуть програму навчання 632 студенти з 20 країн. Тридцять із них — з України. Сенатор МакКоннел зазначив, що він відвідав Академію і був задоволений її програмами [навчання].

Директор Фрі також зазначив, що, крім Академії, "за останні 3 роки ФБР забезпечило тренінг для більш ніж 13 тисяч іноземних офіцерів-правоохоронців із 60 країн".

У той час як слухання в цілому виявилися компліментарними [позитивними] для України [в плані її успіхів] у боротьбі з корупцією й організованою злочинністю, генералу Смешку було поставлено питання, чому не було доведено до суду хоча

б одну справу про корупцію у відношенні хоча б одного українського державного чиновника. Він відповів, що проблема полягає в недосконалоості законів: статті про корупцію не дають однозначного трактування. Директор [ФБР] Фрі додав, що США і Україна в даний момент тісно співпрацюють щодо збору доказів проти одної з колишніх самих високопоставлених офіційних осіб України [П. І. Лазаренка — прем'єр-міністра України у 1996–1997 рр. (американська газета зволіла не вказувати прізвище)].

Незважаючи на зростання напруженості між Сполученими Штатами й Україною через бізнесові суперечки і повільні темпи реформ та приватизації в Україні, слухання, що відбулися, були схвально оцінені як американськими, так і українськими офіційними особами як конкретний приклад галузі тісної співпраці між двома країнами.

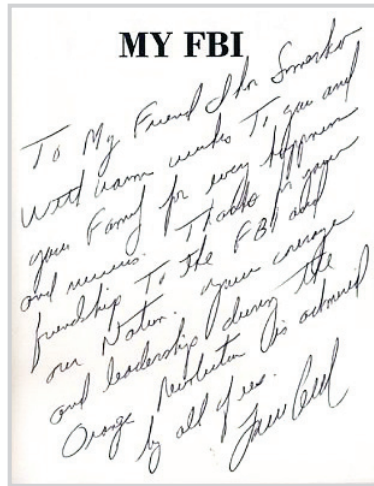
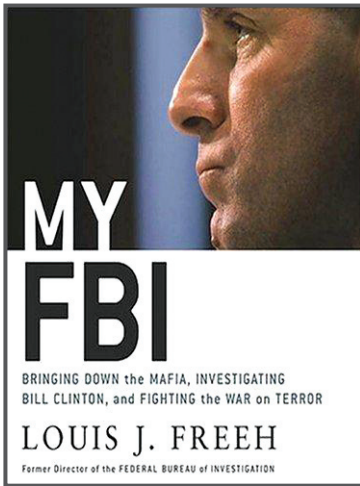
21 квітня 1998 р. Вашингтон, США, штаб-квартира ФБР. Луїс Фрі (Louis Joseph Freeh, Директор ФБР з вересня 1993 року по вересень 2001 року) й Ігор Смешко

Переклад дарчого напису:

Шановний Ігорю — Мої найкращі побажання і поздоровлення. Ваша підтримка й дружба будуть завжди із вдячністю сприйматися ФБР, і ми сподіваємося на подальше співробітництво з Вами.

Луїс Фрі

Забігаючи дещо вперед, відзначимо, що у 2005 році Луїс Фрі подарував Ігорю Смешку книгу своїх мемуарів:

Книга "MY FBI" ("МОЄ ФБР. Боротьба з Мафією, Розслідування Білла Клінтона і Боротьба з Тероризмом"), написана колишнім директором ФБР Луїсом Фрі

Переклад дарчого напису:

Моєму другові Ігорю Смешку з теплими побажаннями Вам і Вашій родині всього самого щасливого і доброго. Спасибі за Вашу дружбу з ФБР і нашою нацією. Ваші мужність і рішучість під час "помаранчевої революції" викликають у всіх нас захоплення.

Луїс Фрі

"Скажи мені, хто твій друг, — і я скажу, хто ти", — говорили стародавні. Показові в цьому плані ті враження після прочитання даної книги, якими поділився Ігор Смешко в одному з своїх інтерв'ю:

Ігор Смешко: "...у цих мемуарах є епізод, що підтверджує мої спостереження, зроблені під час перебування у Вашингтоні у 1992–1996 роках, про взаємовідносини між Фрі й президентом Клінтоном.

Коли Клінтон прийшов у Білий дім, він вирішив замінити директора ФБР Вільяма Сешнса [William Steele Sessions, Директор ФБР з листопада 1987 року по липень 1993 року], хоча той за законами Сполучених Штатів мав ще каденцію — семирічний термін, впродовж якого без особливих, дуже серйозних підстав зняти директора ФБР практично неможливо. Тим не менш, були знайдені вагомі аргументи, Сешнс подав у відставку, а на його місце [з 19 липня по 1 вересня 1993 року — поки здійснювалася процедура призначення і приведення до присяги Луїса Фрі — виконуючим обов'язки Директора ФБР був Флойд Кларк (Floyd I. Clarke)] прийшов молодий федеральний суддя Нью-Йорку Луїс Фрі. Це була дуже авторитетна людина, справжній професіонал, який став знаменитим після розслідування гучної справи «Піцца коннекшн» (справу назвали так, тому що американські гангстери і сицилійська мафія, що перевозили наркотики, здійснювали операції через піцерії. — Д. Г. [Дмитро Гордон]).

Тоді вину підпільних синдикатів вдалося довести, і у в'язницю посадили одного з ватажків мафії — тієї самої, що вбила в Італії суддю Джованні Фальконе. За цим успіхом правосуддя стояло нью-йоркське відділення ФБР і федеральний суддя Луїс Фрі...

Фрі описує, що буквально на третій день перебування на посаді директора ФБР отримав з Білого дому доставлений фельд'єгерем конверт, у якому знаходилася електронна перепустка-«всюдихід» у Білий дім, причому не просто «всю-

дихід», а 24 години на добу й без будь-якої електронної фіксації часу приходу і уходу. Це було свідченням вищої довіри президента! Ніч Фрі не спав, переговорив зі своєю дружиною, сходить до церкви, а вранці власноруч написав президентові листа, з яким відправив перепустку назад.

«Пане Президенте, — говорилося у цьому посланні, — я дуже вдячний вам за довіру, однак відповідно до Конституції і законів Сполучених Штатів у разі призначення спеціального прокурора для розслідування дій співробітників Білого дому, в тому числі й першої особи держави, ФБР буде змушено оперативно цей процес супроводжувати. Тому я хотів би, щоб процедура юридичної фіксації та хронометраж моїх відвідань Білого дому були негайно відновлені»...

(тижневик "Бульвар Гордона", 3 лютого 2009 року).

Дипломатичний успіх України за результатами слухань у Конгресі США в квітні 1998 року, що відбувалися на фоні численних звинувачень на адресу української влади, став, по суті, унікальним явищем, ознаменувавши собою нехай і тимчасове, але все ж покращення міжнародного іміджу України в плані боротьби з корупцією та міжнародною організованою злочинністю.

Успіхи Ігоря Смешка на Батьківщині в цей період також були не менш вражаючими. Хоча саме це, як виявилось, і стало причиною подальшого послідовного нівелювання його позицій.

Ліквідація Комітету з питань розвідки

У розповідях про діяльність Ігоря Смешка на різних посадах практично завжди незмінно присутнє одне слово — "вперше". А будь-які новації — особливо якщо вони встановлюють певні критерії оцінки результативності чиєїсь, раніше фактично самооцінюваної, діяльності — об'єктивно приречені на суб'єктивне несприйняття й, м'яко кажучи, опонування.

Ігор Смешко: *"...За свої три роки роботи при підтримці президента Кучми він [Комітет з питань розвідки при Президентові України] зробив для країни багато. Підготував і ухвалив першу Національну розвідувальну програму, перевів органи зовнішньої розвідки країни на незалежне фінансування окремим рядком державного бюджету й, нарешті, підготував і забезпечив ухвалення Закону України «Про розвідувальні органи України». Діяльність його відбувалася негладко. Керівництво Служби безпеки [України] тих років [1995–1999 рр.] дуже ревниво відносилося до того, що воно втратило фактичну монополію на інформаційне забезпечення першої особи держави. Крім того, стали траплятися і випадки, коли СБУ доводилося виправдовуватись за свої прорахунки й помилки в роботі, особливо у сфері торгівлі зброєю. З'явився ж новий орган, який нехай лише в частині розвідувальної діяльності, але*

став реально контролювати і якість роботи Служби [безпеки України] по цьому напрямку..."

(тижневик "Столічніє новості" (рос. — "Столичные новости"), 8–15 грудня 2009 року).

Володимир Горбулін, Секретар РНБО України в 1994–1999 ро-

ках: "...Уперше [Комітетом з питань розвідки при Президентові України] була розроблена Національна розвідувальна програма, яка визначила Перелік розвідувальних завдань, було здійснено й розподіл сфер діяльності між [розвідувальними] управліннями СБУ, Міноборони й Держкомітету у справах охорони державного кордону. Це підвищило координованість основних елементів системи розвідки й дало змогу впорядкувати їхню діяльність в інтересах безпеки та оборони України.

Але чим більше робилося, тим сильніше проявлялося роздратування з боку окремих представників СБУ й Міноборони..."

(Горбулін В. П. Без права на покаєння. — Харків: Фоліо, 2010. — 383 с., с. 91).

"...Президент отримував ще один канал інформації. Але отут-то все й почалося..."

(там само, с. 91).

Першим "надводним" результатом такого "роздратування" стало усунення у квітні 1998 року Ігоря Смешка з посади Голови Комітету з питань розвідки при Президентові України. Причому відбулося це буквально через кілька днів після затвердження Президентом України атестації на генерал-майора І. П. Смешка (Додаток 12), у висновку якої було вказано: "генерал-майор Смешко І. П. згідно своїх морально-ділових та професійних якостей посадам, які займає: Голови Комітету з питань розвідки при Президентові України та Начальника Головного управління розвідки МО України, за сумісництвом — відповідає".

Олександр Грицун, у 1997–1998 роках — співробітник апарату

Комітету з питань розвідки при Президентові України [нині — полковник запасу СБУ]: "...про звільнення Ігоря Петровича з посади Голови Комітету [з питань розвідки при Президентові України] ми дізналися за декілька годин до приземлення в Борисполі літака, яким він повертався з США після участі у слуханнях в американському Конгресі. За оцінками, що були наявні у нас на той час, виступ генерала Смешка був успішним. Йому вдалося переконати американських конгресменів, що українська влада, перш за все — Президент України, налаштовані серйозно боротися з корупцією та оргзлочинністю. Тому указ президента про звільнення Ігоря Петровича [з посади Голови Комітету] був для нас більш ніж неочікуваним... Жодної попередньої розмови з цього приводу, наскільки мені відомо, у Президента України з Ігорем Петровичем не було.

Для того щоб Ігор Петрович, дізнавшись про своє звільнення [з посади голови Комітету], не подав одразу ж рапорт про звільнення і з посади начальника воєнної розвідки, Володимир Павлович Горбулін, знаючи характер Ігоря Петровича, навіть прислав у аеропорт свого помічника.

...Почувши біля трапу літака неочікувану й неприємну для нього новину, Ігор Петрович уважно подивився на мене і з сумною посмішкою спокійно сказав: «Ну що ж, Сашко, Президентові — видніше,.. а накази не обговорюють, їх виконують... Поїхали на «Острів» [місце дислокації ГУР МО України]...»

Про причини звільнення з посади [Голови Комітету з питань розвідки], наскільки мені відомо, Ігор Петрович так ніколи й не задав жодного питання Президентові України Леоніду Кучмі..."

На посаду Голови Комітету з питань розвідки при Президентові України був призначений Володимир Радченко, що звільнив, у свою чергу, посаду Голови СБУ для Леоніда Деркача.

Володимир Горбулін, Секретар РНБО України в 1994–1999

роках: *"...Ми розкидалися кадрами протягом усього періоду незалежності, і найчастіше за основу їхньої ротації бралися далеко не професійні якості..."*

(Горбулін В. П. Без права на покаєння. — Харків: Фоліо, 2010. — 383 с., с. 101).

"...Однією з великих помилок було призначення Леоніда Деркача замість Володимира Радченка на пост голови СБУ в травні 1998 року [невелика неточність — Укази Президента України № 349/98 "Про звільнення В. Радченка з посади Голови Служби безпеки України" і № 353/98 "Про призначення Л. Деркача Головою Служби безпеки України" були підписані 22 квітня 1998 року]. Фактично з того моменту почалася певна деградація Служби [безпеки України]..." (там само, с. 262).

Сергій Туз, у 1995–1997 роках — начальник оперативно-роз-

шукового управління Держкомкордону України, в 1997–1998 роках — начальник управління апарату Комітету з питань розвідки при Президентові України [в 1999–2003 роках — заступник начальника ГУР МО України, в 2003–2005 роках — заступник Голови СБУ, нині — генерал-лейтенант у відставці]: *"...Не думаю, що у квітні 1998 року Президент [Леонід Кучма] втратив свою довіру до Ігоря Петровича [Смешка] й тому звільнив його з посади Голови Комітету [з питань розвідки]. В той же час, слід визнати, що бажаючих підірвати цю довіру серед близького оточення Президента завжди вистачало. Ігор Петрович — занадто яскрава та незалежна особистість із загостреним відчуттям честі й гідності. Йому заздрили. Його відверто побоювались навіть колеги-силовики. Він не прагнув і не входив до «найближчого кола» Президента. Ми знали тоді, що він не брав участі ні у застіллях, ні у спіль-*

ному відпочинку, ні у спільних походах у сауну, як, наприклад, ті ж Голова СБУ чи міністр внутрішніх справ... Однак в силу своєї незалежності й невідкупності, інформації, якою він володів, а також його зв'язків і авторитету за кордоном, він ставав незручним для багатьох... Адже часто йому доводилося говорити президентові неприємну правду і про тих, хто якраз входив у це «найближче коло»... І це — під час «битв» за приватизацію стратегічних об'єктів і напередодні нового етапу боротьби за політичну владу в країні, пов'язаного з виборами...

Думаю, що просто завдання внутрішньої політики виявилися у той час для Президента [Леоніда Кучми] важливіше завдань зовнішньої політики... Генерал Смешко багато зробив для становлення розвідки незалежної України й зміцнення міжнародного іміджу країни, але в Україні тоді щойно закінчилися парламентські вибори й наближалися чергові президентські вибори 1999 року. Президент Кучма, який збирався повторно перемогти на цих виборах, думав, очевидно, про те, як йому мати, перш за все, абсолютно віддану особисто йому людину на посту Голови СБУ. Такою людиною він вважав на той момент Леоніда Деркача, з яким був знайомий багато років під час спільної попередньої роботи ще на «Південмаші» та в КБ «Південне» в Дніпропетровську...

...Володимир Іванович Радченко, який «поступався» Леоніду Деркачу постом Голови СБУ й відряджався до РНБО на посаду першого заступника Секретаря РНБО, попросив у президента, наскільки мені відомо, як своєрідну «компенсацію» ще й посаду Голови Комітету з питань розвідки — за сумісництвом. Його бажання було задоволено... Тобто, по суті, посада Голови Комітету [з питань розвідки при Президентові України], виявилася тоді розмінною монетою у внутрішньополітичній грі..."

Вже на другий день після звільнення з посади Голови Комітету з питань розвідки при Президентові України Ігор Смешко, як, втім, і весь навколополітичний "бомонд", отримав від Президента України недвозначний сигнал про те, що відставка з одного з відповідальних постів зовсім не тотожна перетворенню в "опально-

го генерала". Не будучи членом РНБО України, Ігор Смешко був запрошений на засідання цього очолюваного президентом органу, присвячене обговоренню питань, пов'язаних з ефективністю функціонування системи боротьби зі злочинністю. Він стисло доповів про слухання, що відбулися у Конгресі США, й перспективи українсько-американського співробітництва у боротьбі з транснаціональною оргзлочинністю, а також активно виступив за скоріше розгортання повноцінної роботи Національного бюро розслідувань України, яке існувало на той час вже рівно рік, але переважно лише на папері. Позиція, однак, новопризначених Голови СБУ Леоніда Деркача і Голови Комітету з питань розвідки при Президенті України Володимира Радченка, а також міністра внутрішніх справ Юрія Кравченка стосовно становлення нового центрального органу виконавчої влади була більш, ніж стриманою...

Невеликий відступ (для необізнаних)

про долю Національного бюро розслідувань України,
"життєвий цикл" якого також завершився у 1999 році

Робочі групи зі створення Національного бюро розслідувань створювались в Україні двічі: 28 жовтня 1996 року (Розпорядження Президента України № 489/96-рп) і 15 березня 2005 року (Розпорядження Президента України № 782/2005-рп).

24 квітня 1997 року Президент України підписав Указ № 371/97 "Про Національне бюро розслідувань України", яким *"з метою зміцнення національної безпеки держави, забезпечення належного захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, посилення боротьби зі злочинністю, особливо з її організованими формами"* був утворений новий центральний орган виконавчої влади — Національне бюро розслідувань України. Кабінет Міністрів України відповідно до цього указу мав *"здійснити організаційні заходи, пов'язані з утворенням Національного бюро розслідувань України, розміщенням, фінансовим, матеріально-технічним та іншим забезпеченням його діяльності"*, а також *"вирішити питання*

щодо фінансування Національного бюро розслідувань України, починаючи з 1998 року, з Державного бюджету України окремим рядком".

Появу цього указу багато хто пов'язував з майбутнім робочим візитом Президента України до США (14–16 травня 1997 р.) для участі у першому пленарному засіданні Комісії Кучма–Гор. Як би там не було, але відповідній роботі щодо законодавчого та організаційного визначення нового державного органу було дано старт:

- 7 травня 1997 року Президент України подав до Верховної Ради проект Закону України *"Про внесення змін і доповнень до Кримінально-процесуального кодексу України та деяких інших законодавчих актів"* (стосовно Національного бюро розслідувань);

- 30 липня 1997 року (Указ Президента України № 749/97) був призначений уже другий (після спочатку призначеного Олега Литвака) Директор Національного бюро розслідувань України — Василь Дурдинець;

- 5 серпня 1997 року (Розпорядження Кабінету Міністрів України № 441-р) в оперативне управління Національного бюро розслідувань України були передані будівлі й споруди військового містечка № 62 (бульв. Лесі Українки, 25) у місті Києві;

- 29 листопада 1997 року Президент України подав до Верховної Ради проекти Законів України *"Про Національне бюро розслідувань України"* і *"Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів у зв'язку з утворенням Національного бюро розслідувань України"* (проекти аналогічних законів подавалися пізніше також різними народними депутатами України).

8 травня 1998 року Указом Президента України № 449/98 *"Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24 квітня 1998 року "Про ефективність функціонування системи запобігання злочинним проявам проти особи і суспільства"* Кабінету Міністрів України було наказано *"вжити*

заходів до прискорення розгляду законодавчих актів, спрямованих на забезпечення діяльності Національного бюро розслідувань України", а МВС і СБУ за участю Генеральної прокуратури України "розробити у двотижневий строк із залученням незалежних позавідомчих експертів пропозиції щодо оптимізації структури та порядку взаємодії органів з урахуванням необхідності розгортання роботи Національного бюро розслідувань України".

6 липня 1998 року Конституційний Суд України (рішення № 10-рп/98), у зв'язку зі зверненням 45-ти народних депутатів України, визнав неконституційними деякі положення указу Президента України про утворення Національного бюро розслідувань (щодо організаційної структури, порядку її затвердження, підпорядкованості Директора, порядку призначення і звільнення його заступників та керівників регіональних підрозділів тощо).

23 липня 1998 року Указом Президента України № 815/98, у зв'язку зі згаданим рішенням Конституційного суду, внесені відповідні зміни в Указ Президента України (від 24 квітня 1997 року) про утворення Національного бюро розслідувань України.

12 листопада 1998 року Кабінет Міністрів України (Постанова № 1780) встановив граничну чисельність співробітників Національного бюро розслідувань України "у кількості 10 000 одиниць за рахунок перерозподілу і скорочення штатної чисельності правоохоронних органів", дозволив "мати п'ятьох заступників Директора Національного бюро розслідувань, у тому числі одного першого, а також колегію у кількості 9 осіб", а також зобов'язав Міністерство фінансів України "забезпечити фінансування у 1998 році Національного бюро розслідувань в сумі 10 000 тис. гривень за рахунок зменшення асигнувань на матеріально-технічне забезпечення спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю органів внутрішніх справ на 7 000 тис. гривень та Служби безпеки — на 3 000 тис. гривень".

Законом України "Про Державний бюджет України на 1999 рік" (від 31 грудня 1998 року № 378-XIV) видатки на фінансування Національного бюро розслідувань України були визначені у розмірі 20 млн грн.

22 березня 1999 року Василь Дурдинець був звільнений з посади Директора Національного бюро розслідувань України (Указ Президента України № 277/99).

Законом України "Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 1999 рік" (від 29 червня 1999 року № 776-XIV) видатки на фінансування Національного бюро розслідувань України були зменшені на 15 млн грн. (ця сума була спрямована на збільшення видатків Центральної виборчої комісії на проведення виборів Президента України).

15 грудня 1999 року Указом Президента України № 1573/99 "Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади" Національне бюро розслідувань України було ліквідовано.

Новопризначений Голова СБУ Л. В. Деркач одразу ж поставив собі за мету стати не просто "першою скрипкою" в "оркестрі" українських спецслужб, а сконцентрувати у своїх руках управління всіма тими сферами, у яких спецслужби традиційно виявляють свою активність.

Володимир Горбулін, Секретар РНБО України в 1994–1999 ро-

ках: "...Зовсім неадекватний інтерес до сфери ВТС [військово-технічне співробітництво] став проявляти в 1998 р. новий голова СБУ Леонід Деркач. У цьому не було б нічого поганого, — спеціальні служби завжди були учасниками процесу ВТС, — якби не намір нового голови СБУ концентрувати управління цією сферою у своїх руках..."

(Горбулін В. П. Без права на покаєння. — Харків: Фоліо, 2010. — 383 с., с. 181).

Реалізація *"наміру нового глави СБУ [Леоніда Деркача] концентрувати управління цією сферою [ВТС] в своїх руках"* не передбачала рівноправної координації з іншими спеціальними службами.

В той же час, ще у листопаді 1997 року, представник Комітету з питань розвідки при Президентові України був вперше включений до складу Урядової комісії з політики експортного контролю. Цей колегіальний дорадчий орган, покликаний забезпечувати міжвідомчу координацію під час розгляду питань і ухвалення рішень стосовно надання дозволів на здійснення міжнародних передач озброєнь, військової та спеціальної техніки, існував (маючи різні назви) з березня 1992 року. Однак ні Урядова експертно-технічна комісія, ні, потім, Урядова комісія з експортного контролю, в яких незмінно була представлена лише розвідка СБУ, не використовували можливостей воєнної розвідки, розвідки Держкомкордону і МВС. Використання цих можливостей — через Комітет з питань розвідки при Президентові України — загрожувало руйнацією монополії СБУ, що тоді існувала, на перевірку (підтвердження) сертифікатів кінцевого користувача і посередників (нерідко — громадян України з кримінальним минулим або кримінальними, у т.ч. — міжнародними, зв'язками), які купували в Україні від імені іноземних держав озброєння та військової техніки.

Здійснення вказаної функції — перевірка іноземних покупців і посередників — є не єдиним важелем впливу спеціальних служб на закритий від сторонніх очей процес підготовки і реалізації зовнішньоекономічних контрактів, предметами яких є товари (а також послуги) військового призначення та подвійного використання, що позначається зазвичай аббревіатурою ВТС (військово-технічне співробітництво). Особливістю ж ВТС України було те, що на усіх стадіях даного процесу (в узагальнено-збільшеному представленні) єдиним супроводжуваним органом, який давав "добро", була виключно Служба безпеки України:

- пошук і оперативне супроводження потенційних покупців і посередників за кордоном, перевірка їхньої надійності, оцінка ступеню ризику співробітництва з ними — здійснювались органами розвідки СБУ;

- оперативне супроводження процесів відбору в Збройних Силах України конкретних зразків озброєння, ухвалення рішень

щодо можливості їх продажу, визначення залишкової вартості, включення до відповідних пропозицій щодо формування планів реалізації, які затверджуються Кабінетом Міністрів, — здійснювались органами військової контррозвідки СБУ;

- оперативне супроводження відповідних процесів на підприємствах оборонно-промислового комплексу, а також процесів отримання всіх необхідних експертних оцінок і висновків, затверджень, погоджень і дозволів, у тому числі державних органів, — здійснювалось підрозділами СБУ, які займаються контррозвідувальним захистом економіки.

Усі інформаційні потоки (в усякому разі — достовірні) стосовно здійснення вищевказаних функцій циркулювали виключно всередині СБУ й замикалися на Голову СБУ через його першого заступника — куратора розвідки і контррозвідки.

Описана схема, з огляду на її цілковиту закритість (у тому числі — від перших осіб держави!), ні суто теоретично, ні, тим більш, практично — враховуючи реалії того, можна навіть сказати "смутного", часу — не могла нівелювати потенційні ризики, пов'язані з самоконтрольованим людським фактором, що перебуває в оточенні легкодоступних матеріальних спокус (дещо розлоге й завуальоване формулювання, що не порушує, за задумом, принцип презумпції невинуватості, — читачеві, безумовно, відомі більш прямі й різкі визначення!). Спокуси ж, тобто кошти, що оберталися у цій сфері, були дуже і дуже невеликими...

Тимчасова слідча комісія Верховної ради України щодо пере-

вірки можливих фактів несанкціонованої торгівлі зброєю, що була утворена в лютому 1997 року й завершила свою роботу в квітні 1998 року (голова — генерал-лейтенант Олександр Ігнатенко): *"...Україні з розпадом колишнього СРСР дісталось майже мільйонне угруповання військ на своїй території, забезпечене усім необхідним для ведення бойових дій впродовж тривалого часу. На стратегічних військових складах знаходились величезні запаси озброєння, військової техніки, ПММ*

[паливно-мастильних матеріалів], амуніції та продуктів харчування, розраховані на забезпечення як мінімум десятизмільйонної армії.

Усе це майно могло і повинно було стати надійною основою для формування Збройних Сил України. Потрібно було лише провести інвентаризацію цього майна і надалі старанно пристосовувати його в інтересах воєнного будівництва, в інтересах бойової підготовки військ, в інтересах народного господарства, в інтересах України. Але сталося зовсім інше.

...

Висновок перший. На основі досліджених матеріалів, діючої системи торгівлі зброєю, механізмів зловживань у цій сфері та враховуючи відсутність впродовж тривалого часу будь-якого контролю над діяльністю державних діячів, чиновників і комерційних структур, пов'язаних із торгівлею військовим майном, Комісія схильна вважати дійсною вказану вище оцінку втрат України — біля 30–32 млрд доларів США.

Висновок другий. Втрачений матеріальний потенціал завдав нищівних втрат кожній сфері життєдіяльності України: політичній, економічній, військовій, соціальній тощо.

Пропозиції:

...

4. Звернути увагу СБУ і Генпрокуратури України на недостатність контролю з їх сторони за комерційною діяльністю фірм, причетних до торгівлі майном Міністерства оборони та інших військових формувань України як майном загальнодержавної власності..."

(Доповідь комісії, яка не була заслухана Верховною Радою України, передана українським ЗМІ 14 квітня 1998 року).

Міжнародним аспектом монополізованого СБУ оперативного супроводження ВТС, яке слідча комісія Верховної ради кваліфікувала як "відсутність впродовж тривалого часу будь-якого контролю над діяльністю державних діячів, чиновників і комерційних структур, пов'язаних із торгівлею військовим майном", стало те,

що за Україною закріпився стійкий імідж країни, з якої практично хто завгодно міг вивезти практично які завгодно озброєння.

З гнітючою сталістю, як влучно висловився один із журналістів, Україну переслідували серйозні для її міжнародної репутації звинувачення у причетності громадян і підприємств України до нелегального постачання озброєння до "гарячих точок" планети, у тому числі тих, що знаходяться під міжнародним ембарго чи обмежувальними санкціями. Намагання офіційного Києва щось спростувати або ж обіцянки в черговий раз "ретельно розібратися" бажаного ефекту не мали. "Зброя з України" перетворилася для західних журналістів та експертів, що пишуть про "гарячі точки", у свого роду загальне поняття, ледве не канон жанру: "В ПАР з вантажем зброї на борту затриманий український літак Ан-124, орендований українською компанією, засновником якої був колишній начальник фінансового управління Мініборони України" ... "Уряд Нігерії офіційно звинуватив Україну в підтримці (постачання озброєнь та навчання офіцерів) військової хунти, яка повалила демократично обраний уряд Сьєрра-Леоне" ... "У територіальних водах Італії затримано судно з вантажем українського озброєння на борту, що призначалося для постачання в Хорватію" ... "У Конго за звинуваченням у постачанні озброєння ангольським сепаратистам затримано український літак Ан-124" ... "Україна дійшла до "Точки" — саме так була озаглавлена стаття, розміщена на першій сторінці російської газети "Ізвестія" (рос. — "Известия"), яка містила переказ серії публікацій американської газети "Вашингтон пост" ("The Washington Post"). У цих публікаціях, з посиланнями на таємні доповіді ЦРУ, повідомлялося про таємне (в обхід санкцій ООН) військово-технічне співробітництво України і Лівії. Зокрема, про досягнуті вже домовленості щодо поставки з України в Лівію ракет малої дальності (ракетна система "Точка") і запасних частин для підводних човнів та бойових кораблів, а також про постачання з України в Іран (для подальшої передачі Лівії) великої партії озброєнь. Причому одними лише публікаціями справа не обмежилася. У вересні 1996 року Конгрес США ухвалив поправку до федерального закону про іноземну допомогу, згідно з якою, у випадку отримання доказів військово-технічного співробітництва України і Лівії, президент США був

зобов'язаний подати до Конгресу відповідне подання про припинення американської економічної допомоги Україні...

Завдяки участі (з листопада 1997 року) представника Комітету з питань розвідки при Президентові України, у подальшому — представника ГУР МО, в роботі Урядової комісії з політики експортного контролю, одну з функцій (лише одну!) супроводження процесу ВТС стали виконувати дві спеціальні служби — СБУ й воєнна розвідка. Решта функцій — окрім перевірки сертифікатів кінцевого користувача і посередників — як і раніше залишались виключною вотчиною СБУ. Тим не менш, монополізм СБУ в даній сфері був зруйнований... Багато, м'яко кажучи, сумнівних і потенційно небезпечних для міжнародного іміджу України збройових оборудок були тоді заблоковані саме завдяки принциповій позиції воєнної розвідки. Ґрунтувалася ж ця позиція на можливостях оперативної перевірки сертифікатів кінцевого користувача вже численними військовими аташатами України за кордоном, а також на серйозних напрацюваннях воєнної розвідки у сфері боротьби з міжнародною організованою злочинністю, які дозволяли ідентифікувати потенційно небезпечних посередників...

Однак активність воєнних розвідників під керівництвом І. Смешка у сфері ВТС не всіх, звісно, влаштувала (*"чим більше робилося, тим сильніше проявлялося роздратування з боку окремих представників СБУ й Міноборони"*, — за визначенням В. П. Горбуліна)... Маючи більш ніж суттєву складову у вигляді відповідного рівня особистої довіри президента до Голови СБУ Леоніда Деркача, ситуація розрішилася виключенням воєнної розвідки з процесів ухвалення рішень в даній сфері.

Ні, ніхто не промовляв сакраментальної фрази "з речами — на вихід!", не вилучав перепусток, не виставляв у відповідних дверей ввічливих, але непохитних охоронців... Все було зроблено, як казав відомий кіногерой, "без шуму і пилу" і навіть, якщо можна так висловитись, "по-апаратному елегантно"... У лютому 1999 року (Указ Президента України від 4 лютого 1999 року № 121/99) Урядова комісія з політики експортного контролю, до складу якої входив представник ГУР МО України, була ліквідована. Колегіальний орган з аналогічними функціями — Комісія з політики експортно-

го контролю та військово-технічного співробітництва з іноземними державами — був створений вже при Президентові України. Очолив цей орган перший заступник Секретаря РНБО України Володимир Радченко. Рівно половина персонального складу нової комісії була з ліквідованої урядової комісії. Своє представництво у колегіальному органі подвоїло Міністерство промислової політики України. Воно було представлено і заступником, і першим заступником міністра. Подвоїв своє представництво Апарат РНБО України, представлений вже не одним, а двома керівниками управління. Але ось представнику ГУР МО України місця у цій комісії не знайшлося...

Про те, до чого призвело відсторонення військової розвідки від ухвалення рішень у сфері ВТС з фактичним поверненням до монополії СБУ, через декілька років у дуже дипломатичній формі розповів Посол США в Україні Карлос Паскуаль.

Карлос Паскуаль (Carlos Pascual), Надзвичайний і Повноважний

Посол США в Україні в 2000–2003 роках: "...в українській системі процедура розгляду питань ліцензування й продажу озброєнь ініціюється «Укрспецекспортом», а кадри «Укрспецекспорту», в основному, — це офіцери Служби безпеки України... З іншого боку, СБУ — один із ключових гравців у процедурі розгляду заяв на продаж озброєнь: як у структурі Комітету з питань політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю, так і Держслужби експортного контролю. Отже виходить, що, по-перше, представники СБУ пропонують і захищають необхідність того чи іншого продажу. По-друге, представники СБУ відіграють ключову роль у структурах, які оцінюють законність такого продажу. Фактично це може призвести до своєрідного зачарованого кола, результатом якого може бути не зовсім повний і об'єктивний аналіз законності продажу, який пропонується..."

(виступ на міжнародній конференції "Експортний контроль у контексті реформування сфери безпеки", Київ, 26 березня 2003 року).

Менш дипломатичними і більш конкретними були західні газети, у тому числі вельми впливові.

Том Ворнер (Tom Warner), американський журналіст, кореспондент англійської газети "Файненшіал таймс" ("Financial Times") в Україні у 2001–2006 роках (стаття "Африканський зв'язковий: ракети для Ліберії"): "...13 березня 1999 [року]

український Ан-124, один з найбільших у світі літаків, приземлився у столиці Буркіна-Фасо Уагуду. Туди ж прибув і літак поменше — з логотипом баскетбольної команди з Сіетла Supersonics. Поступово розвантажуючи Ан-124, це повітряне судно переправило його вміст в інше місце.

...

Дипломатам, що знаходилися у західній Африці, не знадобилося багато часу, щоб здогадатися, що відбувається насправді: поставки озброєння в обхід санкцій Революційному об'єднаному фронту (RUF), повстанській армії, що веде жорстоку боротьбу за контроль над алмазними копальнями Сьєрра-Леоне. Те, що Ліберія підтримує RUF, незважаючи на ембарго ООН, вже було добре відомо.

Відповідаючи на запит ООН у квітні 1999 року, уряд України підтвердив, що на борту Ана знаходилося 68 тон українського озброєння, включаючи протитанкові міни, ракети земля-повітря, гранати і гранатомети, 715 автоматів та магазинів до них, 408 коробок с порохом.

Але українські чиновники наполягали, що вони уклали законну угоду з міністерством оборони Буркіна-Фасо; в Буркіна-Фасо кажуть, що озброєння до цього часу знаходиться у їх розпорядженні.

Комісія ООН змогла відслідкувати історію літака з логотипом Supersonics на борту. Колись він належав спортивному клубу, після чого продавався й перепродавався, і в решті-решт опинився у власності компанії Limad (Монако), яка, як з'ясувалось, возила нафту з Одеси.

15 липня 2000 року, поки продовжувалося оонівське розслідування, у західній Африці приземлився ще один Ан-124, на цей раз в Абіджані, столиці Кот-Д'Івуар. Пізніше слідчі з ООН встановили, що він перевозив 113 тон патронів калібру 7,62 мм, призначених для Ліберії.

Російський торговець зброєю Валерій Чьорний придбав патрони в Україні й замовив для їх транспортування Ан-124. Зброя була доставлена в Ліберію на Іл-18, найнятому Ліберією у молдавського авіаперевізника, який раніше працював на російського торговця зброєю Віктора Бута.

Поки в ООН шукали інформацію про цю нову поставку, кінець нелегальному каналу постачання озброєння поклав арешт, що стався в Італії 2 року тому. Рано вранці 5 серпня 2000 року, діючи за наводкою, італійська поліція перевіряла готель неподалік від Мілану й арештувала Леоніда Мініна. Співробітники правоохоронних органів знайшли портфель з 1500 сторінками документів, що розкривали суть ролі, яку Мінін грав у постачаннях української зброї в Ліберію. Він володів Limad і літаком, який у 1999 році перевозив зброю з Буркіна-Фасо у Ліберію. Він також заплатив Чьорному за поставку 2000 року.

У документах, що опинилися у розпорядженні поліції, містилося листування про можливий продаж більш крупної й високотехнологічної зброї, ніж та, що доставлялася у Ліберію. Вони показали, що пан Мінін знав і цікавився радарями «Кольчуга», хоча доказів того, що він коли-небудь намагався придбати їх чи продати, немає.

У своїх показах, які бачила FT ["Financial Times"], Мінін заявив, що обладнання було організоване бізнесменом Вадимом Рабіновичем і народним депутатом Андрієм Деркачем. Деркач є сином Леоніда Деркача, який у той час очолював Службу безпеки України, основну розвідувальну службу України. Андрій Деркач сам колишній агент.

Рабінович визнає, що літав у Ліберію в 1999 році, а потім позичив у Мініна літак, щоб привезти туди делегацію з Києва.

Але, за словами Рабіновича, він їздив у Ліберію, щоб обговорити питання видобутку залізної руди, а не обладнання зі зброєю ...

... Зв'язатися із самим Деркачем, щоб отримати його коментар, не вдалося..."

("Файненшіал таймс" ("Financial Times"), Велика Британія, 22 жовтня 2002 року).

Стаття "Зброя для талібів?": "...Дивне відкриття після повернення до Афганістану зробили співробітники російської СЗР, які частково працювали під виглядом рятувальників МінНС: очевидно, Талібан купував у великих обсягах зброю з України.

SPIEGEL *Російські експерти з питань безпеки підозрюють, що український медіамагнат Вадим Рабінович спільно з керівниками спецслужб постачав зброю талібам через Пакистан. В середині дев'яностих Рабінович, який у той час жив в Ізраїлі, разом з шефом української служби безпеки Леонідом Деркачем і його сином Андрієм перепродавав військову техніку руху Талібан. Про це повідомив у Москві голова Комітету безпеки російської Думи Віктор Ільюхін.*

Постачання 150–200 броньованих Т-55 і Т-62 здійснювалося під наглядом пакистанської спецслужби ISI [Inter-Services Intelligence — Міжвідомча розвідка], заявив московський військовий журналіст Влад Шуригін, який з Ільюхіним пройшов по слідах обладнання. Окрім того, державне підприємство «Укрспецекспорт», що займається продажем озброєнь, тісно співробітничало з українськими спецслужбами. Колишній пакистанський офіцер ISI, який недавно перебрався в Москву, підтвердив інформацію про те, що таліби отримували зброю через Україну.

Полковник Віктор Крюков, який в середині дев'яностих служив у російських прикордонних військах на таджицько-афганському кордоні, згадав, що вже у 1995 році у перехоплених радіограмах керівництва руху Талібан Рабінович згадувався як посередник у питаннях придбання військового обладнання.

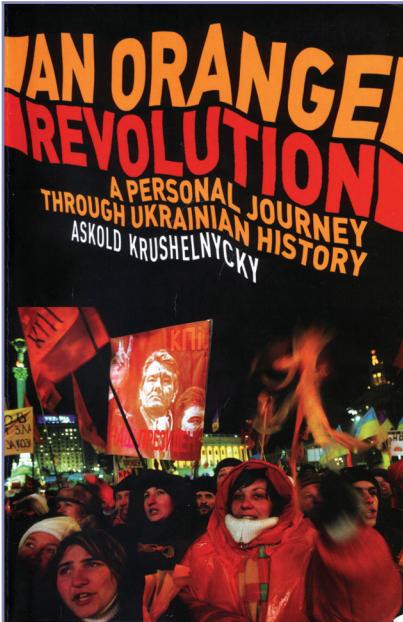
У червні 1999 року Україна у зв'язку з його неоднозначною діловою активністю заборонила громадянину Ізраїлю Рабіновичу — який на своїй батьківщині відомий всім як спритний олігарх — в'їзд у країну на п'ять років: «в інтересах безпеки країни».

Але вже в кінці липня того же року СБУ скасувала заборону — мабуть, через те, що Рабіновича пов'язують гарні стосунки з тодішнім шефом української спецслужби Деркачем. Син останнього Андрій був діловим партнером Рабіновича по телерадіокомпанії «Ера»...

(журнал "Шпігель" ("Der Spiegel"), Німеччина, 6 січня 2002 року).

Невеликий і майже ліричний відступ

У 2006 році в Лондоні (Велика Британія) вийшла книга Аскольда Крушельницького "Помаранчева революція: Персональна подорож українською історією" (Askold Krushelnycky. An Orange Revolution: A Personal Journey Through Ukrainian History. — London: Harvill Secker, 2006. — 360 p.). З обкладинки цієї книги на західного читача, що із захопленням сприймав і "помаранчеву революцію", і її лідерів, дивилися, взявшись за руки на трибуні Майдану, Віктор Ющенко, Юлія Тимошенко і... випускник (1993 року) Академії міністерства безпеки (нині — Академія ФСБ) Російської Федерації Андрій Деркач.

IN DECEMBER 2004, THE WORLD WATCHED AS HUNDREDS OF THOUSANDS OF UKRAINIANS GATHERED TO BURY THE RESULTS OF A RIGGED PRESIDENTIAL ELECTION. THE CHARISMATIC VIKTOR YUSHCHENKO HAD BEEN POISONED AND DISFIGURED BY HIS OPPONENTS, THE SECURITY FORCES THREATENED VIOLENT REPRESSION, BUT THE DEMONSTRATORS STAYED AND, AS INTERNATIONAL PRESSURE GREW, THE CORRUPT OLD REGIME THAT HAD BEEN SUPPORTED BY PUTIN'S KREMLIN WAS DEPOSED. IT WAS THE MOST SIGNIFICANT MOMENT FOR EUROPE SINCE THE FALL OF THE BERLIN WALL.

An Orange Revolution is the gripping account of this historic uprising and the events that led to it. Ukraine was treated roughly by the twentieth century, occupied by the Germans and annexed by the Soviets. It saw guerrilla fighting after the Second World War and dissent was crushed by successive Communist administrations. Its history has been one of corruption, power struggles and organised crime, but also of a resiliently optimistic population.

Based on first-hand observation and interviews with major players and anonymous demonstrators alike, this is about a people who have forced a lasting change: judges who defied death threats, a murdered journalist, amateur musicians who composed an anthem for the people, and soldiers who staked their lives to back the opposition. *An Orange Revolution* also traces the story of the author's family, who paid a high price for speaking out.

An Orange Revolution is a captivating book about a defining moment in European history.

CURRENT AFFAIRS £8.99 CAN \$23.95

Harvill Secker
Random House
20 Yorkhill Bridge Road, London SW1W 2SA
www.randomhouse.co.uk
Cover image © AP/REUTERS

Ігор Смешко: "...З 1995 року мені довелося працювати у керівництві розвідки нашої країни. Це був період кульмінації первинного накопичення капіталу в Україні та найбільш гучних скандалів з нелегальною торгівлею зброєю. Багато сил було віддано боротьбі за самостійне становлення воєнної розвідки при сильній протидії цьому процесу з боку керівництва СБУ тих років... За цей період в мене не могло не виникнути цілих груп серйозних «опонентів» і «постраждалих» від результатів моєї діяльності..."

(газета "Дело" (рос. — "Дело"), 22 листопада 2007 року).

"...у 99-му році воєнна розвідка намагалася звернути увагу керівництва Служби безпеки на незрозумілу залученість деяких співробітників СБУ і навіть її вищих чинів у сумнівних схемах торгівлі зброєю. Як відповідь у засобах масової інформації, в інтернеті з'явилися чутки про роботу керівників воєнної розвідки на іноземні спецслужби. Я до чорного піару ставився філософські, спокійно — якби за цим стояли якісь фактичні дані або матеріали, мене б не призначили у вересні 2003 року на посаду голови Служби безпеки [України]..."

(тижневик "Бульвар Гордона", 3 лютого 2009 року).

Леонід Кучма, Президент України в 1994–2005 роках: "...Мене можуть спитати, чому я так довго терпів монополію СБУ у цій сфері. Задаючи такі питання, люди не враховують, що неможливо у перший рік президентства знати стільки, скільки визнаєш через п'ять років. А є такі питання, які не можеш вирішити й через десять років президентства. До того ж люди, які наживаються на такому бізнесі, як торгівля зброєю, прагнуть слідів не залишати і у більшості випадків це їм вдається..."

(Кучма Л. Д. Після майдана: Записки президента. 2005–2006. — Київ: Довіра; Москва: Время (рос. — Время), 2007. — 688с., іл., с. 28).

На початку 1999 року створений І. П. Смешком фактично з нуля Комітет з питань розвідки при Президентові України був взагалі ліквідований, з усіма негативними наслідками для держави, що випливають із цього.

Ігор Смешко: *"...В результаті ліквідації Комітету з питань розвідки у 1999 р. була зруйнована структура багатоканальної системи отримання інформації для вищого керівництва країни ... це [Комітет з питань розвідки при Президентові України] була єдина структура, у якій узагальнювалась інформація з різних джерел — кримінальної розвідки МВС і органів зовнішньої розвідки. Перевірялась, очищувалась від недостовірної, тенденційної, відомчо заангажованої й доповідалась вищому керівництву країни.*

...

... був хоч якийсь об'єктивний контроль над якістю роботи СБУ хоча б по лінії розвідки. Після ліквідації комітету [з питань розвідки при Президентові України] контролю взагалі не стало. А будь-яка неконтрольована монополія веде до застою, втрати професіоналізму, занепаду..."
(тижневик "2000", 25–31 грудня 2009 року).

Володимир Горбулін, Секретар РНБО України в 1994–1999

роках: *"...У 1999 році діяльність Комітету з розвідки взагалі була припинена. Я вважаю це принциповою помилкою — тому що без координуючої системи просто неможливо забезпечити дійсно інтегральний і позитивний результат зусиль розвідслужб..."*

(журнал "ПіК: політика і культура", лютий 2002 року).

"...Вони [проблеми у Комітеті з питань розвідки при Президентові України] почалися ще в 1996 р., коли міністром обо-

рони Президент призначив О. Кузьмука. Значно збільшилися після призначення І. Смешка начальником ГУР Міноборони в 1997 р. і досягли свого апогею в 1998 р. після того, як Л. Деркач очолив СБУ..."

(Горбулін В. П. Без права на покаяння. — Харків: Фоліо, 2010. — 383 с., с. 91).

"...у лютому 1999 р. був ліквідований Комітет з розвідки, а в березні того ж року була утворена Рада з розвідки, але вона не функціонувала, оскільки недостатньо чітко були визначені її повноваження.

... Про яку координацію роботи розвідорганів могла йти мова, які стратегічні завдання могли вирішуватися?.."
(там само, с. 104).

На чолі воєнної розвідки

Втративши у 1998 році керівну роль в українському розвідувальному товаристві, але залишившись начальником ГУР МО України, Ігор Смешко також досяг немалих успіхів. Хоча успіхи ці — і в становленні воєнної розвідки як повноцінної спецслужби держави, і в поступовому, але невпинному просуванні по нелегкому шляху законодавчого визначення в Україні усіх аспектів розвідувальної діяльності — давалися дуже непросто.

З одного боку, вказаному становленню воєнної розвідки протидіяла СБУ, голова якої, Леонід Деркач, відкрито виступав проти ухвалення закону про розвідку. "Неузаконений" статус воєнної розвідки дозволяв СБУ здійснювати негласний контроль над її діяльністю через агентурні позиції військової контррозвідки СБУ — в процесі передбаченого законом "Про СБУ" контррозвідувального забезпечення.

Валентин Бадрак, директор Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння (стаття "Українська розвідка: суперництво чи протистояння?"): *"...Зараз її [власну, внутрішню безпеку ГУР МО] прагне забезпечувати департамент контррозвідки СБУ. Здавалося б, нормальна практика — контроль діяльності одного відомства здійснюється іншим. Але внутрішньою безпекою спецслужби займається... сама спецслужба. Тобто одні й ті ж контролюють і себе, і інших.*

На запитання автора, чи не вбачає глава СБУ в такій ситуації певного дисбалансу, Леонід Деркач в цілому сказав, що це звичайна практика, що існує і в інших країнах.

В інших — так, але не у всіх. Якщо ж говорити прямо, ніде у світі не практикується контррозвідальне забезпечення будь-якого розвідоргана країни іншою спецслужбою, окрім тієї, яка є невід'ємною частиною цього розвідоргана. У більшості держав воєнна контррозвідка входить до складу ВР [воєнної розвідки]. Навіть у колишньому СРСР стосунки між ГРУ Генштабу й КДБ будувалися на наказах про взаємодію, а не про контроль діяльності воєнних розвідників з боку чекістів. Контроль, звичайно, існував — нелегітимний, таємний і... обопільний.

Діяльність американської ВР [воєнної розвідки] регламентується безпосередньо директивами Президента країни. У ФРН воєнні розвідка і контррозвідка підпорядковані міністру оборони. У Великобританії управління безпеки міноборони взагалі підвідомче начальнику штаба ВР [воєнної розвідки]. У Франції контроль за діяльністю всієї зовнішньої розвідки здійснюється відповідним постійним комітетом при кабінеті міністрів.

У зазначених країнах практично виключені ситуації, коли один орган безпеки контролював би і власну, і розвідку іншого відомства. Немає такого й у найближчих сусідів України — у Польщі, Угорщині, Чехії.

Розвідка будь-якого відомства — перш за все люди. Здорова конкуренція, суперництво сприяють прогресу усіх розвідструктур держави. Зате передумови до протиборства не на професійній основі, а на нерівному співвідношенні сил, йдуть далеко не на користь спільній справі..."

(тижневик "2000", 21–27 липня 2000 року).

З іншого боку, відповідні ініціативи генерала Смешка з підозрою й осторогою сприймалися тодішнім керівництвом Міністерства оборони і Генерального штабу, яке мало переважно лише досвід керівництва структурами воєнної розвідки оперативно-так-

тичного рівня. Зі стратегічним компонентом воєнної розвідки колишнього СРСР — ГРУ ГШ — вищі українські воєначальники під час своєї попередньої служби в лавах Радянської Армії стосунків, як правило, не мали. Не мали вони, відповідно, й досвіду керівництва воєнною розвідкою як стратегічною зовнішньою розвідкою держави. Для деяких з них звільнення Ігоря Смешка у квітні 1998 року з посади Голови Комітету з питань розвідки при Президенті України стало своєрідним каталізатором їх прагнення повернути воєнну розвідку, яка вже почала набувати самостійності, що називається, "у загальний стрій". Перші "активні дії" в цьому руслі були розпочаті вже у перших числах червня 1998 року.

Борис Кременський, у 1999–2001 роках — начальник Секретаріату ГУР МО України [нині — полковник запасу СБУ]:

...одним із прикладів непростих відносин того часу між керівництвом Міноборони і Генштабу [ЗС України] та генералом Смешком може слугувати спроба раптової позапланової перевірки Генштабом у 1998 році діяльності воєнної розвідки... Ця перевірка, якщо не помиляюсь, була призначена за ініціативою начальника Генерального штабу [ЗС України] генерал-лейтенанта Затинайка [О. І.]. Відповідне розпорядження Міністра оборони [України] від 2 червня 1998 року було підписано у той час, коли генерал-майор Смешко знаходився у плановому закордонному відрядженні. Це розпорядження не було погоджене із Верховним Головнокомандувачем [ЗС України] — Президентом України і порушувало діюче на той час положення про воєнну розвідку. Тобто ні Президент України, ні керівник воєнної розвідки про цю перевірку нічого не знали...

Планом перевірки, що був підготовлений Генеральним штабом [ЗС України], була передбачена «оцінка діяльності та перевірка ефективності керівництва» усіх без виключення «структурних підрозділів Головного управління розвідки Міністерства оборони» як звичайної військової частини. Здій-

снення перевірки передбачалося на підставі звичайної нормативно-правової бази. Перевірку мали здійснювати звичайні військові перевіряючі, які не мали спеціального допуску та не були знайомі із будь-якою специфікою діяльності воєнної розвідки як органу зовнішньої, у тому числі агентурної, розвідки держави...

Унеможливило такий формат перевірки лише особисте втручання із-за кордону генерала Смешка та його доповідь по телефону із цього приводу безпосередньо Президентові України. У прийнятому Президентом [України] рішенні було дозволено проведення перевірки лише по загальновійськовим питанням, із ознайомленням перевіряючих тільки із суто військовими, але не розвідувально-оперативними і агентурними аспектами повсякденної діяльності ГУР [МО України].

Варто уваги і те, що заступник начальника ГУР [МО України] генерал-майор Левченко [Ю. Т.], який першим доповів про цю спробу подібної перевірки генералові Смешку за кордон та, за його дорученням, направив термінову письмову доповідь із цього приводу Президентові України, був усунутий Міністром оборони із займаної посади — «за звернення без необхідності до вищого начальника» — та переведений із ГУР МО у розпорядження начальника Генерального штабу [ЗС України].

Згодом, за відповідним клопотанням Ігоря Петровича, генерала Левченка повернули до особового складу ГУР, і він був направлений військовим аташе за кордон. Але подальша професійна кар'єра одного із найбільш досвідчених генералів воєнної розвідки була зламана..."

В той же час, у Генерального штабу ЗС України і Міністерства оборони України ніколи не було претензій до якості їх розвідувального забезпечення з боку очолюваної Ігорем Смешком воєнної розвідки. Чергове військове звання — "генерал-лейтенант" — було присвоєно йому 23 серпня 1998 року (Указ Президента України № 925/98 — Додаток 14) за ініціативою й відповідним поданням Міністра оборони.

Своєчасно і у повному обсязі інформувала військова розвідка вище військово-політичне керівництво країни й стосовно драматичних, важко прогнозованих міжнародних подій того часу...

"...Важливим випробуванням для оцінки зрілості та професійних можливостей Головного управління розвідки МО України як розвідувального органу держави стали військові події в Югославії, у період з 24 березня по 10 червня 1999 року, під час проведення авіаційним угрупованням НАТО повітряної наступальної операції по об'єктам на території колишньої Югославії. Підрозділи радіоелектронної розвідки та інформаційно-аналітичні підрозділи ГУР МО України завчасно отримали необхідну інформацію, пра-

вильно її оцінили і забезпечили своєчасну реалізацію й доведення її до вищого керівництва МО України..."

(Воєнна розвідка України — 15 років: події та люди. — Київ, Об'єднання ветеранів розвідки України, керівник авторського колективу — Легомінов В. І., 2008. — 184 с., с. 40).

Про точний час початку запланованого на вечір 24 березня 1999 року ракетно-авіаційного удару НАТО по об'єктам в Югославії (першого в історії існування НАТО!) відповідна доповідь Міністру оборони України була зроблена начальником ГУР МО України Ігорем Смешком рано вранці — приблизно за 12 годин до безпосереднього початку бойових дій. Начальник Генерального штабу ЗС України Володимир Шкідченко спочатку мав сумніви щодо достовірності цієї інформації. Впродовж того дня — 24 березня 1999 року — він декілька разів зв'язувався з Ігорем Смешком, не приховуючи свого сумніву в тому, що воєнно-політичний блок НАТО, маючи оборонну доктрину, першим атакує якусь країну...

Багатьом тоді — в березні 1999 року — дійсно здавалося, що НАТО обмежиться лише демонстрацією сили й до безпосереднього удару по югославським об'єктам все ж не дійде. Однак щодо достовірності отриманих даних Ігор Смешко не мав сумніву. Як, втім, і щодо рішучості американського генерала Уеслі Кларка — командувача об'єднаними силами НАТО в Європі, що керував цією безпрецедентною операцією НАТО, якого він добре знав по колишній роботі у Вашингтоні...

Пізно ввечері цього драматичного дня — на ранковому засіданні Верховна Рада України ухвалила постанову (№ 546-XIV), що передбачала можливість денонсації Україною своїх зобов'язань стосовно без'ядерного статусу ("*Кабінету Міністрів України внести на розгляд Верховної Ради України проект закону про скасування рішень та денонсацію зобов'язань України щодо статусу України як без'ядерної держави*"); приблизно через годину після авіаудару НАТО було скликане екстрене засідання Ради безпеки ООН — відбулася екстрена нарада під головуванням Прем'єр-міністра України Валерія Пустовойтенка. Вона проводилась за вказівкою

Президента України, який знаходився з офіційним візитом у Швеції. Єдиним виступаючим з усіх присутніх на цій нараді керівників силових структур був начальник воєнної розвідки, який зробив доповідь. Відповідаючи на запитання прем'єр-міністра, чому НАТО має повне панування у повітрі, а авіація югославів бездіє, Ігор Смешко відповів, що югославська авіація беспорядна проти літаків НАТО, оскільки не має сучасного авіаційного ракетного озброєння. Не будучи свого часу (в 1992 році) почутим, він також підкреслив, що сучасні локальні війни вирішуються й будуть вирішуватись передусім у повітрі, і ці події — останній урок для України. Якщо виробництво сучасних ракет класу "повітря — повітря" середньої й великої дальності останнього покоління не буде відновлено в Україні, вона ризикує, у разі агресії, повторити долю Югославії...

30 червня 1999 року Ігорю Смешку був вручений почесний диплом магістра Об'єднаного інституту воєнної розвідки при Національній академії оборони України по спеціальності "Військове управління у міжнародних відносинах" (диплом з відзнакою МО № 00000004 — Додаток 16).

Постійно підкреслюючи, що розвідка — це перш за все інтелект і глибокі знання, Ігор Смешко, очоливши ГУР Міноборони, почав направляти перспективних молодих офіцерів для отримання другої вищої освіти до провідних українських ВНЗ. При цьому він сам надав приклад, поступивши у 1999 році на заочне відділення Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка для отримання вже третьої вищої освіти — юридичної. Один з генералів, дізнавшись про це, здивовано спитав у нього — навіщо йому, керівнику розвідки, генерал-лейтенанту, доктору наук, професору, який знає декілька іноземних мов і має вже дві вищих освіти, потрібна ще й юридична освіта? У відповіді Ігоря Смешка на це запитання була викладена його принципова позиція: "Це у СРСР було неважливо, як співробітник спецслужби знав і виконував закони своєї країни. Річного курсу у вищій школі КДБ у той час було достатньо, щоб з цивільної людини зробити офіцера й видати йому диплом правника. Головним було знання не законів країни, а лінії партії. Зараз же, якщо ми не хочемо повторення

минулого й не граємося у побудову правової держави, незнання законів керівниками спецслужб — це вже загроза для такої держави".

У листопаді 1999 року досягнення ГУР МО України під керівництвом І. П. Смешка отримали "найвищу за всі 15 років існування воєнної розвідки України офіційну і публічну оцінку її діяльності з боку Верховного Головнокомандувача Збройними Силами України — Президента України" (Воєнна розвідка України — 15 років: події та люди. — Київ, Об'єднання ветеранів розвідки України, керівник авторського колективу — Легомінов В. І., 2008. — 184 с., с. 46).

Леонід Кучма, Президент України в 1994–2005 роках (розширене засідання колегії Міністерства оборони України, 23 листопада 1999 року, виступ):

не засідання колегії Міністерства оборони України, 23 листопада 1999 року, виступ): "...Сьогодні воєнна розвідка стала одним з провідних спеціальних органів нашої держави. Інформація, яку я звідси отримую, досить узагальнена та аналітична. У багатьох випадках вона істотно відрізняється від того, що надходить з інших джерел, або є навіть альтернативною..." (газета "Урядовий кур'єр", 25 листопада 1999 року).

Володимир Горбулін, Секретар РНБО України в 1994–1999 роках: "...тільки одного разу в 1999 році на колегії Міноборони Президент Кучма сказав, що якість інформації ГУР Міноборони вище, ніж ГУР СБУ..."

(Горбулін В. П. Без права на покаєння. — Харків: Фоліо, 2010. — 383 с., с. 100).

До цього часу Ігор Смешко пройшов навчання за кордоном на кількох спеціальних курсах для вищих посадових осіб:

- для вищих посадових осіб у сфері національної безпеки: "Концепція національної безпеки та урядові інститути її забезпечення у демократичній державі" (Вища школа державного управління ім. Джона Кеннеді при Гарвардському університеті, США);
- для керівників розвідувальних органів країн-учасниць програми НАТО "Партнерство заради миру": "Концепції національної безпеки і оборони та принципи демократичного контролю над Збройними Силами і спецслужбами" (Національний Королівський оборонний коледж, Стокгольм, Швеція);
- для керівників розвідувальних органів: "Організація боротьби з міжнародним тероризмом і роль розвідувальних структур у цій боротьбі" (Велика Британія).

Однак перспектива реалізації отриманих знань на користь української держави, як виявилось, була зовсім не очевидною...

Усунення з посади Начальника ГУР Міноборони

Необхідно відзначити, що український "політичний олімп" у цей період характеризувався послабленням у найближчому оточенні Президента України Л. Д. Кучми позицій Секретаря РНБО України В. П. Горбуліна, що здавалися раніше непохитними.

Кость Бондаренко, обізнаний політолог, історик і публіцист:

"...Приблизно з середини 1996 року відношення між країнами Європейського Союзу й Україною починають носити декларативний характер ...

... Як результат: на Кучму стали втрачати вплив традиційно західні радники типу Богдана Гаврилишина [Гаврилишин Богдан Дмитрович — громадянин Канади, українець, відомий економіст і громадський діяч, радник першого Президента України, чотирьох голів Верховної Ради України та трьох прем'єр-міністрів України], а прозахідні політики типу Горбуліна чи Шпека [Шпек Роман Васильович — Міністр економіки і віце-Прем'єр-міністр України у 1993–1996 роках] поступово відходили на другий план..."

(Бондаренко К. П. Леонід Кучма. Портрет на фоні епохи. — Харків: Фоліо, 2007. — 636 с., с. 348).

"...починаючи з 1998 року у навколополітичних колах почали говорити про близьке падіння й про опалу Горбуліна ... Президентові не був потрібен самостійний Горбулін, навіть такий,

що перебуває в тіні. Рейтинг його був достатньо високий. У тих, хто цікавився політикою, склалося навіть враження, що саме Горбулін є головним «ляльководом» української політики. «Хто я — цар чи дитя?» — повинен був згадати у цей момент Кучма пушкінські рядки. І згадав...

...Горбуліна відлучали від влади повільно, але напевно. Спершу перенесли помешкання Ради нацбезпеки подалі від Банкової [назва вулиці, на якій розташована Адміністрація Президента України] (але деякі його заступники залишалися поближче до президента та його резиденції). Далі у заступники Горбуліну призначили «не його» людей... Реально це була майстерна гра — але невідомо кого.

Гіркоти ситуації додало те, що відставка Горбуліна стала у момент між першим і другим турами президентських виборів, коли Леонід Кучма вже був на сто відсотків впевнений у власній перемозі..."

(там само, с. 326–327).

Геннадій Корж, письменник: "...наживши безліч могутніх ворогів, він [В. П. Горбулін] не міг не закінчити так, як це сталося. Ні, його ніхто не викидав на вулицю. Але все ж його відсторонювали від влади — поступово. Спочатку перенесли помешкання РНБОУ подалі від Банкової... стали призначати заступниками «не його» людей... Аналітики припускають, що основним гравцем, який «розвів» Горбуліна, став Володимир Литвин [Литвин Володимир Михайлович, з

Серпня 1994 року по листопад 1995 року — помічник Президента України, з листопада 1995 року по грудень 1996 року — заступник глави Адміністрації Президента України, з вересня 1996 року — Перший помічник Президента України, з листопада 1999 року по квітень 2002 року — Глава Адміністрації Президента України, нині — Голова Верховної Ради України]..."

(Корж Г. П. Леонід Кучма. Справжня біографія другого президента України. — Харків: Фоліо, 2005. — 413 с., с. 91).

"...За час своєї першої каденції Кучма позбувся майже усієї команди. Залишився один Володимир Литвин..."

(там само, с. 70).

Кость Бондаренко, обізнаний політолог, історик і публіцист:

"...за час своєї першої каденції Кучма позбувся майже усієї своєї команди, з якою починав діяльність на посту президента. Якщо не рахувати Олександра Волкова [Волков Олександр Михайлович — український бізнесмен і політик, помічник Президента України у 1994–1998 роках], зірка якого непомітно для необізнаних у політичній астрології добігала обрію, зі старої команди у найближчому оточенні президента залишився один Володимир Литвин.

...

Литвин, прийшовши до керівництва адміністрацією президента [22 листопада 1999 року — Указ Президента України № 1484/99], ліквідував ті важелі, які дозволяли йому самому піднятися ієрархічною драбиною. Наприклад, була ліквідована посада першого помічника президента й розпущено відповідний штат ... Таким чином, Литвин був головним фахівцем з дозування інформації для Леоніда Кучми..."

(Бондаренко К. П. Леонід Кучма. Портрет на фоні епохи. — Харків: Фоліо, 2007. — 636 с., с. 366–367).

Чи був Володимир Литвин, який у той час, за твердженням Костя Бондаренка, "був головним фахівцем з дозування інформації для Леоніда Кучми", незаангажованим у тих випадках, коли інформація "для Леоніда Кучми" стосувалася взаємин по лінії СБУ (Леонід Деркач, Володимир Радченко) — воєнна розвідка (Ігор Смешко)?.. Коли "дозував" у тому числі й ту інформацію від воєнної розвідки, яка, за твердженням самого Леоніда Кучми, "у бага-

тьох випадках ... істотно відрізняється від того, що надходить з інших джерел, або є навіть альтернативною"?.. Відповіді на ці запитання допоможуть, очевидно, наступні матеріали.

Іван Бокий, Олексій Малиновський, Григорій Омельченко, у 2002–2006 роках — депутати Верховної Ради України IV скликання: "...Маючи звання полковника запасу Служби безпеки України, Литвин В. М. жодного дня не служив у Збройних Силах. Більше того, у 1995 році, під час перебування на посаді помічника Президента України, йому було присвоєно позачергове військове звання «майор запасу», минаюче чергове звання «капітан». У Радянському Союзі відомий подібний випадок стався з Юрієм Гагаріним після першого польоту в космос.

...

Відповідно до документів, вже займаючи посаду голови адміністрації Президента України, він [Литвин В. М.] усього один день у січні 2001 року забезпечував бойову діяльність українського контингенту миротворчих сил ООН у складі перехідної адміністрації ООН у Східній Словенії. Вже після парламентських виборів 2002 року, але до прийняття депутатських повноважень Литвин В. М. отримав від свого підлеглого — керівника управління протоколу Президента України Г. Чернявського — необхідну довідку. Того ж дня, 25 квітня 2002 року, було складено відповідний рапорт, і комісією для розгляду питань, пов'язаних із встановленням статусу учасника бойових дій при управлінні Служби безпеки України у місті Києві Литвина Володимира Михайловича було визнано учасником бойових дій..."

("Депутатський запит щодо перевірки обґрунтованості присвоєння позачергового та чергових військових звань, а також законності отримання статусу учасника бойових дій теперішнім Головою Верховної Ради Володимиром Литвином" від 17 березня 2006 року до Голови СБУ (№ 11/10-1210) і Генерального прокурора України (№ 11/10-1211)).

Іван Бокий, у 2002–2006 роках — депутат Верховної Ради Украї-

їни IV скликання: "...Я можу вам показати теж на всю Україну, ось його [Литвина В. М.] рапорт. Рапорт, поданий генералові армії Радченку, тодішньому голові Служби безпеки України. Коли він [Литвин В. М.] був головою Адміністрації Президента України і вже був обраний народним депутатом, він просить визнати його учасником бойових дій. За які такі заслуги? Виявляється, він злітав у Югославію на кілька годин, і це він [Литвин В. М.] вважає, що він брав участь у бойових діях...

...

Всі знають його [Литвина В. М.] трудовий шлях. Він був викладачем, помічником ректора у київському університеті. А потім раптом став помічником Президента [30 липня 1994 року — Розпорядження Президента України № 82/94-рп], і з старшого лейтенанта він раптом стає майором, обминувши звання капітана. Ну, майже як Юрій Гагарін, який злітав у космос, ви це знаєте. І далі все йшло як по маслу. Обминаючи всі допустимі строки, він [Литвин В. М.] стає потім підполковником, потім полковником, ну а потім уже, бачите, і учасником бойових дій ...

...

Щодо заперечень представників Блоку Литвина, то тут про все кажуть документи. Вони у мене на руках..."

(стенограма 19-го засідання 9-ї сесії Верховної Ради України IV скликання, 17 березня 2006 року).

Стаття "Литвин — полковник СБУ і учасник бойових дій!?" (копії

ІНТЕРНЕТ документів)": "...До редакції Інтернет-РЕПОРТЕР РЕПОРТЕРА надійшла підбірка матеріалів, які проливають світло на досі невідомі сторони життя нинішнього голови Верховної Ради України Володимира Литвина. Копії документів свідчать, що ще з радянських часів Володимир Литвин належав до структур Комітету Державної Без-

пеки (КДБ), а нині є полковником запасу Служби Безпеки України (СБУ).

Також стверджується, що за дводенне перебування в Югославії Володимир Литвин отримав статус учасника бойових дій.

Інтернет-РЕПОРТЕР не бере на себе відповідальності стверджувати правдивість отриманої інформації...

В той же час, Інтернет-РЕПОРТЕР не вважає за можливе приховувати ці матеріали.

...

ПОСЛУЖНОЙ СПИСОК

Литвин
(фамилия)

Владимир Михайлович
(имя, отчество и личное №)

личной №: *М-660055*

Воинские или специальные звания	Дата и № постановления Совета Министров Союза ССР. Числ приказ о присвоении звания. № и дата приказа
<i>Майтенант</i>	<i>прик. МО № 47. 4.04. 78г.</i>
<i>Ст. лейтенант</i>	<i>Приказ ЗСФ. ООСР № 531 от 30.12.86г.</i>
<i>Майор запаса</i>	<i>СБ Украины № 300-00 от 13.05.95г.</i>
<i>Подполковник запаса (допризывно)</i>	<i>СБ Украины № 497-02 от 21.08.96</i>
<i>Полковник запаса (допризывно)</i>	<i>СБ Украины № 439-00 от 13.08.1999г.</i>

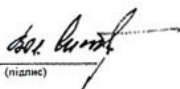
Голові СБ України
Генералу армії Радченку В.І.

Полковника запасу СБУ Литвина В.М.

РАПОРТ

Прошу розглянути питання про визначення мене учасником бойових дій з наданням відповідного посвідчення.

Необхідні документи додаються.

(підпис)

(дата)

АДМІНІСТРАЦІЯ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
УПРАВЛІННЯ ПРОТОКОЛУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

25.04.04 № 18-01/275

ДОВІДКА

Видана Литвину Володимир Михайловичу, в тому, що він у відповідності з розпорядженням Президента України в період з 9 по 10 січня 2001 р. знаходився у Східній Славонії (Югославія) з метою забезпечення бойової діяльності Українського контингенту Миротворчих Сил ООН у складі Перехідної Адміністрації ООН у Східній Славонії (ПАООНСС).

Керівник Управління

 Чернявський

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

УПРАВЛІННЯ у м.КИЄВІ

Витяг з протоколу № 37

«25» квітня 2002 р.

Комісія для розгляду питань, пов'язаних із встановленням статусу учасника бойових дій

РІШЕННЯ

Розглянувши матеріали за заявою полковника запасу Литвина Володимира Михайловича, 1956 р.н. з питань визнання його учасником бойових дій, комісія встановила:

Литвин Володимир Михайлович пред'явив довідку Адміністрації Президента України в якій вказано, що він у відповідності з розпорядженням Президента України в період з 9 по 10 січня 2001 року знаходився у Східній Славонії /Югославія/ з метою забезпечення бойової діяльності Українського контингенту Миротворчих Сил ООН у складі Перехідної Адміністрації ООН у Східній Славонії /ПАООНСС/.

Матеріали зберігаються в особовій справі офіцера запасу № _____

Комісія вирішила:

На підставі представлених документів та відповідно до п.2 ст.6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» полковника запасу Литвина Володимира Михайловича визнати учасником бойових дій.

Голова комісії
Секретар

І.Кравченко
Л.Яворська

..."

(інтернет-видання "Інтернет-РЕПОРТЕР", 17 березня 2006 року).

Якщо вірити записам у підданому розголосу послужному списку, то від лейтенанта до старшого лейтенанта (не запасу!) КДБ СРСР Литвин Володимир Михайлович дослужився за вісім років і майже вісім місяців (1978–1986). А від майора (чергове військове звання капітана йому взагалі не присвоювалось) запасу СБУ до полковника запасу СБУ — за чотири роки і три місяці (1995–1999). Те, що він дійсно є полковником запасу СБУ, Голова Верховної Ради України В. М. Литвин підтвердив, зокрема, 18

березня 2006 року під час робочої поїздки до Запоріжжя (журнал "Коммерсант Україна" (рос. — "Коммерсантъ Украина"), 20 березня 2006 року).

Невелика юридична довідка
(для необізнаних)

РАДА МІНІСТРІВ СРСР

ПОСТАНОВА

від 18 березня 1985 р. № 240

[до ухвалення цієї Постанови діяла
аналогічна від 18 листопада 1971 р. № 846]

ПРО ЗАТВЕРДЖЕННЯ ПОЛОЖЕННЯ
ПРО ПРОХОЖДЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ОФІЦЕРСЬКИМ
СКЛАДОМ ЗБРОЙНИХ СИЛ СРСР

...

2 ["5" — у Постанові від 18.11.1971]. Розповсюдити дію Положення про проходження військової служби офіцерським складом Збройних Сил ССРСР, затвердженого цією Постановою, на офіцерський склад органів Комітету державної безпеки ["при Раді Міністрів" — у Постанові від 18.11.1971] СРСР ...

...

ПОЛОЖЕННЯ
ПРО ПРОХОЖДЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ОФІЦЕРСЬКИМ
СКЛАДОМ ЗБРОЙНИХ СИЛ СРСР

...

4 ["Примітка" до п.3 — у Постанові від 18.11.1971]. До військових [у Постанові від 18.11.1971 слово "військових" було відсутнім] звань осіб офіцерського складу, які перебувають у запасі, додається слово "запасу" (капітан запасу, капітан-лейтенант запасу, капітан медичної служби запасу і т. п.) ...

...

19 ["18" — у Постанові від 18.11.1971]. Терміни вислуги у військових званнях для офіцерів, які перебувають на дійсній військовій службі (крім офіцерів льотного складу і офіцерів підвод-

ного плавання), ["в мирний час" — у Постанові від 18.11.1971] встановлюються:

...

у званні лейтенанта — 2 роки

["у званні лейтенанта і йому рівному — 3 роки" — у Постанові від 18.11.1971] ...

...

82. Терміни вислуги у військових званнях для офіцерів запасу встановлюються ["наступні" — у Постанові від 18.11.1971]:

...

у званні лейтенанта — 3 роки

["у званні лейтенанта і йому рівному — 4 роки" — у Постанові від 18.11.1971] ...

...

83. Чергові військові звання до старшого лейтенанта включно ["і їм рівні" — у Постанові від 18.11.1971] офіцерам запасу присвоюються по закінченню встановлених статтею 82 цього Положення термінів вислуги у попередньому званні за умови позитивної атестації ["характеристики" — у Постанові від 18.11.1971] ...

ТИМЧАСОВЕ ПОЛОЖЕННЯ
ПРО ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ
ОСОБАМИ ОФІЦЕРСЬКОГО СКЛАДУ

(Затверджено Указом Президента України
від 13 травня 1993 року № 174/93)

[діяло до 1 січня 2002 року]

...

81. Строки вислуги у військових званнях для офіцерів запасу встановлюються:

у званні молодшого лейтенанта — 3 роки

-"- майора — 5 років

-"- підполковника — 6 років ...

...Від полковника запасу СБУ Володимира Литвина, який, за твердженням Костя Бондаренка, "зі старої команди у найближчому оточенні президента залишився один", повернемося знову до самого Леоніда Даниловича "наприкінці 98-го — на початку 99-го року"...

Володимир Горбулін, Секретар РНБО України в 1994–1999 ро-

ках: "...наприкінці 98-го — на початку 99-го року. Це була вже не та людина [Л. Д. Кучма], яку я знав, наприклад, у 94-му, коли він став Президентом уперше.

Він переконався, що фактично всю владу тримає в руках, і вона ніким не контролювана..."

(Горбулін В. П. Без права на покаєння. — Харків: Фоліо, 2010. — 383 с., с. 235).

"...є два періоди і два Президенти Кучми. Починаючи з 1998 року Леонід Данилович почав переходити до ручних форм управління, а в 1999 році не провів жодного засідання РНБО. Причиною цього були не тільки президентські вибори..."

(там само, с. 213).

"...Я скажу більше: РНБО йому [Леоніду Кучмі] вже була не потрібна в 99-му році, але це було особисте відношення, Президента... до Горбуліна..."

(там само, с. 266).

Впродовж усього часу існування Комітету з питань розвідки при Президентові України В. П. Горбулін був його членом і як Секретар РНБО України був основним куратором і основним споживачем інформації як цього Комітету в цілому, так і кожної з розвідок окремо. Незважаючи на те що знайомство Ігоря Смешка і з Леонідом Кучмою, і з Володимиром Горбуліним відбулося у 1994 році у Вашингтоні майже одночасно, "духовним керівником" і одноступцем І. П. Смешка багато хто вважав саме В. П. Горбуліна. В результаті послаблення позицій останнього співвідношення сил прихильників і противників ідеї "багатоканальності" в забезпе-

ченні інформацією вищого керівництва країни суттєво змінилося. Монополізація можливостей доповіді президенту, який *"фактично всю владу тримає в руках, і вона ніким не контролювана"*, а також *"почав переходити до ручних форм управління"*, стала занадто *"ласим шматком"* для представників нової конфігурації українського політичного бомонду...

На цьому — взагалі-то, несприятливому для нього фоні — Ігор Смешко, як і раніше (як, втім, і у подальшому), не шукав підтримки й заступництва у жодній з так званих груп впливу в оточенні президента. *"Я не політик, я кадровий військовий"*, — і зараз підкреслює він у своїх публічних виступах й інтерв'ю. Виключно буквою закону й державними інтересами керувався у своїх стосунках з представниками таких груп впливу, в тому числі й наділеними державною владою, генерал Смешко... Однак те, що (за твердженням обізнаної Юлії Мостової) *"Ігор Петрович просто завалював главу держави інформацією. Нерідко вона бувала надзвичайно важливою і більш ексклюзивною, ніж та, яку надавала розвідка СБУ"*, напружувало (висловлюючись сучасним сленгом) не лише керівників названого відомства, але й *"рідного"*, здавалося б, міністра...

Володимир Горбулін, Секретар РНБО України в 1994–1999 ро-

ках: *"...фактично фігура керівника воєнної розвідки ставала начебто подвійного підпорядкування: безпосередній начальник — міністр оборони, а щотижнева доповідь — Президентіві. Можна собі тільки уявити, як це сприймав О. Кузьмук, який ніяк не міг примиритись із самостійним і всезнаючим керівником своєї, як він уважав, розвідки..."*

(Горбулін В. П. Без права на покаєння. — Харків: Фоліо, 2010. — 383 с., с. 92).

"...Він [О. І. Кузьмук] не був прихильником серйозного реформування армії. Це виявилось досить чітко ще в 1997 році під час роботи над першою редакцією програми реформування. ... Я спочатку вирішив, що це відбувається за відсутності у Кузьмука необхідного досвіду.

Але чим більше Олександр Іванович ставав «бронзовим», тим чіткіше його позиція ставала консервативною...»
(там само, с. 245).

"...Його [О. І. Кузьмука] прихід у Міністерство оборони був пов'язаний скоріше з помилками його попередника Валерія Шмарова, а не з достоїнствами самого Олександра Івановича. Але з ним дуже швидко відбулася трансформація, навіть я не міг припустити, що він так швидко перетвориться в монумент..."

(там само, с. 269).

"Монументальний" і "забронзовілий" Олександр Кузьмук не став захищати "самостійного і всезнаючого" керівника ГУР Міноборони у його протистоянні з Головою СБУ Л. В. Деркачем. Останній же, користуючись особливостями політичних розкладів того часу, не дуже церемонився у виборі засобів для усунення опонента.

Юлія Мостова (стаття "Замкнений цикл з виробництва влади"):

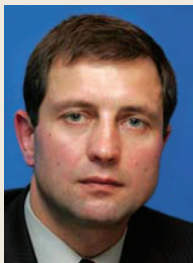

"...У вузьких колах із цікавістю спостерігали за протистоянням двох тандемів: Деркач і Рабинович проти Горбуліна зі Смешком ... Хвиля обшуків накрила співробітників Головного управління розвідки Міністерства оборони. Обшуки проводилися й у Смешка, гласні й негласні: удома, на дачі, у машині, при дружині й дітях, а також за відсутності будь-кого. В остаточному результаті Ігор Петрович, після розмови з Олександром Кузьмуком, подав рапорт про відставку, оскільки не міг знайти захисту навіть у Президента, якого Леонід Деркач зумів переконати, що саме Смешко та його люди розпускають чутки про невиліковну хворобу глави держави..."

(тижневик "Дзеркало тижня", 13–19 вересня 2003 року).

Цікаво, що "фабула" протистояння, яке призвело до того, що "хвиля обшуків накрила співробітників Головного управління розвідки Міністерства оборони", була викладена у тому ж тижневику майже чотирма роками раніше. Не менш обізнаний у даній темі журналіст писав тоді, що "генерал Ігор Смишко може також розглядатися у якості одного з серйозних претендентів на участь у новій схемі торгівлі зброєю, якщо така з'явиться в Україні". Повідомляючи також при цьому, що "найбільш делікатні" рішення щодо ВТС проходять "цикл контролю й погодження в СБУ", голову якої відрізняє "найбільша з усіх спецслужбістів близькість до глави держави".

Валентин Бадрак, директор Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння (стаття "Збройовий бізнес в очікуванні куратора"): "...Український збройовий бізнес, на перспективи якого, здавалося б, повинні впливати лише зовнішні чинники, раптово опинився заручником внутрішньополітичних розкладів.

...

Про те, що глава держави напевно здійснює пошук кандидатури нового куратора торгівлі зброєю, свідчить багато фактів і вчинків Президента. Наприклад, його недавній виступ на розширеній колегії Міністерства оборони України ...

...

Оскільки торгівля зброєю завжди була прерогативою силових відомств, й зокрема, їх спеціальних служб, не дивно, що такий же сценарій мав місце й в Україні. Щоправда, з урахуванням деяких національних особливостей. Так, якщо в Росії пішли по стопам Радянського Союзу й визначили на початку збройовий бізнес в оточенні славнозвісного ГРУ [ГШ ЗС СРСР], причому під керівництвом генерала від [воєнної] розвідки Олександра Котьолкіна створили міцний моноліт «Росозброєння», то в Україні з'явилися одразу три фірми, які представляли інтереси різних структур ["Укроборонсервіс", "Укрінмаш", "Прогрес"] ... Зрозуміло, що всі три фірми були підконтрольні СБУ.

... Якщо прості рішення щодо ВТС ухвалювались Держекспортконтролем, то більш складні й найбільш делікатні перед винесенням на Урядову міжвідомчу комісію на чолі з першим віце-прем'єром, скоріш за все, проходили цикл контролю й погодження в СБУ по схемі: А. Кукін (гендиректор «Укрспецекспорту») — О. Скибінецький (керівник розвідструктури СБУ) — В. Радченко (голова СБУ) — В. Горбулін (секретар РНБОУ) ...

У якійсь мірі на рішення питання модернізації системи ВТС вплинули кадрові перестановки, які, за свідченням самих торговців зброєю, більш були пов'язані з іншими проблемами, ніж з торгівлею спецтоварами. Так, весною 1998 р. був переведений на іншу роботу А. Кукін (до призначення гендиректором «Укрспецекспорту» він був начальником Другої служби Головного управління військової контррозвідки СБУ), звільнений генерал О. Скибінецький і переведений на іншу роботу сам глава СБУ А. Радченко [так у тексті, очевидно — В. Радченко].

...

Недавно «Дзеркало» вже писало про можливе ухвалення закону про розвідку. Говорячи ж про наслідки поліпшення законодавчого поля української розвідки, варто зазначити, що закон може самим безпосереднім чином відобразитись на збройовому бізнесі.

Наприклад, ухвалення закону може цілком означати й «включення зеленого світла» для розвідки Міноборони (про те, що розвідка СБУ бере безпосередню участь у ВТС, нагадувати зайве), тим більше, що саме у це відомство стікається інформація з більш ніж 70 аташатів України за кордоном. Не виключено, що вихід за межі лише оцінки ринків та інформаційного забезпечення був би корисним і державі, і самій спецслужбі воєнного відомства. Все частіше люди з ГУРУ МО заходять і в «Укрспецекспорт», що може слугувати припущенням того, що цей підрозділ робить вельми успішні кроки і на цьому напрямі. Й оскільки Л. Кучма сам нещодавно висловив задоволеність щодо воєнної розвідки, не виключено, що її керівник генерал Ігор Смешко може також розглядатися як один із серйозних

претендентів на участь у новій схемі торгівлі зброєю, якщо така з'явиться в Україні.

Що стосується нинішнього глави СБУ, то, без сумніву, він може претендувати на роль куратора збройового бізнесу. І не лише тому, що до Президента близький, що називається, «дуже і дуже». Однак, залишаючись головою СБУ і втративши «власну» розвідку (якщо, звісно, виділення розвідки СБУ відбудеться і їй вдасться отримати окреме від Служби фінансування), а також маючи раптово «виринувшу» воєнну розвідку, яка вміє давати «альтернативну» інформацію, це об'єктивно буде робити складніше ... Найбільшим козирем нинішнього глави СБУ є його найбільша з усіх спецслужбістів близькість до глави держави..."

(тижневик "Дзеркало тижня", 18–24 грудня 1999 року).

Таким чином, на одній шальці терезів — "вельми успішні кроки" воєнної розвідки, повноцінний прихід якої в сферу ВТС "був би корисним і державі" і навіть "Л. Кучма сам нещодавно висловив задоволеність щодо воєнної розвідки" (стаття була опублікована менш, ніж через місяць після публічного відзначення воєнної розвідки на розширеній колегії Міноборони). На іншій — "найбільша з усіх спецслужбістів близькість до глави держави" Голови СБУ Леоніда Деркача, "що називається, «дуже і дуже». Про те, що останній саме з Ігорем Смешком персоніфікував "раптово «виринувшу» воєнну розвідку, яка вміє давати «альтернативну» інформацію", а отже, становить реальну загрозу так важко відвойованій монополії СБУ на, образно висловлюючись, "інформаційне обгортання" президента, нагадувати, мабуть, зайве...

Ігор Смешко: *"...На жаль, більшу частину часу, особливо починаючи з 1998 р., вище керівництво СБУ практично завжди було більшою мірою опонентом воєнної розвідки, ніж її партнером, зацікавленим у її становленні..."*

(тижневик "2000", 25 грудня 2009 року).

"...мої стосунки з вищим керівництвом СБУ того часу не були простими. У певній мірі доводилося контролювати і їх діяльність та знати багато з того, що не викликало захвату у тодішнього керівництва. Реакцією на що був чорний піар й спроба свідомої дискредитації мене та моїх найближчих підлеглих в очах президента й громадськості..."

(тижневик "Столічніє новості" (рос. — "Столичные новости"), 8–15 грудня 2009 року).

Показово, що "стосунки з вищим керівництвом СБУ того часу не були простими" не лише у Ігора Смешка.

"...У той період функції СБУ не були чітко окреслені. Й спецслужба самостійно потишеньку розширювала свої горизонти, в тому числі й по відношенню до міліції."

Розповідає генерал Ануфрієв [Ануфрієв Микола Іванович, у 1996–1997 роках — начальник Головного управління кадрів МВС України], у той час — начальник управління кадрів:

«Нам вдалося задокументувати факт вербування працівників міліції з боку СБУ. Декілька наших офіцерів прийшли до мене й написали рапорти: нас вербує СБУ. Я їм сказав: «Ідіть на вербування. Це буде під нашим контролем». Ці працівники діяли відповідно до інструкції. Ми ж все зафотографували, записали розмову при вербовці. Потім ці документальні свідчення Юрій Федорович пред'явив голові СБУ. Спалахнув скандал».

... Проти міністра внутрішніх справ починаються підступи вже й на побутовому рівні.

Згадує Тетяна Кравченко [дружина Юрія Кравченка]:

«Спочатку стосунки нашої родини з родиною голови СБУ Володимира Радченка були дуже гарними. Будинки поруч. Ми ходили один до одного в гості. Відпочивали разом у Криму. Олена Кравченко і Олена Радченко дружили. Мінімум раз на тиждень у нас були спільні родинні вечери. Але потім багато що змінилося. У чому була суть розбіжностей, не знаю. Юрій ніколи не навантажував родину проблемами служби. Але я без будь-яких пояснень зрозуміла: між Юрієм і Володимиром виникла напруженість по роботі.

Пригадую такий випадок. Дуже захворіла моя мама. Ми привезли її до Києва, і Олег Петраш [Петраш Олег Васильович — начальник медичного управління МВС України] швидко її вилікував. Але у процесі лікування виникла необхідність передати з Кіровограда, де вона жила, рентген-знімки. Мій брат їх передав і сказав мені про це по телефону. І ось уявіть собі: ці рентген-знімки перехопила СБУ. Вони вирішили, мабуть, що там якась важлива таємна інформація.

Пам'ятаю, у той вечір Юра стоїть посеред кімнати й голосно, так, щоб добре вловила техніка «прослушки», говорить: — Володю! Радченко! Віддай тещин рентген!

Ми так сміялися...»

Невдовзі в СБУ відбулися кадрові зміни. Головою «контори» став Леонід Деркач. Міністр Кравченко сподівався з ним знайти точки дотику для користі справи. Леонід Деркач запросив Юрія Кравченка й декількох його заступників до СБУ, влаштував фуршет і виголосив тост: за взаєморозуміння відомств.

Але взаєморозуміння не вийшло.

Згадує генерал Віктор Зубчук [Зубчук Віктор Андрійович, у 1995–2003 роках — начальник штабу (Головного штабу) МВС України], у той час — начальник штабу МВС:

«Деркач був ініціатором введення у нас інституту представників СБУ. Колись, при соціалізмі, був представник КДБ у

МВС. Він вважався помічником міністра. Потім це минуло. І ось тепер СБУ знов захотіла повернутись до цієї давньої практики. Їх десь можна зрозуміти: МВС — велике озброєне формування, має свою розвідку, і СБУ, звичайно, хотілося знати, чим же вони там займаються. Леонід Деркач переконував президента, що необхідно ввести у нас есбеушників чи офіцерів діючого резерву. Й відповідний указ глави держави вже був підготовлений.

Не можна сказати, що Деркач щось особисто мав проти Кравченка. Він просто відстоював інтереси свого відомства. Але Юрій Федорович переговорив з президентом, і цю проблему було знято. Потім зустрілися Кравченко й Деркач, і на тому етапі був досягнутий консенсус».

...

Накладки і непорозуміння між відомствами продовжували мати місце.

...Того дня у Києві спецназ міліції затримав одразу декількох лідерів організованих злочинних груп, і міністр повертався додому пізно вночі. За наполяганням начальника міліцейської розвідки його супроводжувала машина сьомої служби. Біля дому міністр вийшов із авто. До нього підбіг офіцер з машини супроводження. Юрій Федорович на нього дивиться, а в очах — незадане запитання. Офіцер говорить:

— Товаришу міністр, ви хочете запитати про «наружку»? Так, ми її вирахували, за нами був «хвіст».

Сьомій службі не треба було розповідати, що треба робити. Через пару годин у квартирі міністра задзвонив телефон спецв'язку. Доповідав начальник «сімки»:

— Товаришу міністр, «наружка» була есбеушна.

— Добре, обговоримо ситуацію вранці.

Вранці «наружка» була знову. І керівництво міліцейської «сімки» очікувало, що він одразу ж зателефонує голові СБУ чи доповість про все президентові. Але міністр прийняв інше рішення...

Машина міністра різко завернула під арку, виїхала у двір, автомобіль «наружки» — за нею. У дворі машина міністра зу-

пинилася. Машина «наружки» також. І в цей момент арку перекрили офіцери міліції. Витягли зброю... Есбеушна «наружка» з ганьбою викрита.

Говорить генерал Михайло Булкат [Булкат Михайло Іванович, у 1997–1999 роках — начальник Управління по боротьбі з організованою злочинністю Головного управління МВС України в м. Києві]:

«Функціонально СБУ відповідала за життя й безпеку Кабінету Міністрів. І якщо співробітники служби, наприклад, вирішили, що життю і безпеці міністра внутрішніх справ щось загрожує (хоча у Юрія Федоровича в екстремальних ситуаціях чудово працювала й власна охорона), вони повинні були йому сказати, мовляв, наші люди вас супроводжують. Це було б цивілізовано і правильно. Наш міністр як оперативник на голову вище багатьох есбеушних начальників і зовнішнє спостереження міг доволі легко виявити. Ось тому й було прийняте таке рішення. Міністр вже більше терпіти не міг такого безпардонного нахабства».

Так вони й жили, два цих відомства — міліція і СБУ, як кішка з собакою ...

Саме через непорозуміння відомств стала можливою «справа перевертнів». Цікавий нюанс: лідер «банди перевертнів» Ігор Гончаров під час арешту закричав:

— Я — офіцер СБУ!

Нелегалами СБУ виявились і деякі інші члени банди. Хоча увесь тягар сорому припадав саме на міліцію..."

(Юрій Кравченко. Втрачений шанс України / М. В. Корнієнко, І. В. Безсмертний. — К.: Довіра, 2011. — 368 с., с. 239–242).

Олександр Скіпальський, начальник ГУР (до 1994 року — УВСР

(Управління воєнної стратегічної розвідки)) МО України в 1992–1997 роках, заступник Голови СБУ в 1997–1998 і 2006–2007 роках: "...Змінювались часи, змінювалась ситуація в Україні. До вершин влади почали добиратись люди без честі і совісті, казнокради і корупціонери, олігархи і контрабандисти. Генерал-лейтенант Смішко І. П. і особливо результати його діяльності стали перешкодою в їх грабіжницьких діях проти власного народу. Одні із них роблять провокацію проти Смішка І. П., інші здають..."

(неопубліковане інтерв'ю журналу "Національна безпека", завізоване 14 жовтня 2004 року; опубліковане інтернет-виданням "Трибуна" (рос. — "Трибуна") 28 січня 2005 року).

Не зміг відстояти І. П. Смішка і сам В. П. Горбулін.

Володимир Горбулін, Секретар РНБО України в 1994–1999

роках: "...Концентрація повноважень та інформації в І. Смішка призвела до глибокого конфлікту з іншими впливовими фігурами, насамперед у політичному плані. Все відбувалося не за один день, але почалися інтриги, чутки, підозри, ревності, заздрість ...

Я переоцінив свої можливості й не зміг захистити І. Смішка. Спочатку в лютому 1999 р. ліквідували Комітет з розвідки, а в 2000-му році на посаду начальника ГУР Міноборони прийшов Віктор Палій. Втім, у 1999 р., як стверджували «мої друзі», наказ про моє звільнення лежав у столі в Леоніда Даниловича не менше півроку..."

(Горбулін В. П. Без права на покаєння. — Харків: Фоліо, 2010. — 383 с., с. 93–94).

"...У 2000-му році причиною відходу І. Смішка з посади начальника ГУР Міноборони були не тільки претензії до його роботи з боку Л. Деркача й О. Кузьмука. Леонід Данилович вважав, що І.

Смешку надто тісно працює з автором цих рядків. Але в нього не було зауважень щодо професіоналізму І. Смешка..."
(там само, с. 97).

"...впродовж другого президентського строку Леонід Данилович дуже часто йшов в автократичну форму правління, одноосібно ухвалював багато рішень, особливо, кадрових, які завдали його репутації непоправної шкоди..."
(там само, с. 235).

"...якщо представити створювану з 1994 року систему національної безпеки як суцільну стіну, то саме після 1999 року в ній почали з'являтися глибокі тріщини..."
(там само, с. 213).

Симптоматичним стало неприсвоєння І. П. Смешку в серпні 2000 року чергового військового звання "генерал-полковник". Відповідне подання було подане Президенту України Міністром оборони України ще у червні.

Штатна категорія і № штату ГЕНЕРАЛ-ПОЛКОВНИК 1/043-51

ПОДАННЯ

до присвоєння чергового військового звання ГЕНЕРАЛ-ПОЛКОВНИК

(внесок)

Кому генерал-лейтенанту СМЕШКО Ігорю Петровичу,

(військове звання, прізвище, ім'я, по-батькові,

начальнику Головного управління розвідки Міністерства оборони України

займає посаду,

з 9 червня 1997 року

з якого часу)

Дата народження 17.08.1955 р. Військову присягу прийняв 18.01.1992 р.

Служба в Збройних Силах з 22 серпня 1972 року

Освіта: а) цивільна 10 класів середньої школи у 1972 р.

б) військова (військово-спеціальна) Національна академія об'єднаних Сил

(ОСР) у 2000 році

Попереднє військове звання присвоєно 23.08.98 р. Указом Президента України

№ 925/98

Чи має незняті стягнення не має

Особистий номер П-874333

КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА

Під час проходження служби на посаді начальника Головного управління розвідки Міністерства оборони України, а також Голови Комітету з питань розвідки при Президентові України зарекомендував себе як талановитий організатор, високодисциплінований професіонал та відданий справі керівник державного рівня.

Внесок геополітичного та економічного аналізу розвідувальної інформації, яка здобувається під його безпосереднім керівництвом, постійно доповідаються вищим посадовим особам держави і одержують високу оцінку. Вніс особистий вагомий внесок у справу формування і становлення воєнної розвідки, створення правових засад її діяльності.

В якості керівника воєнної розвідки генерал-лейтенант СМЕШКО І.П. приклав багато зусиль для реформування, розбудови та зміцнення зовнішньої розвідки України. Має високу професійну кваліфікацію, практичний досвід організаційної діяльності на державному рівні та виражене аналітичне мислення.

Генерал-лейтенант СМЕШКО І.П. має вчену ступень доктора технічних наук та вчене звання професор.

Постійно працює над підвищенням свого професійного рівня, має широкий світогляд. Навчається на факультеті (підготовки фахівців оперативного-стратегічного рівня) Національної академії оборони України.

Вільно володіє англійською та німецькою мовами.

Стосунки зі старшими начальниками, колегами та підлеглими базує на діловій, прийнятній основі, користується їх повагою і авторитетом.

Державну та військову таємницю зберігати вміє.

Міністр оборони України

генерал армії України

«30» червня 2000 року

О.І.КУЗЬМУК

РІШЕННЯ ВАК: Рекомендований до присвоєння чергового військового звання

ГЕНЕРАЛ-ПОЛКОВНИК

Протокол № 13 від 21 червня 2000 року

В той же час основному "опоненту" Ігоря Смешка — Голові СБУ Леоніду Деркачу, згідно з повідомленням Прес-центру СБУ від 23 серпня 2000 року, "...за вагомий внесок у справу захисту державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності держави, забезпечення її національної безпеки..." відповідним указом Президента України було присвоєне військове звання "генерал армії України".

Невеличкий штрих (без коментарів) — на 2000-й рік державним бюджетом було передбачене наступне фінансування органів розвідки (у порівнянні з рівнем 1999-го року): орган зовнішньої розвідки Держкомкордону — 98,42 %, ГУР Міноборони — 98,76 %, орган зовнішньої розвідки СБУ — 123,10 %.

Ігор Смешко: "...на початку вересня 2000 року я змушений був подати рапорт про свою добровільну відставку з поста керівника воєнної розвідки..." (тижневик "Бульвар Гордона", 10 лютого 2009 року).

"...Мене ніхто не позбавляв тоді поста начальника Головного управління розвідки. Я сам написав рапорт про це президентові з проханням звільнити мене з цієї посади, яку обіймав на той час вже більше трьох років. Це сталося одразу після чергової річниці воєнної розвідки [7 вересня 2000 року], на святкування якої не прийшли ні президент, ні міністр оборони країни. Для мене стало очевидним, що спроби моєї дискредитації з боку вищого керівництва СБУ дають свої плоди..."

(тижневик "Столічні новості" (рос. — "Столичные новости"), 8–15 грудня 2009 року).

14 вересня 2000 року Ігор Смешко, який на той час закінчив екстернат Національної академії оборони України і став магістром державного військового управління за спеціальністю "Управління діями з'єднань та об'єднань Збройних Сил" (диплом МО № 13574816 — Додаток 17), був звільнений з посади начальника ГУР МО України (Указ Президента України № 1068/2000 — Додаток 18 — формулювання: "згідно з поданою ним заявою").

Володимир Горбулін, Секретар РНБО України в 1994–1999 роках: *"...рівень інформації після 2000 року знизився. Це не тільки моя точка зору, а й думка деяких людей, їх небагато в нашій країні, до яких така інформація надходила ...*

...

— [інтерв'юери — Валентин Бадрак, Сергій Згурець] *Фактично Ви сказали, що найбільш якісна розвідувальна інформація в момент, коли Ви нею найчастіше користувалися, надходила від воєнної розвідки, коли нею керував І. Смешко.*

— *Але це дійсно так..."*

(Горбулін В. П. Без права на покаєння. — Харків: Фоліо, 2010. — 383 с., с. 100–101).

Закон України "Про розвідувальні органи України"

Незважаючи на створення ще у 1992 році, діяльність розвідувального органу Міністерства оборони України практично до кінця 2000 року регламентувалася лише підзаконними актами — декількома указами Президента України. В такому ж законодавчо не визначеному стані перебували й інші розвідувальні органи.

Науково-експертне управління Секретаріату Верховної Ради України: *"...необхідність прийняття проекту Закону «Про розвідувальні органи України» прямо впливає із вимог Конституції України (ч. 2 ст. 19, п. 17 ст. 92), яка наголошує, що органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачено Конституцією та законами України, а основи національної безпеки визначаються виключно законами України. До того ж Постановою Верховної Ради України від 16 січня 1997 р. № 3/97-ВР «Про Концепцію (основи державної безпеки) України» прямо передбачена необхідність розробки та прийняття Закону України «Про зовнішню розвідку»..."*

(вих. № 559/16 від 25.05.2000, Заключення на проект закону України "Про розвідувальні органи України").

Багаторічна робота Ігоря Смешка з координації зусиль, спрямованих на відповідне законодавче оформлення розвідувальної діяльності й статусу самих розвідувальних органів, здійснювана ним і на посаді Голови Комітету з питань розвідки

при Президентів України (1995–1998), і на посаді Начальника Головного управління розвідки Міністерства оборони України (1997–2000), влітку 2000 року вийшла на "фінішну пряму". 4 липня 2000 року проект закону України "Про розвідувальні органи України" (реєстраційний номер 5303), поданий 10 травня 2000 року народним депутатом України А. В. Чикалом (обраний у виборчому окрузі № 191, Хмельницька обл.; заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони), був схвалений на засіданні Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони та рекомендований до схвалення Верховною Радою України у першому читанні.

Сергій Туз, у 1995–1997 роках — начальник оперативно-розшукового управління Держкомкордону України, у 1997–1998 роках — начальник управління апарату Комітету з питань розвідки при Президентів України [у 1999–2003 роках — заступник начальника ГУР МО України, у 2003–2005 роках — заступник Голови СБУ, нині — генерал-лейтенант у відставці]:

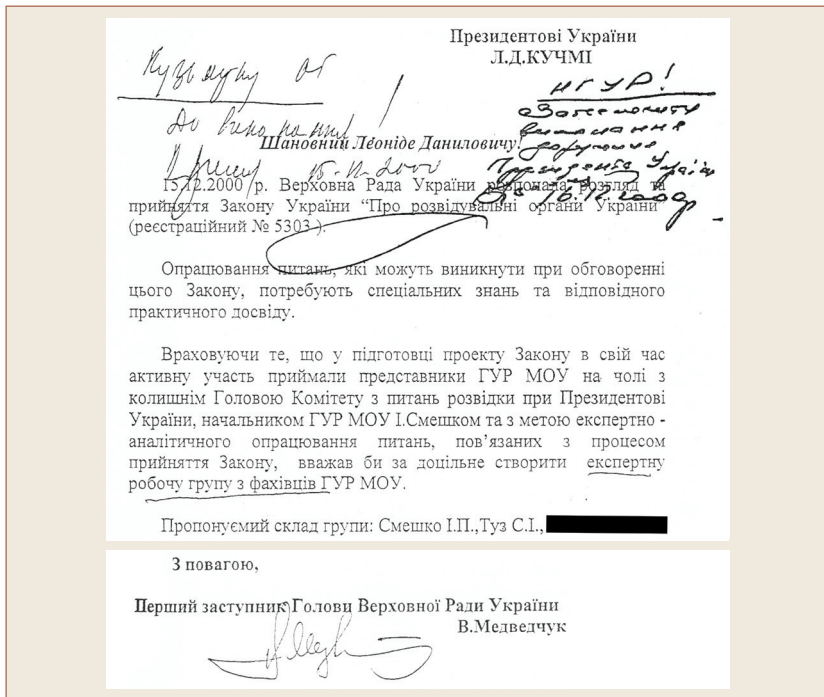

"...Боротьбу генерала Смешка за ухвалення в Україні закону про розвідку, керівництво СБУ традиційно зустрічало «в штики»... Позиція СБУ була, взагалі-то, зрозумілою, у неї з 1992 року був свій закон, і вона побоювалась, що поява закону про розвідку підірве її вплив. Цей закон закладав основи для виходу військових розвідників з-під контролю військової контррозвідки СБУ, а також для відділення від СБУ її власної розвідки. Тобто той шлях, який пройшли усі розвинуті країни світу...

Але що було дивно, так це пасивність у цьому питанні керівництва Міноборони... Воно ніколи активно не підтримувало зусилля Ігоря Петровича, спрямовані на законодавче

закріплення за воєнною розвідкою статусу органу зовнішньої розвідки держави. Складалося враження, що і міністра оборони, і начальника Генштабу цілком влаштовував статус ГУР МОУ як звичайної військової частини. Саме у такому статусі бачило цю розвідку у той час і керівництво СБУ. Можливо, керівники Міноборони просто не бажали конфліктувати з цього питання зі Службою безпеки, військова контррозвідка якої здійснювала контррозвідувальне забезпечення міністерства оборони, включаючи і його керівництво... У всякому разі, вони [керівники міністерства оборони] та жодного разу і не подали до Верховної Ради через Кабмін як суб'єкт законодавчої ініціативи будь-який свій проект подібного закону. Здавалося, що вони [керівники міністерства оборони] весь час озиралися на позицію керівництва СБУ з цього питання... Втім і Кабмін не виявляв законодавчої ініціативи у цьому питанні. Нібито закон про розвідку в Україні був потрібен лише одному генералові Смешку... Саме тому нам довелося шукати серед депутатів парламенту того, хто не побоявся б, ризикуючи нажити собі серйозних опонентів в особі СБУ, подати проект цього закону як власну законодавчу ініціативу...

З 1996 по 1998 рік усім процесом розробки, підготовки й лобіювання цього закону у Верховній Раді опікувався Комітет з питань розвідки, очолюваний Ігорем Петровичем, а згодом — у 1998–2000 роках — очолюване ним Головне управління розвідки Міноборони..."

За іронією долі, законодавче оформлення розвідувальної діяльності — як результат багаторічних зусиль Ігоря Смешка — почалося вже після його звільнення з посади начальника ГУР Міноборони. 5 жовтня 2000 року Верховна Рада України ухвалила нові редакції законів України "Про Збройні Сили України" (№ 2019-III, офіційно опублікований 7 листопада 2000 року) та "Про оборону України" (№ 2020-III, офіційно опублікований 17 листопада 2000 року), де вперше у переліку основних повноважень (функцій) Міністерства оборони України вказувалося: "провадить розвідувальну та інформаційно-аналітичну діяльність" (статті 10 обох згаданих законів).

У листопаді 2000 року, відгукнувшись на відповідне письмове прохання першого заступника Голови Верховної Ради України Віктора Медведчука, Президент України Леонід Кучма призначив саме Ігоря Смешка — незважаючи на його відставку з посади Начальника ГУР Міноборони — керівником експертної групи, що

була створена для експертно-аналітичного опрацювання питань, пов'язаних із процесом ухвалення закону України "Про розвідувальні органи України". В ході обговорення проекту цього закону, яке відбулося у Верховній Раді України 15 грудня 2000 року, надбанням гласності стала і позиція "досить впливового відомства".

"...КРЮЧКОВ Г. К., член Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони (багатомандатний загальнодержавний виборчий округ, КПУ):

...

Розробка і проходження Закону про розвідувальні органи України відбувалися дуже непросто. Представниками досить впливового відомства висловлювалася думка про те, що такий закон взагалі не потрібний, проглядалася тенденція монополізувати розвідувальну діяльність. Але комітет з цим не погодився ...

...

МАНЧУЛЕНКО Г. М., член Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони (багатомандатний загальнодержавний виборчий округ, НРУ).

...

... коли був розроблений первісний проект Закону про зовнішню розвідку, надійшли зауваження, в тому числі від Служби безпеки України, про те, що недоцільно, щоб саме таку назву мав законопроект, оскільки це створює певні моменти в стосунках з іншими країнами й так далі.

Ми пішли на варіант назви законопроекту — про розвідувальні органи України.

Нещодавно знову ж таки були одержані зауваження від Служби безпеки України, де говориться, що не зовсім доцільно приймати таку назву — про розвідувальні органи України, а можливо повернутися до назви — про зовнішню розвідку.

Як можна пояснити такі різні підходи щодо одного законопроекту однієї конкретної спецслужби нашої держави?

Дякую.

КРЮЧКОВ Г. К. Відверто скажу, мені важко зрозуміти логіку таких трансформацій позиції з цього питання.

Я був деякою мірою причетний до роботи над цим законопроектом за дорученнями Адама Васильовича [Адам Васильович Чикал, в 1998–2002 роках — народний депутат України, заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони] і бачив, що кожного разу шукались якісь підстави чи аргументи на користь того, а чи взагалі потрібен такий закон. Мабуть, саме цим визначалася ця позиція..."

(стенограма 49-го засідання 6-ї сесії Верховної Ради України III скликання, 15 грудня 2000 року).

21 грудня 2000 року проект Закону України "Про розвідувальні органи України", боротьбу за який Ігор Смешко вів близько п'яти років, був прийнятий Верховною Радою України за основу в першому читанні ("за" — 310 з 364 народних депутатів, що зареєструвалися в сесійній залі; Постанова Верховної Ради України № 2162-III про прийняття проекту закону за основу).

22 березня 2001 року проект Закону України "Про розвідувальні органи України" був прийнятий Верховною Радою України в другому читанні ("за" — 299) та в цілому ("за" — 320 з 412 народних депутатів, що зареєструвалися в сесійній залі) як Закон (№ 2331-III; офіційно опублікований 18 квітня 2001 року).

Борис Андресюк, у 1998–2002 роках — голова Комітету з питань

національної безпеки і оборони Верховної Ради України : "...ухвалення цього закону ["Про розвідувальні органи України"] зруйнувало монополію у діяльності українських спецслужб ... воєнне відомство в особі Головного управління розвідки Міністерства оборони та розвідслужба Прикордонних військ будуть діяти віднині на основі Закону, а не Указу Президента ... Це буде сприяти ухваленню в країні правильних політичних та економічних рішень, оскільки глава держави віднині буде отримувати інформацію з трьох джерел..." (інформаційне агентство "УНІАН", 11 квітня 2001 року).

Ігор Смешко: "...У 1991 р. генерал Євген Марчук успішно підготував і забезпечив ухвалення на початку 1992 р. Верховною Радою закону «Про Службу безпеки України». Завдяки цьому закону СБУ стала монополією й головною спецслужбою в Україні, діяльність якої одразу ж була поставлена на основу, що регламентується законом.

Становлення воєнної розвідки як органу зовнішньої розвідки країни відбувалося більш драматично. Перше керівництво воєнної розвідки не зуміло своєчасно забезпечити законодавчу базу її діяльності. В кінці 1992 р. президентом Л. М. Кравчуком був підписаний лише закритий указ про її створення.

Цей указ не давав воєнній розвідці можливості співіснувати на рівних з СБУ. Майже 10 років діяльність воєнної розвідки не регламентувалася жодним українським законом!

Закон «Про розвідувальні органи України» був прийнятий у першому читанні лише у 2000 р. Цьому передувала напружена й безкомпромісна боротьба керівництва Комітету з питань розвідки і воєнної розвідки з одного боку — з керівництвом СБУ з іншого, особливо протягом 1998–2000 рр.

Той же Леонід Деркач відкрито виступав у пресі проти ухвалення цього закону, стверджуючи, що він «зайвий у правовому полі нашої держави».

До ухвалення цього закону воєнна розвідка знаходилась під тотальним контролем контррозвідки СБУ, яка розглядала її як звичайне військове формування, що, погодьтеся, абсурдно. СБУ довго і, треба визнати, успішно боролася за свою монополію.

...

Тільки на початку 2001 р. з великими труднощами, завдячуючи особистій мужності бойового генерала Адама Васильовича Чикала, який у черговий раз подав його на розгляд Верховної Ради, знаючи про відкрите протистояння цьому з боку діючого голови СБУ, а також завдяки підтримці Віктора

Медведчука — у той час першого заступника голови ВР — закон вдалося ухвалити в цілому...

Вирішальну роль, звісно, зіграло те, що ухвалення цього закону було остаточно підтримано президентом Кучмою..." (тижневик "2000", 25 грудня 2009 року).

"...Достатньо тривалий час керівництво СБУ щиро вважало, що Україні зовнішня воєнна розвідка не потрібна: мовляв, Службі безпеки по силам одній всі ці питання вирішувати. Саме через таку позицію Закон «Про розвідувальні органи України», який поставив у цьому затяжному спорі крапку, був ухвалений лише у 2001 році..."

(тижневик "Бульвар Гордона", 3 лютого 2009 року).

Військовий аташе в Швейцарії

У січні 2001 року Ігор Смешко відбув до нового місця служби. Ще у жовтні 2000 року він був призначений аташе з питань оборони України при Посольстві України в Швейцарській Конфедерації — постійним представником Міністерства оборони України при міжнародних організаціях в Женеві. Однак його від'їзд до Швейцарії був відкладений за рішенням Президента України у зв'язку з необхідністю, як було вказано вище, участі экс-голови Комітету з питань розвідки при Президентові України й экс-начальника Головного управління розвідки Міноборони у процесі остаточного доопрацювання у Верховній Раді України Закону України "Про розвідувальні органи України" (21 грудня 2000 року проект закону був прийнятий за основу в першому читанні, після чого Ігор Смешко й відбув до Швейцарії).

Працюючи в Швейцарії, де до цього також був відсутній апарат українського військового аташе, Ігорю Смешку вдалося знову продемонструвати справжнє дипломатичне мистецтво. Вміло використовуючи під час переговорів у швейцарському оборонному відомстві такий аргумент, як "нейтральний — такий же, як і в Швейцарії, статус нашої держави", він за короткий час забезпечив підготовку й підписання документу про військове співробітництво між Україною і Швейцарською Конфедерацією (Додаток 19). За всю історію існування Швейцарської Конфедерації подібного роду документ був підписаний менш ніж з десятком держав світу! Італійський військовий аташе у Берні спочатку навіть відмовився вірити офіційній інформації про підписання такого документу, оскільки впродовж багатьох десятків років Італія не могла підписати із сусідньою Швейцарією аналогічної угоди.

У 2002 році, продовжуючи поєднувати зі службою процес безперервної самоосвіти, І. Смешко закінчив юридичний факультет Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка (диплом з відзнакою КВ № 21112528 — Додаток 20) за спеціальністю "Правознавство", на заочне відділення якого він поступив у 1999 році.

Політичні події в Україні у цей період багато в чому визначалися так званим "касетним скандалом", що стартував 28 листопада 2000 року. Того дня лідер Соціалістичної партії України Олександр Мороз на прес-конференції у Верховній Раді України оприлюднив фрагменти записів, нібито зроблених у кабінеті Президента України Леоніда Кучми. Володарем багаточасового масиву аудіозаписів, фрагменти з якого були оприлюднені, назвався згодом такий собі Микола Мельниченко. За його власним твердженням, будучи майором Служби державної охорони, впродовж тривалого періоду часу за допомогою портативного цифрового магнітофону, що розташовувався під диваном, він здійснював запис розмов у кабінеті Президента України. Оприлюднені Олександром Морозом фрагменти записів нібито стосувалися зникнення 16 вересня 2000 року (за дивним збігом обставин — на другий день після звільнення Ігоря Смешка з посади начальника ГУР МО України) українського журналіста Георгія Гонгадзе.

Ігор Смешко: "...касетний скандал — один з головних ударів, нанесених по міжнародному іміджу України з метою дестабілізації внутрішньополітичної ситуації в нашій країні ...

... те, що сталося, було індикатором глибокої системної хвороби, яка вразила до кінця 2000 року спеціальні служби та правоохоронні органи нашої держави..."

(тижневик "Бульвар Гордона", 3 лютого 2009 року).

"...На жаль, у 1999 році після обрання на другий термін Леонід Данилович вирішив скасувати багатоканальну систему отримання інформації. Зокрема, на прохання глави СБУ Лео-

ніда Деркача був ліквідований Комітет з питань розвідки при Президентові України. Воєнна розвідка та її керівництво потрапили в опалу, і таким чином єдиний альтернативний додатковий канал інформації й по цій лінії з кінця 99-го для президента Л. Кучми був також перекритий. Фактично монополія на інформування вищого керівництва держави перейшла в одні руки — глави СБУ Деркача. Як результат подібної монополії — про факт провалу всієї системи контррозвідувального захисту й забезпечення президента, що виявився у прослуховуванні його кабінету, — доповідати взагалі-то вже було нікому...

(газета "День", 8 серпня 2009 року).

"...Я дуже далекий від думки, що одна людина, така, як колишній майор Мельниченко, без відповідної фінансової, технічної та моральної підтримки здатна була тривалий час записувати розмови першої особи держави. Коріння цього проростає, як я вже сказав, із системної хвороби, яка на той момент вразила спецслужби і правоохоронні органи України, а розпочався цей процес із 98–99-го року, після ліквідації Комітету з питань розвідки, який єдиний міг координувати й контролювати діяльність розвідорганів [СБУ, Міноборони, Держкомкордону і МВС] та у певному сенсі був альтернативним каналом інформації для Президента...

Після переобрання у 99-му році на пост Президента Леонід Данилович повністю поклався на одну лише структуру — Службу безпеки та її тодішнього керівника Леоніда Деркача, в результаті чого була зруйнована багатоканальність і альтернативність отримання першою особою інформації, що й породило такий страшний феномен, як незахищеність кабінету глави держави. Цією ситуацією моментально скористалися серйозні системні служби та гравці поза нашою країною, що переслідували власні національні інтереси.

— [інтерв'юер — Дмитро Гордон] Мабуть, Ігорє Петровичу, прізвищ я все ж не дочекаюся, але не можу не спитати: майором Мельниченком керували країни, служби чи все такі люди?

— На мою особисту думку, керували ним, безумовно, конкретні люди, які були і його натхненниками, і отримувачами його інформації, однак у подальшому ситуацію використали спецслужби і країни. Вони розіграли її для послаблення України повною мірою й дуже професійно...

(тижневик "Бульвар Гордона", 3 лютого 2009 року).

"...У кабінеті президента України обговорювались державні таємниці найвищого ступеню важливості. Більшого удару по безпеці держави важко собі уявити. В результаті «касетного скандалу» Україна перетворилася з більш-менш самостійного гравця на міжнародній арені в об'єкт постійних маніпуляцій..." (газета "Ізвестія в Україні" (рос. — "Известия в Украине"), 18 листопада 2011 року).

4 січня 2001 року Генеральною прокуратурою України проти Миколи Мельниченка була порушена кримінальна справа № 49-945. Колишній майор звинувачувався у вчиненні двох тяжких злочинів — перевищенні влади або службових повноважень і розголошенні державної таємниці, а також за фактами наклепу, підробки і використання фальшивих документів.

Коли почався "касетний скандал", Ігоря Смешка неочікувано запросили до Президента України. Це було дійсно неочікувано, оскільки навіть його відставку з посади начальника ГУР МО України Президент України прийняв, не зустрівшись і не поговоривши з ним... Новопризначений начальник ГУР відкрито проголосив лозунг повернення до виключно військових завдань, а структурні зміни у военній розвідці розпочалися з ліквідації підрозділу, який займався міжнародною організованою злочинністю...

Після бесіди з президентом Ігор Смешко був включений у групу, що займалася аналізом подій, пов'язаних із "касетним скандалом". Очолював цю групу перший заступник Голови Верховної Ради України Віктор Медведчук, з яким Ігор Смешко тоді вперше і познайомився.

Своє призначення на неprestижну, взагалі-то, для генерал-лейтенанта посаду військового аташе Ігор Смешко, зустрічаючись

з Президентом України, не обговорював. Можливість безпосереднього спілкування з Леонідом Кучмою і Віктором Медведчуком він використав лише для того, щоб заручитися їхньою підтримкою у питанні якнайшвидшого ухвалення закону про розвідку. Після того як Верховна Рада України прийняла проект закону "Про розвідувальні органи України" за основу, Ігор Смешко відбув до нового місця служби. В той же час, враховуючи відновлення діалогу між Ігорем Смешком і Леонідом Кучмою, для багатьох стало очевидно, що "почесне заслання" Ігоря Смешка до Швейцарії, скоріш за все, — ненадовго...

Одним з очевидних наслідків "касетного скандалу" стало звільнення з посади Голови СБУ Леоніда Деркача (Указ Президента України від 10.02.2001 №83/2001) і повернення на цю посаду Володимира Радченка (Указ Президента України від 10.02.2001 №84/2001). Звільнення у лютому 2001 року з посади Голови СБУ Леоніда Деркача означало, образно висловлюючись, ввімкнення, якщо не "зеленого", то, принаймні, "жовтого" світла на шляху можливого повернення Ігоря Смешка на одну з ключових позицій у системі українських спеціальних служб. Розуміли це, втім, не лише прихильники такого повернення...

25 червня 2001 року на сайті "Україна кримінальна" (рос. — "Украина криминальная") була опублікована трилогія "Із життя Деркачів", присвячена на той момент вже колишньому Голові СБУ Леоніду Деркачу та його сину — на той момент депутату Верховної Ради України — Андрію Деркачу. Ця публікація, основана, у тому числі, нібито й на оперативних матеріалах ГУР МО України, "зачіпала" та компрометувала, по суті, не тільки батька і сина Деркачів, але й Ігоря Смешка, підпис якого стояв на приведених у публікації нібито копіях супровідних листів 1998-1999 років до розвідувальних донесень із грифом обмеженого доступу "Цілком таємно", що опинилися — завдяки цій публікації — у всесвітній мережі.

Олег Єльцов, журналіст, засновник і (в 2000–2004 роках) керівник інтернет-проекту "Україна кримінальна" (рос. — "Україна криминальная") (стаття "Із життя Деркачів", частина 3, "Знахабнілі"): "...3

листопаду 1998 року різко загострились відносини між Службою безпеки України і Головним управлінням розвідки Міноборони. Це було дещо більше, ніж одвічне протистояння спецслужб, кожна з яких прагнула довести

свою винятковість. Подібне протистояння існувало скрізь і у всі часи. Але те, що відбувалося в Україні з кінця 1998 року, перейшло усі припустимі межі. За командою тодішнього глави СБУ Леоніда Деркача його служба взяла у активну розробку начальника ГУР МО та його найближче оточення («УК» із задоволенням опублікує результати цієї розробки, попади вони у наші руки). Ціль, яку мав на меті Деркач, — компрометація начальника ГУР І. Смешка в очах Леоніда Кучми з подальшим усуненням генерала та його заступників із займаних посад.

Таке бажання у Леоніда Деркача виникло одразу після надходження до нього декількох розвідматеріалів, переданих голові СБУ воєнною розвідкою:

— «Щодо арешту правоохоронними органами ФРН та взяття під варту начальника Волинської митниці О. Чернишова та звинувачення його у причетності до організованої злочинності» (лист ГУР МО від 4.11.98 на ім'я голови СБУ Л. Деркача).

— «Щодо розробки Національною поліцією Ізраїлю Вадима Рабіновича» (лист ГУР МО від 18.02.99 на ім'я голови СБУ Л. Деркача).

...

НАЧАЛЬНИК
ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВІДКИ
МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ
УКРАЇНИ

№ 4 - II 1998 р.

№ 14/98/0088

254176 Україна, м. Київ - 176

Цікаво таємно
Примірник єдиний
Після ознайомлення підлягає знищенню

Особисто

Голові Служби безпеки
України
Л. В. ДЕРКАЧУ

Шановний Леоніде Васильовичу!

При цьому надіслано розвідувальне донесення «Щодо арешту
в'язнокарними органами ДД та затримання під вартою начальника
Балицької мітинги О.В. Чернишова та залякування його у причетності до
визначеної діяльності», а також переклад ордеру на його арешт, отриманого
операційним шляхом.

Враховуючи оперативний характер отриманої інформації про діяльність
об'єктів коло осіб, ознайомлених з нею.

Надсилається в порядку інформації.

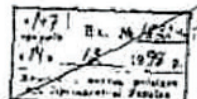
- Додаток:
1. Розвідувальне донесення, на 2 арк., шляхом таємно, особисто, дб. № 94/10/114, примірник єдиний, після ознайомлення підлягає поверненню.
 2. Переклад ордеру на арешт і залякування під вартою О. Чернишова, на 5 арк., шляхом таємно, дб. № 95/10/114, примірник єдиний, після ознайомлення підлягає поверненню.

З повагою,

генерал-лейтенант

І. СМЕШКО

№ 95/10/114

НАЧАЛЬНИК
ГОЛОВНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВІДКИ
МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ
УКРАЇНИ

« 18 жовтня 1999 р.
№ 114/10/00103

254176 Україна, м.Київ - 176

Шляком таємно
Прим. № 1
Після ознайомлення підлягає поверненню

ОСОБИСТО

Голові Служби безпеки України
генерал-полковнику
Л.В. ДЕРКАЧУ

Бюро АІУ

Прому керівництву

Шановний Леоніде Васильовичу,

С.С.С.С.

При цьому направляю розвідувальне донесення "Щодо розробки
Національною поліцією Ізраїлю Вадима Рабімовича".

Враховуючи оперативний характер отриманої інформації, прошу
цей документ далі не адресувати.

З повагою,

Генерал-лейтенант

[Signature]

І. СМЕШКО

Поліція - С.С.С.С. і.П.

[Signature]
5.03.99.

...

... ще у 1998 році Поліцей-президія Верховної Баварії та відділ карної поліції Мюнхену повідомили українській владі:

«На початку 1997 року Відомство федеральної кримінальної поліції Німеччини (БКА) почало розробку організованої злочинної групи у складі 18 осіб (вона отримала кодову назву «Караганда»), яка займалася контрабандою спирту, цигарок, наркотиків та відмиванням злочинно нажитих грошей у ФРН та інших країнах Західної Європи...

У ході розробки цієї групи був встановлений її активний член — начальник Волинської митниці Олексій Чернишов. Останній забезпечував прохід контрабандних вантажів через

українсько-польський кордон. За це він регулярно отримував грошові відрахування на особистий рахунок в одному з німецьких банків...

У другій половині 1998 року всю групу «Караганда» арештували на території Німеччини. Арешт Чернишова був здійснений під час його безпосереднього контакту з керівником групи «Караганда»...

Арештований О. Чернишов підтримував безпосередній корумпований зв'язок із [тодішнім] Головою Державної митної служби України Леонідом Деркачем... Л. Деркач надавав велику підтримку О. Чернишову в службовому відношенні: впродовж лише двох років (1996–1998) О. Чернишов з майора став генералом».

До даних німецької поліції додамо декілька штрихів: Деркача і Чернишова об'єднувала також опіка над українськими спортклубами дзю-до: Чернишов був головою Вінницької обласної федерації дзю-до, а Деркач — вищої Української. І якщо вже вдаватися у подробиці, то відзначимо також, що заступником Деркача в Українській федерації боротьби дзюдо є Вадим Павленко, який, за оперативними даними української міліції, був активним членом київського ОПГ Іскандера Керімова («Татарин»). Також оперативна інформація МВС України свідчить, що разом із Вадимом Павленко син глави СБУ Андрій Деркач у свій час контролював київське комерційне підприємство «Автосвіт-таксі». Крім того, за даними «УК» Олексій Чернишов був родичем Леоніда Деркача по своїй першій дружині.

...

Впродовж 1998–2000 років ГУР МО отримувала й накопичувала інформацію, зібрану західними спецслужбами, яка свідчила про тривалу «глибинну» розробку ключових персон євразійської злочинності — Вадима Рабіновича, Семена Могилевича, Олександра Ангерта, Леоніда Мініна, Сергія Михайлова. У ході цієї розробки були виявлені особисті зв'язки глави СБУ Леоніда Деркача та його сина Андрія з Рабіновичем, Ангертом, Мініним, Могилевичем ...

...

З розвіддонесення Національної поліції Ізраїлю ...:

«НПІ зафіксувала та задокументувала оперативними аудіо- й відеозасобами факт зустрічі у грудні 1999 року на віллі В. Рабіновича в Ізраїлі члена української делегації парламентської фракції «Трудова Україна» Андрія Деркача з Олександром Ангертом...

12–13 грудня 1999 року в Ізраїлі перебувала неофіційна «парламентська делегація України» у складі: І. Шаров (керівник фракції «Трудова Україна», глава делегації), А. Деркач (член фракції), В. Ковальчук (член фракції) і О. Ковальчук (помічник народного депутата А. Деркача).

Делегацію під час її перебування в Ізраїлі супроводжував Вадим Рабінович.

Візит мав неофіційний характер, оскільки ніяких запрошень від офіційної ізраїльської сторони не було.

Делегація проживала в Ізраїлі на віллі В. Рабіновича поблизу міста Нетанья й була на повному матеріальному забезпеченні В. Рабіновича. Транспортування делегації в Ізраїль та назад до Києва було здійснено особистим літаком В. Рабіновича».

З розвіддонесення Федеральної кримінальної поліції ФРН (БКА): «У березні 2000 року до Києва приїздив Семен Могилевич та Ігор Фішерман. Метою їх поїздки була зустріч зі злочинними лідерами й окремими представниками комерційних кіл України для вирішення спільних питань. Під час перебування у Києві відбулася зустріч С. Могилевича з Главою СБУ Л. Деркачем».

...

Дані джерела у Відомстві охорони держави Республіки Польща: «У жовтні 1999 року в Польщі перебувала делегація високопосадових співробітників ЦРУ і ФБР США...

В ході обговорення питань активізації боротьби з оргзлочинністю, незаконною торгівлею зброєю та наркотиками ... американська сторона звернула увагу польських колег на необхідність перевірки характеру діяльності ... Голови служби без-

пеки України Леоніда Деркача та його сина Андрія Деркача... За словами представників американських спецслужб, «вищезгадані персони в силу їх високої корумпованості та зв'язків із міжнародною оргзлочинністю являють собою значну загрозу боротьбі з міжнародною оргзлочинністю, перебуваючи на керівних постах в Україні».

Подібну стурбованість висловив і представник ФБР США в Україні Майкл Піщемуха, що супроводжував Посла США в Україні Стівена Пайфера на зустрічі з Секретарем Ради національної безпеки і оборони України Євгеном Марчуком, яка відбулася 22 грудня 1999 року. Представник ФБР США заявив, зокрема: «Висловлювання Глави СБУ Леоніда Деркача стосовно злочинної організації Семена Могилевича у його інтерв'ю газеті «Дзеркало тижня» [№37 (258), 18–24 вересня 1999 року], де Леонід Деркач змалював Могилевича як звичайного комерсанта, є несумісними із поглядами правоохоронних органів світу... Могилевич є одним з «хрещених батьків» російського організованого злочинного світу... порівняння главою СБУ в публічному інтерв'ю відомого усім правоохоронним органам Заходу одного з найбільш небезпечних кримінальних лідерів Могилевича з Фордом, одним із засновників автомобілебудівної індустрії США, було сприйнято в США особливо болісно й викликало сумніви стосовно серйозності намірів СБУ активно виконувати рішення політичного керівництва України щодо боротьби з організованою злочинністю».

...

В кінці 1998 року на закритому засіданні міністерства оборони Ізраїлю було ухвалено рішення про фінансування починаючи з 1999 року цілком таємного проекту, яким передбачається створення для потреб збройних сил Ізраїлю короткоресурсного турбовентиляторного двигуна для встановлення на безпілотних літальних апаратах. На здійснення цього проекту, який Ізраїль відніс до найбільш пріоритетних, зарезервовано близько 1 мільярду доларів США.

Одним із перших варіантів вирішення поставленого завдання, що був запропонований військовою розвідкою Ізраїлю, пе-

редбачалося придбання в Україні партії двигунів (до ста штук) РДК-300 виробництва запорізького ВАТ «Мотор-січ». Потім планувалося модернізувати їх за участю української сторони до задоволення ізраїльських вимог із паралельною побудовою в Ізраїлі заводу з виробництва таких двигунів за допомогою українських фахівців і за українськими технологіями — із пропонуванням українській стороні частини прибутку впродовж усього часу випуску цих двигунів.

1 серпня 1999 року заступник Голови СБУ Петро Шатковський організував зустріч Леоніда Деркача з послом Ізраїлю в Україні А. Азарі, що відбулася у приміщенні СБУ. В ході зустрічі Леонід Деркач заявив наступне:

— «СБУ є єдиним адресатом для ізраїльської сторони, якщо остання зацікавлена у розвитку Військово-технічного співробітництва з Україною.

— Знаючи, як Ізраїль здатен «підмащувати» американців, ми [Україна й Ізраїль] за підтримки або невтручання США здатні досягнути значних результатів у сфері ВТС.

— Усі перспективні проекти в сфері ВПК, а саме: модернізація літаків, танків, виробництво озброєнь — перебувають у сфері моєї [Леоніда Деркача] виключної компетенції.

— Я [Леонід Деркач] маю безумовний вплив на всіх рівнях влади в Україні, включаючи й Президента країни... Цього достатньо для того, щоб змусити замовкнути усіх незгодних з моєю діяльністю.

— Міністерство оборони України зі своїм любительським підходом не в змозі налагодити ефективне співробітництво з ВТС, і я [Леонід Деркач] на кожній міжвідомчій нараді б'юся до останнього з непрофесіоналізмом Міноборони».

Реакцією керівництва МО Ізраїлю на подібні одкровення було «здивування такою безпрецедентною пропозицією, коли повноправним органом розвитку військово-технічного співробітництва з іноземною державою виступає правоохоронний орган, а Міністерство оборони цієї країни фактично усувається від процесу».

Таким чином, подальша доля проекту, що обіцяв Україні сотні мільйонів доларів, була вирішена. Леонід Деркач зробив усе, щоб проект не відбувся в обхід нього та його бізнес-партнерів в Ізраїлі. За задумом Деркача реалізація проекту з постачання МО Ізраїлю короткоресурсних турбовентиляторних двигунів повинна була здійснюватись за наступною схемою: Вадим Рабінович — Яків Кедмі — МО Ізраїлю. Ізраїльська сторона категорично відмовилася від подібного ланцюжка. Реакції Деркача не довелося чекати довго.

У травні 2000 року на особисте запрошення голови СБУ України Деркача в Україну прибула високопосадова делегація Ірану на чолі з міністром інформації (служба розвідки і контррозвідки) Ірану А. Юнесі. Тобто Деркач ініціював контакти з представниками країни, яку Ізраїль офіційно визнає своїм ворогом і яка також офіційно оголосила своїм ворогом Ізраїль.

За сприяння Леоніда Деркача іранська делегація, зокрема, відвідала ВАТ «Мотор-січ» — завод, що відповідно до планів ізраїльської сторони повинен був безпосередньо брати участь у здійсненні українсько-ізраїльського проекту з виробництва двигунів для збройних сил Ізраїлю. Перспективний проект України з Ізраїлем остаточно провалився..."

(інтернет-видання "Україна кримінальна" (рос. — "Украина кримінальная"), 25 червня 2001 року).

Принагідно відзначимо, що згаданий у наведеній публікації Семен Могилевич ("відомий усім правоохоронним органам Заходу один з найбільш небезпечних кримінальних лідерів" — згідно з процитованим представником ФБР США в Україні), з яким у березні 2000 року (згідно з процитованим "розвіддонесенням Федеральної кримінальної поліції ФРН") зустрічався Голова СБУ Леонід Деркач, до теперішнього часу входить до списку десяти найбільш розшукуваних ФБР осіб.

ЛИЦО, СКРЫВАЮЩЕЕСЯ ОТ ПРАВОСУДИЯ И ВХОДЯЩЕЕ В СПИСОК ДЕСЯТИ НАИБОЛЕЕ ИНТЕНСИВНО РАЗЫСКИВАЕМЫХ ФБР ЛИЦ

МОШЕННИЧЕСТВО С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ЭЛЕКТРОННОЙ СВЯЗИ; ЗАГОВОР, ОПРЕДЕЛЯЕМЫЙ ЗАКОНОМ О КОРРУМПЦИОННЫХ И НАХОДЯЩИХСЯ ПОД ВЛИЯНИЕМ РЪКЕТА ОРГАНИЗАЦИЯХ; МОШЕННИЧЕСТВО С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ПОЧТЫ; ЗАГОВОР С ЦЕЛЬЮ ОТМЫВАНИЯ ДЕНЕГ; ОТМЫВАНИЕ ДЕНЕГ; ПОСОБНИЧЕСТВО И ПОДСТРЕКАТЕЛЬСТВО; МОШЕННИЧЕСТВО С ЦЕННЫМИ БУМАГАМИ; ПОДАЧА ФИКТИВНОЙ ЗАЯВКИ НА РЕГИСТРАЦИЮ В КОМПЬЮТЕР ПО ЦЕННЫМ БУМАГАМ; ФИКТИВНЫЕ ПОДАЧИ В КОМПЬЮТЕР ПО ЦЕННЫМ БУМАГАМ; ФАЛЬСИФИКАЦИЯ УЧЕТНЫХ КНИГ И ЗАПИСЕЙ

СЕМЕН МОГИЛЕВИЧ

Фотография 2001 года

Фотография 2000 года

Прозвище: Сева Могуилевич, Семон Юджович Палагнок, Семон Юкович Телеш, Симеон Могуилевич, Семйон Могуилевич, Шимон Макельвитш, Шимон Махельвитш, Сергей Юрьевич Шнайдер, «Сева»

ОПИСАНИЕ

Использованные даты рождения:	30 июня 1946 г. 5 июля 1946 г.	Цвет волос:	седые (лысее)
Место рождения:	Киев, Украина	Цвет глаз:	зеленые
Рост:	168-170 см	Цвет лица:	светлый
Вес:	132 кг	Пол:	мужской
Телосложение:	плотное	Раса:	белый
Профессия:	бизнесмен	Национальность:	украинец

Шрамы и метки: У Могуилевича рябое лицо.

Примечание: Могуилевич может иметь волосистую покров на лице, включая усы. Известно, что он много курит. Основное место жительства Могуилевича – Москва, Россия. Известно, что он использует российский паспорт, но также может иметь израильский, украинский и греческий паспорта.

ПРЕДОСТЕРЕЖЕНИЕ

СЕМЕН МОГИЛЕВИЧ РАЗЫСКИВАЕТСЯ ЗА В СВЯЗИ С ПРЕПОДАВАЕМЫМ УЧАСТИЕМ В МАХИНАШИ, ОПЕИВАННОЙ В МИЛЛИОНЫ ДОЛЛАРОВ, С ЦЕЛЬЮ ОБМАНА ТЫСЯЧ ИНВЕСТОРОВ, ВЛОЖИВШИХ ДЕНЬГИ В АКЦИИ ОТКРЫТОЙ АКЦИОНЕРСКОЙ КОМПАНИИ, ИНКОРПОРИРОВАННОЙ В КАНАДЕ, НО ИМЕЮЕЙ ШТАБ-КВАРТИРУ В Г. НЬЮТАУН, ГРАФСТВО БАКС, ПЕНСИЛЬВАНΙΑ, В ПЕРИОД С 1993 ПО 1998 ГОД. МАХИНАША РАЗНУДА В 1998 ГОДУ ПОСЛЕ ТОГО, КАК ТЫСЯЧИ ИНВЕСТОРОВ ПОТЕРЯЛИ СВОЙЕ 150 МИЛЛИОНОВ ДОЛЛАРОВ США, МОГИЛЕВИЧ, КОТОРЫЙ, КАК ПРЕПОДАГАЕТСЯ, ФИНАНСИРОВАЛ И УТВЕРДИЛ МАХИНАШО, БЫЛИ ПРЕДЪЯВЛЕНЫ ОБВИНЕНИЯ ПО ОБВИНИТЕЛЬНОМУ АКТУ В АПРЕЛЕ 2003 ГОДА.

СЧИТАЕТСЯ ВООРУЖЕННЫМ И ОЧЕНЬ ОПАСНЫМ

ЕСЛИ У ВАС ЕСТЬ КАКАЯ-ЛИБО ИНФОРМАЦИЯ ОБ ЭТОМ ЧЕЛОВЕКЕ, ПРОСИМ ВАС ОБРАТИТЬСЯ В МЕСТНОЕ ОТДЕЛЕНИЕ ФБР ИЛИ БЛИЖАЙШЕЕ ПОСОЛЬСТВО ИЛИ КОНСУЛЬСТВО США.

ВОЗНАГРАЖДЕНИЕ

ФБР предлагает вознаграждение на сумму до \$100,000 за информацию, ведущую непосредственно к аресту Семена Могуилевича.

(офіційний сайт Федерального бюро розслідувань США).

Ця публікація, здавалося б, мала на меті виключно дискредитацію Леоніда Деркача. Плюс, звісно, — Леоніда Кучму, що призначив і так довго "терпів" Голову СБУ, публічні висловлювання якого, не кажучи вже про неpubлічну "діяльність", ще в 1999 році,

згідно з цією публікацією, викликали в офіційних представників США "сумніви стосовно серйозності намірів СБУ активно виконувати рішення політичного керівництва України щодо боротьби з організованою злочинністю". Однак на момент появи цієї публікації Леонід Деркач вже більше чотирьох місяців не був Головою СБУ. Відповідно, колишнього впливу вже не мав і будь-якої загрози будь-кому вже не становив. Леонід Кучма — друга можлива "мішень" даної публікації — в той час не мав нестачі у спрямованих у нього критичних "стрілах", огульних звинуваченнях і навіть образах (нагадаємо лише про непоодинокі спалення в центрі столиці України, які мали місце у ході акції "Україна без Кучми", опудал діючого президента). Чергова порція побічного компромату навряд чи могла особливо зіпсувати його тодішній імідж. По суті, єдиним реально "постраждалим" від даної публікації Олега Єльцова, як не дивно, виявився... Ігор Смешко. Замість можливого повернення в Україну й нового призначення його чекали нові нелегкі випробування...

25 червня 2001 року — тобто буквально в день появи на сайті "Україна кримінальна" (рос. — "Украина криминальная") вищепроцитованої трилогії "Із життя Деркачів" — Службою безпеки України була порушена кримінальна справа за статтею 67 Кримінального кодексу України (на той момент діяв кодекс від 28 грудня 1960 року і редакція цієї статті від 17 червня 1992 року): "розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі по службі чи роботі, при відсутності ознак державної зради або шпигунства".

...Журналіст Олег Єльцов стверджує, що, опублікувавши серію статей під назвою «Із життя Деркачів» на сайті інтернет-газети «Україна кримінальна», він не порушив жодної з норм діючого законодавства.

...

В інтерв'ю агентству «Інтерфакс-Україна» О. Єльцов заявив, що, згідно з Кримінальним кодексом, відомості про злочинні зловживання посадових осіб не є державною таємницею [дане положення — «Не відноситься до державної таємниці

інформація: ... про незаконні дії державних органів, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб» міститься не в Кримінальному кодексі, а в Законі України (від 21 січня 1994 року № 3855-XII) "Про державну таємницю" (стаття 8)].

...

О. Єльцов заявив, що не має претензій до СБУ стосовно того, як здійснюється розслідування справи ...

На думку журналіста, справа за фактом розголошення інформації, що є державною таємницею, у якій він фігурує як свідок, не є «політичним замовленням». Він відзначив, що, за наявною у нього інформацією, справа порушена за ініціативою глави СБУ Володимира Радченка. «Люди займаються своєю справою, і правильно роблять», — підкреслив журналіст..." (інформаційне агентство "Інтерфакс-Україна", 3 липня 2001 року).

Григорій Омельченко, з 1994 року — народний депутат Украї-

їни (II–VI скликань): "...з юридичного погляду, Служба безпеки України мала всі підстави для порушення кримінальної справи щодо розголошення державної таємниці. Для цього не треба зважати на публікації Єльцова, його коментарі, а лише на представлені документи. Важливо знати, хто допустив витік інформації, а це могла бути лише посадова особа. Тому

СБУ не може залишатися байдужим [так у тексті, має бути, вочевидь, — "байдужою"]. Сам же Олег Єльцов не може бути суб'єктом цього складу злочину, оскільки він не є такою посадовою особою й ніхто йому зберігати державну таємницю не доручав ... При цьому він, за законодавством, має право й не повідомляти, хто саме йому документи дав..."

(газета "День", 4 липня 2001 року).

Таким чином, журналіст, який "за законодавством, має право й не повідомляти, хто саме йому документи дав" і впевнений у тому, що "він не порушив жодної з норм діючого законодавства",

демонструючи свою обізнаність, що *"справа порушена за ініціативою глави СБУ Володимира Радченка"*, запевняє інформантство в тому, що *"справа за фактом розголошення інформації [сама справа, а не публікація ним цієї інформації!!] ... не є «політичним замовленням»"*.

Відповісти на запитання: чи міг журналіст О. Єльцов бути об'єктом "політичного замовлення"?.. Чому це раптом він виправдовує людей, які *"займаються своєю справою, і правильно роблять"*, від того, у чому їх, взагалі-то, ніхто і не звинувачував?.. А також чому спецслужбісти журналістів не люблять?.. — читачеві пропонується самостійно...

Кваліфіковані експерти, цілком згодні з наведеним твердженням Григорія Омельченка, що *"СБУ не може залишитися байдужим"*, піддають, в той же час, сумніву другу його тезу стосовного того, що вже у день публікації *"з юридичного погляду, Служба безпеки України мала всі підстави для порушення кримінальної справи щодо розголошення державної таємниці"*. Річ у тім, що для порушення справи за вказаною статтею Кримінального кодексу [в нині діючому Кримінальному кодексі (Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III, набув чинності з 1 вересня 2001 року) це стаття 328] необхідний висновок експертизи стосовно відповідності опублікованих матеріалів першоджерелам відповідних таємних документів. Наведені в публікації Олега Єльцова таємні документи (супровідні листи), як видно, мали гриф *"Після ознайомлення підлягає поверненню"*, а також резолюцію *"Повернути п. Смешко І. П."*. Тобто в СБУ необхідних для експертизи першоджерел, очевидно, не було. У всякому разі, не повинно було бути. А чисто формальна процедура (в даному випадку — міжвідомча) підготовки й відправлення запиту, його розгляду, пошуку й пересилання документу, що запитується, за досвідом тих же кваліфікованих експертів, забирає від декількох днів до декількох тижнів...

На відміну від дуже швидкого порушення справи *"щодо розголошення державної таємниці"*, викладені в публікації Олега Єльцова, за його ж класифікацією, *"відомості про злочинні зловживання посадових осіб"* предметом кримінальної справи так і не стали.

Незважаючи навіть на втручання народних депутатів, що звернулися із відповідними офіційними запитами, в які вони включили у тому числі й свої "напрацювання" щодо цієї теми...

Григорій Омельченко, з 1994 року — народний депутат Украї-

їни (II–VI скликань): *"...якщо увагу СБУ привернув журналіст, то чому її не привернули герої його публікацій? Нам уявляється, що розслідування й висновок, чи є в діях зазначених посадових осіб склад злочину, в такій ситуації просто необхідний.*

— [інтерв'юер — Денис Жарких] *Ви вважаєте, що такий склад злочину є?*

— *Це їм мають з'ясувати прокуратура та СБУ..."*

(газета "День", 4 липня 2001 року).

"...В опублікованих Єльцовим матеріалах про діяльність екс-голови СБУ Леоніда Деркача, його сина народного депутата Андрія Деркача, громадянина України Вадима Рабіновича та інших є ознаки таких злочинів, як зловживання службовим становищем, злочинна халатність, приховування діяльності осіб, що скоїли злочини..."

(інформаційне агентство "Інтерфакс-Україна", 4 липня 2001 року).

Григорій Омельченко, Анатолій Єрмак, у 1998–2002 роках — народні депутати України III скликання:

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ

“2” липня 2001р.

Генеральному прокурору України
Потебеньку М.О.
Голові Служби безпеки України
Радченку В.І.

ДЕПУТАТСЬКИЙ ЗАПИТ

Про порушення кримінальної справи щодо колишнього голови Служби безпеки України Леоніда Деркача, народного депутата Андрія Деркача, Вадима Рабиновича та інших громадян, розслідування, надрукованих в Інтернеті на сайті “Україна кримінальна”, фактів їх злочинної діяльності і притягнення винних осіб до встановленої законом відповідальності

*Шановний Михайле Олексійовичу!
Шановний Володимире Івановичу!*

В Інтернеті на сайті “Україна кримінальна” розміщений матеріал під заголовком “Із життя Деркачів” (російською мовою), у якому викладена інформація про злочинну діяльність колишнього голови Служби безпеки України Деркача Л.В., його сина, народного депутата Деркача А.Л., Рабиновича В.З. та інших громадян. Зазначена інформація підтверджена

Довідка: 1984 року Харківським обласним судом В.Рабинович був засуджений за розкрадання державного майна в особливо великих розмірах, зловживання службовим становищем, халатність і службовий підлог до 14 років позбавлення волі у ВТК посиленого режиму з конфіскацією майна. Верховний Суд України залишив вирок без змін. На підставі Указу Президії Верховної Ради СРСР від 18 червня 1987 року “Про амністію з нагоди 70-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції” строк невідбутого покарання В.Рабиновичу був скорочений наполовину і 20 липня 1991 року після відбуття покарання він був звільнений.

24 червня 1999 року прес-центр СБУ повідомив, що “згідно з отриманими матеріалами про причетність громадянина Ізраїлю Рабиновича В.З. до діяльності, що завдає значних збитків економіці України, в інтересах забезпечення безпеки України, СБУ 24 червня поточного року названому іноземцю закрито в’їзд до України терміном на 5 років.”

Незважаючи на заборону СБУ, В.Рабинович прибув до України 26 вересня 1999 року. В якості “гаранта” його особистої безпеки виступив син голови СБУ, народний депутат А.Деркач, який супроводжував В.Рабиновича до України. А.Деркач прилетів до Ізраїлю 25 вересня 1999 року на власному літаку В.Рабиновича. В день прибуття до України (26 вересня 1999 року)

В.Рабинович зустрівся з керівництвом СБУ. Перед поїздкою В.Рабинович повідомив ізраїльським ЗМІ про те, що він заручився особистими гарантіями голови СБУ Л.Деркача (газета "Вести", №1615 від 27 вересня 1999 року).

Преса писала про те, що В.Рабинович повернувся в Україну, продовжує активно займатися комерційною діяльністю разом з народним депутатом А.Деркачем – сином голови СБУ Деркача Л.В. і Служба безпеки України не має претензій до нього. ЗМІ також повідомили, що за ініціативою і на кошти

Опубліковані журналістом Олегом Єльцовим матеріали і документи до них, на нашу думку, є достатніми підставами для порушення, згідно з ст.ст. 94, 97, 98 КПК України, кримінальної справи щодо колишнього голови Служби безпеки України Л.Деркача, народного депутата А.Деркача, В.Рабиновича та інших громадян, оскільки в їх діях вбачаються ознаки злочинів.

На підставі викладеного, керуючись ст. 86 Конституції України, ст.ст. 12, 21 Закону "Про статус народного депутата України", вимагаємо:

- порушити кримінальну справу, створити слідчо-оперативну групу із працівників Генеральної прокуратури і Служби безпеки України та провести повне, всебічне, об'єктивне розслідування **кожного** (зазначеного в публікації О.Єльцова "Із життя Деркачів") факту діянь колишнього голови Державної митної служби України, голови Служби безпеки України Л.Деркача, народного депутата України А.Деркача, В.Рабиновича та інших громадян, які мають ознаки злочину і винних осіб притягнути до встановленої законом відповідальності;

В силу викладених обставин просимо Вас хід розслідування справи **взяти під особистий контроль** та вжити заходи по забезпеченню **особистої безпеки журналіста Олега Єльцова**, який помістив в Інтернеті на сайті "Україна кримінальна" цей та інші матеріали про корупцію та злочинну діяльність посадових осіб органів державної влади.

Про результати розгляду запиту і прийняті рішення повідомте нас в установленій законом строк, давши повну відповідь про результати розслідування **кожного факту**, зазначеного в публікації "Із життя Деркачів".

Додаток: матеріали "Із життя Деркачів", поміщені в Інтернеті на сайті "Україна кримінальна" на 21 арк. та копія депутатського звернення від 6 вересня 1999 року "Про порушення кримінальної справи щодо колишнього начальника Волинської митниці Чернишова О.В. та притягнення його до встановленої законом відповідальності" на 5 арк.

З повагою,
народні депутати України
(депутатська група "Соборність",
депутатське об'єднання "Антимафія")

Г.Омельченко

А.Єрмак

Українське незалежне інформаційне агентство новин: "...на спільній прес-конференції керівників правоохоронних органів ... голова Служби безпеки України Володимир Радченко ... також повідомив про створення оперативно-слідчої групи, яка перевіряє факти, наведені журналістом О. Єльцовим в Інтернет-публікації «Із життя Деркачів». За його словами, на наступному тижні Верховна Рада отримає відповідь на депутатський запит з цього питання..."

(інформаційне агентство УНІАН, 14 липня 2001 року).

"...Генеральна прокуратура України і Служба безпеки України відмовили у порушенні кримінальної справи для перевірки фактів, наведених у публікації журналіста Олега Єльцова «Із життя Деркачів», розміщеній на сайті «Україна кримінальна» (сіро.com.ua). Таку відповідь на депутатський запит отримав народний депутат Григорій Омельченко. В інтерв'ю УНІАН Г. Омельченко повідомив, що у відповіді на запит за підписами генерального прокурора Михайла Потебенька й глави СБУ Володимира Радченка говориться про відсутність «підстав для порушення кримінальної справи» проти народного депутата Андрія Деркача й колишнього глави СБУ Леоніда Деркача. Замість цього керівники вказаних відомств заявляють, що порушено кримінальну справу за фактом розголошення державної таємниці..."

(інформаційне агентство УНІАН, 24 липня 2001 року).

Одним із свідків у справі про розголошення держтаємниці став Ігор Смешко. По відношенню до нього Службою безпеки України почали здійснюватись слідчі дії та відповідні оперативні заходи...

Прибувши із Швейцарії до Києва у чергову відпустку, генерал Смешко безпосередньо в аеропорту був запрошений до Голови СБУ Володимира Радченка. Машина СБУ очікувала Ігоря Смешка на виході з будівлі аеропорту. Однак він, подякувавши офіцерові СБУ за виявлену турботу, сказав, що прибуде до СБУ на службовій машині ГУР МО України... Коли дружина й діти Ігоря Смеш-

ка приїхали з аеропорту додому, біля їхнього будинку вже стояв мікроавтобус з групою офіцерів СБУ. В квартирі, а також на дачі Ігоря Смешка за містом були проведені багатогодинні обшуки. Повернувшись додому після зустрічі з Володимиром Радченком, Ігор Смешко попросив вивести з квартири на час обшуку своїх дітей. Його молодшому сину було в той час шість років... Група співробітників СБУ була відправлена також до Швейцарії. За відсутності Ігоря Смешка вони здійснили обшук у його службовому кабінеті в Посольстві та в його службовій квартирі у Берні. Обшуки були проведені також у його найближчих родичів та колишніх підлеглих...

Вельми цікаві, в той же час, враження про цю справу й про Ігоря Смешка тих слідчих СБУ, які безпосередньо розслідували цю справу. З їх вуст, виявляється, ще у той час лунали прогнози стосовно того, що невдовзі він може очолити їхнє відомство.

Анатолій Власюк, у 2000–2002 роках — начальник слідчого відділу Слідчого управління СБУ [нині — полковник юстиції запасу СБУ]: *"...На зламі тисячоліть, на п'ятому десятку моїх літ, сталася подія, яка суттєво вплинула на перебіг мого подальшого життя, життя моїх підлеглих та інших осіб, з якими звела мене доля в ті часи... Я маю на увазі моє знайомство з Ігорем Петровичем Смешком, у той час — генерал-лейтенантом, військовим аташе в Швейцарській Конфедерації. Обставини цього знайомства були вкрай непростими..."*

Термін моєї військової служби і слідчо-прокурорської діяльності складав тоді понад два десятка років. Здавалось, мене важко вже було чимось здивувати. У 1990–1991 роках я був, зокрема, виконуючим обов'язки військового прокурора Степанакертського гарнізону [м. Степанакерт — столиця Нагірно-Карабаської автономної області, що була у 1990–1991 рр. предметом територіального спору та місцем активних бойових дій між окремими силами Вірменської РСР та Азербайджанської РСР колишнього СРСР].

Незважаючи на те що під час нашої першої зустрічі [з І. Смешком] в 2001 році процесуальний статус кожного з нас принципово впливав на форму нашого суто протокольного спілкування, мій попередній життєвий та професійний досвід відразу підказав мені, що я маю справу з абсолютно непере-січною особистістю... Ігор Петрович Смешко мав величезний досвід професійної діяльності, був носієм надзвичайної ваги інформації, мав стале, власне ім'я в світовому розвідувально-му співтоваристві як справжній професіонал і державник... Я, полковник юстиції, в свою чергу, очолював у той час ново-створену слідчо-оперативну групу, яка розслідувала кримі-нальну справу, порушену за фактом розголошення відомос-тей, що становлять державну таємницю... У цій справі Ігор Петрович був свідком...

Безпосереднє відношення до обставин, які досліджува-лись у цій справі, мали перші посадові особи держави. Це сут-тєво вплинуло на методику розслідування цієї кримінальної справи та тактику проведення окремих слідчих дій. В кін-цевому результаті спільними і скоординованими зусиллями значної кількості співробітників державної безпеки, воєнної розвідки, інших задіяних органів державної влади, вдалося, на мій погляд, звести до мінімуму негативні наслідки розголо-шення та не допустити подальшого витоку іншої надзви-чайної важливої, я б сказав — унікальної, інформації... Все це відбувалося в надзвичайно непростих умовах, що складались навколо розслідування справи та ускладнювалось певними аспектами зіткнення інтересів різних спеціальних служб, зовні й всередині нашої держави, її окремих високопосадових осіб, які, як вбачається, — боролись тоді за вплив на Прези-дента України Кучму Л. Д...

Найбільш складні й відповідальні процесуальні заходи до-велося проводити особисто. Сподіваюсь, що Ігор Петрович, його сім'я, інші рідні, близькі підтвердять, що не тільки я, але й інші слідчі з групи, яку я мав честь очолювати, не вийшли при цьому за межі законних службових повноважень, моральних норм і, врешті-решт, здорового глузду. А виключний професіо-

налізм, порядність, відданість справі захисту безпеки нашого народу, інші високоморальні, я б сказав — лицарські, особисті якості Ігоря Петровича, поряд з іншими обставинами, активно сприяли встановленню об'єктивної істини та прийняттю законного рішення. До речі, жодне процесуальне рішення, прийняте слідчими, не було скасоване працівниками Генеральної прокуратури України, які здійснювали прокурорський нагляд за розслідуванням...

Не лише мене вразили тоді особисті якості Ігоря Петровича. Адже перспективні та професійні національні керівники європейського рівня — освічені, культурні, духовні, справжні патріоти, лицарі й професіонали — це запорука омріяного та вистражданого майбутнього для наших дітей та внуків. І в генералові Смешку ми побачили саме такого керівника, який може бути прикладом для молодих людей, що стають на шлях служінню нашому народові...

Хочу щиро наголосити, що за три десятки років своєї професійної діяльності доля не дарувала мені зустрічі з більш цікавою, неординарною, надзвичайно обдарованою й непересічною особистістю. Дуже шкода, що сьогодні ця унікальна людина, як, до речі, й багато ще хто з тих, що знаходився пліч-о-пліч з ним, не отримали хоча б елементарних, абсолютно заслужених і справедливих слів подяки за внесений ними особистий вклад у забезпечення мирної передачі влади в Україні до, під час та після Майдану 2004 року...

Сподіваюсь також, що Ігор Петрович, славний син землі Тарасової, землі черкаської, пам'ятає про два мої зовсім не кримінально-процесуальні прогнози, виказані йому майже десять років тому... Перший — щодо очолення ним, з часом, Служби безпеки України. Це виправдалося в 2003 році. Другий — щодо ще більш високого й вагомого його зльоту та служіння українському народові на назавжди вибраному ним тернистому шляху Сили і Честі — надіюсь, виправдається в майбутньому. Дай Боже!.."

...На початку 2003 року, після дворічного розслідування, яке давало СБУ юридично бездоганну можливість гласного і негласного "моніторингу" як самого Ігоря Смешка, так і його найближчого оточення, ця кримінальна справа було тихо закрита самою ж СБУ.

Микола Обиход, у 1995–2002 роках — начальник Головного

управління (з грудня 1995 року — Управління) з розслідування особливо важливих справ Генеральної прокуратури України, в 1995 і 1998–2002 роках — заступник Генерального прокурора України, в 2003–2005 роках — заступник Голови СБУ [нині — генерал-лейтенант юстиції запасу]: "...Кримінальна справа за фактом розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, була порушена 25 червня 2001 року за рішенням керівництва СБУ, буквально у день появи на сайті «Україна кримінальна» публікації Олега Єльцова. В публікації наводилися в тому числі ксерокопії листів, що були направлені у 1998–1999 роках начальником ГУР МО генералом Смешком голові СБУ генералу Деркачу... Розслідування цієї кримінальної справи, наскільки я можу судити з її матеріалів, велося вельми своєрідно... Впродовж півтора років відпрацьовувалась практично лише одна версія, що джерелом витоку таємної інформації була воєнна розвідка. А більш конкретно — посадова особа, яка ці документи підписала. Тобто генерал Смешко. Ні нове керівництво ГУР, на чолі з генералом Палієм, яке ще з вересня 2000 року було юридично відповідальним за ці документи, ні керівництво СБУ, якому ці документи адресувалися, слідство особливо не цікавили... Здійснювались численні слідчі дії, допити, обшуки. Ця версія підтвердження не знайшла. Інші можливі версії належним чином відпрацьовані не були. В кінці 2002 року відповідним документом слідство СБУ констатувало відсутність державної таємниці у розголошених відомостях... У підсумку, самою ж СБУ кримінальна справа була закрита за відсутністю складу злочину. З цим рішенням погодилась і Генеральна прокуратура України..."

Описаний "викид компромату" на Леоніда Деркача, який "вдарив" в той же час і по Ігорю Смешку, продемонстрував, що у протистоянні цих двох генералів наприкінці 90-х років (як, втім, і "двох тандемів: Деркач і Рабинович проти Горбуліна зі Смешком", про які писала Юлія Мостова) не було, по суті, нічого особистого. Особистісні фактори, безумовно, відігравали свою роль, але визначальними були все ж чинники більш глибинного системного характеру. Система ж — річ доволі стійка. Особливо якщо коло зацікавлених у її існуванні не обмежується одними лише першими особами...

Ігор Смешко: "...після «касетного скандалу» був звільнений зі своєї посади в СБУ лише її голова Леонід Деркач.

Решта керівництва СБУ практично повністю зберегла свої посади. Замголови СБУ Петро Шатковський, який безпосередньо відповідав за контррозвідувальний напрям роботи служби при Деркачі, навіть отримав підвищення. При новому голові СБУ він став першим заступником голови й невдовзі отримав нову генеральську зірку — генерал-полковника..."

(тижневик "2000", 11–17 лютого 2011 року).

"...ніхто в СБУ не відповів за катастрофічний провал у контррозвідувальному захисті президента та його службового кабінету.

Навіть після публічного початку «касетного скандалу» й відставки глави СБУ Леоніда Деркача, куратор контррозвідки не був наказаний. Його підвищили у посаді до першого замголови СБУ, він отримав чергову генеральську зірку й почав керувати в СБУ розслідуванням «касетного скандалу» і «справи Гонгадзе»..."

(газета "Ізвестія в Україні" (рос. — "Известия в Украине"), 18 листопада 2011 року).

Вищевказана кримінальна справа, у якій Ігор Смешко проходив як свідок, була далеко не єдиною. Відповідні "напрацювання"

СБУ часів керівництва Леоніда Деркача, які мали на меті дискредитацію Ігоря Смешка та його найближчого оточення, не були забуті з приходом у 2001 році нового-старого Голови СБУ, а скоріше зовсім навпаки...

Микола Обиход, у 2003–2005 роках — заступник Голови СБУ

[нині — генерал-лейтенант юстиції запасу]:
"...у січні-лютому 2002 року керівництвом СБУ було направлено до Генеральної прокуратури України матеріали для порушення кримінальних справ про, начебто, контрабанду зброї, зібрані підрозділом військової контррозвідки СБУ внаслідок оперативно-розшукової діяльності протягом 2000–2001 років по відношенню до групи старших офіцерів воєнної розвідки. Йшлося про декілька пістолетів закордонного виробництва, що були привезені й офіційно зареєстровані у дозвільній системі МВС офіцерами ГУР, які повернулися до України із довготривалих закордонних відряджень...

Для розслідування цих кримінальних справ Службою безпеки України протягом тривалого часу були задіяні значні людські, фінансові та інші ресурси. Так, у слідчих групах, створених для розслідування цих справ, протягом півтора року — з 5 лютого 2001 року до 1 липня 2002 року працювало 7 слідчих центрального апарату СБУ, проведено 18 криміналістичних експертиз, 95 допитів свідків. Матеріали кримінальних справ складають 10 томів, в цілому близько 3 тисяч аркушів документів...

Під час розслідування цих справ посадовими особами СБУ вчинено ряд дій, які значною мірою дискредитували воєнну розвідку України та принизили честь і гідність її керівного складу. До Міністерств юстиції США та Ізраїлю, до Служби національної безпеки Республіки Узбекистан, до Національного центрального бюро Інтерполу були направлені клопотання про правову допомогу у цих справах, де прямим текстом зазначались прізвища керівників воєнної розвідки. До Державного наукового дослідного експертно-криміналістичного центру

МВС України були направлені кулі та гільзи, відстріляні із вилученої зброї, із вказівкою перевірити на предмет причетності цієї зброї до вчинених злочинів на території України і держав СНД. При цьому у службовому листуванні з цього приводу також неодноразово згадувались прізвища керівників воєнної розвідки як власників зброї, що перевірялася на причетність до злочинів в інших країнах...

Розслідування цих справ тривало майже 2 роки, хоча ще на початку слідства очевидними були ті обставини, які врешті-решт стали підставою для закриття цих надуманих кримінальних справ самою ж СБУ за п.6.2. КПК України — відсутність складу злочину..."

В той же час повернення на пост Голови СБУ в лютому 2001 року Володимира Радченка, що було одним із наслідків "касетного скандалу", до локалізації цього скандалу не призвело. У наступні декілька років горезвісні "плівки Мельниченка" були невід'ємним елементом різноманітних інформаційно-пропагандистських кампаній, причому не тільки внутрішньоукраїнських. Зокрема, 2002 рік — з подачі Миколи Мельниченка — ознаменувався для України новим скандалом, тепер вже міжнародним...

Юлія Мостова (стаття "Як на Саддамові іменини..."): "...історія з експортом українських озброєнь в Ірак цього тижня дістала певний розвиток. Дедалі більше матеріалів присвячено цій темі в західній пресі ... Дипломатичні джерела США підтвердили «Дзеркалу тижня», що в Державний департамент понад місяць тому звернувся адвокат Миколи Мельниченка, котрий надав розшифровку запису, зробленого в кабінеті Президента України, справжність якого підтверджено тією ж компанією «Бек-Тек» ...

...

Те саме джерело повідомляє, що для з'ясування обставин було створено групу з представників Держдепартаменту й

Пентагону. Микола Мельниченко в інтерв'ю радіо «Німецька хвиля» повідомив, що на Великому журі представники американської влади заявили про наявність в Іраку установок «Кольчуга». Проте ніяких інших підтверджень завершення роботи міжвідомчої американської групи немає. Отже, питання про присутність в Іраку виготовлених в Україні установок пасивного виявлення цілей закритим вважати не можна. Тим часом навіть виявлення «Кольчуг» в Іраку і проведені «Бек-Теком» експертизи, що підтверджують реальність розмови Президента з Малєвим, є двома точками, між якими за допомогою лінійки не можна провести з'єднуючу пряму..."

(тижневик "Дзеркало тижня", 20–26 квітня 2002 року).

Володимир Цвіль, у 2000 році — помічник Олександра Мороза, який вивіз 26 листопада 2000 року Миколу Мельниченка з України: "...Запис розмови Кучми з Малєвим про «Кольчуги» я вперше почув у Інтернеті..."

Президент України обговорював обладнання з Саддамом всього півтори хвилини. За цей час Кучма вперше у житті дізнався про «Кольчуги» та «санкціонував» їх продаж до Іраку. Ініціатором проекту був глава «Укрспецекспорту». Щоб реалізувати задумане, Малєв розраховував провести спецоперацію: «Кольчуга» повинна була дістатися до Іраку таємно, у ящиках з-під КраЗів, за сприяння Леоніда Деркача.

— Ну що, подивимось уважно, а? — спитав, виклавши свій план, Малєв.

— Харашо! — відповів йому Кучма.

Розмова президента України з главою «Укрспецекспорту» відбулася 10 липня 2000 року. Півтора роки потому, 6 березня 2002 року, Валерій Малєв розбився у дивній автомобільній аварії. Запис розмови про «Кольчуги» був оприлюднений одразу ж після цієї сумної події..."

(Цвіль В. І. В центрі касетного скандалу. Розповідь очевидця. — Мюнхен-Острава-Київ, 2004. — 264 с., іл., с. 161).

Юлія Мостова (стаття "Замкнений цикл з виробництва влади"):

"...саме Смешко був тією людиною, що наполягла на затвердженні урядом переліку спецпродукції, експорт якої може здійснюватися тільки державою і заборонений виробникам. У цьому переліку були і знамениті «Кольчуги». Після відставки Смешка наприкінці літа 2000 року, рішенням Кабінету міністрів «Кольчуги» були виведені із заборонного списку..."

(тижневик "Дзеркало тижня", 13–19 вересня 2003 року).

Наприкінці вересня 2002 року звинувачення на адресу України та особисто Леоніда Кучми досягли свого апогею. Країна, по суті, опинилася на межі міжнародної ізоляції, безповоротно втрапивши так важко здобутий у 90-ті роки міжнародний авторитет, пов'язаний, перш за все, із добровільною відмовою від третього у світі ядерного арсеналу.

Річард Баучер (Richard Boucher), у 1989–2005 роках — поміч-

ник Державного секретаря США у зв'язках із громадськістю і пресою ("спікер Держдепартаменту США"): *"...Повідомлення про продаж системи раннього оповіщення з України до Іраку розповсюджуються вже давно. Нове тут те, що ми недавно закінчили аналізувати запис, зроблений в липні 2000 року й наданий колишнім президентським охоронцем Миколою*

Мельниченком. На одному з фрагментів [цього запису] чути, як український Президент Леонід Кучма схвалює підпільний продаж систем раннього попередження «Кольчуга» до Іраку. Ми вважаємо цей запис автентичним. Підтвердження автентичності цього запису спонукало нас переглянути нашу політику у відношенні України, зокрема стосовно Президента Кучми..."

(брифінг в Держдепартаменті США, 24 вересня 2002 року).

"...Заступник держсекретаря Джоунс [Елізабет Джоунс, Elizabeth Jones] підкреслила ту серйозність, з якою ми сприй-

маємо свідчення про згоду на продаж радарів «Кольчуга» до Іраку. Вона чітко продемонструвала нашу рішучість глибоко розібратися у цій справі шляхом відкритого й прозорого розслідування. Президент Кучма наполягає, що факту продажу не було, й погодився на професійне розслідування, пообіцявши надати вичерпну інформацію. Тепер ми дочекаємось звітів, від яких буде залежати рішення щодо наших подальших кроків ...

...

Наша оцінка залишається незмінною. Ми вважаємо, що він, тобто президент Кучма, дійсно схвалив продаж радарів ...

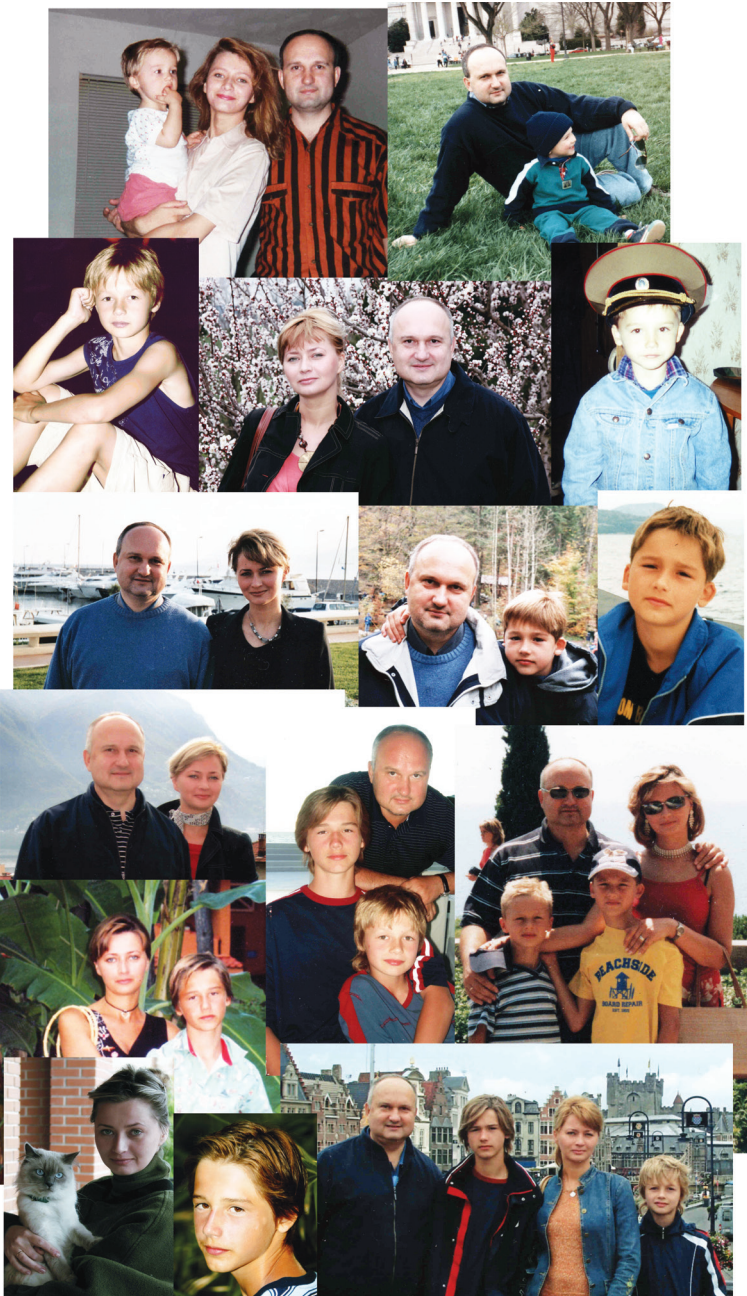
...

Ми прагнемо дізнатись детальніше про спроби Іраку придбати ці системи, взнати більше про саме обладнання, з'ясувати достеменно, чи відбулася оборудка. Залишається багато нез'ясованих речей, окрім наявного свідчення про намір продати радари, яке міститься на плівках.

...

Передусім, для нас дійсно важливо знати, чи є у Іраку ці системи. Є певні підстави припускати, що ці радари в Іраку є, хоча ми поки що не знайшли конкретних підтверджень. Ми хочемо знати, наскільки успішними були спроби Іраку придбати ці системи. Ми хочемо з'ясувати, ЩО відбулося і ЯК це відбулося. Що стосується перегляду нашої політики [по відношенню до України і особисто президента Кучми], цілком очевидно, що ми вважаємо плівку автентичною, і ми знаємо про її зміст, але для нас також важливо, який рівень співробітництва ми побачимо, наскільки відкритою готова бути Україна в цьому питанні й наскільки гарантовано неповторення подібних інцидентів..." (брифінг в Держдепартаменті США, 1 жовтня 2002 року).

Демонструвати американській стороні відповідний "рівень співробітництва", а також те, "наскільки відкритою готова бути Україна в цьому питанні й наскільки гарантовано неповторення подібних інцидентів" довелося, в тому числі, й Ігореві Смешку, який мав уже певний кредит довіри на Заході, перш за все — в США. У перших числах жовтня 2002 року він був терміново відкликаний з Швейцарії в Україну (лише через два місяці він зміг "викроїти" час, щоб перевезти на Батьківщину сім'ю)...

Апарат Ради нацбезпеки і оборони

9 жовтня 2002 року Ігор Смешко був призначений Головою Комітету з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю при Президентові України (Указ Президента України № 915/2002 — Додаток 21), змінивши на цьому посту колишнього керівника розвідки СБУ генерала Леоніда Рожена.

Необхідно зазначити, що попередні керівники цього комітету — генерали СБУ В. І. Радченко та Л. М. Рожен — спочатку призначалися на посаду першого заступника Секретаря РНБО України (Укази Президента України, відповідно, від 22 квітня 1998 року № 350/98 і від 7 березня 2001 року № 158/2001), а лише потім — на посаду голови Комітету, що опікується питаннями військово-технічного співробітництва та експортного контролю (Укази Президента України, відповідно, від 4 лютого 1999 року № 121/99 і від 31 березня 2001 року № 186/2001). Логіка призначень на вказані посади саме у такій послідовності полягала, очевидно, в тому, що лише посадова особа, яка має відповідні повноваження у сфері координації діяльності спецслужб (перший заступник Секретаря РНБО), могла ефективно займатися вирішенням питань, віднесених до компетенції вказаного комітету. Чому при призначенні Ігоря Смешка такий порядок був порушений — можна лише припускати...

На новому посту Ігор Смешко одразу включився у залягодження міжнародного скандалу, що стрімко розгорався, пов'язаного зі звинуваченнями України в незаконних — в обхід санкцій ООН — постачаннях до Іраку станцій пасивної радіотехнічної розвідки "Кольчуга".

Адріан Каратніцкій (Adrian Karatnysky), в 1996–2003 роках — президент неурядової організації "Freedom House":

"...Отримані урядом США підтвердження, що президент України Леонід Кучма у порушення санкцій Організації Об'єднаних Націй (ООН) схвалив продаж Іраку радіолокаційної системи протиповітряної оборони (ППО), фундаментально змінили відносини Америки з Україною.

...

Якщо Сполучені Штати почнуть війну проти Іраку, пан Кучма буде винним у тому, що передав іракцям смертоносні військові технології, які можуть коштувати життя американським льотчикам ... на прикладі пана Кучми слід навчити усіх інших, що необхідно дотримуватись міжнародних санкції проти Іраку. Яким би не був наступний крок проти Іраку, з американської точки зору, президент України не зможе уникнути сплати дорогою ціною.

Обурення самого президента США Джорджа Буша-молодшого, кажуть, є відчутним. З 11 вересня [2001 року] американський президент дійшов до того, що дивиться на відносини з іноземними лідерами абсолютно чітко: ти є або частиною рішення, або частиною проблеми. Офіційні особи США висловлюють судження, що президент Буш-молодший до смерті розлючений на пана Кучму, який планував продаж озброєнь до Іраку якраз напередодні саміту 2000 року із тодішнім президентом США Біллом Клінтоном, де було відсвятковане американо-українське «стратегічне партнерство». Офіційні особи США, відповідальні за політику по відношенню до України, відзначають також, що, за їх оцінками, українська система раннього попередження про повітряний напад «Кольчуга» розгорнута в Іраку.

...

...Україна пана Кучми стала провідним постачальником контрабандної зброї у світі. У порушення ембарго ООН зброя та боєприпаси українського походження були захоплені в Ан-

голі у схованках повстанців УНІТА. Широко розповсюджені звинувачення в тому, що українська зброя у порушення ембарго, яке існувало в середині 1990-х років, постачалася в Югославію, а також допомогла озброїти загони руху «Талібан» в Афганістані.

...

Оскільки чергові президентські вибори на Україні відбудуться через 2 роки, краща надія для України — і для США — змусити президента Кучму без шуму поступитися проханням про проведення виборів у більш ранній строк ...

... Дипломатична ізоляція пана Кучми з боку Америки і Європи повинна бути герметичною й розповсюджуватись на президента та його близьких друзів ...

...

Якщо пан Кучма подасть у відставку, український «іракгейт» принесе користь..."

(газета "Уолл-Стріт джорнал" ("The Wall Street Journal"), США, 8 жовтня 2002 року).

Буквально через декілька днів після призначення на нову посаду Ігор Смешко разом з Главою Адміністрації Президента України Віктором Медведчуком вилетів до США. В Нью-Йорку вони зустрілись з 56-м Державним секретарем США Генрі Кісінджером (Henry Alfred Kissinger) і Головою Ради безпеки ООН Мартіном Белінга Ебуту (Martin Belinga-Ebutu)... За порівняно нетривалий час, у тому числі завдячуючи авторитету й контактам Ігоря Смешка на Заході, а також, як відзначало чимало експертів, самому факту його призначення на високу державну посаду, Україні вдалося зупинити розвиток цього скандалу й переконати світове співтовариство у безпідставності висунутих проти неї звинувачень.

Необхідно зауважити, що зробити це було доволі непросто. Вельми несприятливим фоном був цілий "шлейф" звинувачень, що асоціювалися з Україною, у порушеннях міжнародних і американських санкцій. 1993 — Іран, 1995 — Ірак, 1996 — Лівія, 1997 — Ангола (анклав Кабінда) і Сьєрра-Леоне, 1998 — Афганістан, Шрі-Ланка ("Тигри Таміл Ілама"), Еритрея і Уганда, 1999—

2000 — Ангола (УНІТА), 2000–2001 — Сьєрра-Леоне і Афганістан ("Талібан"). Практично кожен рік Україна ставала об'єктом таких звинувачень, що лунали на різних рівнях, аж до відповідних комітетів Ради Безпеки ООН... Переважила, однак, репутація на Заході колишнього керівника українського розвідтовариства і військової розвідки України, яку впливовий американський сенатор МакКоннел ще у 1998 році під час слухань в Конгресі США назвав "дуже вражаючою". Відповідні західні інституції, а також американські й англійські експерти, що працювали в Україні, повірили аргументам і доводам "професіонала, з яким можна мати справу" — генералові Смешку...

Леонід Кучма, Президент України в 1994–2005 роках: *"...Мене*

до цього часу запитують, чи склала Америка нам вибачення. Не втомлююся відповідати: звісно, ні. Америка ніколи ні перед ким не вибачається. Я порушував це питання, зустрічаючись із багатьма представниками й США, й інших країн, й міжнародних організацій. Говорив із американськими сенаторами, з держсекретарем. Найбільше, на що вони пішли, — зізнання Пайфера (вже як помічника держсекретаря)

[Стівен Пайфер (Steven Pifer), у 1998–2000 роках — Посол США в Україні, в 2001–2004 роках — заступник помічника Державного секретаря США], *що підозри по відношенню до України не підтвердилися..."*

(Кучма Л. Д. Після майдану: Записки президента. 2005–2006. — Київ: Довіра; Москва: Время (рос. — Время), 2007. — 688 с., іл., с. 611).

14 листопада 2002 року Ігор Смешко був призначений також заступником Секретаря РНБО України (Указ Президента України № 1030/2002 — Додаток 22). Менш ніж через півроку, а саме — у квітні 2003 року, його зусиллями був відновлений (принаймні де-юре) Комітет з питань розвідки при Президентові України. Відновити діяльність цього комітету де-факто йому вдалося лише в жовтні 2004 року... Тим не менш, вже у бюджеті України на 2004

рік видатки на "розвідувальну діяльність у сфері військової оборони" (розпорядник бюджетних коштів — ГУР МО України) були вперше визначені як захищені (такі, що не підлягають секвестуванню) видатки державного бюджету.

У цей же період часу Ігор Смешко здійснив ряд спроб відновити в Україні зупинене в 1992 році виробництво авіаційних ракет з активною радіолокаційною головкою самонаведення (типу Р-77). Ним була проведена низка успішних переговорів у Москві й Києві, а також ініційований та підготовлений окремий лист Президента України, присвячений цьому питанню, на ім'я Президента Росії. Тепер — на відміну від ситуації початку 90-х — вже потрібно було здолати пасивність російської сторони, яка не виявляла особливої зацікавленості. Для цього зусиллями Ігоря Смешка дане питання було ув'язане в один пакет із питаннями науково-технічної допомоги Україні у продовженні строків технічної придатності російського стратегічного ракетного озброєння, виготовленого ще у часи Союзу розташованими на території України підприємствами ВПК. Розпочати процес відновлення в Україні виробництва авіаційних ракет з активною радіолокаційною головкою самонаведення планувалося у 2005 році...

У червні 2003 року Секретар РНБО України Євген Марчук направив Президентові України відповідне подання на присвоєння І. П. Смешку чергового військового звання "генерал-полковник".

Військове звання і номер штату "ГЕНЕРАЛ-ПОЛКОВНИК" штат № 1/048 (згідно Указу Президента України від 26 липня 2001 року № 568/2001)

ПОДАННЯ

до присвоєння чергового військового звання "ГЕНЕРАЛ-ПОЛКОВНИК"

Кому генерал-лейтенанту СМЕШКУ Ігорю Петровичу, Голові Комітету з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю при Президентіві України з 9 жовтня 2002 року – заступнику Секретаря Ради національної безпеки і оборони України з 14 листопада 2002 року.

Рік народження 1955 Військову присягу склав 18.01.1992 року

Служба у Збройних Силах з 22.08.1972 року

Зархований до ЗС України наказом МОУ від 18.01.1992 року

Освіта: а) цивільна 10 класів середньої школи у 1972 році, Київський національний університет ім. Т.Шевченка у 2002 році

б) військова (військово-спеціальна) Національна академія оборони України (ОСР) у 2000 році

Військове звання присвоєно 23.08.1998 р., Указ Президента України № 925/98

Особистий номер П-874333

КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА

Доктор технічних наук, професор, генерал-лейтенант Смешко І.П. за період проходження служби на посаді: Голови Комітету з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю при Президентіві України - заступника Секретаря Ради національної безпеки і оборони України проявив себе високодисциплінованим, працелюбним та відповідальним офіцером високо державного рівня.

На доручених ділянках роботи генерал-лейтенант СМЕШКО І.П. приділяє велику увагу питанням розбудови Збройних Сил України та зміцнення обороноздатності Держави, розширення її авторитету в світовому співтоваристві. Йому притаманні: висока вимогливість до себе та підлеглих, відповідальність за доручену справу, рішучість, діловитість, організованість і високий професіоналізм.

Творчо підходить до справи, якій служить. Бачить головне й перспективне. При виконанні службових обов'язків проявляє високу культуру, охайність і пунктуальність. Докладає багато зусиль для якісного виконання завдань, покладених на Комітет з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю при Президентіві України та Апарат Ради національної безпеки і оборони України в цілому. Вміло організовує роботу підлеглих і на власному прикладі домагається поставленої мети.

Наполегливо займається підвищенням власного загальноосвітнього та професійного рівня. Добре володіє англійською та німецькими мовами.

Дисциплінарних стягнень не має.

ВИСНОВОК: Гідний присвоєння чергового військового звання генерал-полковник.

Секретар Ради національної безпеки і оборони України

МАРЧУК

" 1 " 06 2003 року

27 червня 2003 року І. П. Смешко був призначений першим заступником Секретаря РНБО України (Указ Президента України № 560/2003 — Додаток 23). 25 червня 2003 року — за два дні до призначення Ігоря Смешка першим заступником Секретаря РНБО України — Євген Марчук, який обіймав посаду Секретаря РНБО України, був призначений Міністром оборони України й

звільнений з посади Секретаря РНБО (Укази Президента України від 25 червня 2003 року № 550/2003 та № 551/2003 відповідно). Виконання обов'язків Секретаря РНБО України було покладено на першого заступника Секретаря РНБО України Ігоря Смешка. Тоді ж — 3 липня 2003 року — впливовий український політик Олександр Волков у інтерв'ю інтернет-виданню "Українська правда" на запитання про те, кого слід було б призначити Секретарем РНБО України, назвав Ігоря Смешка, зауваживши при цьому буквально наступне: *"Це трудяга. Абсолютно незаплямована людина. Хай його призначають, чого б ні? Кого він не влаштує?"*

У липні 2003 року Ігор Смешко в статусі виконуючого обов'язки Секретаря РНБО України на чолі офіційної української делегації відвідав США. Сам факт даного візиту був використаний колишнім майором Державної служби охорони України Миколою Мельниченком, який перебував з 2001 року в США, як привід для чергового притягнення уваги до власної персони. І йому це цілком вдалося. Сюжет про *"можливі загрози життю колишнього охоронця президента України"*, джерелом якого стали заяви самого Мельниченка та його адвоката Скота Хортон, у щотижневій передачі про найважливіші події у світі за останні сім днів — "Моніторинг тижня" — опинився на третій позиції. Після сюжету про загибель в Іраку двох синів Саддама Хусейна — Удая і Хусая, які були другим і третім номерами в списку з 55-ти розшукуваних іракських керівників, а також сюжету про непрості переговори у Вашингтоні президента США Джорджа Буша (George Walker Bush) і прем'єр-міністра Палестинської автономії Махмуда Аббаса.

Спочатку адвокат Мельниченка — Скот Хортон (Scott Horton) — повідомив на "Радіо Свобода" про два телефонні дзвінки, не персоніфікуючи, втім, при цьому тих, хто телефонував.

"...

Скот Хортон

До мене зателефонував чільний представник Міністерства юстиції США, який брав участь в офіційних переговорах з делегацією України, на чолі з генералом Ігорем Смешком. Ця

зустріч відбувалася в рамках домовленості про двосторонню допомогу між Україною та Америкою. Спершу українські представники почали цікавитися доволі незначними справами, а потім усі запитання точилися довкола майора Мельниченка. Українці дуже хотіли дізнатися: де живе майор, на які гроші, що робить, де його дружина і донька. Їм цієї інформації не дали й потім зателефонували мені, щоб висловити свою стурбованість. Сказали, що це цілком очевидно, що Смешко та його делегація шукає Мельниченка. З огляду на клімат політичного насилля в Україні, американські урядовці рекомендували майорові кроки, щоб себе захистити.

Мар'яна Драч [ведуча "Радіо Свобода"]

... Як каже адвокат Мельниченка, 2-й тривожний сигнал надійшов до нього 16-го липня від людини, яка має контакти з американськими структурами безпеки. Це джерело сказало те саме: Мельниченком цікавляться українські офіційні особи і вже навіть знають його адресу..."

("Радіо Свобода", 26 липня 2003 року).

Потім вже сам Мельниченко інтерпретував заяви свого ж (!) адвоката:

"Микола Мельниченко

... ви не повинні забувати, що ця інформація — офіційна. Вона надійшла з офіційних урядових джерел США.

Мар'яна Драч [ведуча "Радіо Свобода"]

Миколо, вибачте, але я змушена вас перебити. На жаль, офіційні особи в США не коментують цієї інформації. Ніхто це не спростовує, але ніхто й не підтверджує. Будь ласка, чи ви дійсно вважаєте, що пан Смешко міг готувати замах на ваше життя?

Микола Мельниченко

Я так питання не ставлю. Я ставлю питання по-іншому. Ця інформація надійшла з Міністерства юстиції США. І Міністерство юстиції США рекомендує мені, на підставі цієї інфор-

мації, яку вона отримала, також спілкуючись із Смешком, посилити заходи безпеки. І я до цього відношусь дуже серйозно..." ("Радіо Свобода", 26 липня 2003 року).

Про те, що у рамках порушеної на той момент на Батьківщині колишнього майора Державної служби охорони України кримінальної справи (№ 49-945, порушена Генеральною прокуратурою України 4 січня 2001 року) він звинувачувався у вчиненні двох тяжких злочинів — перевищенні влади або службових повноважень (від 7 до 10 років позбавлення волі) і розголошенні державної таємниці (від 5 до 8 років позбавлення волі), а також за фактами підробки і використання фальшивих документів, у даному сюжеті програми "Моніторинг тижня" згадано не було. Втім, усі експерти, залучені "Радіо Свобода" для того, щоб прокоментувати *"можливі загрози життю колишнього охоронця президента України"*, були напручені до останньої крапки.

Юрій Шве́ц (рос. — Юрий Шве́ц), однокурсник Владіміра Путіна (рос. — Владимир Путин) [газета "Коррьє-ре дєлла Сєрра" ("Corriere della Serra"), Італія, 19.01.2000 — інтерв'ю з самим Юрієм Швецом; газета "Ізвєстія" (рос. — "Известия"), Росія, 19.05.2001 — інтерв'ю з прес-секретарем директора СЗР Росії Тат'яною Самоліс (рос. — Татьяна Самоліс, дружина Грігорія Рапоти (рос. — Григорий Рапота) — співробітника ПГУ КДБ СРСР з 1966 року, заступника директора СЗР

Росії в 1993–1998 роках)] під час навчання в Академії (розвідшколі) КДБ, колишній співробітник резидентури ПГУ КДБ СРСР у Вашингтоні, з 1993 року мешкає в США, де отримав політичний притулок: *"...Я повинен сказати, що вся ця історія може викликати лише сміх. Уявіть собі ситуацію: приїжджає українська делегація і офіційно зустрічається з офіційними представниками міністерства юстиції США. Зустрічається за столом, ведеться протокол розмови, все записується. І уявити собі, що під час цієї розмови будуть ставитися питання*

українською стороною, які хоча б якось свідчили про намір вбити Миколу Мельниченка, — це можна лише собі уявити в божевільному сні. Якщо б це відбулося, то вже б усі американські газети про це говорили. А ми мали б визнати, що українськими спецслужбами керують божевільні люди.

...

Українські спецслужби походять з КДБ, який був, і я в цьому переконаний, однією з найефективніших спецслужб світу. За всю історію існування КДБ, якщо починати з 40-х років і до останніх днів Радянського Союзу, КДБ не вбив жодної особи, яка проживає на території США. Існували плани викрасти людей в середині 70-х і другій половині 90-х, були такі ідеї з боку російських спецслужб, але жодна людина не була вбита. Українські служби, як і російські, слабші за КДБ, і уявити собі, що вони можуть взяти участь у вбивстві особи, що мешкає на теренах США, я не можу. Це — абсурд..." ("Радіо Свобода", 26 липня 2003 року).

Роман Купчинський (Roman Kupchinsky), колишній співробітник ЦРУ, ветеран війни у В'єтнамі, директор української служби "Радіо Свобода": "...Я сумніваюся. Я не бачу причини, чому би на такий крок українські спецслужби пішли. Якби щось сталося з Мельниченком, це відразу стало би таким прозорим. І відразу би підозра впала на українську сторону. А Смешко... Будь-яка людина, яка працює в структурі Ради національної безпеки, буде цікавитись питаннями Мельниченка. Але це не значить, що як хтось цікавиться справами Мельниченка, ця особа хоче знищити Мельниченка..."

("Радіо Свобода", 23 липня 2003 року).

Олександр Скіпальський, начальник ГУР (до 1994 року —

УВСР (Управління воєнної стратегічної розвідки)) МО України в 1992–1997 роках, заступник Голови СБУ в 1997–1998 і 2006–2007 роках: "... Явно проглядається почерк конкурентів Ігоря Петровича [в Україні], тому що точка зору керівництва держави, президента, який позитивно оцінив його перебування на посаді виконуючого обов'язки [Секретаря РНБО України], безумовно, воно комусь заважає. Заважає, в першу чергу, тим, хто хоче зайняти, напевно, це місце. А друге, те, що бояться зміцнення позицій Смешка як реформатора, як людину сучасного мислення, європейського мислення. Загроза може бути з боку консервативних сил в [українських] правоохоронних органах і службах безпеки..."

("Радіо Свобода", 23 липня 2003 року).

Необхідно зауважити, що персона Миколи Мельниченка до цього часу спорадично потрапляє у топ-листи агентств новин, а увага публіки до усього, що пов'язано із т. зв. "касетним скандалом" із перебігом часу не вщухає. Вбачається доречним тому розкрити дану тему більш детально, скориставшись для цього інформацією, вже доступною з численних публікацій та інтерв'ю. В тому числі — судження, оцінки й констатації людей, що близько взнали Миколу Мельниченка, який став відомим, а також інтерв'ю його самого. Акцент при цьому буде зроблено лише на тих моментах, які, як уявляється, допоможуть вдумливого читачеві, якщо не розставити всі, то, принаймні, додати деякі крапки над "і" у власних судженнях про ці події. Отже...

Володимир Цвіль, у 2000 році — помічник Олександра Мороза, який вивіз 26 лютого 2000 року Миколу Мельниченка з України: *"...Про початковий період прослуховування президента Мельниченко згадував скупю. Він лише натякав, що давним-давно, ще за часів прем'єра Павла Лазаренка [з 28 травня 1996 року (Указ Президента України № 383/96 "Про призначення П. Лазаренка Прем'єр-міністром України") до 2 липня 1997 року (Указ Президента України № 599/97 "Про відставку Прем'єр-міністра України П. Лазаренка")], було поставлено завдання: організувати прослуховування кабінету президента України. Микола не уточнював, чи був це офіційний наказ, що виходив від керівництва Управління держохорони або СБУ, чи ж чиясь незаконна ініціатива. Експеримент пройшов успішно, однак з часом через якісь причини його припинили. А потім, нібито, ніхто не хотів цим займатися. Хоча технічна можливість здійснювати запис розмов у головному кабінеті країни залишилась..."*

(Цвіль В. І. В центрі касетного скандалу. Розповідь очевидця. — Мюнхен-Острава-Київ, 2004. — 264 с., іл., с. 98–99).

У розрізі головної теми цієї книги слід зазначити, що на вказаний інтервал часу припав саме період становлення й початку повноцінної роботи Комітету з питань розвідки при Президентові України. Очолював цей Комітет у той час Ігор Смешко — що не був вихідцем з органів держбезпеки, які, як було вказано вище, ще з 1922 року володіли *"майже монопольним правом на інформування ... владних структур"*. Нові інформаційні потоки, що руйнували, по суті, *"майже монопольне право на інформування"*, почали циркулювати навколо Президента України... Можливо, в уже процитованій фразі Володимира Горбуліна — *"...Президент отримував ще один канал інформації. Але отутто все й почалося..."* — містяться відповіді й на ті питання, які, взагалі-то, не були приводом для даного висловлювання Володимира Павловича?..

Юрій Шве́ц (рос. — Юрий Шве́ц), однокурсник Владіміра Пу́тіна (рос. — Владимир Пу́тин) під час навчання в Академії (розвідшколі) КДБ, колишній співробітник резидентури ПГУ КДБ СРСР у Вашингтоні, з 1993 року мешкає в США, де отримав політичний притулок: "...я мав щастя чи нещастя підтримувати відносини з Миколою Мельниченком.

...

Ну, ось ті факти, які я отримав, я й виклав у бесідах [на території українського посольства у Вашингтоні із заступником начальника управління Генпрокуратури України Ю. О. Грищенком у квітні 2002 року — "...це не якась бесіда за стаканом чаю — це формальний допит, за яким був складений і підписаний протокол..."]. Отже, що я вважаю фактами: фактами є те, що записи в кабінеті Кучми вів не герой-одинак Микола Мельниченко, а група товаришів. Запис здійснювався не на диктофон «Тошиба», ні на будь-який інший диктофон. Вони, скоріше за все, використовували стаціонарну апаратуру. Потім вони скидали вже на «Тошибу» — коли треба було їх легалізувати. Колись Мельниченко сказав, що у нього тут у США є зразок цього стаціонарного дротяного магнітофону. Він його ніколи не показував, але згадав. І що він знає, що у нього всередині. Я взагалі думаю, що він брехав щодо того, що він у нього є. Але навіть згадка про дротяний магнітофон, про оригінальні записи... У нього проривається інколи ...

...

Коли я ще працював у зовнішній розвідці, у нас були оперативні дротяні магнітофони. В розвідці ми використовували «Ліліпут», розміром із запальничку, а були ще стаціонарні магнітофони. Останніх я ніколи не бачив, але знаю, що вони існували.

Ось, певно, «група товаришів» це і використовувала. Ви знаєте, характер звучання цих записів [т. зв. "записів Мельниченка"] якраз відповідає запису на дротяний магнітофон.

...

... коли треба було легалізувати усю цю справу, вони, очевидно, приставляли «Тошибу» до динаміка цього магнітофону й скидали це все на «Тошибу». І ось що цікаво: десять дисків, які він (Мельниченко — ред.) потім продав у Фонд громадянських свобод — там усі ці файли DMR формату (тобто файли «Тошиби») датовані одним днем. І це свідчить, що всі ці файли робилися в один день. Якби оригінальні записи були зроблені «Тошибою», як це стверджував Коля, то файли були б датовані різними днями. Тобто ми маємо справу з копіями файлів, причому всі вони датовані одним днем.

Тепер уявіть картину: «група товаришів» на свій страх і ризик веде запис у кабінеті президента країни, розуміючи при цьому, що у разі провалу їм усім загрожує багато років в'язниці, а можливо, й гірше... Знаючи Колю Мельниченка та маючи оперативний досвід, можу сказати, що якби ця команда працювала на свій страх і ризик, вони б «здали» один одного у перший же тиждень.

— Причина?

— Страх. Вони б один на одного дивилися і думали: хто ж перший здасть? Думаю, Коля, за своїм характером, на другий-третій день побіг би до начальника й здав би колег. Тобто рівень їх «даху» повинен бути достатньо високим, і команду вони повинні були отримати приблизно такого змісту: ось, хлопці, ви робіть те, що вам скажуть, робіть якісно і будете ходити в лампасах. А інакше ви будете в гробу. Ось, думаю, така команда повинна була бути. Така команда єдина може тримати майора Мельниченка в узді впродовж тривалого часу.

Або ж, може, так сказали: ось, ви виконайте, після цього відбудуться якісь події, ми владу змінимо, і ви усі станете начальниками..."

(інтернет-видання "Трібуна" (рос. — "Трибуна"), 28 квітня 2005 року).

Микола Мельниченко, у 1992–2000 роках — співробітник управління Державної охорони України [нині — майор запасу СБУ] (початий 13 лютого 2003 року запис (6 плівок) у формі інтерв'ю з Романом Купчинським (Roman Kurchinsky), розшифровка Юрія Фельштинського (Yuri Felshtinsky)): "...[Мельниченко. Плівка 1] Я нахожусь в одній із конспиративних квартир і надиктовую спогади, як це було...

...

... [Мельниченко. Плівка 2] один із днів я зайшов в кабінет [Президента України] разом ще з одним співробітником на перевірку. І дивлюсь — немає пульта дистанційного управління від телевізора. Я був в шоці ...

...

Це була субота. Точно пам'ятаю. Це була субота, і тоді начальник охорони, він кудись поїхав ...

То я зателефонував передидущему начальнику охорони. Це — Бірсон Олександр Сергійович. Він же був першим заступником начальника управління і відповідав. Така, й така ситуація, пропав пульт.

...

Помічник президента злякався. Каже, Коля, я не брав. Обшукай мене. Ну, я його обшукав, так. Так. Подивився для годиться. Дійсно, у нього нічого не було. Тоді так, це трошки замяли. Керівництво було шоковане. Тому що... Але шоковано, в принципі [так у розшифровці], воно було не тим, що пропав, і може там щось зле зробити, а каже: як президент буде переключати телевізор?

... Визвали телемайстра. Він знайшов там якийсь резервний пульт і приніс мені цей резервний пульт. Я кажу: добре. Давайте розслідуємо, де воно ділося. Як це з кабінета президента міг пульт... Ну Олег... Олег... Він тоді був прикріпленим... Ну, президента, який безпосередньо спілкувався з ним. Він запитав. То єсть, йому була поставлена задача спитати у Кучми. Може, Кучма випадково кудись дів. Могло таке бути? Могло.

Ми відпрацьовували усі варіанти. Спитали у Кучми. Кучма каже: ні. Я його нікуди не брав.

...

... Він [пульт] зник. Він зник. І потім, як це керівництво побачило, що пульт зник, допитували там інших людей. Ну інше...

Міг я взяти. Ніхто інший. Допитували того співробітника [так у розшифровці], який був зі мною. Чи Мельниченко міг забрати? Каже: ні, каже, ми зайшли разом. Він даже не підходив, і спитав, де він. От таким чином.

...

Так, я кажу: пульт зник. І, в принципі, декількох, і начальника охорони, постав на уши питання, що таке сталося. Ну і потім, так і мене в тому числі, так акуратненько підвинули. Щоб я до кабінету президента не заходив ...

Я десь не знаю, чи десь с півроку, чи скільки, я в кабінет до Кучми взагалі не входив. Там, як інша людина.

Співрозмовник: В 96-му році?

Да, це 96-й рік, 96-й там, 97-й рік. Десь отак воно було...
(інтернет-видання "Трибуна" (рос. — "Трибуна"), 27 березня–5 квітня 2006 року).

Що ж відбувалося навколо тоді ще не майора Миколи Мельниченка, скомпрометованого по службі ("Міг я взяти. Ніхто інший ... мене в тому числі, так акуратненько підвинули. Щоб я до кабінету президента не заходив"), який, вочевидь, відчував себе незаслужено скривдженим...

Микола Мельниченко, у 1992–2000 роках — співробітник управління Державної охорони України [нині — майор запасу СБУ] (початий 13 лютого 2003 року запис (6 плівок) у формі інтерв'ю з Романом Купчинським (Roman Kupchinsky), розшифровка Юрія Фельштинського (Yuri Felshtinsky)):"...[Мельниченко. Плівка 2]

Співрозмовник: А в той час ви мали контакти з будь якими народними депутатами? З іншими людьми? [нерозбірливо]

Скажем так. Ну, я мав тоді контакти з... Не безпосередньо з депутатами, а с деякими офіцерами, з якими я тоді дуже тісно спілкувався і яким довіряв, і говорив що...

Ну, це вже після того... Після пульта... Після того, що, кажу, єсть інформація, і у них також інформація, що Кучма — злочинец. Да, і потрібно було щось робити. Ну, я не [нерозбірливо]. Ну що робити?

Співрозмовник: Ці офіцери мали контакт с Верховною Радою?

Да. Да. Вони мали контакт, і на Верховну Раду, і на керівництво Верховной Ради. Мали контакти. І мали деякі питання. Обговорювали, яким чином можна, що можна зробити. І думали, що можна зробити уже. Ну хотя би... Був там на президентских виборах. Думали, що реально можно щось поміняти. І був план, який... Задокументувати злочини Кучми, інших. Що це злочинці. І найти якогось народного депутата України, щоб він міг... Ну це моя така була задумка, щоб записати. А з товаришами ми говорили, якщо потрібно дати докази, що мафія, вони злочинці. І потрібно робити, потрібно це відпрацювати.

...

... І в мене задумка після цього пульта управління, щось потрібно робити. Потрібно це все робити. Єсть в Києві одне таке кафе, півбар, де ми дуже часто збиралися з офіцерами і обговорювали ці питання.

Співрозмовник: Де це?

Біля метро «Арсенальна». Вже не памятаю назву. Ну там, біля метро. Біля СБУ, недалеко. Там, де ця гармата, ця пушка стоїть. Да. Там — обласне управління, і міське недалеко. Ну, там кафе єсть. Ми... Ну, там збиралися хлопці, які борються із корупцією. Із центрального апарата. Така наша була тусовка. Пиво пили, в біл'ярд іграли, обговорювали деякі питання. І всі погоджувались. Ну, коли узнавали що я працюю там, деякі відносились дуже погано. Ну, кажуть, корупція, кажуть, звідти іде.

Але з часом ми так товаришували, підтримали відносно і переконалися. Находили людей, які могли, які працюють

заради держави. Борються реально з корупцією. Але не в їхніх силах. Тому, що воно все на верхньому ешелоні все давилось.

Мрія була — щось зробити після того, апатія була, і побачив що щось можна змінити. Була задумка, і я уже починав працювати над механізмом, як саме можна було зробити, щоб я міг записувати Кучму. І починав проводити активні заходи, щоб зробити собі безпеку. Щоб я міг забезпечити можливість записувати Кучму..."

(інтернет-видання "Трибуна" (рос. — "Трибуна"), 27 березня–5 квітня 2006 року).

А тепер — для неледачого читача — задача з серії "Знайдіть стільки-то відмінностей"...

Артур Стерн (Arthur Stern), раніше — Сергій Кілеєв — агент КДБ СРСР, з 1991 року мешкає у ФРН, де йому наданий політичний притулок:

"...1. Є політична мета, яку необхідно досягти в інтересах деякої третьої особи. Як правило, це сфера впливу і контролю. Відповідно до мети підбирається кандидатура.

2. У першу чергу кандидат перевіряється на предмет керованості, схильності до компромісів, його інтелектуальних, організаційних і моральних якостей. Якщо подібний кандидат знайдений, він потрапляє у «сферу розробки».

3. Як правило, це починається з «прослуховування» квартири і кабінету, вивчення біографії, схильностей, слабостей і т. п. Після завершення перевірок під кандидата «підводиться» спеціальне оточення з числа позаштатних співробітників спецслужб. Вони за вказівкою «куратора» ведуть «об'єкт» у потрібному напрямку і впливають на його думки й прийняття рішень. У більшості випадків «квочки» зі спецслужб, що підводяться, вважають, що вони працюють поодиноці й «ведуть» об'єкт самостійно. Подібний метод «розділення» агентури створює видимість «природних взаємовідносин» між всіма учасниками заходів.

4. Далі відбувається підготовка «до особистого зближення з куратором». У дружній обстановці компетентний співробітник спецслужб розповідає «об'єкту» про те, що вже тривалий час вони з ним негласно працюють і знайомі «заочно». Інтереси спецслужб (як раптом виявилося) повністю збігаються з його особистими інтересами і вони (спецслужби) дуже зацікавлені у тому, щоб надавати «об'єкту» всіляку практичну й консультативну допомогу. Вони нібито стають друзями й однодумцями.

5. Потім йдуть пільги, протекціонізм, усунення конкурентів і вирішення особистих питань..."

("Попіл Гонгадзе", політичне розслідування, м. Гамбург, 2007 р.).

Для тих, хто запропоновану задачу ще не розв'язав, — знову цитати Миколи Мельниченка, який оповідає у тому числі й про те, як він "уже дозрів до того, щоб Кучму записувати", після чого його "знова поновили", щоб він "міг заходити в кабінет президента" і "міг забезпечити можливість записувати Кучму"...

Микола Мельниченко, у 1992–2000 роках — співробітник управління Державної охорони України [нині — майор запасу СБУ] (початий 13 лютого 2003 року запис (6 плівок) у формі інтерв'ю з Романом Купчинським (Roman Kupchinsky), розшифровка Юрія Фельштинського (Yuri Felshtinsky)):

"...[Мельниченко. Плівка 1] ...

...Я також мав знайомих в інших підрозділах Служби безпеки України. Зокрема, я мав знайомих в Управлінні по боротьбі з корупцією Служби безпеки України, з якими я досить тісно підтримував стосунки. Вони також боролися з корупцією, але вони виходять під тим чи іншим злочином на певний рівень, і потім їм не дають ходу. Їх зупиняють, припиняють справи, і далі не рухають ...

[Мельниченко. Плівка 2] ... Потім, як пульт зник, так же само пульт появився. Ніхто не знає, яким чином цей пульт по-

явився в кабінеті Кучми. Усі були, всі були шоковані. Бо підозра на мене, я туди взагалі вже не проходив, в кабінет президента. Появився пульт. Вони взяли, так... Повезли цій пульт, взяли відбитки пальців. Не нашли відбитки пальців. Пульт нормальний, нічого там. То єсть, загадка до цього часу залишається. Хто його взяв пульт і через півроку хто його підклав пульт. Цікаво. Але для мене тоді це набагато... І потім мене знова поновили, щоб я міг заходити в кабінет президента.

Ну, скажу, поновили, тому що я вже в принципі сам хотів. Я уже дозрів до того, щоб Кучму записувать.

...

...Була задумка, і я уже починав працювати над механізмом, як саме можна було зробити, щоб я міг записувати Кучму. І починав проводити активні заходи, щоб зробити собі безпеку. Щоб я міг забезпечити можливість записувати Кучму.

І стояло питання, на що його записувати? І це дуже принципове питання. І так я зрозумів, після спілкування, я почав дуже глибоко фундувати [?] це питання.

Для того щоб записувати Кучму, потрібно, щоб я знав всі методи, які єсть в спецслужбах, що, як вони виявляють. І я почав дуже перетягувать цю ковдру на себе. Я почав лобіювати це питання, активізувати перед керівництвом. Казав, що є така небезпека, що можуть підслуховувати. Ну, почав я робити монополію, щоб я міг контролювати цю ситуацію. Мені це вдалося зробити. Я став та людина, яка кожен день, кожен ранок приходить в кабінет до Кучми і перевіряє. Ну, це ж, кажу, це робилося навмисно для того, щоб я міг контролювати ситуацію..."

(інтернет-видання "Трибуна" (рос. — "Трибуна"), 27 березня–5 квітня 2006 року).

Олександр Нездоля, співробітник КДБ СРСР з 1970 року, начальник штабу спецназу КДБ СРСР в Афганістані, в 1991–1993 роках — помічник Голови СНБ України, начальник апарату Голови СБУ [нині — генерал-майор запасу СБУ]: "...3 мої точки зору, Микола Мельниченко — просто виконавець. У нього середні здібності, технар непоганий — і тільки. Те, що він слухав, йому «коментували». Плівки гарно «профільтрували», дозували інформацію. Я вважаю, що Мельниченка завербували. І стоять за ним дуже «великі» люди. Мельниченко просто маленький пішак у крупній політичній грі..."

(тижневик "Донецькіє новості" (рос. — "Донецкие новости"), 3 листопада 2008 року).

Александр Літвіненко (рос. — Александр Литвиненко), співробітник КДБ СРСР — ФСБ Росії в 1988–1999 роках, з 2000 року мешкав у Великій Британії, де йому був наданий політичний притулок [у листопаді 2006 року помер від отруєння полінієм]: "...Мельниченко зупинявся у мене вдома. Ми були в дуже добрих стосунках ...

...
Я одразу засумнівався у тому, що він записував Кучму самотужки. Я Мельниченкові так і сказав: ти ж не один це робив. Приміщення, що охороняється, кабінет президента напевно захищений від таких примітивних засобів, як диктофон під диваном (якщо навіть у кабінеті майже любого слідчого є індикатор — чи ведеться прихований запис).

Мельниченко признався, що дійсно діяв не один. Їх було декілька чоловік ...

...

... Була команда офіцерів ...

...

Звісно, Кучму записували не на диктофон, схований під диваном. Було спеціальне обладнання, це вже потім переписали

на диктофон. Я не хотів про все це говорити, це була не моя таємниця..."

(газета "Новая газета" (рос. — "Новая газета"), Росія, 4 квітня 2005 року).

Юрій Фельштинський (Yuri Felshtinsky), громадянин США, історик, консультант Фонду громадянських свобод (Боріса Березовського (рос. — Борис Березовский)), що фінансував Миколу Мельниченка в 2002–2003 роках: *"...На початковому етапі [здійснення записів у кабінеті президента] дійсно існував певного роду проєкт. Зміст якого полягав у збиранні компрометуючого матеріалу проти Кучми. Люди, що стояли на чолі проєкту, яких Мельниченко й до цього дня не може (чи не хоче) назвати, обіцяли йому, що, мовляв, зовсім скоро він знову повернеться до Києва — у новому званні, на нову посаду ...*

...На початковому етапі [здійснення записів у кабінеті президента] дійсно існував певного роду проєкт. Зміст якого полягав у збиранні компрометуючого матеріалу проти Кучми. Люди, що стояли на чолі проєкту, яких Мельниченко й до цього дня не може (чи не хоче) назвати, обіцяли йому, що, мовляв, зовсім скоро він знову повернеться до Києва — у новому званні, на нову посаду ...

...На початковому етапі [здійснення записів у кабінеті президента] дійсно існував певного роду проєкт. Зміст якого полягав у збиранні компрометуючого матеріалу проти Кучми. Люди, що стояли на чолі проєкту, яких Мельниченко й до цього дня не може (чи не хоче) назвати, обіцяли йому, що, мовляв, зовсім скоро він знову повернеться до Києва — у новому званні, на нову посаду ...

...

— [інтерв'юер — Олег Базак (рос. — Олег Базак)] *Чому Мельниченко до цих пір не говорить, хто замовив йому «запис президента»? Кого він боїться?*

— *Особисто мене відповідь, мовляв, Мельниченко боїться помсти «банди Кучми», навряд чи задовольнить. Я хотів би почути імена і прізвища конкретних людей. Можливо, вони й до цього часу мають вплив на українську політику..."*

(газета "Московській Комсомолец" (рос. — "Московский Комсомолец"), Росія, 15 грудня 2005 року).

"Люди, що стояли на чолі проєкту, яких Мельниченко й до цього дня не може (чи не хоче) назвати", мета яких, за твердженням Ю. Фельштинського, полягала у "збиранні компрометуючого матеріалу проти Кучми", збирали такий, вочевидь, зовсім не для задоволення власної цікавості... Були в них, очевидно, і програма-мінімум, і програма-максимум...

Микола Мельниченко, в 1992–2000 роках — співробітник управління Державної охорони України [нині — майор запасу СБУ]: "...Я звертався до Марчука в 1999 році, тоді він був кандидатом у президенти. Я просто приходив до нього, показував посвідчення, пояснював, що записую розмови Кучми ...

...

...З низки обставин Марчук не виправдав мої сподівання. Потім я звертався безпосередньо до Тимошенко у 2000 році, до Мороза. Зустрічався з Турчиновим.

— [інтерв'юєр — Оксана Богданова] і всім пропонували свої записи?

— Я реально відкривав карти й говорив, що пишу президента..."

(газета "Комсомольская правда в Україні" (рос. — "Комсомольская правда в Украине"), 26 лютого 2009 року).

Володимир Цвіль, у 2000 році — помічник Олександра Мороза, який вивіз 26 лютого 2000 року Миколу Мельниченка з України: "...Влітку 2000 року Мельниченко пішов до Ігоря Бакая. Про що вони говорили і чи повідомляв Мельниченко йому про своє заняття, достеменно невідомо. Однак в результаті цієї зустрічі майор роздобув декілька тисяч доларів...

...

Завдяки допомозі Мельниченка, Мороз був гарно інформований про те, що відбувається у вищих ешелонах влади. Ще влітку 2000 року журналісти й депутати помітили, що глава СПУ [Соціалістичної партії України] виявляє дивну, як для опозиційного діяча, обізнаність. Про це свідчили його виступи у Раді.

Втім, у той час записи розмов у головному кабінеті країни вже сповна гуляли по Києву. Здавалося, про це не знав тільки ледачий. І Деркач з Кучмою..."

(Цвіль В. І. В центрі касетного скандалу. Розповідь очевидця. — Мюнхен-Острава-Київ, 2004. — 264 с., іл., с. 101–102).

Микола Мельниченко, у 1992–2000 роках — співробітник управління Державної охорони України [нині — майор запасу СБУ] (початий 13 лютого 2003 року запис (6 плівок) у формі інтерв'ю з Романом Купчинським (Roman Kupchinsky), розшифровка Юрія Фельштинського (Yuri Felshtinsky)): "...[Мельниченко. Плівка 4] ...

Співрозмовник: В той час був [нерозбірливо] офіційний державний СБУ мало свій підслух в ка-

бінеті президента...

Я не можу цього підтвердити чи спростувати. Досить того, що я говорю історію с пультом дистанційного управління. Вона до цього часу для мене є загадкою. Яким чином пульт зник, яким чином пульт появився? Ніхто цього так і не зміг сказати. І я не виключаю можливості в тому, що виток інформації з кабінета міг бути. Не виключаю. Але в тому, що Деркач підслуховував... Не думаю я. Тому що, якби Деркач підслуховував, він би не робив таких промахів, які він робив під час служби. Його Кучма так би не сварив..."

(інтернет-видання "Трибуна" (рос. — "Трибуна"), 27 березня–5 квітня 2006 року).

Юрій Шве́ц (рос. — Юрий Шве́ц), однокурсник Владіміра Пу́тіна (рос. — Владимир Пу́тин) під час навчання в Академії (розвідшколі) КДБ, колишній співробітник резидентури ПГУ КДБ СРСР у Вашингтоні, з 1993 року мешкає в США, де отримав політичний притулок: *"...коли Микола [Микола Мельниченко] викладає свої думки, там взагалі неможливо нічого зрозуміти. Коли він говорить складно, він викладає тези, які хтось заклав йому в голову..."*

(інтернет-видання "Трібуна" (рос. — "Трибуна"), 28 квітня 2005 року).

Микола Мельниченко, у 1992–2000 роках — співробітник управління Державної охорони України [нині — майор запасу СБУ] (початий 13 лютого 2003 року запис (6 плівок) у формі інтерв'ю з Романом Купчинським (Roman Kupchinsky), розшифровка Юрія Фельштінського (Yuri Felshtinsky)): *"...[Мельниченко. Плівка 1] ...*

Я пам'ятаю, що Радченка Кучма зняв після 98-го року [Указ Президента України від 22 квітня 1998 року № 349/98 "Про звільнення В. Радченка з посади Голови Служби безпеки України"]. Коли Радченко не включався в парламентські вибори 98-ого року [вибори до Верховної Ради України III скликання відбулися 29 березня 1998 року]. Це да..."

(інтернет-видання "Трібуна" (рос. — "Трибуна"), 27 березня — 5 квітня 2006 року).

Володимир Цвіль, у 2000 році — помічник Олександра Мора

роза, який вивіз 26 лютого 2000 року Миколу Мельниченка з України: "...Майор [Мельниченко] щиро вірив у службу [безпеки України] і сподівався, що саме вона виступить катализатором змін в Україні. Йому здавалося, що СБУ повинна очолити серйозна людина, яка залізною рукою розбереться з Кучмою й олігархами й, нарешті, наведе лад в Україні. Такою людиною в його уявленні був Володимир Радченко [призначений повторно Головою СБУ 10 лютого 2001 року (Указ Президента України № 84/2001 "Про призначення В. Радченка Головою Служби безпеки України")]..."

(Цвіль В. І. В центрі касетного скандалу. Розповідь очевидця. — Мюнхен-Острава-Київ, 2004. — 264 с., іл., с. 139).

"...СБУ займала тоді [15 квітня 2001 року, коли стало відомо про надання М. Мельниченку притулку в США] дуже цікаву позицію: їх ніщо не влаштовувало. Вони не могли повернути Мельниченка в Україну і, в той же час, були невдоволені тим, що він летить до США.

Оптимальним розвитком подій для багатьох в Україні стало б, якщо б Мельниченка з його записами засипало десь у Татрах снігом. І щоб усе на цьому скінчилося..."

(там само, с. 96).

"...Невдовзі [після знайомства "у вересні 2001 року"] глава СБУ [В. Радченко] організував мені [В. Цвілью] запрошення до Штатів і видав на дорогу дві тисячі доларів. Так я вперше у своєму житті опинився в Нью-Йорку й зустрів разом із Миколою світанок на Манхеттені.

...

У Нью-Йорку Микола передав мені особисте послання для Радченка. Він висловив свою готовність співробіт-

ничати з СБУ з метою зміцнення державної безпеки України. Цього листа Мельниченко написав на кольоровій ксерокопії свого паспорта — з метою довести, що пише дійсно він сам. На додачу майор поспілкувався з главою СБУ по телефону. Я набрав номер мобільного Радченка й передав трубку Миколі. Він почав довго й збиваючись клястися шефу СБУ в своїй вірності Україні. У відповідь йому Радченко наказав:

— Микола, нікому не довіряй!.."

(там само, с. 142–143).

"...У січні 2002 року в інтерв'ю для телекомпанії ВВС Мельниченко заявив, що посланці від якогось близького до Кучми олігарха намагаються викупити у нього записи. Миколі пропонували за них круглу суму — 15 мільйонів доларів. З тих пір майор неодноразово повторював цю історію різним співрозмовникам. Виступаючи перед британським телебаченням, Мельниченко також попередив, що у нього є якийсь запис про Ірак, і він ось-ось його оприлюднить. Про що конкретно йдеться, Микола не уточнював...

...

Микола ... назвав ім'я гінця, який намагався підкупити його від імені українського олігарха. Цією людиною був Олександр Жир. Микола стверджував, що глава парламентської слідчої комісії діяв в інтересах Віктора Пінчука. Спроба підкупу відбулася восени 2001 року. Обіцяючи гроші, Жир закликав Миколу дати чесні свідчення щодо прослуховування кабінету президента та можливого зв'язку між цим і вбивством Гонгадзе. Жир переконував майора чесно у всьому зізнатися..."

(там само, с. 160, 168).

"...Микола також не встояв перед спокусою й взяв особисту участь у «кольчужному» скандалі. 21 травня 2002 року відбулася його прес-конференція в штаб-квартирі радіо «Свобода». Мельниченко з'явився перед журналістами в оточенні Брюса Кеніга й Романа Купчинського. Розповідаючи про «Кольчуги», майор заявив, що вперше розкриває справжню причину ненависті Кучми до Гонгадзе. Виявилося, що журналіст писав

статті про торгівлю зброєю, і це дуже не подобалося людям на Банковій. Цю думку Миколі підказав Купчинський. Він вирішив, що зв'язати тему «Кольчуг» зі справою Гонгадзе буде відмінною ідеєю.

Насправді, Гонгадзе ніколи не цікавився торгівлею зброєю ...

...

Щоправда, на це ніхто в Україні не звернув уваги. Справа Гонгадзе виглядала тепер суцєю дрібницею у порівнянні з «Кольчугами». Це здавалося вірним шансом зняти Кучму..." (там само, с. 161–162).

Юрій Шве́ц (рос. — Юрий Шве́ц), однокурсник Владіміра Пу-

тіна (рос. — Владимир Путин) під час навчання в Академії (розвідшколі) КДБ, колишній співробітник резидентури ПГУ КДБ СРСР у Вашингтоні, з 1993 року мешкає в США, де отримав політичний притулок: "...Десь у лютому 2002 року він [Микола Мельниченко] мені подзвонив — а у Києві вже була приблизно година ночі. Говорить: закладено тайник, треба забрати записи з тайника. Говорить: розбуди Жира, нехай він дзвонить Григорію Омельченку та з Омельченком хай забирають. Нехай їдуть туди-то — назвав якесь перехрестя. Приїдуть, хай дзвонять тобі, а ти подзвониш мені.

Так і зробили. Мельниченко мені говорить: тепер нехай їдуть туди-то й звідти подзвонять. Знову вони туди їдуть, знову дзвонять. І так продовжувалось десь протягом годин двох-трьох. То у пункт А їх посилає, то у пункт Б. Вони передзвонюють мені, я — йому. А потім, коли вони приїхали до чергового перехрестя, він назвав, куди потрібно зайти і де взяти.

Врешті-решт, вони забирають. Забирають шість CD. Роблять вони копії — по-моєму, Омельченко робив, — передали ці копії наступного дня Морозу. І потім цю копію Миколі віддали 8 березня 2002 року. Приїхав представник Соцпартії, головний редактор «Сільських вістей» Іван Бокий, і у моїй присут-

ності передав. Передає. Я був тоді на квартирі Мельниченка, коли Бокий приїхав і передає. А Єльяшкевич привіз мені оригінали того, що забрали, у квітні.

Але це до приїзду, коли я запитував Миколу, що там, на записах, він не міг конкретно пояснити. У нього був блокнот, і він у нього постійно заглядав, звірявся.

— Так, мабуть, це той блокнот, сторінку з якого зі списком файлів нам передав Юрій Фельштинський.

— Чи то в нього пам'ять погана, чи то читав конспект вказівок. Але він постійно говорив: ось «Кольчуга» є, ось вона буде. І як тільки йому передали шість CD (якщо шукати, де ця «Кольчуга», не знаючи, можна згаяти декілька тижнів) Микола блискавично — бац, цей файл і витягнув. Він чекав на цей файл. Тому що наступним етапом касетного скандалу повинна була стати «Кольчуга». Справа Гонгадзе вже якось затихла, й вона, в принципі, була домашньою справою України, а потрібно було щось міжнародне, за участю американців.

Будь-яка людина, яка добре знає Миколу, чудово розуміє: своїм розумом дійти до розуміння, що запис про «Кольчугу» може призвести до міжнародного скандалу, він не може за визначенням. А Микола, отримавши CD, одразу ж бере цей файл, дає його мені прослухати й несе на експертизу в «Бек-Тек». Конкретно цей файл.

...

Приходить «Кольчуга» на CD — звісно копія. Потім виявилось, що Микола здав Кенігу смарт-карту з «Кольчугою», стверджуючи, що це оригінал. Він про це і Жиру як голові парламентської комісії сказав: віддав оригінал. Кеніг — експертизу: все нормально.

А до цього мені дзвонить Микола і просить: подзвони Омельченку та попроси, щоб він купив мені у Києві смарт-карти. Я дзвоню Гриші, Гриша купує, присилає, я віддаю Миколі. А там вже експертиза по «Кольчугі» пішла. Він мені знову дзвонить: попроси ще. Я знову дзвоню Гриші, Гриша знову купує чіп, але на цей раз на 32 мегабайта. Микола каже: не годиться. Я —

як так? Нормальна карта на 32 мегабайта. А він: розумієш, у 2000 році не було карт на 32 мегабайта, були тільки на 16!

— Тобто він просто «нарубав» файли й заливав їх на смарт-карти під виглядом того, що це були смарт-карти 2000 року?

— Так. Тобто він сфальшував речдок по кримінальній справі, що є дуже серйозним кримінальним злочином.

Далі — більше. Наближається 11 квітня 2002 року. Миколу викликають предстати перед Великим Жюрі Сан-Франциско на процесі за справою Лазаренка. Жюрі вимагає від нього записи. За два-три дні до цього Микола говорить мені: слухай, забери все у Кеніга. Взагалі все, включаючи носії і так далі; мовляв, я ось їду, та й пора забрати й т. ін.

...

Ми їдемо разом до Кеніга, Микола йому говорить: ось, завтра Юра під'їде і так далі. Й від'їжджає. Я наступного дня приїжджаю до Кеніга, все це забираю, у тому числі смарт-карту по «Кольчусі». Звісно, на ній є серійний номер. Я телефоную, взнаю, коли вона виготовлена. У 2002 році. Все, приїхали..." (інтернет-видання "Трибуна" (рос. — "Трибуна"), 28 квітня 2005 року).

Володимир Цвіль, у 2000 році — помічник Олександра Мороза, який вивіз 26 лютого 2000 року Миколу Мельниченка з України: "...Взявшись за роботу [експертизу т. зв. записів Мельниченка "на замовлення тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України"], американець [Брюс Кеніг — експерт компанії "BEK TEK"] попередив клієнтів, що наполягає на наданні оригіналів — цифрового диктофону й чипів. Такої апаратури в Мельниченка при від'їзді з України не було. Все це з'явилось вже в Америці. Коли я взнав, що на експертизу в «BEK TEK» потрапив той самий цифровий диктофон, що лежав під диваном у Кучми, я поцікавився у Миколи:

— А звідки в тебе взявся диктофон?

Майор промовчав. Таємниця розкрилася пізніше, коли він посварився з Жиром і Швецом.

Щоб зобразити «оригінальний записуючий пристрій» Мельниченко роздобув потрібну модель диктофону «Тошиба» й самотійно її вдосконалив. Він розкрив корпус диктофону, дещо там перепаяв і прилаштував до нього дистанційне керування. Тепер диктофоном можна було користуватися на відстані: кнопка запису була постійно ввімкнена, а живлення від батарейок вмикалося й вимикалося радіосигналом. Так був сконструйований «оригінальний пристрій», яким з-під дивану записували Кучму.

У подальшому фрагменти, що підлягали експертизі, спеціально переписувалися на «Тошибу» з комп'ютера Мельниченка. Дуже просто: по дроту, через вихід для навушників. Так з'явилися «оригінальні записи», які потрапляли у «ВЕК ТЕК». Щоправда, при цьому виник один казус: чипи, які використовував Микола, були куплені в Америці й виготовлені у 2001 році. В той час як розмови Кучми, записані на них, відбувалися роком раніше. Втім, цей нюанс американського експерта не збентежив, і він засвідчив їх автентичність..."

(Цвіль В. І. В центрі касетного скандалу. Розповідь очевидця. — Мюнхен-Острава-Київ, 2004. — 264 с., іл., с. 159–160).

Микола Мельниченко, в 1992–2000 роках — співробітник управління Державної охорони України [нині — майор запасу СБУ]: "...Я завжди знав ціну Ющенку і свого часу переконував американців, щоб вони не робили ставку на нього як на кандидата в президенти.

— [інтерв'юер — Дар'я Єдко] Кого переконували?

— Високопосадових осіб в США. Я говорив: не можна допустити, щоб Віктор Ющенко став президентом. Ющенко — слабка людина. Вже краще б США тоді зробили ставку на Юлію Тимошенко чи на Радченка..." (газета "Вечірні вісті", 4 серпня 2008 року).

Юрій Шве́ц (рос. — Юрий Шве́ц), однокурсник Владіміра Пу́тіна (рос. — Владимир Пу́тин) під час навчання в Академії (розвідшколі) КДБ, колишній співробітник резидентури ПГУ КДБ СРСР у Вашингтоні, з 1993 року мешкає в США, де отримав політичний притулок: "...

— *Тобто він [Микола Мельниченко] ні в Тимошенко, ні в Ющенку наступника Кучми не бачив?*

— *Абсолютно вірно. Більш того, він привіз до США компромат на Ющенка. Це дві сторінки в*

один інтервал, де вказані посилання на записи в кабінеті Кучми, в ході яких Ющенко поливався брудом. І це записи з січня по вересень 2000 року. За досвідом роботи з записами Кучми можна сказати, що для складання такого списку одній людині може знадобитися мінімум місяць роботи по вісім годин в день. Зрозуміло, що таку роботу можуть робити, тільки маючи певну мету.

— *Тобто він сам зробив? Він приїхав до США, і в нього це вже було?*

— *Я думаю, що це йому команда зробила й дала. І він приїхав сюди вже з компроматом. По «Кольчусі» й по Ющенку. Тобто топлять Кучму, дають Юлю за допомогою кримінальних справ. І топлять Ющенка від опозиції. І залишається лише прохідний пішак, якого двигують у ферзі..."*

(інтернет-видання "Трібуна" (рос. — "Трибуна"), 28 квітня 2005 року).

Александр Літві́ненко (рос. — Александр Литви́ненко), співробітник КДБ СРСР — ФСБ Росії в 1988–1999 роках, з 2000 року мешкав у Великій Британії, де йому був наданий політичний притулок [у листопаді 2006 року помер від отруєння полонієм]: "...Я йому [Миколі Мельниченку] говорив: «Те, що ти озвучив ці плівки — це громадянський вчинок. Але тобі все одно доведеться відповісти на питання, як ти їх отримав». На це питання він не

може відповісти до цього дня. Коля потрапив у політику, не маючи жодних політичних переконань, і найстрашніша біда — в нього брудна історія. Я йому сказав: «Коля, якщо ти хочеш повернутись на Україну, тобі треба бути готовим відповісти за кожен свій крок. Причому відповісти навіть не перед прокуратурою, а перед суспільством». Він цього не розуміє. Й третє: він як був майором, так і залишився на рівні майора. Він бігає й шукає собі захисників, заступників, впливових політиків, бізнесменів, олігархів. Цей кине чи не кине — таке у нього питання...» (газета "Коммерсант Україна" (рос. — "Коммерсантъ Україна"), 20 березня 2006 року).

Як завершальна інтелектуальна вправа з даної теми читачеві пропонується самостійно відповісти на деякі питання, а саме:

- "через якісь причини ... припинили": "експеримент" з "прослуховування кабінету президента України", який був розпочатий "ще у часи прем'єра Павла Лазаренка" і "пройшов успішно" (вже пройшов!) чи все ж прослуховування? Коли й через які причини це відбулося?

- кого і з якою метою компрометував Микола Мельниченко у 1999–2000 роках, коли "просто приходив до нього [колишнього керівника СБУ Євгена Марчука], показував посвідчення, пояснював, що записую розмови Кучми", а також "реально відкривав карти [перед О. Морозом, Ю. Тимошенко, О. Турчиновим ...] й говорив, що пишу президента"?

- чому те, що "офіційний державний СБУ мало свій підслух в кабінеті президента" Микола Мельниченко не може "підтвердити чи спростувати" і, в той же час, не думає, що "Держкач підслуховував"?

— яким чином була використана "готовність співробітництва з СБУ з метою зміцнення державної безпеки України", про яку "Мельниченко [той, що приблизно через півроку ініціював т. зв. "кольчужний скандал"] написав на кольоровій ксерокопії свого паспорту" в "особистому посланні для Радченка"?

— чому "восени 2001 року" Микола Мельниченко не повірив "гінцю, який намагався підкупити його від імені українського олігарха" й не відгукнувся на заклики "дати чесні свідчення щодо прослуховування кабінету президента"?

— ким "десь у лютому 2002 року" в Києві був "закладений тайник" — "шість CD", серед файлів яких був запис про "Кольчугу" — "вірний шанс зняти Кучму"?

— який "прохідний пішак" повинен був рушити "у ферзі" після того, як "топлять Кучму"?

— чи варто розраховувати на те, що Микола Мельниченко, який "потрапив у політику, не маючи жодних політичних переконань", буде здатен "відповісти за кожен свій крок. Причому відповісти навіть не перед прокуратурою, а перед суспільством"?

— і, наостанок, інтроспективне (до самого себе) запитання від сьогоднішнього Леоніда Даниловича:

Леонід Кучма, Президент України в 1994–2005 роках: *"...на жаль, зараз розумію, що й окрім них ["вже «визнані» помилки першого президентського терміну, які можна пояснити політичною недосвідченістю"] робив призначення не менш, а то й більш помилкові, ніж прем'єрство Павла Лазаренка. Всі ці роки, а останні місяці — особливо, я постійно думаю про те, що зазвичай називають касетним скандалом. Складні технічні схеми,*

особливий доступ, спеціальна апаратура для запису й монтажу, способи переправки за кордон — все це не почерк дилетантів. Явно у справі не обійшлося без спецслужб, без структур, які повинні забезпечувати національну безпеку і оборону. А наслідки жакхливої провокації — вбивство журналіста, спроба повалення законної влади, неправдиві звинувачення проти України на найвищому міжнародному рівні. Тобто нечуваний збиток якраз національній безпеці й обороні, найважливішим інтересам країни. Але справа ж у тому, що на всі хоч трохи значимі пости в цих структурах людей призначає президент. Він дає їм спеціальні можливості й повноваження. І виходить, що того чи тих, хто організував, проводив, прикривав цю операцію проти України, також призначив я. Ось і задаєш собі питання: і кого ж ти, Леоніде Даниловичу, пустив тоді у город?.."

(журнал "Фокус", 22 серпня 2011 року).

Призначення Головою Служби безпеки України

4 вересня 2003 року І. П. Смешко був призначений Головою Служби безпеки України (Указ Президента України № 959/2003 — Додаток 26).

Леонід Кучма, Президент України в 1994–2005 роках: *"...Неможливо нікому довіряти. Для когось це звичайна річ, а для мене — неможливо. Марчук весь час запевняв мене, що очолювана ним СБУ — не КДБ, що в СБУ зосереджений найвищий інтелект, віддані країні фахівці своєї справи. «Наші — не КДБ», — таким був лейтмотив усіх розмов на цю тему. Ну а коли довелося пересвідчитись, що інтелект деколи спрямовується не зовсім у ту сторону, було вже запізно. Якщо з самого початку не влаштуєш крутий поворот, не перетрусиш все зверху донизу, то надалі руки вже зв'язані..."*

(Кучма Л. Д. Після майдану: Записки президента. 2005–2006. — Київ: Довіра; Москва: Время (рос. — Время), 2007. — 688 с., іл., с. 25).

Наважившись нарешті у 2003 році (трохи більше ніж за рік до завершення терміну своєї останньої президентської каденції) розпочати реформування Служби безпеки України, Леонід Кучма доручив цю нелегку справу ("влаштувати крутий поворот" і "перетрусити все зверху донизу") Ігорю Смешку. Головою СБУ став

представник іншої, традиційно конкуруючої з СБУ та відмінної як за ментальністю, так і за стилем роботи, спеціальної служби держави, — воєнної розвідки.

Юлія Мостова (стаття "Замкнений цикл з виробництва влади"): *"...Для того щоб Ігор Петрович зміг обійняти нинішню посаду [Голови СБУ], довелося потіснитися трьом генералам армії: Шкідченку піти у відставку, Марчуку звільнити крісло секретаря РНБОУ, а Радченку відійти від керма Служби безпеки..."*
(тижневик "Дзеркало тижня", 13–19 вересня 2003 року).

Володимир Радченко, Голова СБУ в 1995–1998 і 2001–2003 роках, Секретар РНБО України в 2003–2005 роках: *"...СБУ, враховуючи певний об'єктивний консерватизм поставлених перед нею завдань і методів роботи, повинна була відчувати на собі вплив нових змін, які відбуваються у нашій країні й у світі в цілому. Це могло статися лише за умови приходу в СБУ фахівців без старих стереотипів, які сформувалися за довгі роки."*

У цьому контексті призначення керівництвом держави Главою СБУ І. Смешка було цілком логічним.

Високий рівень інтелекту, системні фундаментальні знання І. Смешка у різних сферах, досвід, отриманий під час роботи на різних посадах за кордоном і у вищих органах влади, неупередженість і незаангажованість стали тими чинниками, які дозволили йому «подивитись на Службу іншими очима», зробити достатньо об'єктивні оцінки стосовно подальшого реформування СБУ з врахування державних інтересів.

Стиль керівництва, якому притаманні глибоке осмислення проблем, послідовність, виваженість та відсутність популізму сприяє концентрації зусиль СБУ на вирішенні в рамках

компетенції головних нагальних проблем, що стоять перед Україною..."

(журнал "Неизвестная разведка" (рос. — "Неизвестная разведка"), № 9, 2004 рік).

Леонід Кучма, Президент України в 1994–2005 роках: "...Сьог

дні настав час підняти питання не тільки про реформування Збройних Сил, але і вашої служби... Із здобуттям незалежності України було бажання створити абсолютно нову Службу безпеки України, функції якої значно відрізнялися б від її попе

редника — КДБ СРСР. Нова служба повинна була б відповідати вимогам і завданням у нових умовах для захисту держави... Однак, на жаль, повною мірою ці завдання зі створення посправжньому нової й цивілізованої Служби безпеки незалежної країни не були вирішені до кінця. На багатьох напрямках діяльності Служби й досі відчуваються рецидиви негативних елементів менталітету колишнього КДБ..."

(виступ на Колегії СБУ під час представлення нового Голови СБУ, 5 вересня 2003 року).

Під час представлення на Колегії СБУ нового Голови СБУ Президент України сформулював для Ігоря Смешка основні завдання на цьому посту. Саме тоді глава держави вперше вимовив нове і для спецслужби, і для країни, слово — слово-лозунг, слово-завдання — "деКДБізація".

Ігор Смешко: "...Я розумів під цим лозунгом ["деКДБізація"], що вперше пролунав з вуст президента Леоніда Кучми при моєму представленні в СБУ у вересні 2003 року, припинення передусім практики використання в роботі СБУ методів роботи колишнього КДБ СРСР. Тобто використання служби як таємної політичної поліції, яка була покликана свого часу забезпечити будь-якими, в тому числі й спеціальними негласними методами, утримання при владі в країні правлячої політичної сили. Але я ніколи не вважав, що під цим лозунгом слід розуміти поголовне звільнення з СБУ найбільш професійно підготовлених кадрів, які мали досвід роботи в системі органів колишнього КДБ. Крім того, ми розуміли під цим лозунгом і те, що не СБУ повинна зсередини тотально контролювати органи державної влади в країні, знаходячись сама поза будь-яким дієвим зовнішнім контролем, а сама вона [СБУ] повинна на практиці стати і підконтрольною і підзвітною вищим органам державної влади..."

(журнал "Профіль" (рос. — "Профиль"), 21 лютого 2009 року).

Дмитро Гордон, відомий журналіст: "...Не сумніваюся: Ігор Смешко усвідомлював, на який спротив наразиться, але, мабуть, дуже хотів, щоб СБУ перестала бути «залізним кулаком», який можна використовувати у партійних чи кланових цілях, у боротьбі проти політичних противників та для втримання влади..."

(тижневик "Бульвар Гордона", 3 лютого 2009 року).

Юлія Мостова (стаття "Замкнений цикл з виробництва влади"):

"...Служба безпеки України, як і будь-яка спецслужба, організація специфічна. До неї потрібні свої підходи. Ігор Петрович про це, безсумнівно, знав, проте свідомо пішов на вчинок, який викликав збентеженість у кабінетах на Володимирській. Він зібрав заяви про відставку за власним бажанням усіх заступників і начальників департаментів, чого, за словами ветеранів служби, ніхто не робив із 1924 року ...

... як стверджують джерела в СБУ, одним із перших його розпоряджень після вступу на посаду був відданий серед ночі по телефону наказ: «Припинити палити документи!»..." (тижневик "Дзеркало тижня", 13–19 вересня 2003 року).

Микола Обиход, у 2003–2005 роках — заступник Голови СБУ

[нині — генерал-лейтенант юстиції запасу]: "... Впродовж декількох днів, одразу ж після призначення Головою СБУ генерала Смешка, без його відома були знищені цілі бази облікових даних і низка літерних оперативних справ. З'ясувалося все це, на жаль, дещо згодом... Серед знищених матеріалів, зокрема, документи про витрачання фінансових коштів — значних сум готівкою в іноземній валюті, що надавали Службі [безпеки України] як фінансову допомогу... Була знищена й база облікових даних інформаторів СБУ в інших розвідорганах України..."

Ігор Смешко: "...Пам'ятаю, коли я прийняв посаду голови СБУ в 2003 р., то був дуже здивований: велика кількість [оперативно-розшукових] справ закривалася [в СБУ] саме як «не підтвержені в результаті перевірки первинної інформації». Більше того, за роки незалежності були введені нові внутрішні інструкції, які дозволяли знищувати такі справи одразу ж після їх закриття!

...

Це означає, що стало можливим у кращому випадку робити брак, а потім сліди цього браку знищувати. В гіршому — з'явилася можливість збору інформації за рахунок держави, знищення після цього слідів такого збору з наступною можливістю безконтрольного використання отриманої інформації. Адже після знищення справи в СБУ відсутнє документальне підтвердження того, що ця інформація була зібрана саме у цій структурі в результаті оперативно-розшукових заходів, а отже — захищена від її розголошення законом про держтаємницю.

Це дуже небезпечна річ..."

(тижневик "2000", 25–31 грудня 2009 року).

"... — [інтерв'юер — Олександр Данілов] ... повернемося до вашого приходу в СБУ в 2003 році. Прийшов «чужинець», та ще й «реформатор». Ви змогли знайти спільну мову зі старими кадрами СБУ, з тими, хто добре пам'ятав, що не так давно вона називалася КДБ УРСР?

— Я був би з вами нещирим, якби сказав, що період моєї служби в СБУ був простим і легким.

Але не від того, що спочатку був і тихий саботаж, і спалення службових і оперативних документів, незважаючи на мою офіційну заборону на подібне. Й спроби замести сліди попередньої, не завжди законної, а іноді відверто халатної роботи. За усім цим стояла порівняно невелика група людей. Яким було що втрачати й було чого боятися з боку закону.

Переважа ж маса офіцерів і генералів СБУ не мала до цього жодного відношення. Вони одразу ж включились у роботу по протидії новим, серйознішим викликам Україні по багатьом напрямкам її зовнішньої та внутрішньої безпеки..."
(тижневик "2000", 11–17 лютого 2011 року).

Олександр Скіпальський, начальник ГУР (до 1994 року — УВСР

(Управління воєнної стратегічної розвідки)) МО України в 1992–1997 роках, заступник Голови СБУ в 1997–1998 і 2006–2007 роках: "... Про що думав генерал Смішко І. П., коли його призначали на посаду Голови СБ України? Переконаний, бо знаю, він вірив, що і тут досягне успіху в ім'я українського народу. Йому сьогодні важко, йому найважче. В «тераріумах» не до сентиментів. Але він переможе, він витримає, він витримає, він розумний, він має совість..."

(неопубліковане інтерв'ю журналу "Національна безпека", завізоване 14 жовтня 2004 року; опубліковане інтернет-виданням "Трибуна" (рос. — "Трибуна") 28 січня 2005 року).

Реформування і "деКДБізація" СБУ

Розроблена під керівництвом Ігоря Смешка концепція реформування СБУ була схвалена влітку 2004 року Президентом України і направлена у Комітет Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони. В результаті реформ, запропонованих генералом Смешком, Служба безпеки України повинна була стати виключно національною контррозвідкою, що забезпечує захист національних інтересів всередині країни, правоохоронні повноваження якої розповсюджуються лише на сфери захисту конституційного ладу і територіальної цілісності.

Ігор Смешко: *"...Я не провидець і не можу передбачити, коли це станеться. Але я знаю, що ми однозначно будемо нашу державу за європейською моделлю ...*

Реформування СБУ відбувається в декількох напрямках, наприклад, у даний час існуюча структура нашої Служби безпеки включає в себе одночасно три незалежних компоненти аналогічних служб у Росії або п'ять — у США.

По-перше, вивчається питання реформування СБУ виключно у спеціальну службу без правоохоронних повноважень, фактично без правоохоронного компоненту.

По-друге, це створення оптимальної структури із врахуванням досвіду найбільш розвинутих країн світу. Тут йдеться про необхідність створення в Україні окремої розвідувальної і контррозвідувальної служб. Робота у цьому напрямку не при-

пинається, але основною перешкодою в цьому питанні є відсутність необхідних бюджетних коштів. У даний час ми пішли шляхом поступового нарощування автономних ресурсів та можливостей Головного управління розвідки СБУ з метою створення умов для його подальшого відокремлення у самостійну Службу зовнішньої розвідки України..."

(тижневик "2000", 30 квітня 2004 року).

"...Що ж стосується загальних напрямів реформування СБУ [представлених влітку 2004 року в профільний Комітет Верховної Ради України] ... то вони склалися з трьох основних елементів:

1) виділення розвідки СБУ в самостійний орган зовнішньої розвідки, з попередньою передачею їй радіорозвідки СБУ, та формування на їх основі національної розвідслужби — Служби зовнішньої розвідки України;

2) створення в рамках СБУ окремого Департаменту військової контррозвідки (раніше органи військової контррозвідки були «розпорошені» по територіальним управлінням СБУ і входили до складу загального Департаменту контррозвідки СБУ) з наступною передачею органів військової контррозвідки в Міністерство оборони;

3) поетапне звільнення СБУ від функцій правоохоронного органу і, в першу чергу, слідства.

При цьому третій напрям реформування СБУ передбачалося скоординувати з реформуванням всієї правоохоронної системи нашої держави. Наприклад, на базі слідчих органів СБУ, прокуратури і міліції, на нашу думку, міг би бути створений незалежний від цих правоохоронних органів, і в першу чергу від їхніх оперативних підрозділів, Слідчий Комітет України, відповідальний за все досудове слідство в нашій країні, а на базі Головного управління «К» СБУ і Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю МВС — Національне бюро розслідувань — елітний підрозділ по боротьбі зі справжньою, я підкреслюю, справжньою (а не тією, що фігурує у звітній документації), організованою злочинністю, і в першу чер-

гу — міжнародною, а також корупцією у вищих ешелонах влади, і, в тому числі, у правоохоронних органах нашої держави...

Що ж стосується Служби безпеки України, то в результаті таких реформ вона повинна була б стати чистою спецслужбою. Повторюю — виключно спецслужбою — національною контррозвідкою, що працює всередині країни й відповідає передусім за контррозвідувальне забезпечення і захист національних інтересів України всередині країни від протиправного зовнішнього втручання, в тому числі за захист конституційного ладу та боротьбу з тероризмом...

...

... як вчить світовий досвід, для справжніх реформ зазвичай потрібен свіжий і незалежний погляд, як правило, «не тільки зсередини системи, що реформується», але також «ззовні»... Тобто чітке уявлення для себе того, що ти хочеш отримати в результаті реформ, поєднане зі знанням «предмету реформування»... Можливо, мені у цьому плані було легше, тому що я «не за розповідями» знаю, як побудовані й функціонують подібні органи у розвинутих демократичних країнах світу, мені практично довелося керувати з 1995 по 2000 рр., як воєнною розвідкою, так і ... Комітетом з питань розвідки при Президентові України, займатися координацією роботи правоохоронних органів і спеціальних служб держави з позиції першого заступника Секретаря Ради національної безпеки і оборони України й голови Комітету з військово-технічного співробітництва та експортного контролю при Президентові України...

Що ж стосується причини, чому нами була розпочата реформа СБУ, то тут скоріш доречне питання, чому подібна реформа не була здійснена ще до нашого приходу в СБУ?..

... [В Україні] зберегли практично до 2004 р. організацію, більш придатну для «утримання влади» й «монопольного внутрішнього і зовнішнього контролю суспільства», ніж для «забезпечення реформування» нашої державної системи у демократичне суспільство європейського типу... Реформа СБУ

і всієї правоохоронної системи нашої держави об'єктивно неминуча, якщо ми дійсно ставимо перед собою стратегічну мету — євроінтеграцію... Причому «косметикою» тут не обійдешся. Є певні критерії, без виконання яких не може функціонувати демократична модель держави... Це і виключення монополізації однією спецслужбою чи одним правоохоронним органом функцій декількох органів у сфері національної безпеки, оборони і правоохоронної діяльності держави, це і незалежність досудового слідства від оперативно-розшукових підрозділів спецслужб та інших правоохоронних органів демократичної держави, це і законодавчо вписані процедури громадянського контролю над спецслужбами держави. Таким критеріям ми і намагалися слідувати...

...

Характерним при цьому для спецслужби повинно бути те, що вона не повинна мати відношення до слідчої роботи й підміняти собою правоохоронний орган. Досвід демократично розвинутих країн світу доводить, що об'єднання в одній структурі спецслужби, з її особливими повноваженнями по агентурному проникненню, та правоохоронного органу, який може застосовувати санкцію взяття під варту й таким чином обмежувати свободу громадян, а також органу досудового дізнання, який веде слідство (і має можливість «виправдати» перші дві дії свого ж відомства) — вкрай небезпечно. Ця небезпека обумовлена спокусою для політичного керівництва країни використати такий «залізний кулак» у своїх вузько партійних або кланових цілях для «розбірки» з політичними опонентами чи для втримання влади..."

(інтернет-видання "Дефенс Експрес" ("Defense Express"), 29 серпня 2005 року).

Таким чином, запропоновані Ігорем Смешком основні напрями реформування СБУ полягали у наступному:

1) виділення розвідки СБУ в самостійний орган зовнішньої розвідки, з попередньою передачею їй радіорозвідки СБУ, та фор-

мування на їх основі національної розвідслужби — Служби зовнішньої розвідки України;

Органи розвідки і контррозвідки не поєднуються в одній спецслужбі у жодній з провідних країн світу.

У Радянському Союзі виділення з КДБ зовнішньої розвідки відбулося вельми стрімко — буквально наприкінці існування СРСР. Каталізатором реорганізації КДБ, як, втім, і багатьох інших процесів, став серпневий путч 1991 року.

Невелика історична довідка

30 вересня 1991 року Перше головне управління (зовнішня розвідка) КДБ СРСР очолив політичний "важковаговик" Євген Примаков, який став одночасно і Першим заступником новопризначеного (23 серпня 1991 року) Голови КДБ СРСР Вадима Бакатіна. Виконуючи доручення Президента СРСР Михайла Горбачова, Є. М. Примаков і В. В. Бакатін у доволі короткий термін надали відповідні пропозиції, й уже в кінці листопада — на початку грудня 1991 року Президентом СРСР були підписані укази:

- "Про затвердження Тимчасового положення про Центральну службу розвідки СРСР" (від 25 листопада 1991 року № УП-2883);
- "Про затвердження Тимчасового положення про Міжреспубліканську службу безпеки" (від 28 листопада 1991 року № УП-2890);
- "Про затвердження Тимчасового положення про Комітет з охорони державного кордону СРСР" (від 3 грудня 1991 року № УП-2951).

Буквально одразу ж останнім Законом СРСР ("Про реорганізацію органів державної безпеки" від 3 грудня 1991 року № 124-Н) був ліквідований Комітет державної безпеки СРСР та створені "на його базі на правах центральних органів державного управління СРСР" Міжреспубліканська служба безпеки, Центральна служба розвідки СРСР і Комітет з охорони державного кордону СРСР з об'єднаним командуванням прикордонних військ.

Через півмісяця Президент РРФСР Борис Єльцин (рос. — Борис Ельцин) підписав указ ("Про створення Служби Зо-

внішньої Розвідки РРФСР" від 18 грудня 1991 року № 293), яким, "у зв'язку з ратифікацією Верховною Радою РРФСР Угоди про створення Співдружності Незалежних Держав від 8 грудня 1991 р.", була створена Служба зовнішньої розвідки РРФСР. Її створення наказувалося "здійснити на базі Центральної служби розвідки СРСР" — "усі будівлі та споруди, матеріальна база, інформаційні банки й системи, службова документація та інше майно Центральної служби розвідки переходять у державну власність РРФСР і передаються Службі зовнішньої розвідки РРФСР".

Однак ці процеси, що відбувалися у Москві, органів безпеки України вже не торкнулись. 20 вересня 1991 року "виходячи з Акта проголошення незалежності України, необхідності негайної реформи колишньої союзно-республіканської системи органів державної безпеки, ліквідації існуючого відомчого монополізму в цій сфері" (Постанова Верховної Ради України "Про створення Служби національної безпеки України" від 20 вересня 1991 року № 1581-ХІІ) була створена Служба національної безпеки України (згодом — СБУ). Однак, незважаючи на констатацію "необхідності негайної реформи колишньої союзно-республіканської системи органів державної безпеки" і "ліквідації існуючого відомчого монополізму в цій сфері", на практиці (на відміну від СРСР і РРФСР) все було зроблено з точністю "до навпаки". Поєднання в одній спецслужбі органів розвідки і контррозвідки — одна з причин "відомчого монополізму в цій сфері" й один з рудиментів "колишньої союзно-республіканської системи органів державної безпеки" — було "законсервовано" більш ніж на десятиліття...

Олександр Шарков, начальник (виконуючий обов'язки начальника) Головного управління розвідки СБУ з 12 січня 1993 року до 21 липня 1995 року [нині — генерал-майор в відставці]: "...

Ще в перші дні після створення ГУР СНБУ в новому контексті постали досить принципові питання про необхідність виведення підрозділу розвідку з структури Служби безпеки й ухвалення спеціального закону про розвідувальну діяльність. Ці питання були офіційно поставлені мною перед Марчуком Є. К і політичним керівництвом країни. Така моя позиція викликала у багатьох керівних співробітників СНБУ, а потім і СБУ, повне нерозуміння й заперечення ...

... Із цього приводу в мене відбулося декілька змістовних бесід із Марчуком Є. К., який, будучи по роду своєї теоретичної підготовки та початковому досвіду оперативної роботи професійним розвідником, в принципі поділяв мою точку зору. Однак у той період як керівник СБУ він побоювався, що процес виділення розвідки зі складу Служби безпеки послабить її роль у політичній структурі незалежної держави. Тому він пропонував перенести цей принциповий крок щодо кардинальної реорганізації служби на більш пізній період..."

(Шарков О. К. Моє життя у розвідці. Спогади і роздуми. — Київ: АДЕФ-Україна, 2008. — 256 с., с. 87–88).

Володимир Горбулін, Секретар РНБО України в 1994–1999 роках: "...Л. Кучма не відчував особливої довіри до роботи спецслужб ні у радянський час, ні в перші роки незалежності ...

... уже в 95-му році я як першочерговий крок запропонував виділити із СБУ Головне управління розвідки і створити на його основі Службу зовнішньої розвідки, надавши тим самим СБУ [можливість] виконувати її основну

функцію — контррозвідувальну.

Не можна сказати, що Є. Марчук як віце-прем'єр у той час і В. Радченко як голова СБУ геть чисто відкидали цю ідею. Але знаходились серйозні аргументи проти ... головне, як мені уявляється, було в іншому. І Євген Кирилович, і Володимир Іванович були психологічно не готовими зруйнувати основи будівлі, своє, якщо так можна висловитися, «дворянське гніздо»...

(Горбулін В. П. Без права на покаєння. — Харків: Фоліо, 2010. — 383 с., с. 89).

"...Після того як у 1998 році СБУ очолив Л. Деркач, це [виділити з СБУ Головне управління розвідки й створити на його основі Службу зовнішньої розвідки] стало неможливим. Він був категоричним супротивником такого кроку ...

...

... він просто не збирався передавати кому-небудь повноваження у цьому питанні..."

(там само, с. 94).

Очоливши у 2003 році Службу безпеки України й безпосередньо розпочавши її реформування, Ігор Смешко, безумовно, мав підтримку в цьому питанні з боку Президента України Леоніда Кучми. Більше того, реформування і "деКДБізація" СБУ були тими стратегічними завданнями, які поставив перед ним президент. Однак, і це слід визнати, тих можливостей щодо "лобіювання" та якнайшвидшої реалізації наміченого, які були у вищезгаданих Є. М. Примакова (до призначення начальником ПГУ КДБ СРСР — кандидат в члени Політбюро ЦК КПРС, Голова Ради

Союзу Верховної Ради СРСР, член Президентської Ради СРСР і Ради безпеки СРСР, академік АН СРСР) і В. В. Бакатіна (до призначення Головою КДБ СРСР — член ЦК КПРС, міністр внутрішніх справ СРСР, член Президентської Ради СРСР і Ради безпеки СРСР, кандидат у Президенти РРФСР), Ігор Смешко не мав. Тому відділення зовнішньої розвідки від СБУ відбулося (все ж відбулося!) лише наприкінці 2004 року (Указ Президента України від 14 жовтня 2004 року № 1239/2004 — Додаток 30). Сприяли цьому складному процесу як особиста рішучість нового Голови СБУ, так і наявність закону "Про розвідувальні органи України". Важливим чинником, що прискорив процес безпосереднього відокремлення, стало автономне фінансування органу зовнішньої розвідки СБУ (як і органів зовнішньої розвідки інших відомств), впроваджене ще в кінці 90-х років зусиллями Голови Комітету з питань розвідки при Президентові України Ігоря Смешка.

2) створення в рамках СБУ окремого Департаменту військової контррозвідки з наступною передачею органів військової контррозвідки до Міністерства оборони України;

Ігор Смешко: *"...У жодній країні Євроатлантики ви не знайдете щоб, наприклад, ... військова контррозвідка була не у складі Міністерства оборони, а в складі іншої правоохоронної структури..."*

(інтернет-видання "Дефенс Експрес" ("Defense Express"), 29 серпня 2005 року).

"...У парламенті [в 2004 році] лежали наші [СБУ] пропозиції ... Була підготовлена пропозиція про передачу органів військової контррозвідки до Міноборони, як це заведено у всіх цивілізованих країнах..."

(тижневик "2000", 25–31 грудня 2009 року).

До середини 2004 року була здійснена внутрішня реорганізація органів військової контррозвідки СБУ. Вони були виведені з територіальних управлінь і включені в окремий Департамент військової контррозвідки СБУ. Можливість безпосередньої передачі

цих органів до міністерства оборони, таким чином, з боку СБУ була підготовлена. Однак саме міністерство оборони необхідної для цього ініціативи не виявляло...

3) поетапне звільнення СБУ від функцій правоохоронного органу.

Ігор Смешко: "...Досвід демократично розвинених країн світу

доводить, що об'єднання в одній структурі: 1) спецслужби з її особливими повноваженнями з агентурного проникнення, 2) правоохоронного органу, що може застосовувати санкцію взяття під варту й таким способом обмежувати свободу громадян, а також 3) органу досудового дізнання, що провадить слідство (і має можливість «виправдати» перші дві дії свого ж відомства) — украї небезпечно з погляду спокуси для політичного керівництва країни використати такий «залізний кулак» для своїх вузькопартійних чи кланових цілей, щоб «розібратися» з політичними суперниками чи втриматися при владі..."

(тижневик "Українська газета", 13–19 квітня 2005 року).

Володимир Горбулін, Секретар РНБО України в 1994–1999 ро-

ках: "...Розставатися з настільки концентрованою владою може лише державний діяч, а не галузевий керівник..."

(Горбулін В. П. Без права на покаєння. — Харків: Фоліо, 2010. — 383 с., с. 90).

2003–2004 рр. 3 керівниками спецслужб іноземних держав

Важлива роль паралельно з процесом реформування приділялася підвищенню рівня матеріального забезпечення співробітників СБУ. Прийнявши Службу безпеки України, що знаходилася за грошовим утриманням співробітників на третьому місці серед правоохоронних і спеціальних органів держави, І. П. Смешко недовзі вивів її знову на перше місце.

Ігор Смешко: "...Коли у 1997 р. я прийшов керувати Головним управлінням розвідки Міноборони, там була заборгованість по зарплаті до 7 місяців. Коли я йшов звідти у 2000 р., майор воєнної розвідки отримував ледь не більше, ніж начальник Генштабу.

В СБУ мені з трудом, але вдалося у 2004 р. підвищити оклади співробітникам майже у два рази — вони стали на той час найвищими серед ставок силових структур України.

Де знайти гроші? У тому числі за рахунок розумного скорочення штатів! Ми маємо страшенно роздуті штати. В СБУ на одного оперативного співробітника в 2003 р. приходилось п'ять–сім тих, що займаються забезпеченням..." (тижневик "2000", 25–31 грудня 2009 року).

"...Сергій Граб, співробітник СБУ, підполковник: Особливо хочу відзначити підкреслено шанобливе й турботливе ставлення Ігоря Петровича [Смешка] до співробітників СБУ молодшої і середньої ланки. В цьому плані, за особистої підтримки Президента України Л. Д. Кучми, всім категоріям співробітників збільшено грошове утримання, активізовано будівництво житла, причому не тільки в Києві, але і в регіонах..."

Очевидно, при цьому далекоглядно робиться ставка на перспективу, на майбутнє безпеки країни, забезпечення якої цілком ляже на нинішнє молоде покоління робітників СБУ..." (журнал "Неизвестная разведка" (рос. — "Неизвестная разведка"), №10–11, 2004 рік).

Інна Ведерникова (стаття "Приватизовані державою"): "...

Серед співробітників [СБУ] досі згадують добрим словом Смєшка, який першим за останні сім років підвищив зарплату співробітникам СБУ. Не забуває народ і пана Турчинова [Голова СБУ в лютому–вересні 2005 року], який теж підвищив зарплату. Щоправда, собі й заступникам. Після чого розрив у грошовому утриманні керівництва СБУ і його рядових членів збільшився в десятки разів..."

(тижневик "Дзеркало тижня", 23–29 червня 2007 року).

Одночасно з реформуванням розпочався й процес самоочищення СБУ. В умовах фактичної відсутності будь-якого контролю ззовні, що мало місце вже більше десятиліття, такий процес міг бути ініційований та реалізований на практиці лише волею й наполегливістю Голови СБУ. На перше місце була поставлена юридично-правова "чистота" виконання завдань, покладених на СБУ, а вчинені раніше співробітниками СБУ протиправні дії стали предметами відповідних внутрішніх розслідувань...

Однією з найбільш резонансних стала кримінальна справа, порушена СБУ 17 лютого 2004 року в зв'язку з незаконною поставкою з України в 2000–2001 роках до Китаю та Ірану стратегічних авіаційних крилатих ракет великої дальності типу Х-55 (за класифікацією МО США і НАТО — AS-15 Kent), здатних нести ядерну бойову частину. Ця поставка була прямим порушенням як українсько-американської угоди від 25 жовтня 1993 року ("Угода між Україною і Сполученими Штатами Америки щодо надання допомоги Україні в ліквідації стратегічної ядерної зброї, а також запобігання розповсюдженню зброї масового знищення"), так і Режиму контролю за ракетними технологіями (РКРТ), домогтися приєднання до якого Україні вдалося лише у травні 1998 року (членство в РКРТ дозволило Україні, зокрема, брати участь у міжнародному проєкті "Sea Launch" ("Морський старт")). По цій справі у квітні 2004 року був арештований та, в подальшому, засуджений колишній старший офіцер Головного управління розвідки СБУ В. В. Євдокимов.

Фігурантами цієї кримінальної справи стало багато високо-посадових співробітників розвідки й контррозвідки СБУ, які в зв'язку з цим були усунуті із займаних посад.

Ігор Смешко: *"...Якби СБУ в 2004 р. сама ж не розслідувала цей злочин та попереджувально не сповістила про це наших західних партнерів, то не виключено, що після закінчення кампанії в Іраку ми могли б бути свідками нового удару, але вже по Ірану — із заголовками в газетах «Україна — хрещена війни, яка поставила до Ірану засоби доставки ядерної зброї»..."*

(тижневик "2000", 25–31 грудня 2009 року).

"...у 2004 році СБУ оперативно розслідувала кримінальну справу щодо контрабанди в 2001 році з України до Ірану стратегічних крилатих ракет великої дальності Х-55. Ракет, потенційних носіїв ядерного заряду з дальністю пуску більше трьох тисяч кілометрів.

Про цю контрабанду наші іноземні партнери знали ще з моменту здійснення самої контрабанди [2000–2001 рр.]. Однак вигляду не подавали й жодних претензій до України не висували. В нас були підстави вважати, що після закінчення війни в Іраку факт наявності цих ракет у Ірану може, з високою вірогідністю, стати одним з головних інформаційних приводів для удару й по цій країні.

СБУ, за своєю ініціативою своєчасно порушивши і розслідувавши у 2004 році цю кримінальну справу й попереджувально поінформувавши наших партнерів за кордоном про неможливість використання цих ракет за призначенням, успішно дезактивувала таким чином цю чергову інформаційну бомбу, здатну в черговий раз вразити нашу країну..."

(тижневик "2000", 11–17 лютого 2011 року).

Григорій Омельченко, з 1994 року — народний депутат Украї-

їни (II–VI скликань): *"...Лише після призначення Головою Служби безпеки України І. Смешка була належним чином організована робота по контролю за торгівлею зброї й виявлені факти її незаконного продажу.*

12 січня 2005 року на сесії Верховної Ради України був проголошений і направлений для розгляду мій депутатський запит «Про надання Верховній Раді України повної інформації щодо обставин незаконного продажу за кордон військового майна та крилатих ракет в 1999–2001 роках посадовими особами Державної компанії «Укрспецекспорт» та Служби безпеки України».

Розглянувши депутатський запит, Служба безпеки України повідомила, що нею в 2004 році в ході виконання заходів щодо контролю за нерозповсюдженням зброї масового знищення й засобів її доставки виявлено та припинено діяльність міжнародної злочинної групи торгівців зброєю, які намагалися незаконно вивезти за межі України 20 крилатих ракет повітряного базування (КРПБ) типів Х-55, Х-55СМ виробництва колишнього СРСР, здатних нести ядерну зброю, та інші товари військового призначення. Крилаті ракети були сховані на військових складах Міністерства оборони України (міністр Кузьмук О. І.), хоча за документами, підписаними високопосадовими особами Міністерства, значилися знищеними.

17 лютого 2004 року Службою безпеки України була порушена кримінальна справа за фактами контрабанди крилатих ракет та іншого озброєння за межі України.

Проведеним досудовим слідством встановлено, що в січні 2000 року громадяни Російської Федерації — Орлов О. Г. (керівник низки комерційних структур) та Шиленко Є. В. (представник Орлова О. Г. в Україні) незаконно вивезли з України до Еритреї радіолокаційну станцію (РЛС) П-14Ф. Для цього вони надали Державній компанії «Укрспецекспорт» та Державній службі експортного контролю України (ДСЕКУ) від імені кіпр-

ської компанії «E.M.M. Arab Systems Limited», яка в жовтні 1999 року уклала відповідний контракт з ДК «Укрспецекспорт», підроблені документи на експорт РЛС нібито для потреб Міністерства оборони Румунії.

Контрабанді радіолокаційної станції П-14Ф сприяло надання заступником Голови Служби безпеки України Шатковським П. М. (її головою на той час був Л. Деркач, першим його заступником — Ю. Землянський) висновку про відсутність у Служби безпеки України інформації, яка б перешкождала реалізації контракту на експорт РЛС для Міністерства оборони Румунії між ДК «Укрспецекспорт» та зазначеною кіпрською компанією. В дійсності ж Службою безпеки України на той час було виявлено наміри представників даної компанії з використанням підроблених документів поставити зазначену військову техніку в іншу країну, ніж це зазначалось в попередніх документах.

Так, ця кіпрська фірма надала ДК «Укрспецекспорт» та ДСЕКУ сертифікат кінцевого користувача, нібито виданий Комітетом оборонної промисловості Міністерства оборони Казахстану. Проведеною за вказівкою Шатковського П. М. перевіркою встановлено, що Міністерство оборони Казахстану та його підрозділи контракту з цією фірмою на постачання РЛС П-14Ф не уклали, а наданий сертифікат кінцевого користувача є фіктивним. При повторному наданні кіпрської фірмою вже сертифікату кінцевого користувача від Державного підприємства «R. A. Romtechnica» Міністерства оборони Румунії, Служба безпеки України, маючи дані про незаконні наміри її представників щодо вивозу РЛС П-14Ф з України, не перевірила справжності представлених документів. Листом (вих. № 2/2/2-18478 від 27 грудня 1999 р.) на адресу ДК «Укрспецекспорт» за підписом Шатковського П. М. був наданий позитивний висновок щодо можливості дачі дозволу на реалізацію РЛС фірмі «E.M.M. Arab Systems Limited» для потреб Міністерства оборони Румунії.

Після вивезення цієї військової техніки з України, у червні 2000 року з Румунії надійшли офіційні дані, що Міністерство

оборони Румунії зазначеної РЛС не отримувало, а сертифікат кінцевого користувача й сертифікат доставки, які представниками кіпрської фірми «E.M.M. Arab Systems Limited» були надані ДК «Укрспецекспорт» та ДСЕКУ як підтвердження поставки спецвиробу в Румунію, є підробленими.

Встановлено, що на підставі висновку, наданого заступником Голови Служби безпеки України Шатковським П. М., кіпрською фірмою «E.M.M. Arab Systems Limited» було отримано дозвіл ДСЕКУ на експорт РЛС П-14Ф, і в січні 2000 року зазначена військова техніка була вивезена авіаційним транспортом не в Румунію, а в Еритрею.

Фірма «E.M.M. Arab Systems Limited» за радіолокаційну станцію 5 жовтня 1999 року перерахувала на рахунок ДК «Укрспецекспорт» 400 000 доларів США.

Разом з тим з рахунку зазначеної кіпрської фірми з травня 1999 року по травень 2000 року перераховано на рахунок в АТ «ВАБанк» (м. Київ), відкритий громадянином Казахстану Неустроєвим В. В., понад 700 000 доларів США, які той та Шиленко Є. В. отримали готівкою в зазначеному банку.

...

Досудовим слідством також встановлено, що на початку 2000 року Орлов О. Г. і Шиленко Є. В. надали через ДК «Укрспецекспорт» її дочірньому підприємству — спеціалізованій зовнішньоторговельній фірмі (СЗТФ) «Прогрес» підроблені контракт від імені Федерального державного унітарного підприємства Державної компанії (ДК) «Росвооружение» і сертифікат кінцевого користувача нібито від Міністерства оборони Російської Федерації на поставку в цю країну 20-ти крилатих ракет Х-55. Вказаний контракт, підписаний директором СЗТФ «Прогрес» Самойленком С. М., використаний як «прикриття» для подальшого вивезення цих ракет до третіх країн в порушення вимог міжнародного Режиму Контролю за Ракетними Технологіями (РКРТ), членом якого Україна є з 1998 року.

У квітні 2000 року Орлов О. Г. і Шиленко Є. В. за допомогою громадянина України Євдокимова В. В. (колишній працівник Го-

ловного управління розвідки Служби безпеки України, генеральний директор ТОВ «УкрАвіаЗаказ», м. Київ), вивезли авіаційним транспортом за підробленими документами 6 крилатих ракет Х-55СМ не в Росію, а в Китай.

...

У травні–червні 2001 року Євдокимов В. В. аналогічним способом незаконно вивіз ще 6 крилатих ракет Х-55 та комплект обладнання для її перевірки типу КНО-120 за підробленими документами не в Росію, а в Іран.

...

Крім цього, у 2001–2003 роках Євдокимов В. В. організував за участю іноземних учасників злочинної групи через кіпрську компанію «Volgen Trading Ltd.» (засновником і директором якої є громадянин Росії Шкіньов Г. К.), поїздки українських спеціалістів до Ірану для технічного обслуговування зазначених ракет.

Досудовим слідством встановлено, що в міжнародній злочинній групі, яка здійснила вказані незаконні операції з контрабанди за межі України крилатих ракет повітряного базування, діяли громадяни Росії Орлов О. Г., Шиленко Є. В., Шкіньов Г. К., громадянин Австралії Хайдер Сарфраз, громадянин України Євдокимов В. В.

...

Встановлено причетність до контрабандного вивезення озброєнь за межі України співробітника Служби безпеки України Самойленка С. М., який, виконуючи впродовж 2000–2001 років обов'язки директора СЗТФ «Прогрес» та будучи одночасно офіцером діючого резерву Головного управління розвідки Служби безпеки України, особисто підписував фіктивні документи, що в подальшому слугували «прикриттям» для здійснення контрабанди ракет, і активно сприяв їх вивезенню за кордон, а також його заступника Сеніна В. П., спеціаліста фірми Бурковського О. М. Щодо цих осіб Службою безпеки України порушена й розслідується кримінальна справа про пособництво Євдокимову В. В. та іншим особам у вчиненні контрабанди.

...

В ході досудового слідства Службою безпеки України також отримані дані про розкрадання державних коштів в особливо великих розмірах при виконанні контракту від 23 серпня 2002 року між ДК «Укрспецекспорт» та Міністерством Сухопутних військ США щодо поставки останньому танків Т-80УД. Встановлено, що за отримані американською стороною танки на рахунок ДК «Укрспецекспорт» в період 2003–2004 роках надійшло 12 млн 910 тис. 500 доларів США, з яких за вказівкою генерального директора ДК «Укрспецекспорт» Шмарова В. М. в той же період перераховано 3 млн 098 тис. 510 доларів США на рахунок американської компанії «Technical Industrial Corporation» в Центральному Європейському міжнародному банку (м. Будапешт) за нібито надані компанією маркетингові послуги ...

...

Встановлено, що розпорядником рахунку компанії «Technical Industrial Corporation» у Центральному Європейському міжнародному банку (м. Будапешт) є колишній працівник (до 2000 року) Головного управління розвідки Служби безпеки України Зінченко К. П., який в даний час знаходиться за межами України.

Аналогічні схеми проплати коштів ДК «Укрспецекспорт» за агентськими угодами іноземним компаніям виявлені й в інших випадках.

22 жовтня 2004 року Службою безпеки України на цій підставі порушено кримінальну справу за фактами заволодіння шляхом зловживання службовим становищем державними коштами на суму понад 13 млн дол. США службовими особами ДК «Укрспецекспорт».

...

Так, у червні 2004 року Службою безпеки України оголошено розшук російських громадян Орлова О. Г. і Шиленка Є. В. 13 липня 2004 року за дорученням Служби безпеки України Орлов О. Г. затриманий у Чехії, де вирішується питання про його екстра-

дицію в Україну. Зацікавленими особами була здійснена спроба фізичного знищення Орлова О. Г. у чеській в'язниці. Розшук Шилленка Є. В. триває.

Євдокимов В. В. затриманий Службою безпеки України та заарештований у квітні 2004 року. Після проведення досудового слідства справа за його обвинуваченням виділена в окреме провадження та направлена в серпні 2004 року до Апеляційного суду Київської області.

За клопотанням Служби безпеки України діяльність російського громадянина Шкіньова Г. К., який проживає на Кіпрі, розслідується правоохоронними органами цієї країни.

Відносно посадових осіб СЗТФ «Прогрес» — директора фірми Самойленка С. М., його заступника Сеніна В. П., спеціаліста Бурковського О. М. Службою безпеки України порушена та розслідується кримінальна справа за ознаками пособництва в контрабанді ...

...

Контрабанда РЛС П-14Ф в Еритрею стала можливою внаслідок неналежної організації контррозвідувальної роботи в Службі безпеки України, відповідальним за яку як керівник Департаменту контррозвідки, згідно наказу Голови Служби безпеки України генерал-лейтенанта Деркача Л. В. від 18 червня 1998 р. № 459-ОС, був заступник Голови Служби безпеки України генерал-майор Шатковський П. М., та в результаті його особистої службової недбалості.

За таких обставин в діях Шатковського П. М. є ознаки злочину, передбаченого ст. 425 КК України (недбале ставлення до військової служби, яке спричинило тяжкі наслідки) й достатньо підстав для порушення проти нього кримінальної справи.

11 травня 2004 року Служба безпеки України проінформувала Президента України Кучму Л. Д. про ці та інші порушення, допущені Шатковським П. М. на посаді заступника та першого заступника Голови Служби безпеки України. Указом Президента України від 27 травня 2004 року № 588 Шатковський П. М. звільнений з посади заступника Секретаря Ради на-

ціональної безпеки та оборони України. Матеріали відносно Шатковського П. М. щодо службової недбалості направлено за підслідністю до Генеральної прокуратури України для розгляду питання про порушення кримінальної справи за ознаками злочину, передбаченого ст. 425 КК України [13 липня 2009 року (Указ Президента України № 536/2009) Петро Миколайович Шатковський призначений заступником Глави Секретаріату Президента — Уповноваженим Президента України з питань контролю за діяльністю Служби безпеки України. 21 травня 2010 року (укази Президента України про звільнення з попередньої посади і призначення на нову № 632/2010 та № 633/2010, відповідно) він призначений заступником Голови Служби зовнішньої розвідки України. Нині (з 25 лютого 2012 року — укази Президента України про звільнення з попередньої посади і призначення на нову № 153/2012 та № 154/2012, відповідно) Петро Миколайович Шатковський — перший заступник Голови СБУ]..."

(28 січня 2005 року, депутатський запит до Президента України).

Оксана Лисенко (стаття "Контрабанда на вищому рівні. Оприлюднено деякі обставини закритого судового процесу щодо обвинувачення екс-співробітника СБУ у контрабанді крилатих ракет до Ірану"): "...До часу розгляду першої, очевидно, у цій сфері кримінальної справи головні герої депутатського звернення Омельченка дожили не всі. У 2002 році у автокатастрофі загинув керівник «Укрспецекспорту» В. Малев. У січні 2004 року, катаючись на квадрациклі, загинув і генеральний директор «S. H. Heritage Holding Limited» Хайдер Саффраз.

На клопотання Служби безпеки України діяльність російського громадянина Г. Шкіньова, який живе на Кіпрі, розслідується правоохоронними органами цієї країни. Затриманий у Чехії й очікує екстрадиції громадянин Росії О. Орлов. За даними Г. Омельченка, його намагалися вбити в Чехії. Триває розшук його підлеглого Є. Шиленка. Є інформація про те, що СБУ від-

крила низку кримінальних справ, однак дані про це офіційно не оприлюднені. У квітні 2004 року був заарештований поки що єдиний обвинувачений у справі контрабанди крилатих ракет до Ірану В. Євдокимов. Після проведення досудового слідства справа з його обвинувачення виділена в окреме провадження й направлена до Апеляційного суду Київської області. У жовтні було розпочато розгляд справи, який триває й досі. Через Г. Омельченка стало відомо, що СБУ порушила ще одну кримінальну справу за «пособництво В. Євдокимову та іншим особам у вчиненні контрабанди» щодо посадових осіб СЗТФ «Прогрес» — директора фірми С. Самойленка, його заступника В. Сеніна, спеціаліста О. Бурковського. Розслідування стосовно них не завершено у зв'язку з тяжкою хворобою С. Самойленка та необхідністю збирання доказів, зазначає Омельченко. Але С. Самойленко проходить у кримінальній справі проти Євдокимова як свідок...

(тижневик "Дзеркало тижня", 5–11 березня 2005 року).

Предметами внутрішніх розслідувань стали й деякі звернення, в тому числі — з-за кордону, стосовно діяльності СБУ, включаючи перших осіб провідної української спецслужби.

Б. Руднєв, генеральний директор компанії "Special System International llc": "...у травні–липні 1999 року групою фахівців Special System International llc. (виконавець) і Sunbury Productions ltd. (власник ліцензії) на базі Служби безпеки України (СБУ) був створений Ситуаційний центр ...

...

Переговори щодо створення Центру та фінансування закупівлі виробу наших фірм — базового програмного забезпечення проводились особисто главою СБУ Леонідом Васильовичем Деркачем.

Пан Деркач Л. В. вказав проводити всі розрахунки з нашими організаціями через своїх «фінансових операторів», серед яких він назвав Ігоря Львовича Фішермана і Семена Юдковича

Могилевича, які також брали участь у переговорах щодо створення Центру. Цей варіант був прийнятий нами до виконання з урахуванням того, що пан Деркач Л. В. несе відповідальність за прийняті ним рішення.

Разом з тим отримана нами з відкритих джерел інформація показала, що С. Ю. Могилевич, І. Л. Фішерман та їхні помічники розшукуються спеціальними службами США, Великобританії, Німеччини, Угорщини та інших країн за звинуваченням у фінансових махінаціях, спекуляції, шахрайстві в особливо великих розмірах, а також у зв'язках із кримінальними угрупованнями.

Після виконання нашою стороною договору поставки Ситуаційного центру, його налагодження й запуску в роботу (відповідні документи в наявності), вказані «фінансові оператори» всупереч досягнутим домовленостям під несуттєвими приводами припинили взаєморозрахунки з нами.

Загальна сума недоотриманих нашими організаціями коштів склала 1,1 млн доларів США. Сюди ж необхідно віднести втрату ділової репутації у зв'язку з тим, що наші організації стали асоціюватись з особами, пов'язаними з кримінальним світом...

Наше письмове звернення до заступника керівника СБУ пана Лазарева Г. П., який безпосередньо курував процес створення Ситуаційного центру, результатів не дало. Разом з тим стало відомо, що СБУ перерахувала на рахунки «фінансових операторів» суму договору в повному обсязі..."

(вих. "Special System International llc" №137Т/229 від 4 жовтня 2003 року).

Ігор Смешко: "...У воєнній розвідці ми дійсно зробили багато, відстежуючи у свій час міжнародне злочинне угруповання, лідер якого [С. Ю. Могилевич] займав другий рядок у списку найрозшукуваніших ФБР злочинців. Але нас цікавили не його американські справи, а ступінь його впливу на чимало внутрішніх процесів у нашій країні..."

Нам було складно тоді зрозуміти, чому голова СБУ [Л. В. Деркач] відкрито рекламує цю людину в ЗМІ та підтримує з ним прямі контакти, тоді як рядові співробітники СБУ чесно боролися з його організацією. Ставши керівником СБУ в 2003 р., я взяв також і те, що ця людина навіть брала участь у створенні в 1999 р. Ситуаційного центру СБУ, в який по плану повинна була бути заведена вся оперативна інформація СБУ — «для аналізу й обробки»... (тижневик "2000", 25–31 грудня 2009 року).

Микола Обиход, у 2003–2005 роках — заступник Голови СБУ

(відкритий лист колишньому Голові Служби безпеки України Деркачу Л. В. [стосовно книги спогадів "Про що можу розповісти"]): "...Не вірю, пане Деркач, і вашим пафосним словам про те, що перед звільненням вас з посади Голови Служби безпеки України «...Злочинні клани, втрачаючи сотні мільйонів тіньових доларів і маючи наміри усунути мене [Л. Деркача], звичайно, були готові на все. ... А останнім часом СБУ в своїй безкомпромісній боротьбі опинилася фактично один на один з кримінальним світом..." (с.348–349), «...але аж занадто близько у той час наблизилася ми до самого серця ряду злочинних угруповань. І це було головною причиною мого зміщення тоді з поста глави СБУ...» (с.4–5).

...

...чи не знаходиться у зв'язку те, що [Ви — Леонід Деркач] так близько підкралась до серця злочинних кланів, не з

вашим звільненням, а, наприклад, зі скандалом по створенню у 1999 році Ситуативного центру СБУ, пов'язаним з іменами Семена Могилевича і його партнерів, певні симпатії до якого ви виклали в інтерв'ю газеті «Дзеркало тижня» у тому ж 1999 році (№37(258), 18–24.09.1999 р.), порівнявши Могилевича з засновником автомобільної індустрії США Фордом? Згадаймо, хто такий Могилевич і де він знаходиться зараз [на момент написання даного відкритого листа Семен Могилевич (за російським паспортом — Сергей Шнайдер (рос. — Сергей Шнайдер)) був арештований у Москві 24 січня 2008 року за несплату податків; 24 липня 2009 року, по закінченню терміну допустимого утримання під вартою, запобіжний захід був змінений на підписку про невиїзд; 18 квітня 2011 року кримінальна справа стосовно нього була закрита у зв'язку з відсутністю складу злочину; всі ці перипетії в Росії ніяк, однак, не відобразились на присутності С. Могилевича у списку десяти найбільш розшукуваних ФБР осіб]. Фінансовим проблемам, які в результаті виникли у задіяних для створення Центру структур, була присвячена ціла кримінальна справа у Слідчому управлінні Служби безпеки України, де відомство виглядає в досить непривабливому світлі, допустивши в святая святих спецслужби (воістину до свого серця) шахраїв, хоча і високого польоту. Хто і яким чином фінансував витрати на створення Ситуативного центру? І на це теж немає відповіді у ваших спогадах, які претендують на щирість та об'єктивність. Сподіваюсь, що це буде правдиво освітлено у наступному виданні вашої книги..." (інтернет-видання "Україна кримінальна" (рос. — "Украина кримінальная"), 16 травня 2008 року).

Одним з найбільш кардинальних кроків на шляху остаточної ліквідації в СБУ рецидивів "таємної поліції", а також створення принципово нової системи контролю над її діяльністю, стала підготовка — за ініціативою Голови СБУ І. П. Смешка — й підписання 18 лютого 2004 року Президентом України Л. Д. Кучмою Указу № 206/2004 "Про додаткові заходи щодо дальшої демократизації суспільства та посилення цивільного контролю за діяльністю пра-

воохоронних та розвідувальних органів України" (Додаток 29). Цим указом Службі безпеки України, а також іншим правоохоронним і розвідувальним органам України, уповноваженим здійснювати оперативно-розшукову діяльність, наказувалось:

"...не допускати направлення та відкликати до 1 березня 2004 року в установленому порядку направлених для здійснення такої діяльності військовослужбовців та працівників правоохоронних органів на посади в Апараті Верховної Ради України, Адміністрації Президента України, Секретаріаті Кабінету Міністрів України, Генеральній прокуратурі України, апараті Ради національної безпеки і оборони України, центральних органах виконавчої влади;

заборонити встановлювати конфіденційне співробітництво з військовослужбовцями та службовцями кадрового складу розвідувальних органів України..."

Ігор Смешко: *"...не СБУ повинна зсередити тотально контролювати органи державної влади в країні, знаходячись сама поза будь-яким дієвим зовнішнім контролем, а сама вона повинна на практиці стати і підконтрольною і підзвітною вищим органам державної влади в країні.*

Саме заради цього нами був підготовлений, а президентом Кучмою одразу й підписаний 18 лютого 2004 року, як на мене, історичний Указ Президента України №206/204 «Про додаткові заходи щодо дальшої демократизації суспільства та посилення цивільного контролю за діяльністю правоохоронних та розвідувальних органів України». На основі цього указу з 1 березня 2004 року з посад у секретаріаті Кабінету міністрів України, апараті Верховної Ради України, апараті РНБО України, Адміністрації президента України, Генеральної прокуратури України та інших центральних органів виконавчої влади були відкликані усі діючі оперативні співробітники СБУ та інших правоохоронних органів України. Цим же указом Службі

безпеки України та іншим правоохоронним органам України було вперше в історії нашої держави офіційно заборонено й надалі направляти на посади у вищі органи державної влади своїх співробітників для здійснення всередині цих органів оперативно-розшукової діяльності, а також заборонено встановлення конфіденційного співробітництва з представниками розвідувальних органів України..."

(журнал "Профіль" (рос. — "Профиль"), 21 лютого 2009 року).

"...йшли і реформи в СБУ. Передусім пов'язані з дорученням президента Леоніда Кучми — позбавити службу від будь-яких функцій політичного розшуку.

Історичним вважаю його указ 2004 року «Про додаткові заходи щодо дальшої демократизації суспільства та посилення цивільного контролю за діяльністю правоохоронних та розвідувальних органів України». Цим указом були відкликані оперативні співробітники СБУ з вищих державних органів, контролюючих, за законом, діяльність СБУ. А то ж виходило, що контрольовані негласно, з агентурних позицій, можуть контролювати й самих контролерів..."

(тижневик "2000", 11–17 лютого 2011 року).

"... — [інтерв'юєр — Михайло Подоляк] Історично так склалося, що спецслужби на радянському просторі воліли займатися політичним розшуком. Це й зрозуміло. Незрілі демократії й незрілі уряди завжди вважали, що спецслужба повинна відігравати роль Великого брата. Знаю, що свого часу Ви виступили з ініціативою реформувати українську спецслужбу, і незабаром проекти цих реформ одержали назву «деКГБізація». Ігорє Петровичу, а Вам не страшно було вести гру проти так званої старої гвардії, тобто проти прихильників політичної служби?

— Я не служив в органах КДБ колишнього СРСР. Як було вже сказано: я — кадровий військовий. Тому здійснювати політичний розшук мене ніхто й ніколи не навчав...

Що стосується реформування СБУ, то потребу в її перебудові я зрозумів ще 1992 року, коли перебував у закордонному відрядженні в США...

Як змінилися мої погляди після майже півторарічного перебування на посаді Голови Служби безпеки України? Я переконався в тому, що за своїм потенціалом це найпрофесійніша спецслужба країни, що має величезний резерв, щоб поліпшити свою роботу. Але її треба терміново реформувати. І однією з її серйозних проблем є, як Ви відмітили, проблема «старої гвардії». При цьому хочу, щоб було дуже точно сформульовано те, що я розумію під цим терміном — «стара гвардія». У моєму розумінні цей термін характеризує не вік, а скоріш за все ментальність. Якщо хочете — це «стан душі», ностальгія за «добрими старими часами», коли червона книжечка з абрєвіатурою КДБ відразу ставила тебе вище всіх інших «непосвячених» побратимів по суспільству й гарантувала тобі корпоративну недоторканність із практично необмеженою владою над долями інших людей. Це також добре замасковане внутрішнє презирство до всіх змін, що відбулися в країні після 1991 року, й невір'я в самостійне майбутнє незалежної України. Небезпека в тому, що люди, наділені такими якостями, не тільки мають репутацію «професіоналів» серед іншого «непосвяченого» і ними ж зневажаного суспільства, але й дійсно мають за плечима багаторічний досвід маскуваннн своїх дійсних поглядів і переконань. Так що я переконаний, що реформування, а не «консервування» СБУ — це одне із пріоритетних завдань, від вирішення якого не останньою мірою залежить майбутнє демократії й успіх реформ у нашій країні..."

(тижневик "Українська газета", 13–19 квітня 2005 року).

"...Бесіда [авторів] з президентом Леонідом Кучмою

[Леонід Кучма:] ... всі республіканські КДБ у Союзі, й наш не виняток, у свій час займалися лише боротьбою з інакомисленням. Виявленням і переслідуванням тих, хто був невдоволений порядками, що існували, хто критикував КПРС чи просто розповідав «антирадянські» анекдоти. Тобто тих кадрів, які повинні по-справжньому займатися безпекою країни, спочатку в СБУ не

було. Згадайте, що головні підрозділи комітету — розвідка, контррозвідка — завжди були у Москві. А республіканські КДБ по суті були підрозділами сумно відомого П'ятого головного управління, що боролось з «антирадянськими проявами». Тобто існував політичний розшук. Звичайно, мабуть, якісь окремі доручення в республіках виконувались, але вся система розвідки-контррозвідки для наших була табу, фактично ніхто нічого не знав. Тому переламати психологію людей, які працювали під прапором КДБ, виявилось справою надзвичайно важкою..."
(Юрій Кравченко. Втрачений шанс України / М. В. Корнієнко, І. В. Безсмертний. — К.: Довіра, 2011. — 368 с., с. 357).

Під час перебування І. П. Смешка на посаді Голови СБУ була відновлена, але вже в іншій якості, модель багатоканального забезпечення інформацією вищого керівництва країни. В жовтні 2004 року були затверджені нове положення та персональний склад Комітету з питань розвідки при Президентові України. Тоді ж відповідно до вищеописаного плану реформування від СБУ було відокремлено Головне управління розвідки, на базі якого була створена Служба зовнішньої розвідки України (Указ Президента України від 14 жовтня 2004 року № 1239/2004 — Додаток 30).

Ігор Смешко: "...У жовтні 2004 р. від СБУ була відділена розвідка й створена Служба зовнішньої розвідки України.

В зв'язку з тим що СБУ втрачала свій відомчий розвідувальний компонент, з метою не послаблення її основних контррозвідувальних можливостей було запропоновано пакетне рішення. Віднині голова СБУ повинен був стати й головою Комітету з питань розвідки при президентові.

Таким чином він зміг би координувати і контролювати роботу всіх розвідувальних органів України, в тому числі й з урахуванням контррозвідувальних функцій самої СБУ. Однак не

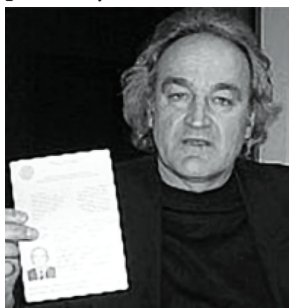
роблячи цього за спиною керівників розвідувальних органів, які мають автономний вихід на президента, й не маючи більше можливості перекриття небажаної для СБУ багатоканальної розвідувальної інформації..."

(тижневик "2000", 25–31 грудня 2009 року).

Починаючи з бюджету на 2005 рік видатки на розвідувальну діяльність були визначені як захищені (тобто такі, що не підлягають секвестуванню) видатки державного бюджету.

Демарш Валерія Кравченка

18 лютого 2004 року — за день до приїзду до ФРН з офіційним візитом Президента України Леоніда Кучми — берлінська студія "Німецької хвилі" (Deutsche Welle — World) надала прямий ефір раднику Посольства України в ФРН Валерію Кравченку, який за-

явив буквально наступне: *"Шановні пані та панове. Я, генерал Валерій Кравченко, маю матеріали про злочинну діяльність режиму Кучми. Ці матеріали, зокрема, доводять, що його підлеглі, голова Служби безпеки України Ігор Петрович Смишко, а також керівник Головного управління розвідки Олег Григорович Синяньський, у порушення Конституції та Закону про роз-*

відувальні органи України віддають вказівки своїм співробітникам за кордоном стежити за депутатами Верховної Ради України з числа опозиції, а також за «членами уряду від міністра і вище», як вказано в одній із отриманих мною інструкцій. Наявні у мене матеріали я готовий передати представнику Генеральної прокуратури України і в Комітет Верховної Ради України з прав людини". На уточнююче запитання ведучого "Німецької хвилі" Нікити Жолквера (рос. — Никита Жолквер) Валерій Кравченко повідомив також: *"...Я 30 років працюю в органах, загальна вислуга в мене становить 48 років. Я закінчив вищу школу КДБ у Москві, 5 років я працював у Афганістані, 4 роки я пропрацював у посольстві України в Бонні, потім у Берліні, й зараз це моє третє закордонне відрядження".* Ця заява відразу стала скандальною топ-новиною провідних інформаційних агентств, затьмаривши собою навіть

приїзд до Берліну Миколи Мельниченка, який оселився в одному готелі з Леонідом Кучмою. Багато авторитетних видань припустили тоді, що оперативність, з якою Валерію Кравченку був наданий прямий ефір на "Німецькій хвилі", пояснюється тим, що генерал СБУ, який "обрав свободу", перед приїздом до студії відвідав своїх західних колег.

Наступного дня, знову в прямому ефірі "Німецької хвилі" Валерій Кравченко, висловивши своє нетерпіння — *"...В мене є конкретні матеріали. Я ці матеріали готовий передати до генпрокуратури й комітету з прав людини. Поки що ні з генпрокуратури, ні з комітету нікого немає..."*, — повідомив також, що *"...воно так вийшло. Мене ж викликали в Україну як раз з 13 по 16 лютого нібито для вирішення проблем, пов'язаних із візитом президента. Дякувати Богові, від друзів я дізнався, що це було пов'язано не з підготовкою візиту президента, а з моїм відкликанням. Тому я й не виїхав до України ... 15 числа сюди вже приїхала заміна"*.

Як би там не було, але 20 лютого 2004 року на спільній прес-конференції з федеральним канцлером ФРН Герхардом Шрєдером (Gerhard Fritz Kurt Schröder) Президенту України Леоніду Кучмі замість того, щоб коментувати підсумки візиту і тези своєї програмної статті *"Мета — вступ до ЄС"*, опублікованої цього дня впливовою німецькою газетою "Welt" (Kutschma L. Das Ziel ist der Beitritt zur EU // Welt. — 2004. — 20 Februar), довелося в основному відповідати на запитання стосовно вчинку генерала Кравченка: *"...У людини просто нерви, мабуть, не витримали. Адже, як мені сказали, він вже поїхав на Україну і доїхав до Польщі. Але коли взнав, що замість нього туди вже прислали людину, повернувся й пішов на радіостанцію. А те, що там одразу ж з'явилися порадиники, це не таємниця ...*

...

Я дозволяю пану Кравченку, до нього дійде, напевно, надрукувати де завгодно все, що у нього є. Але повірте, нічого в нього немає. Ніхто цим не займається. Це дурниці..."

Вечері, в день прес-конференції Леоніда Кучми і Герхарда Шрєдера, в студії "Німецької хвилі" Валерій Кравченко в інтерв'ю деяким українським виданням заявив уже наступне: *"...Я не хочу,*

щоб була підміна понять. Коли я говорю «стеження», я маю на увазі збір інформації. Це те, чим розвідка займається. Якщо ви думаете, що «стеження» — це ходити слідом за опозиціонером, це не так..." (газета "Україна молода", 24 лютого 2004 року).

Втім, давши у певному сенсі "задній хід", Валерій Кравченко вже через два дні — 22 лютого 2004 року — в інтерв'ю програми "Мона Ліза" ("ML Mona Lisa") на каналі "ЦДФ" (ZDF — Zweites Deutsches Fernsehen — другий канал німецького телебачення) змінив спрямованість своїх "викриттів". Він заявив, зокрема, про отримання ним завдання стежити за громадянами Німеччини. А саме — за однією з журналісток програми "Мона Ліза" Зібілле Б. (Sibylle Bassler) і депутатом Європарламенту від Християнсько-соціального союзу Габріеле Штаунер (Gabriele Stauner). За словами Кравченка, таке розпорядження надійшло йому в зв'язку з журналістським розслідуванням про зникнення дітей в одній із харківських лікарень, яке вела редакція передачі "Мона Ліза" після показу в Німеччині 11 жовтня 2003 року відповідного відеосюжету. Показаним відеосюжетом також зацікавилась і взяла цю справу під особистий контроль вказана депутат Європарламенту, яка припустила, що зникнення немовлят може бути пов'язано з нелегальною торгівлею людьми або людськими органами. Ведуча телепередачі на каналі "ЦДФ" озвучила 22 лютого 2004 року переклад деяких цитат з документів, що були показані їй Валерієм Кравченком: *"Ця передача означає компрометацію найвищого керівництва нашої держави", "Необхідно вжити заходи для недопущення показу сюжету", "Терміново зібрати і передати в центр інформацію про тележурналістку Зібіллу Б."*

Володимир Радченко, Голова СБУ в 1995–1998 і 2001–2003 роках, Секретар РНБО України в 2003–2005 роках (на початку 80-х років — товариш по службі Валерія Кравченка по Управлінню КДБ УРСР по Києву і Київській області): *"...Політичний підтекст, що супроводжує цю подію, створений штучно, насправді він має побутову основу ...*

... приблизно за два тижні до своєї заяви він [В. М. Кравченко] зателефонував мені з Німеччини і сказав, що в нього був конфлікт з начальником президентської охорони, коли він [В. М. Кравченко] знаходився в Баден-Бадені, і його відкликають до Києва. При цьому він [В. М. Кравченко] жалівся, що не зробив ремонт у своїй київській квартирі, яку він як «афганець» отримав напередодні від'їзду в закордонне відрядження, для цього, мовляв, не вистачає коштів, і він [В. М. Кравченко] хотів би, щоб йому дали можливість ще рік попрацювати в Берліні ...

... жодних розмов про те, що у нього [В. М. Кравченка] є якісь політичні претензії, що його хтось змушує за кимось стежити, не було — тільки побутові мотиви ...

... звістку про його [В. М. Кравченка] вчинок я сприйняв дуже болісно, оскільки знаю його особисто і, перебуваючи на посаді голови СБУ, підписував відповідні документи по його відрядженню до Берліну ...

... питання заміни кадрів — це питання службового порядку: йде звичайний процес ротації, й у цьому немає нічого страшного ... Офіцери СБУ — це люди військові, є наказ — треба його виконувати. Спробував би раніше хтось сказати, що не хоче виїздити з Києва в регіон, на зміцнення якоїсь ділянки, питання про звільнення за невиконання наказу вирішилося б впродовж десяти хвилин ...

... Я сподіваюсь, що він [В. М. Кравченко] не забуде, що таке офіцерська честь, і виконає те, що задекларував у своєму інтерв'ю, що не перейде на іншу сторону. На сьогоднішній день я б назвав це ганебним, дурацьким вчинком. Якщо ж він почне здавати секрети тощо — це буде зрада..."
(інформаційне агентство "Інтерфакс-Україна", 23 лютого 2004 року).

Оскільки "матеріали про злочинну діяльність режиму Кучми", шумно анонсовані Валерієм Кравченком, майже тиждень потому так і не стали надбанням Генеральної прокуратури України, Голова СБУ Ігор Смешко офіційно звернувся до Генеральної прокуратури з нагадуванням про обов'язковість розгляду заяв (повідомлень) про злочини та гарантував готовність надати для цього всі необхідні документи щодо діяльності СБУ.

Прес-центр Служби безпеки України: "У зв'язку з розповсю-

дженням генерал-майором Кравченком В. М. заяв у ЗМІ про факти порушення чинного законодавства у діяльності Служби безпеки України Голова СБУ Ігор Смешко у вівторок офіційно звернувся до Генеральної прокуратури України з проханням здійснити перевірку оприлюдненої інформації з метою прийняття відповідного рішення в порядку, передбаченому ст. 97 Кримінально-процесуального кодексу України («Обов'язковість прийняття заяв і повідомлень про злочини і порядок їх розгляду»).

Служба безпеки України готова надати представникам Генпрокуратури всі необхідні документи щодо її діяльності відповідно до вимог чинного законодавства України" (заява, 24 лютого 2004 року).

Дмитро Лиховій, заступник головного редактора газети "Україна

молода", який брав інтерв'ю у Валерія Кравченка 20 лютого 2004 року у вечірній студії "Німецької хвилі": "...зіставлення різних фрагментів різних інтерв'ю Валерія Максимовича дає підстави за-сумніватися в абсолютній щирості принаймні деяких його фраз ... Таких нестиковок автор цих рядків помітив чимало. Особливо незрозуміло, як це скандал у посольстві здійнявся ще до публіч-

них заяв Кравченка. Чому все-таки його міняли ще до ефіру на «Німецькій хвилі»? Додам також, що в інтерв'ю нам («УМ», «УП» та Бі-Бі-Сі) Кравченко і словом не обмовився про вказівки, які надходили до нього, стежити за німецькими журналістами та депутатом Європарламенту від ФРН. Про це він заявив лише в наступні дні в інтерв'ю телеканалу ZDF. І взагалі, чи не потрапив ветеран нашої розвідки під ковпак розвідки німецької, БНД? Валерій Максимович це заперечує, але, скажімо, в його «колеги» Миколи Мельниченка з приводу цього власна версія..."

(газета "Україна молода", авторська передмова до тексту інтерв'ю з В. Кравченком, 24 лютого 2004 року).

Джеймс Шер, експерт Центру досліджень конфліктології Оборонної Академії Сполученого Королівства: "...Я гадаю, що заяви пана Кравченка слід розуміти у набагато ширшій перспективі.

...

Загально відомо, що працівники СБУ і раніше стежили за українськими та іноземними громадянами ...

...

Єдине, що змінилося за останні кілька місяців, це новий голова СБУ — Ігор Петрович Сметшко. Ігор Петрович Сметшко не є ні продуктом СБУ, ні колишнім продуктом КГБ, і має інший досвід у воєнній розвідці міністерства оборони України.

Не є секретом, що пересічні працівники СБУ ніколи не любили його, і з цим виникало тертя в минулому. Відомо також, що генерал Сметшко раніше послідовно провадив курс на інтеграцію України у західні структури та є відданий цьому курсу та західним цінностям. У минулому СБУ за своїм духом не завжди поділяло ті цінності ...

...

... відколи генерал Сметшко став головою СБУ, він здійснив багато змін у командному складі. Очевидно, що така «чистка» надзвичайно занепокоїла багатьох професіоналів всередині тієї організації. Я гадаю, те, що ми бачили, слід розуміти у контексті змін цієї структури: боротьби всередині СБУ та політичної боротьби взагалі у країні. Я гадаю, що саме у цьому контексті слід розглядати ці заяви і також бути дещо скептичним..."

(Бі-бі-сі ("BBC" — British Broadcasting Corporation — Британська широкомова корпорація), Лондон, 26 лютого 2004 року).

Пол де Вуд, відомий бельгійський кримінолог, професор університету Лювен, раніше — офіцер безпеки при посольствах Бельгії в Лівії й Анголі: "...Перша інстанція («Німецька хвиля»), де він [В. Кравченко] оголосив про свої причини припинення роботи в службі, — викликає лише сміх з тієї точки зору, що,

по-перше, ця людина одержала освіту в системі КДБ і добре обізнана, якою є ця система і що спецслужби — це не балетна студія. Проголошені мотиви порвати з системою держбезпеки України, завдання якої — оберігати і створювати перепони для зовнішнього впливу — це головне завдання. Тим більше, що всім відомо, яке нині політичне становище в Україні, і тому збір інформації про всіх політиків, які приїздять до Німеччини, є дуже важливим. Німеччина пильно стежить за розвитком політичних подій в Україні, тому проголошені на «Німецькій хвилі» мотиви припинити роботу в українській службі розвідки у зв'язку з цими вказівками виглядають необґрунтованими.

...

Так це ж стосувалося сюжету про Україну. Якби я мав інформацію ззовні про якісь контакти щодо дітей, яких, можливо, використали для продажу їхніх органів, то це була б дуже корисна інформація для того, щоб покласти таким діям край. І це є об'єктивним обов'язком української держбезпеки якнайбільше довідатись про цю справу. А якщо це не входить в її компетенцію, то чим вона тоді має займатися? Адже зрозуміло, якщо ти знаєш рівень професійності журналіста, його об'єктивність, його вплив, контакти, то така інформація дає можливість аналітичній службі СБУ спрогнозувати рівень негативного ефекту від показаного телесюжету на імідж держави. Тому, на мою думку, ця людина, тобто Кравченко, має інші мотиви для припинення роботи в українській розвідці, бо ті, хто працював або працює в розвідці, ніколи не підуть робити заяви на «Дойче Веле» чи в інші засоби масової інформації — це останнє, що вони можуть у своєму житті зробити.

...

... люди такого рангу, як генерал Кравченко, з 30-літнім досвідом в КГБ і які хочуть справді порвати з системою, не роблять самореклами через пресу. Вони просто зникають і все. І це Кравченко, безумовно, знає. Його заяви про те, що він професіонал і його буде тяжко знайти — це байки. Кожна людина, навіть розвідники, мають звички..."

("Радіо Свобода", Брюссель, 1 березня 2004 року).

Про те, що не так все просто й очевидно у мотивації дій закордонних журналістів і депутатів, як це може здатися на перший погляд — з "вершини айсбергу", — свідчить, зокрема, нижченаведений фрагмент з інтерв'ю українського академіка, яке було дано ним через півтора роки після описаних подій.

Олег Бобров, доктор медичних наук, професор, академік УАН,

завідуючий кафедрою хірургії й судинної хірургії НМАПО ім. П. Л. Шупіка: "...Почну трохи здалеку. Давайте згадаємо випадок п'ятирічної давнини у Львові — так звану «справу трансплантологів». Професора Павловського звинуватили у тому, що він вирізував нирки у здорових людей і продавав їх за кордон. Чим закінчилося розслідування? Пшиком, не дійшовши навіть до суду. Зате три-чотири місяці слідчі висвітлювали у ЗМІ все нові й нові «шокуючі» подробиці. А закінчилося це крахом усієї трансплантології в Західній Україні — лікарі просто боялись практикувати.

Наступний наскок був уже в цьому році — компанію «Тутаген» звинуватили в розбиранні на «запчастини» трупів. Насправді, компанія з трупного матеріалу абсолютно легально робила висококласні кісткові трансплантати з'єднувальної тканини, суглобів. Це унікальне для України виробництво. Офіційне слідство знову зайшло у безвихідь — з'ясувалося, що все було законно й нікого не засудили.

Тепер відбувається «наїзд» на тканинну й клітинну трансплантацію. Він подвійно образливий, тому що Україна далеко випередила країни Заходу в цій сфері. Всі пріоритетні наукові розробки — наші. Ще у часи СРСР був створений Харківський інститут кріомедицини, який зробив ривок у лікуванні клітинами, за яким, я впевнений, майбутнє... А беруться початкові клітини не з живих немовлят, як кажуть любителі страшних казок, а з абортивного матеріалу, який в іншому випадку просто відправляється на смітник...

Які ж висновки? Відбувається банальний перерозподіл сфер впливу. Ціна питання така: пересадка нирки у наших сусідів у

Польщі коштує від 40 до 60 тисяч євро. В Португалії — до 80 тисяч. Тому конкуренти кровно зацікавлені в тому, щоб в Україні трансплантологія заглухла — з відносною дешевизною наших послуг ми могли б забезпечити собі величезний приплив клієнтури з усього світу. Звідси, на мій погляд, ростуть «ноги» всіх сенсацій, пов'язаних з трансплантацією органів і тканин в Україні. Недарма скандали останніх місяців ініціювались з-за кордону — журналом «Обсервер» чи «Німецькою хвилею». І недарма розслідувати чергову справу-пустишку про «харківських вкрадених немовлят» приїхала спеціальний чиновник ПАРЕ. Що цікаво: коли люди фактично вмирають від недоїдання у шахтарських містах, Євросоюз це не хвилює. А тут недоведена в суді підозра у викраденні двох немовлят — і такий скандал! Це не що інше, як спроба за допомогою міжнародних інституцій знищити трансплантологію в Україні — для захисту бізнес-інтересів різних угруповань всередині Євросоюзу..."
(інтернет-видання "Проект Україна" (рос. — "Проект Украина"), 7 вересня 2005 року; з невеликими змінами й доповненнями — тижневик "Дзеркало тижня", 10–16 лютого 2007 року).

2 березня 2004 року Генеральний прокурор України Геннадій Васильєв на брифінгу в Генеральній прокуратурі заявив, зокрема, що "...перевірка Генпрокуратури жодних порушень закону в матеріалах Кравченка [були передані в Генпрокуратуру через народного депутата України Миколу Томенка] не виявила, тому підстав для порушення кримінальної справи немає ... Генпрокуратура проаналізувала матеріали Кравченка й дійшла до висновку, що в них немає жодних інструкцій та вказівок стосовно стеження за політиками, журналістами чи членами уряду. Там немає даних про порушення прав громадян ... всі вказівки СБУ, що містяться в цих документах, носять абсолютно законний характер, а генерал просто неправильно сприйняв пропозиції про «збір інформації та оперативних матеріалів». У Кравченка ж не було засобів для стеження і спостереження, не було агентів і навіть права вербування агентів. Вся його діяльність зводилася тільки до інформаційної..."

Наступного дня — 3 березня 2004 року — народний депутат України Микола Томенко оприлюднив тексти документів, переданих йому Валерієм Кравченком, і запропонував провести закриті засідання Верховної Ради України, щоб заслухати пояснення керівництва СБУ. Член Комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки і оборони Борис Андрусьюк: *"Я уважно вивчив усі документи генерала Кравченка і не вбачаю в наказах керівництва СБУ нічого протизаконного ... Це та робота, яку повинен виконувати простий співробітник будь-якого посольства ... Це смішно просто про це говорити..."*

Євген Марчук, перший (у 1991–1994 рр.) Голова СБУ: *"...Я не знаю, які він [В. М. Кравченко] отримував вказівки, але в діяльності будь-якої служби є багато рутини, яка сама по собі нікого не дивує, коли все йде нормально, — і раптом на неї починають дивитися з зовсім іншої точки зору, коли виникає інцидент на кшталт цього з Кравченком.*

...

Я не пам'ятаю Кравченка і не знаю всіх обставин. Як на мене — це якась карикатурна ситуація. Тому що з погляду серйозної професійної роботи так не повинно бути. Не повинно бути і з погляду діяльності працівника спецслужби, і з погляду репутації держави. Не знаю, як він кваліфікував директиви, які він отримував, і що привіз Микола Томенко, як воно звучить, окрім того, що було надруковано. Але для мене професійно багато речей і з того, що надруковано, і з того, що видається як копії цих директив, — виглядає сміхотворно..."

(газета "День", 25 березня 2004 року).

...7 жовтня 2004 року Валерій Кравченко був арештований співробітниками СБУ при в'їзді в Україну. Проти нього Головним Управлінням по надзору за дотриманням законів у Збройних Силах України та інших військових формуваннях Генеральної прокуратури України було порушено кримінальну справу по трьом

статтям Кримінального Кодексу: ст.330, ч.2 "Ті самі дії ["Передача або збирання з метою передачі іноземним підприємствам, установам, організаціям або їх представникам економічних, науково-технічних або інших відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка знаходиться у володінні держави, особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, за відсутності ознак державної зради або шпигунства"], вчинені з корисливих мотивів, або такі, що спричинили тяжкі наслідки для інтересів держави, або вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб", ст.402, ч.1 "Непекора, тобто відкрита відмова виконати наказ начальника, а також інше умисне невиконання наказу" і ст.407,ч.3 "Самовільне залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення вчасно на службу без поважних причин тривалістю понад один місяць".

Володимир Цвіль, що супроводжував Валерія Кравченка при в'їзді в Україну, — екс-консул України в Мюнхені, який вивіз у свій час з України Миколу Мельниченка, повідомив ввечері того ж дня на прес-конференції в редакції "Львівської газети", що "... Кравченко боявся не СБУ, а втручання якоїсь третьої сили, яка могла б організувати ДТП у Польщі й «повісити» її на Леоніда Кучму..." ("Львівська газета", 8 жовтня 2004 року).

Щоб завершити цю тему, повідомимо, забігаючи дещо наперед, що 8 грудня 2004 року військовим судом Київського гарнізону запобіжний захід відносно генерала Кравченка був змінений з утримання під вартою на підписку про невиїзд. Генеральною прокуратурою України була подана апеляція, розглянувши яку військовий апеляційний суд Центрального регіону 14 грудня 2004 року скасував вказане рішення військового суду Київського гарнізону й зобов'язав його повторно розглянути питання про запобіжний захід відносно генерала Кравченка. 20 грудня 2004 року прес-служба Генеральної прокуратури (10 грудня 2004 року Генеральним прокурором України був повторно призначений Святослав Піскун — Указ Президента України №1464/2004 "Про поновлення на посаді Генерального прокурора України С. Піскуна") офіційно повідомила, що "Генеральною прокуратурою України прийнято рішення — залишити відносно обвинуваченого генерал-

майора Служби безпеки України Валерія Кравченка запобіжний захід у вигляді підписки про невиїзд". У лютому 2005 року адвокатом Валерія Кравченка було подано клопотання про закриття кримінальної справи в зв'язку з відсутністю складу злочину. В червні 2005 року Головним управлінням військових прокуратур Генпрокуратури України кримінальна справа у відношенні Валерія Кравченка була закрита в зв'язку з відсутністю складу злочину... Юридичний аналіз і коментарі рішень прокуратури часів постреволуційного Святослава Піскуна цілком може "потягнути" якщо не на докторську, то, як мінімум, на кандидатську дисертацію й не є предметом даної книги. Відзначимо лише, що реабілітований прокуратурою і відновлений в СБУ генерал Валерій Кравченко не став ні домагатися доведення своїх звинувачень на адресу попереднього керівництва СБУ, ні обжалувати законність порушення проти нього кримінальної справи і двомісячного утримання під вартою. Хоча політична кон'юнктура для цього в той час була, вочевидь, більш ніж сприятливою...

Напружений рік президентських виборів

У 2004 році — році президентських виборів і в Україні, і в Росії — очолюваній Ігорем Смешком Службі безпеки України вдалося не допустити здійснення в Україні цілого ряду спеціальних операцій, спрямованих на дискредитацію української влади й держави в цілому. При цьому СБУ діяла, що називається, "на упередження", завдяки чому можливі наслідки — їх масштаб, міжнародний резонанс і т. п. — залишилися лише у вигляді гіпотетичних припущень...

Серед таких спецоперацій, про які вже відомо широкому загалу, зникнення у лютому 2004 року одного з кандидатів у президенти Російської Федерації Івана Рибкіна (рос. — Иван Рыбкин). Голова російської Державної думи першого скликання й колишній Секретар Ради безпеки Російської Федерації зник з Москви буквально за два дні до офіційного оголошення Центральною виборчою комісією про його реєстрацію кандидатом в президенти. На фоні відповідного резонансу в російських і світових ЗМІ він знаходився, як виявилось, у Києві, де мешкав інкогніто в завчасно знятій на іншу особу квартирі. СБУ, як стало відомо у подальшому, оперативно відслідковувала тоді як переміщення Івана Рибкіна та групи осіб, які його супроводжували, територією України, що здійснювались із дотриманням конспірації, так і розвиток ситуації навколо його далеко не рядової персони. Відповідні доповіді йшли Президентові України Леоніду Кучмі. Своєчасно втрутившись і затримавши двох осіб, що становили реальну небезпеку для Івана Рибкіна, СБУ, очевидно, не лише врятувала тоді життя

опозиційного кандидата у російські президенти, але й запобігла запланованій сценаристами цієї спецоперації дискредитації і російської, і української влади.

Сергей Дюпин (рос. — Сергей Дюпин), Максим Степенін (рос. — Максим Степенин) (стаття "Зниклий без коментарів"): **Коммерсант** "...Вчора ГУВС Москви за-

вело розшукову справу за фактом зникнення кандидата у президенти РФ Івана Рибкіна. Він зник ввечері у минулий четвер, мабуть, вирушивши на якусь зустріч. І хоча за законом оголосити у розшук пана Рибкіна повинні були лише у неділю ввечері, для відомого політика зробили виняток — вже вдень його активно шукали й міліція, й ФСБ.

... Останнім, хто з ним спілкувався по телефону, був один із керівників його фонду «Согласіє» [рос. — "Согласие"].

— Це було приблизно опів на десяту вечора, — уточнила у бесіді з кореспондентом Ъ пані Пономарьова [Ксенія Пономарьова (рос. — Ксения Пономарёва) — глава передвиборчого штабу кандидата у президенти І. Рибкіна]. — Де в цей час був Рибкін, він не знає, не запитував. Вони обговорювали якісь поточні справи. Після цього з Рибкіним ніхто не міг зв'язатися й сам він на зв'язок не виходив.

Альбіна Рибкіна [рос. — Альбина Рыбкина, дружина І. Рибкіна], посилаючись на слова охоронця свого чоловіка, розповіла Ъ, що в четвер пан Рибкін приїхав до себе додому в Проточний провулок на початку восьмої вечора. «Іван Петрович [рос. — Иван Петрович] сказав, щоб водій та охоронець їхали до нас на дачу й чекали там ... Попрощалися вони біля під'їзду. Я впевнена, що Іван Петрович добрався до квартири, оскільки він забрав по дорозі пошту, приніс додому фрукти, а у кімнаті залишив свій піджак. Я повернулася додому біля 11 вечора. Чоловіка вдома не було, і я припустила, що він вирішив заночувати на дачі. Однак у п'ятницю вранці нам додому зателефонував з дачі його охоронець і попросив до телефону Івана Петровича. Я, звісно, захвилювалася, стала дзвонити йому, але жоден із двох його мобільних телефонів не відповідав. Зв'язалася з бра-

том та співробітниками штабу, але виявилось, що вони також нічого не знають...»

За словами пані Рибкіної, від'їжджаючи у термінових справах, Іван Петрович завжди попереджав її по телефону чи записками. Цього разу його зникнення стало для неї повною несподіванкою...

— Я припускаю, що, коли Іван Петрович знаходився вдома, — поділилася своєю версією з приводу зникнення чоловіка пані Рибкіна, — йому хтось зателефонував і призначив термінову зустріч. Мабуть, вважав, що зустріч буде недовгою, тому чоловік не став дзвонити мені й залишати записку. Скоріш за все, ця людина заїхала за Іваном Петровичем (машини політика, Opel і Saab, залишились у його гаражі. — Ї). Я думаю, що це було викрадення, мета якого не отримати викуп, а вибити кандидата в президенти з передвиборчої боротьби.

Співробітники передвиборчого штабу пана Рибкіна своїй версії поки не висувають.

— Щоб припускати, потрібні зачіпки, а їх немає, — сказала Ї Ксенія Пономарьова. — В принципі можливі три версії. Перша — кримінальна: дали по голові, пограбували, десь кинули. Друга — піарівська. Але на нього це не схоже. Тим більше що на п'ятницю у нього була призначена прес-конференція з приводу того, що нас хочуть зняти з передвиборчих перегонів. Третя версія — політична. Але і про це нічого не відомо, йому ніхто не погрожував.

На запитання Ї, чи не з'явилося у пана Рибкіна якихось проблем у зв'язку з листом, надрукованим у Ї (в ньому кандидат у президенти в черговий раз критикував політику президента Путіна, наводячи у приклад його зв'язки з бізнесом), пані Пономарьова відповіла так: «У понеділок лист було надруковано, а з вівторка в нас почав стрімко зростати відсоток браку в підписних листах»...

(газета "Коммерсант" (рос. — "КоммерсантЪ"), Росія, 9 лютого 2004 року).

Ольга Мусафірова, спеціальний кореспондент газети "Комсомольская правда": "...Мені передали: «Вас чекають у Белгороді. Вся інформація — на умовах анонімності». Я одразу погодилась: повноваження людини сумнівів не викликали. Ось фрагменти нашої розмови.

— 17 січня близький друг Березовського [рос. — Березовский] Давид Жванія (народний депутат України, экс-президент ЗАТ «Брінкфорд», № 33 у виборчому списку блока Віктора Ющенка, член парламентського комітету по боротьбі з оргзлочинністю й корупцією) їде на зустріч у Грузію, як він каже, «зі своїми англійськими друзями». Через декілька днів після того Жванія вилітає до Польщі у складі делегації української опозиції. Але у Польщі затримується недовго, бо потай летить у Лондон. Схоже, бажання БАБа [Боріса Абрамовіча Березовського (рос. — Борис Абрамович Березовский)] та його гостя збігаються: одному заважає діюча влада в Росії, іншому — на Україні. До речі, й Березовській 3 грудня потай відвідав Грузію, де провів консультації з родичем Давида Жванії (Зурабом Жванією — нинішнім прем'єр-міністром Грузії), який вже має досвід підпільної боротьби.

Далі починаються припущення мого співрозмовника. За його версією, БАБ і Жванія обговорили, яка історія може сколихнути дві країни одразу, та так, щоб в результаті тінь впала і на Путіна, і на Кучму? Мабуть, лише політичне вбивство за участю спецслужб, щоб без труда вказати на організаторів акції — вищих керівників держав. Президентська кампанія в Росії таким чином буде скомпрометована. Та й президенту України, якщо на території цієї країни станеться подібний злочин, опозиція пригадає допоки не розкрити «справу Гонгадзе». БАБу ж вигідно, як кажуть, «пов'язати кров'ю» своїх українських партнерів, щоб у випадку їх можливого приходу до влади впливати на політичну ситуацію і в цій країні..."

(газета "Комсомольская правда" (рос. — "Комсомольская правда"), 27 лютого 2004 року).

LA STAMPA "...Рибкіна повинні були вбити й звинуватити в цьому Владіміра Путіна [рос. — Владимир Путин].

«Однак щось не спрацювало», — вважає відомий тележурналіст Владімір Солов'їов [рос. — Владимир Соловьёв], який стверджує, що чув деталі цього підступного плану особисто з вуст Березовського [рос. — Березовский].

...

... у кабінеті Солов'їова пролунав дзвінок із Лондона. Борис Березовський сказав журналісту: «Приїзди, у мене є рішення. Це не телефонна розмова».

... У літаку Березовський приголомшив Солов'їова пропозицією висунути свою кандидатуру на президентських виборах. «Ти справжній геній. Невже ти боїшся? Скажи, скільки ти хочеш грошей? Дай мені номер твого банківського рахунку, і твоя родина буде жити у розкоші» ...

... Пропозиція не заохотила Солов'їова. Й тут Березовський вирішив пред'явити козирну карту. Він не хотів говорити про це у літаку. Спускаючись по трапу, Березовський сказав: «Нам потрібна жертва. Це повинна бути людина добре відома, чия смерть поставила б пляму на Путіна. Вбитий нібито за розпорядженням Путіна політик повинен був стати іконою для противників режиму».

...

... два місяці потому зникає підтримуваний Березовським кандидат у президенти Іван Рибкін. До того ж це зникнення відбувається одразу ж після антипутінських заяв кандидата. Солов'їов підозрює, що, не знайшовши інших «кандидатів», олігарх у вигнанні вирішив перетворити у жертву свого протезе.

«Рибкін зник у найбільш доречний час після заяв, призначених для Заходу, а не для Росії. Все було сплановано таким чином, що багато хто подумав би, що тут не обійшлося без владних структур». За деякими повідомленнями, Солов'їов відчуває, що якби він тоді погодився висунути свою кандидатуру, роль агнца була б уготована саме йому..."

(газета "Ла Стампа" (La Stampa), Італія, 10 березня 2004 року).

Сергій Лозунько: "...Навіть якщо припустити, що Рибкін збирався дійсно зустрічатися з Масхадовим у Києві, — це означало б неминучий скандал у відносинах України й Росії. Масхадов — у розшуку, терорист, якого пов'язують у т. ч. із захопленням «Норд-Осту», а він «шастає» по Києву й зустрічається «під носом» української влади з опонентами Путіна (з подачі Березовського). Тобто зустріч Рибкіна з Масхадовим у Києві — це також вірний спосіб ускладнити відносини Росії й України.

Якщо ж Рибкіна лише заманювали у Київ для подальших маніпуляцій з ним (можливо, й вбивства) під соусом «зустрітися з Масхадовим», то фігура Жванії — за задумом організаторів провокації — якнайкраще підходила для того, щоб переконати Рибкіна у реальності такої зустрічі. Грузин, зрозуміло — зв'язки в Грузії. Рибкін би вважав, що якщо Масхадов прибуде на зустріч — то точно через Грузію. Відповідно для Рибкіна це виглядало правдоподібно. Хоча сам Жванія й не знав би про такі комбінації.

Й насамкінець: Березовській отримав політичний притулок в Англії. Вочевидь, не за красиві очі. Хто він є насправді — на Заході добре знають. Отже, хочуть його використати у своїх іграх. Березовській відповідно повинен віддячити за «дах» (тобто за притулок). Цілком можливо, що Березовській вирішив, підставивши з невиданою силою Леоніда Кучму (в будь-якому з вказаних вище варіантів), посприяти Заходу у зміні влади в Україні, озброївши опозицію сильними «аргументами», які б та — враховуючи наші політичні реалії — з готовністю прийняла..."

(тижневик "2000", 12–18 березня 2004 року).

Ігор Смешко: "...Ситуація тоді склалася дуже серйозна. У Москві зник один із кандидатів у президенти Росії. Навіть у Кремлі ніхто не знав, куди він зник. І у той же час колишній спікер Держдуми в компанії осіб, що мали кримінальне минуле, ретельно маскуючись, перетинає наш кордон... і опиняється у центрі Києва на заздалегідь знятій квартирі іншими особами, близькими вже до кандидата в президенти України від опозиції... Оточували Рибкіна, повторюю, люди

з кримінальним минулим і пов'язані з кримінальним світом. Фактично в якийсь момент він, не усвідомлюючи того, опинився в ув'язненні. За наявною тоді інформацією, найближче майбутнє цього політика могло стати вельми трагічним — існувала загроза його життю.

Тільки завдячуючи професійності співробітників СБУ ці плани не втілилися у реальність. СБУ були оперативно затримані двоє людей (до речі, тісно пов'язаних з чільними функціонерами в штабі кандидата в президенти В. Ющенко). Превентивні заходи СБУ дозволили І. Рибкіну опинитися на свободі й з'явитися на очах у загалу. Загроза його життю була усунута.

До речі, у перших інтерв'ю Іван Петрович [рос. — Иван Петрович] сам заявляв, що його викрали. Вже потім, опинившись у Лондоні й поспілкувавшись з Борисом Березовським [рос. — Борис Березовский], экс-спікер змінив свою версію того, що відбулося. Але уявіть собі, що було б, якби раптом в Україні виявився труп кандидата у президенти Російської Федерації? З урахуванням вже існуючої внутрішньої дестабілізації й тиску на президента Л. Кучму, пов'язаного із «справою Гонгадзе». У рік чергових президентських виборів і в Росії, і в Україні. Це був би одночасно потужний удар по обом країнам та їх політичному керівництву. Внутрішньополітична обстановка була б також дестабілізована.

Тому не дивно, що після звільнення І. Рибкіна декілька офіцерів СБУ за цю операцію були нагороджені російською стороною..." (тижневик "2000", 11–17 лютого 2011 року).

2004 р. Крим, Україна. Ігор Смешко з Директором ФСБ (у 1999–2008 рр.) Росії Ніколаєм Патрушевим (рос. — Николай Патрушев, ліворуч) і Міністром оборони (у 2001–2007 рр.) Росії Сергеем Івановим (рос. — Сергей Иванов, праворуч)

день

"...За словами генпрокурора [України Геннадія Васильєва], за фактом зникнення І. Рибкіна на території Росії та його перебування в Україні продовжується розслідування. Зокрема, були затримані один з родичів народного депутата [України] Романа Безсмертного — Сергій Безсмертний і громадянин України Ігор Керезь [президент ЗАТ "Брінкфорд" та за сумісництвом помічник-консультант народного депутата України Давида Жванії], але вони вже звільнені. Г. Васильєв підкреслив, що народні депутати Р. Безсмертний і Давид Жванія неодноразово викликались на допит у Генпрокуратуру, однак так і не прийшли..."
(газета "День", 3 березня 2004 року).

Леонід Кучма, Президент України у 1994–2005 роках: *"...Історія з Рибкіним зайвий раз показала, що наглядати за такими людьми важливо, перш за все, у їхніх же інтересах. Що він говорить, які його політичні плани й зв'язки — справа десята. Це держави не стосується. У всякому випадку не повинно стосуватися. Але слід постійно мати на увазі, що така фігура може стати об'єктом серйозних провокацій. Що й підтвердив приклад Рибкіна..."*

Це не жарт, зник кандидат у президенти Росії! Гадаю, він народився в сорочці.

...

У подробиці його перебування в Києві я не заглиблювався. Мені лише доповідали, що живий — і дякувати Богу. А початковий план у організаторів цієї операції, за даними СБУ, був простий: перевезти Рибкіна через кордон і потім десь викинути по дорозі. Так просто і надійно зіпсувати президентські вибори у Росії, підмочити репутацію Путіна! Диявольський план! Під стать «касетному скандалу»..."

(Кучма Л. Д. Після майдану: Записки президента. 2005–2006. — Київ: Довіра; Москва: Время (рос. — Время), 2007. — 688 с., іл., с. 23).

У березні того ж року СБУ нівелювала загрозу вже іншого міжнародного скандалу — під стать "кольчужному". Тоді в Україні були затримані два громадянина Греції, один — Пакистану й один — Іраку, які збиралися придбати в Україні за підробленими сертифікатами кінцевого користувача Кенії й Танзанії велику партію зброї для поставки іракським партизанам. Українська зброя мала використовуватись у бойових діях проти сил тимчасової коаліційної іракської адміністрації та для здійснення терористичних і диверсійних актів у Іраку! Крім того, арештовані іноземці збирались підібрати в Україні найманців — відставних військовослужбовців, передусім фахівців-підричників. Як виявилось, дана спецоперація з самого початку відбувалася за сценарієм і під контролем спецслужб Заходу, що фактично підтвердив письмово один із співробітників Посольства Греції в США, наполягаючи на тому, що арештовані громадяни Греції невинні. Здійснювана на території України спецоперація, про яку не було поставлено до відома українську спецслужбу, мала, таким чином, як мінімум дві мети: виставити перед усім світом українську владу як "посібника світового тероризму" й відслідкувати нелегальні канали постачання зброї іракським партизанам.

Більш ніж через півроку, коли почався судовий процес над "збройовими баронами", які (завдяки СБУ) не відбулися, про обставини цієї справи з численних публікацій у ЗМІ стало відомо широкому загалу.

РАССЛЕДОВАНИЕ **СЕГОДНЯ 11** СРЕДА 27.10.04

В УКРАИНЕ ПЫТАЛИСЬ НАНЯТЬ БОЕВИКОВ ДЛЯ ВОЙНЫ В ИРАКЕ

РАССЛЕДОВАНИЕ **СЕГОДНЯ 7** ПОНЕДЕЛЬНИК 8.11.04

ЦРУ ПРОВЕРЯЛО СБУ «НА ВШИВОСТЬ»

Если это так, американцы остались с носом...

Чешские спецслужбы и протестантские украинские наемники борются за доллар. По дороге им интернационали...

Володимир Сенчіхін (стаття "Готується слухання у «справі греків»"): "...Громадяни Греції Сімакос Васіліос і Багракос-Тсанетакос Павлос, прихопивши з собою Юсіфа Сальмана Халафа, що мешкає в Іраку, й пакистанця Шейха Ікрам-Ул-Хака, прибули в Україну з доволі цікавою місією: розшукати канали контрабандного продажу зброї, придбати її на сотні млн дол. й оснастити нею іракських партизан. Крім того, вони збиралися зайнятись вербовкою українських відставників для виконання спецоперацій в Іраку. Однак наша спецслужба перервала їхнє «турне». Після арешту іноземці заявили, що [вони] є представниками західної розвідки, яка нібито отримала завдання перевірити надійність контролю за торгівлею зброєю в Україні..." (тижневик "2000", 8–14 жовтня 2004 року).

Віктор Субботін (стаття "Україна в ролі «живця» для ЦРУ і ФБР"): "...У ході розвитку скандалу, що отримав назву «справа греків», фігурували різні суми, максимальна — більш ніж \$700 млн. Серед затриманих двоє дійсно представники цієї національності — Павлос Богракос-Дзанетакос (у минулому керівник відділу по боротьбі з наркотиками в грецькій поліції) та його колега Васіліс Сімакос, який працював у відділі по боротьбі з економічними злочинами. Двоє інших — пакистанець Шейх Ікрам-Ул-Хак і громадянин Іраку Юсіф Сальман Халаф.

...

...Нам вдалося здобути документ, зміст якого нікого не може залишити байдужим. Виявляється, арештовані греки... були послані в Україну як агенти ЦРУ і ФБР. У всякому разі це визнав співробітник посольства Греції в США Іоаніс Ніколау, який брав участь в операції. У розпорядження «2000» як раз і потрапила його письмова заява з цього питання.

ΣΥΝΟΜΙΛΙΑ ΠΟΥ ΕΙΧΑ ΜΕ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟ ΜΠΟΥΡΑΚΟ ΔΕΝ ΚΑΤΑΦΕΡΑ ΝΑ ΕΡΘΩ ΣΑΝΑ ΣΕ ΕΠΑΦΗ ΜΑΖΙ ΤΟΥ ΓΙΑΡΑ ΤΙΣ ΜΕΓΑΛΕΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΠΟΥ ΚΑΤΕΒΑΛΑ

Παρά τον συντονισμό απόψεων
μην πιστώσει ότι αυτή η κατάσταση
πρόκειται να επιλυθεί πρόβατα.

Αποστολή
Αθήνα, 10/05/04
Στ. Ουάσινγκτον, 2 Ιουλίου 2002
ΚΑΛΥΒΑΣ ΚΑΙ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΩΝ
ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ
Ε.Ε. ΕΡΕΥΝΑ
Ε.Ε. ΜΕΛΕΤΕΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑ
Ε.Ε. ΜΕΛΕΤΕΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑ
Ε.Ε. ΜΕΛΕΤΕΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑ

ΚΑΛΥΒΑΣ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ

Στις 19-4-04 συναντήθηκα με τον ειδικό πράκτορα της C.I.A. William VanOsteyn στο ίδιο ξενοδοχείο που έγινε και η συνάντηση στις 15-3-04 και του ανέφερα την εξέλιξη της υπόθεσης και μου είπε ότι θα δει τι μπορεί να κάνει.

Δεν έχω τίποτα άλλο να δηλώσω.

Ουάσινγκτον 22-4-2004

Ο Υποψήφιος Δήλων

Ιωάννης Νικολάου

Θεωρήθηκε
Για το γνήσιο της υπογραφής

Απόστολός (ΥΠΑ) Γ. Αναγνωστάκης
Γραμματέας ΑΑΟ

Στις 12-3-04, ευρισκόμενος πάλι στην Αθήνα, μετά από συνεννόηση με τον Παύλο Μπουράκο-Τζαντάκο, ήλθα σε επαφή με την Christine Page και οριστήκαμε για μια συνάντηση, τις λεπτομέρειες της οποίας φροντίσει ο William (Bill) VanOsteyn για τις Μια με Μεταμηνία της 16-3-04, στο Embassy Room του ξενοδοχείου Hyatt Regency Bethesda (Τηλ. 301 657-1234)

Στις 14-3-04 επέστρεψα στην Ουάσινγκτον μαζί με τον Θεμιστοκλή Καλιβάκα και στις 15-3-04 παρουσιάστηκαμε στην συνάντηση που είχε οραθεί, όπου συμμετείχαν, εκτός από εμένα και οι κ.ε.λ.ς,

- 1. Christine Page (FBI) *
- 2. William (Bill) D. VanOsteyn (C.I.A.) **
- 3. Θεμιστοκλής Καλιβάκας (Αρ. Γαλλικού Διασπαστηρίου 02ΥΚ53615/26-9-2002
- 4. Γεώργιος Παπαγεωργίου (Τηλ. 301 933-7508) ως Μεταφραστής

Επίσης παρευρίκατο καθ' όλη την διάρκεια της συνάντησης, αλλά εκτός της αίθουσας εάν πυχόν εχρημάτο η παρέμβαση του, ο συνεργάτης μας από άλλες υποθέσεις Δικηγόρος Dr. Kwame Acquah (Τηλ. 202 467-5543) και η παρουσία του ήτο εκ γνήσιας όλης.

* F.B.I. — Φ.Β.Ρ., ** C.I.A. — Π.Ρ.Υ.

...

Мать, мала місце саме операція американських, а можливо, й інших (якщо згадати, що у справі фігурує грек з французьким паспортом) спецслужб на території нашої країни. Й при цьому перші не визнали за потрібне погодити свої дії ні з політичним керівництвом України, ні з українськими колега-

ми. Тобто американці вирішили використати своїх колег з СБУ втемну. Але навіщо, з якою метою?

Можливо, якесь угруповання, що має відношення до іракських партизан, дійсно мало наміри придбати у якійсь з колишніх республік СРСР велику партію зброї, яка потім могла бути використана в терористичних цілях. У випадку успішної оборудки американські агенти встановили б на цій партії «маяки» й прослідкували б шлях її просування. Й у кінцевому підсумку змогли б встановити й знешкодити покупців.

Але очевидно також і те, що у випадку реалізації цього сценарію на Україну можна було б повісити ярлик посібника світового тероризму з усіма наслідками, що випливають. А можна було б з цим і зачекати, запропонувавши українському керівництву вести себе смиренно й покірно, «слухатися американців» в обмін на мовчання їхніх спецслужб. Офіційний Київ по суті опинився б у них на гачку. Достатньо згадати про той безцеремонний пресинг і шантаж, що супроводжували попередню спецоперацію — «Кольчуги» в Іраку», в ході якої локаторів не знайшли, але у таємних паперах українських військових порилися вдосталь.

Україна посідає одне з провідних місць у світі по торгівлі зброєю. Вона здійснює її легально, з дотриманням прийнятих міжнародних норм і правил. Але якби проти нас вдалася провокація ЦРУ і ФБР, «Укрспецекспорт» був би скомпрометованим. Не виключено, що нас взагалі б витіснили зі світового ринку озброєнь.

У період загострення політичної боротьби в Україні в ході президентських виборів активно ставилося питання про доцільність присутності наших миротворців у Іраку. Очевидно, у стабільності української військової місії в першу чергу зацікавлено керівництво США, оскільки виведення третього за величиною контингенту може викликати песимістичні настрої інших учасників коаліції з урахуванням того, що Іспанія свій вже вивела, а Польща збирається зробити це у недалекому майбутньому. В зв'язку з цим дієвий аргумент

для політичного шантажу України міг би стати Штатам у пригоді.

Провокація — давайте називати речі своїми іменами — ЦРУ і ФБР проти України не вдалася. Йшлося явно не про «контрольне постачання», а про відверту підставу. СБУ спрацювала чітко і вчасно.

Останнім часом у деяких ЗМІ з явної подачі зацікавлених у приховуванні правди осіб настирливо й майже по Біблії лунають поради: пробачте «греків» (і тих, хто заохочував їх), бо вони не відають (чи не відали), що творять. При цьому не менш настирливо мусується думка про те, що ця історія, мовляв, навмисно приурочена до президентських виборів в Україні, а її учасники стали заручниками наших внутрішньополітичних подій.

Усі ці твердження щонайменше несерйозні — адже операція була припинена, нагадаємо, ще 22 березня. Нинішні спроби спотворити факти й цим скандалом завдати шкоди Україні — не більш ніж істерика невдах і бажання перекласти відповідальність, м'яко кажучи, з хворої голови на здорову.

Може, нашим західним партнерам пора вже звикнути до думки, що Україна, незалежно від наших внутрішньополітичних «розборок», вчиться й вчить поважати себе, свої загальнонаціональні інтереси і не бажає надалі бути залученою в чужі операції «ловлі на живця», не підозрюючи, яка сумнівна роль при цьому їй відводиться..."

(тижневик "2000", 5–11 листопада 2004 року).

Прес-центр Служби безпеки України: "...притягнуто до кримінальної відповідальності громадян Греції Сімакоса Вісіліюса Ніколаоса і Багракоса-Тсанетакоса Павлоса, громадянина Пакистану Шеїх Ікрам-Ул-Хака та громадянина Іраку Юсіфа Сальмана Халафа, які в березні 2004 року прибули в Україну з метою незаконного придбання товарів військового призначення та подвійного вико-

ристання — озброєння, боєприпасів, військової та спеціальної техніки, вибухових речовин — на загальну суму 800 млн доларів США для поставки їх всупереч резолюціям Ради безпеки ООН до Іраку, вербування в Україні найманців з числа військових спеціалістів — підричників і саперів для вчинення терористичних актів та участі у бойових діях в цій країні. Внаслідок вжитих Службою безпеки України заходів протиправну діяльність вказаних осіб припинено, іноземців заарештовано, після завершення розслідування справу направлено до суду. У грудні 2004 року Печерським районним судом м. Києва їх визнано винними та засуджено до різних мір покарання..."

("Про основні підсумки діяльності Служби безпеки України в 2004 році", 17 січня 2005 року).

За оцінками багатьох політиків і політологів, своєрідною репетицією обох сторін, що протиборствували у подальшому на президентських виборах, стали вибори міського голови у місті Мукачеве (Закарпатська область) 18 квітня 2004 року. Основна боротьба у цьому невеликому містечку з населенням близько 80 тис. чоловік розгорілася тоді між підтримуваним опозиційною "Нашою Україною" Віктором Балогою й підтримуваним провладною СДПУ(о) Ернестом Нусером. Рівень протистояння досяг небаченої напруги, наслідком чого став розгляд подій, пов'язаних з цими виборами, на пленарному засіданні Верховної Ради України. Незаангажована позиція СБУ, що особливо рельєфно проявилася у подальшому, була вже тоді продемонстрована Головою СБУ Ігорем Смешком у його виступі з парламентської трибуни.

Ігор Смешко: "...Служба безпеки України, як і всі ви, поділяє стурбованість подіями, які мали місце останніми днями в Закарпатті. Те, що сталося, безумовно не сприяє позитивному іміджу нашої держави, створює умови для ескалації соціальної напруги, в тому числі загрожує національній безпеці України. (Оплески)

Саме з цих міркувань виходила і виходить Служба безпеки, аналізуючи інформацію щодо останніх подій в місті Мукачево. Хоча реагування на відомі вам факти не завжди знаходяться у площині законодавчо визначеної компетенції Служби безпеки України ... Служба безпеки України — це перш за все спецслужба, тобто в першу чергу розвідка і контррозвідка. Її правоохоронне призначення жорстко обмежено сферою боротьби із організованою злочинністю, тероризмом, контрабандою та корупцією. В цивілізованому суспільстві так і має бути. Спецслужба не повинна втручатися в політику, підмінити правоохоронні органи ...

...

... чи мала Служба безпеки інформацію щодо можливих протиправних проявів? Так, мала, про що тричі інформувала органи внутрішніх справ 7 квітня і двічі 15-го. (Оплески)

...

... у випадках, визначених законом, Служба безпеки регулярно інформує вище державне керівництво з питань, що відносяться до її компетенції.

Однак СБУ не є інструментом тотального стеження і не може використовуватися для впливу на хід або наслідки політичних процесів ...

...

Стосовно груп кримінального спрямування, які могли бути задіяні в Мукачево. Служба безпеки володіє певною інформацією про те, що обидва, два основних кандидата мали групи підтримки, і керівники цих груп підтримки, м'яко кажучи,

мали відношення до певних угруповань певного напрямку. Але обидва, повторюю, обидва основних кандидати..."

(стенограма 40-го засідання п'ятої сесії Верховної Ради України IV скликання, 21 квітня 2004 року).

Олег Андрєєв: "...Пам'ятаю один з небагатьох публічних виступів Смешка — у Верховній Раді, у квітні 2004 року. Він тоді був дуже схожим на Андропова [Андропов Юрій Володимирович — Голова КДБ СРСР у 1967–1982 рр.], хоча сам, будучи воєнним розвідником, ніколи не служив у КДБ. Зал слухав його доповідь про події навколо виборів у Мукачеві у тиші, що лише інколи переривалася вигуками здивування. Чомусь інформантства розповсюдили тоді лише заяву Смешка про те, що керівники груп підтримки обох кандидатів — і провладного, і опозиційного — пов'язані з кримінальним світом. А ось інші оцінки тодішнього голови СБУ забулися — про те, наприклад, що події в Мукачеві — пряма загроза нацбезпеці України й що вони можуть мати більш масштабне повторення..."

(газета "Комсомольская правда в Україні" (рос. — "Комсомольская правда в Украине"), авторська передмова до тексту інтерв'ю з І. Смешком, 12 грудня 2011 року).

Погіршення стану здоров'я кандидата в президенти

Найбільш резонансною подією, з якою засоби масової інформації тривалий час пов'язували ім'я Ігоря Смешка, стало погіршення стану здоров'я кандидата в Президенти України Віктора Ющенка — нібито після вечері, що відбулася 5 вересня 2004 року на дачі у заступника Голови СБУ Володимира Сацюка.

За час, що минув, не бракувало різноманітних заяв — у тому числі офіційних, припущень, викриттів, коментарів і т. п. Були навіть написані книги, спеціально присвячені цій події та її наступному розслідуванню. Читач, який хоч трохи цікавиться даною темою, безумовно, вже має свою власну думку і про саму подію, і про те, чому певна суттєва для її розслідування інформація "впливала" лише після того, як змінювався статус чи положення відповідного носія такої інформації... Обмежимося тому нагадуванням читачеві лише деяких моментів.

Віктор Ющенко, в 2004 році — народний депутат України, кандидат у Президенти України: *"...Подивіться на моє обличчя. Прислухайтесь до моєї дикції. Це — одна сота тієї проблеми, яка у мене була ...*

... те, що зі мною сталося, це не проблема їжі і не проблема режиму харчування — це проблема політичного режиму в цій країні.

...

І мова, друзі, йде сьогодні не про кухню буквально — мова йде про українську політичну кухню, де замовляються вбивства ...

...

І коли стоїть питання, як доля обійшла мене, просто не та доза, не в той час і мої ангели тоді не спали. Оце мені допомогло вийти на цей світ ...

Я б дуже хотів, друзі, щоб ми отримали відповідь правову, хто це зробив і хто цей вбивця. Але ви добре знаєте, хто цей вбивця, вбивця — це влада..."

(стенограма 7-го засідання 6-ї сесії Верховної Ради України IV скликання, 21 вересня 2004 року).

Ігор Смешко: *"...з вуст кандидата у президенти на адресу діючої влади пролунало страшне звинувачення. Одразу після виступу Ющенка в Раді — в ході якого він це сказав — я зібрав своїх замів. Ми повинні були починати розслідування. Але як його починати, якщо ні експертизи, ні аналізів, ні задокументованого факту самого отруєння немає? А все найближче оточення постраждалого, та й сам він, користуються імунітетом, через що їх залучення до слідчих дій вельми проблематично. На швидкий результат, зрозуміло, не розраховували. Я сказав своїм: давайте починати виходячи з того, що ми віримо кандидату в президенти..."*

(газета "Левий берег" (рос. — "Левый берег"), 19 листопада 2009 року).

"...Оскільки матеріали, необхідні для повноцінного розгляду, були відсутні, виходили, до речі, з трьох позицій. Перша: ми віримо кандидату в президенти Ющенку. Віримо тому, що його намагалися отруїти. Хто, як, чим, коли — потрібно було з'ясувати. Друга — пошук відповіді на питання: кому отруєння Ющенка могло бути вигідно? Третє — пошук тих, хто мав технічну можливість реалізації подібного. На відпрацювання цих трьох позицій і були спрямовані усі сили..."

(газета "Левий берег" (рос. — "Левый берег"), 20 листопада 2009 року).

Юрій Костенко, в 2004 році — народний депутат України, член Координаційного комітету коаліції "Сила народу": "...ось у мене, бачите, «врачебное заключение». Клініка називається «Рудольфін-нерхаус», австрійська, яка пише, що стан Ющенка обумовлений важкою вірусною інфекцією та хімічними речовинами, які зазвичай не входять до продуктів харчування ...

...
Ми вже знаємо, яка отрута — це отрута ріцін.

...
Це речовина, яку застосовують при спецопераціях спецслужби.

...
Ми знаємо, і коли, і як це сталося, і знаємо, хто за цим стоїть.

...
... ми не будемо мовчати, і виборець не буде мовчати, коли буде знати, що улюбленого кандидата вбиває влада ...

...
... влада не зацікавлена в тому, щоб його розкрили, тому що за нашою інформацією, всю цю операцію щодо отруєння Ющенка це робили не заслані шпигуни, а це робили свої з українських пагорбів тих чи інших, чи, як кажуть, печерських чи інших...

...
У нас є дуже багато різної інформації, але ... ми зараз не хочемо оприлюднювати цю інформацію..."
(*"Радіо Свобода"*, 20 вересня 2004 року).

Ігор Смешко: "...Коли, де і чім отруїли кандидата, ми не знали. Для встановлення цих фактів було потрібно проводити експертизи, здавати аналізи. Причому робити це дуже швидко. Тоді кожна секунда була на вагу золота. Однак сам Віктор Андрійович, та й оточення його, як я вже говорив, вели себе доволі дивно. У ЗМІ регулярно з'являлися заяви: мовляв, органи бездіють, тягнуть час, перешкоджають з'ясуванню того, що сталося. Тоді як сприяння з'ясуванню не надавалося ніякого. Навіть в елементарному — піти й здати аналізи. Ну а позиція оточення Віктора Андрійовича була не просто неконструктивною, часто — агресивною. Особливо — у Відні..."

(газета "Левий берег" (рос. — "Левый берег"), 19 листопада 2009 року).

"...потерпілим був кандидат у президенти, який ще до отримання документального підтвердження самого факту отруєння призначив з трибуни Верховної Ради винних — «злочинну владу», з якою він нібито боровся на виборах.

...

Нас здивувало тоді, чому Ющенко й лікарі, які лікували його у Відні, не звернулися у поліцію. Вони зобов'язані були це зробити за австрійськими законами, лише запідозривши отруєння, навіть без згоди Ющенка. Якби австрійці провели судово-медичну експертизу, вона була б визнана й в Україні, адже ми самі звернулися до них із проханням про правову допомогу по цій справі. Підстав не довіряти австрійцям у Ющенка, я думаю, не було.

Мало того, потерпілий та його оточення не дозволяли австрійським лікарям передати нам медичні документи з історією хвороби. Лише задіявши наші зв'язки з колегами за кордоном і звернувшись у Мінюст Австрії з дуже наполегливими проханнями, ми через суд, всупереч волі пацієнта, отримали потрібні документи. Саме по ним Генеральна прокуратура

України у 2004 році провела першу комісійну експертизу, що зробила висновок про відсутність факту отруєння.

Якщо Ющенко не довіряв у 2004 році правоохоронним органам України, тоді чому 24 листопада 2004 року він знову сам попросив про чергову зустріч із керівництвом СБУ? Чому їв разом з офіцерами СБУ, які накривали на стіл, в одній із службових квартир Служби? Коли я туди приїхав і побачив, що Ющенко з ними їсть, то був, м'яко кажучи, здивований.

Ще раніше, 4 листопада 2004 року, він сам приїхав у госпіталь СБУ й попросив зробити йому рентген, провести якісь маніпуляції. Тобто на фоні публічних заяв про недовіру правоохоронним органам України він не боявся звертатися у відомчий госпіталь СБУ за медичною допомогою..."

(газета "Ізвестія в Україні" (рос. — "Известия в Украине"), 18 листопада 2011 року).

"...у публічній площині регулярно з'являлися коментарі: СБУ, мовляв, навмисно заплутує сліди, «працює» «по замовленню» «злочинної влади» тощо. Тому я особисто зателефонував Генеральному прокурору — попросив забрати справу з нашого ведення, щоб припинити усі подібні інсинуації..."

(газета "Левий берег" (рос. — "Левый берег"), 20 листопада 2009 року).

Сергій Руденко, у 2004 році — начальник прес-служби Генеральної прокуратури України: "...Кримінальну справу про отруєння кандидата у президенти Віктора Ющенка передано із Служби безпеки України у провадження слідчого з особливо важливих справ Генеральної прокуратури ... ніхто не говорить зараз про чийсь причетність чи непричетність до кримінальної справи. Це ні про що не свідчить і ніяких серйозних обставин у справі з цього приводу немає..."

(інформаційне агентство "Укрінформ", 26 вересня 2004 року).

Генеральна прокуратура України: "...Генеральною прокуратурою України порушена та розслідується кримінальна справа, пов'язана з хворобою кандидата в Президенти України Віктора Ющенка.

...

... головним завданням слідства є повне, об'єктивне та всебічне встановлення обставин, які можуть мати значення для справи. Але сам кандидат у Президенти України Віктор Ющенко та окремі народні депутати з його оточення ухиляються від слідства.

У ході розслідування слідчі Генеральної прокуратури України звернулися з приводу надання наявних матеріалів та участі у виконанні необхідних слідчих дій до самого Віктора Ющенка, до керівника його виборчого штабу Олександра Зінченка та окремих народних депутатів України з їх оточення, але жодної реакції на наші звернення не було. Більше того, Віктор Ющенко ухиляється від проведення судово-медичної експертизи, достеменно знаючи, що лише вона може встановити обставини та причини хвороби..."

(Заява, прес-служба Генеральної прокуратури України, 30 вересня 2004 року).

"...Кримінальна справа № 49-1361 порушена 21 вересня 2004 року Генеральною прокуратурою України за ознаками злочину, передбаченого ст. 112 КК України.

...

Вивчивши надані медичні документи щодо обстеження та лікування Ющенка В. А., експертна комісія дійшла до таких висновків:

Виходячи з медичних даних, викладених у медичній картці хворого Ющенка В. А., що була вилучена в поліклініці № 2 Державного управління справами та ксерокопіях документів з результатами медичного дослідження Ющенка В. А., вилучених в австрійській клініці «Рудольфінерхаус», можна вважати, що погіршення стану Ющенка В. А. після 5 вересня обумовлене

активізацією прихованої (латентної) вірусної герпетичної інфекції, яка в подальшому проявилась типовими змінами у вигляді гострого інтерстиціального панкреатиту, ерозивно-виразкового ураження шлунку та дистальних відділів кишечника, лівобічного ексудативного плевриту, оперізувального лишаю з вираженим больовим синдромом. Неврит лівого лицьового нерва може бути пов'язаний з набряково-копресійними змінами стовбура лицьового нерву, що як і лівобічний отит, стали наслідком вірусної герпетичної інфекції.

Факт активізації вірусної герпетичної інфекції підтверджується клінічними проявами та результатами серологічного дослідження, проведеного 30.09.2004 року австрійськими спеціалістами.

...

Допитати по кримінальній справі Ющенко В. А. не видасть можливим у зв'язку з тим, що він на неодноразові виклики до Генеральної прокуратури України не з'явився, так само як і на засідання судово-експертної комісії, за клопотанням якої він викликався. Також не з'явилися на неодноразові виклики до Генеральної прокуратури України для дачі свідчень народні депутати України Червоненко Є. А. та Жванія Д. В., а Порошенко П. О. від дачі будь-яких свідчень у кримінальній справі відмовився.

Так само Зінченко О. О. не з'явився на неодноразові виклики до Генеральної прокуратури України для дачі свідчень та на неодноразові запити Генпрокуратури не надав слідству будь-яких документальних даних, які свідчили б про факт умисного заподіяння шкоди здоров'ю Ющенко В. А.

У зв'язку з чим слідство оцінює це як відсутність у зазначених осіб будь-яких даних, які свідчили б про факт отруєння Ющенко В. А.

З офіційної заяви Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України, яка розслідує даний факт, вбачається відсутність будь-яких даних про навмисне заподіяння шкоди здоров'ю Ющенко В. А.

На підставі зібраних у кримінальній справі доказів слідство дійшло висновку про відсутність факту (події) злочину — посягання на життя державного діяча Юценка В. А. передбаченого ст. 112 КК України. Враховуючи викладене, керуючись ч. 1 ст. 213, 214 КПК України, Генеральна прокуратура винесла постанову про закриття кримінальної справи № 49-1361, порушеної 21 вересня 2004 року за ознаками злочину, передбаченого ст. 112 КК України, за відсутності події злочину на підставі п. 1 ч. 1 ст. 6 КПК України..."

(Постанова про закриття кримінальної справи № 49-1361 про замах на життя Віктора Юценка, прес-служба Генеральної прокуратури України, 23 жовтня 2004 року).

Віктор Юценко, в 2004 році — народний депутат України, кандидат у Президенти України: *"...Я повторюю: мене отруїла влада. І сьогодні відкриваються все нові обставини цього злочину.*

Я майже ніколи не снідаю й не обідаю, в основному лише вечеряю. Того дня в мене було дві вечері. Перша — в близькому колі, зі спільного казана, і ніхто з рідних від того не постраждав. А друга — з головою Служби безпеки та його першим заступником, під час переговорів. Я не хочу переходити на персоналії, але мені здається, що зараз Генеральна прокуратура має досить просте завдання, як вийти на людей, причетних до замаху на мене ...

Добре, що на тій вечері я не все доїв і не все допив, що мені давали. А отрута була швидкої дії. Коли я повернувся додому, дружина поцілувала й одразу на вустах відчула металевий смак. «Ти ліки пив?» — «Ні». Уже тоді в мене боліла голова. Про подальші обставини вам відомо. І я щасливий, що лишився на цьому світі..."

(газета "Україна молода", 17 грудня 2004 року).

Кристофер Джон Чіверс (Christopher John Chivers), кореспондент газети "Нью-Йорк Таймс" : "...На питання, як він ставиться до того, що його публічно згадують як підозрюваного, генерал Смешко —

батько двох юнаків — відповів питанням на питання. «А як би вам сподобалося, якби власні діти запитували вас: «Тату, ти справді це зробиш?», — вимовив генерал, кілька довгих секунд дивлячись репортеріві прямо в очі. Й додав: «... Ми зробимо все, щоб з'ясувати правду. По суті, це справа честі для всієї нашої служби»..."

(газета "Нью-Йорк Таймс" ("The New York Times"), 20 грудня 2004 року).

Прес-центр Служби безпеки України: "... — Служба безпеки України не має будь-якого відношення до погіршення стану здоров'я кандидата у Президенти України Віктора Андрійовича Ющенка;

— до цього часу СБ України не отримала жодного офіційного документа, який давав би юридичні підстави для встановлення місця, часу та навіть самого факту отруєння кандидата;

— ... версія про отруєння діоксином і перевищення його вмісту в організмі хворого по відношенню до «норми» в 1000–6000 разів може розглядатися як вірогідна лише після отримання та аналізу первинної медичної документації, яка б містила абсолютні показники вмісту діоксиу, в тому числі з урахуванням його різновидностей, а також підтвердження факту чіткого дотримання правил забору та доставки матеріалу в лабораторію, точної методики виконання дослідження, детальної інформації про клінічний перебіг захворювання;

— подальше успішне розслідування цієї справи неможливе без активної співпраці зі слідством та надання вичерпної ін-

формації, перш за все про об'єктивні дані клінічних та лабораторних досліджень в закордонних установах з їх обов'язковою верифікацією..."

(повідомлення "Щодо поширення у ЗМІ версії про обставини можливого отруєння В. Ющенка", 22 грудня 2004 року).

Святослав Піскун, у 2005 році — генеральний прокурор Укра-

їни: "...Немає сумнівів у тому, що Ющенко був навмисно отруєний діоксином. Доступ до діоксину мають тільки ті особи, які знаходяться близько до державної влади. Для отримання діоксину необхідно мати серйозні владні повноваження ... Немає жодного сумніву в тому, що це була спланована акція, до виконання якої, скоріш за все, залучені деякі люди з уряду, бо не кожен має доступ до такої субстанції, як діоксин ... ми вже й раніше знали про приблизний час, коли Ющенку дали отруту ... Отруєння діоксином, імовірно, співпадає по часу з вечерею Ющенка. Однак ми не можемо з повною впевненістю стверджувати, що отруєння відбулося саме на тій вечері..."

(газета "Стандард" ("Der Standard"), Австрія, 10 лютого 2005 року).

Ігор Смешко: *"...Тодішній владі вбивство Ющенка точно не було вигідно. Після касетного скандалу, кольчужного, вбивства Гонгадзе — тим більше. Образ влади в цілому і Президента зокрема й без того був занадто демонізований.*

...

Моя особиста думка: більшість людей в оточенні Ющенка ніколи не вірили, що прийдуть до влади. Не вірили у перемогу власного кандидата. Не вірили, що владу їм так легко передадуть. Але, ставки були занадто високі — гра не на жит-

тя, а на смерть. Тому вони готові були абсолютно на все — хоч на ношах внести у владу свого кандидата, аби внести...

...

у дестабілізації були зацікавлені окремі представники оточення Ющенка, в тому числі — ті, що мали численні зв'язки за межами країни. Це, мабуть, найбільш точне й коректне формулювання..."

(газета "Левий берег" (рос. — "Левый берег"), 20 листопада 2009 року).

Олександр Турчинов, Голова СБУ з лютого по вересень 2005 року: "...проблема заключається в тому, що, на жаль, досі не встановлений факт самого отруєння. Головна проблема в тому, що для того, щоб встановити факт отруєння, замало папірців з-за кордону. Необхідне проведення експертизи. Причому є процесуальний нюанс — експертизу обов'язково повинні проводити українські експерти, тому що перед тим, як вони приступлять до цього процесу, вони повинні підписатись, що вони несуть кримінальну відповідальність за будь-які спроби фальсифікації результатів ... На жаль, з незрозумілих для мене причин, ця експертиза досі не проведена. Я хочу нагадати Вам, що веде цю справу Генеральна прокуратура України, а Служба безпеки забезпечує тільки оперативний супровід. Служба безпеки зробила все можливе по цій справі. Ми маємо похвилинний, я підкреслюю, похвилинний хронометраж того, що відбувалося з Віктором Андрійовичем протягом тижня до того, як погіршився його стан здоров'я, з ким він спілкувався, з ким мав розмову, що він робив, хто був поруч з ним..."

(прес-конференція, 15 вересня 2005 року).

Ігор Смешко: "...питання: чому впродовж [2005] року генпрокурор Піскун, голова СБУ Турчинов не змогли переконати Президента в тому, що без судово-медичної експертизи справа з самого початку буде приречена на можливий провал у суді? Не кажучи вже взагалі про перспективу розкриття. Зрозуміло ж, чим швидше буде отримана фактологічна медична інформація, тим швидше можна отримати відповідь про час і місце можливого отруєння. Однак

за цілий 2005 рік уся правоохоронна система держави, керівників якої, до речі, призначав сам постраждалий — Президент, — не змогла провести відповідну судово-медичну експертизу зі строгою відповідністю до закону. Ми також пам'ятаємо коментарі Турчинова, коли він, залишивши посаду голови СБУ, майже відразу заявив, що Президент сам не хоче здавати аналізи. Тоді виникає запитання, а чому до цього питання судово-медичної експертизи не ставилося принципово, у формально-зобов'язуючому порядку, за законом, упродовж цілого року? Про те, що постраждалий у справі просто зобов'язаний це зробити? У цій справі, відповідно до норм законів, Віктор Ющенко — не Президент, а потерпілий. Тож і голові СБУ, і генпрокурору необхідно було виконувати свою роботу згідно із законом, не більше й не менше того. На жаль, і пан Піскун, на той час генпрокурор, вочевидь, став уже тоді більше політиком, ніж прокурором, а двом богам, як відомо, одночасно не служать, і на двох стільцях одночасно не сидять. Щось одне — або ти професійний генеральний прокурор, або ти парламентський політик..."

(газета "День", 8 серпня 2009 року).

Володимир Сівкович, у 2004–2010 роках — голова Тимчасової

слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування обставин отруєння кандидата на пост Президента України, народного депутата України Ющенка Віктора Андрійовича: "... ми цілодобово займалися цим розслідуванням, тому що особисто мені хотілося швидко знайти людей, причетних до отруєння. Але чим більше ми заглиблювалися, тим менше залишалося шансів отримати хоч якісь докази. Встановлена нами хронологія подій свідчила про те, що якщо щось і сталося з Ющенком, то це сталося до 5 вересня ...

...

8 жовтня минулого року, коли я вийшов із першим звітом на парламентську трибуну, я абсолютно відверто заявив, що комісія не знає, що сталося з Ющенком. На жаль, за цей рік фактично нічого не змінилося. Звісно, в комісії інформації стало набагато більше. Але коли я ознайомився з матеріалами Генеральної прокуратури, з'ясувалося, що в них реально нічого немає. Тому що жодної нової експертизи вони не провели, допит Президента здійснили через півроку після його інаугурації, що взагалі повний нонсенс: як же вони розслідували справу, не отримавши свідчення потерпілого? Ну й так далі. Тобто фактично Генеральна прокуратура займалася саботажем.

...

для початку потрібно встановити хоча б сам факт отруєння: провести експертизу згідно з кримінально-процесуальним законодавством. Ось і все.

...

Що сталося насправді, можна з'ясувати тільки одним способом: зробити аналізи. Якщо це діоксин, то він зберігається в організмі 14 років.

...

... анонімні аналізи не можуть бути доказами. Президенту повинні були пояснити, що потрібні процесуальні дії. Тур-

чинов не веде кримінальну справу, тобто про це Президентові повинен був сказати Піскун. А лабораторії, які можуть виявити діоксин, в Україні є — проблема лише у тому, що вони не сертифіковані як міжнародні. Тобто для кримінальної справи всередині країни їх висновку достатньо, для міжнародної справи ні.

...

Піскун впродовж року робив абсолютно суперечливі заяви, що не припустимо для процесуальної особи. Це ж нонсенс! То він офіційно заявляє, що Юценка отруїли діоксином, розведеним у воді, а коли виявляється, що діоксин у воді не розводиться, починає заявляти вже щось інше.

...

сьогодні всі вже зрозуміли, що я тоді був правий, що доказів версії отруєння чи іншої версії не існує. Сьогодні в мене немає великого бажання брати на себе весь негатив цієї ситуації. Для цього у державі існує маса правоохоронних органів, існує Президент, який контролює їх роботу. Й фактично це вже його відповідальність, а не парламентської комісії, яка потрібна була, щоб сказати правду в період президентських виборів. Ту правду, яку я міг сказати в той момент, я сказав..."

(газета "Кієвські вєдомості" (рос. — "Киевские ведомости"), 24 жовтня 2005 року).

Ірина Чернуха (стаття "Отрута для обраного, або Як отруїти життя всій країні"): "...Якщо отруєння Юценка не було і це все вигадка — його піар-команді треба влаштувати овації. Важко придумати щось, що більше привертає до себе електорат, ніж замах на життя: голоси виборців все більш активно капують в скарбничку опозиційного кандидата. Хто ж не посівчує людині, яка піддає своє життя небезпеці заради блага вітчизни? Українському менталітету в достатній мірі притаманний кордоцентризм — філософія, при якій замість мозку думають серцем і щиро співчують тим, хто знаходиться в

біді. Образ мученика — один із найбільш підтримуваних в українській політиці..."

("Подробности" (рос. — "Подробности") — інтернет-видання телеканалу "Інтер", 5 серпня 2008 року).

Станіслав Белковскій (рос. — Станислав Белковский), російський політолог: "...Сам факт отруєння Ющенка зіграв величезну роль у тому, що революція відбулася. Незадовго до отруєння Ющенка в його штабі панував скепсис. Якось виникла смутна впевненість у тому, що виграти не вдасться й, можливо, навіть краще, щоб президентом залишався Кучма, ніж став Янукович.

А отруєння Ющенка перевело ситуацію у трагічний вимір, коли побутовий песимізм вже недоречний. Стало ясно, що питання віднині звучить так: «перемога або смерть».

Це створило новий контекст виборів і надихнуло соратників Ющенка, які відчули себе причетними не просто до чергової виборчої кампанії, а до втілення певної історичної місії..."

(інтернет-видання "Українська правда", 18 серпня 2008 року).

Єгор Чечеринда (стаття "Ющенко та його «діоксин»: Show must go on!"): "...мені як громадянину України, який п'ять років тому в усіх трьох турах голосував за Віктора Андрійовича Ющенка, дуже вже хотілося б нарешті взнати, що ж все-таки сталося з моїм президентом у вересні 2004-го! І публічні заяви самого гаранта, озвучені вже після перемоги у додатковому турі, — мовляв, я прощаю всіх своїх отруювачів, мене безумовно не влаштовують! Я просто хочу знати правду! Адже не будь того «отруєння», хто знає, як би склалася історія тодішньої виборчої кампанії!

Я просто хочу знати правду! Адже не будь того «отруєння», хто знає, як би склалася історія тодішньої виборчої кампанії!

Однак щось мені підказує, що при діючому президентові [В. А. Ющенку] справа про його «навмисне» отруєння так і не буде розкрита. П'яти років для цього було замало. Занадто вже багато навколо «зацікавлених» у продовженні «діоксинового спектаклю»..."

(газета "Левий берег" (рос. — "Левый берег"), 18 грудня 2009 року).

Олександр Ільченко, Олександр Корчинський: "...у 2006-му, нинішній перший замгенпрокурора Ренат Кузьмін став, після певної опали, замгенпрокурора зі слідства і йому потрапила справа про отруєння. Як стало відомо «Сьогодні» з достовірного джерела, він був вражений тим, що розслідується тільки одна версія — отруєння у Сацюка. Кузьмін заявив тоді, мовляв, це ж ази слідства, треба скласти скільки завгодно, хоч сотні нехай бодай трохи імовірних чи можливих версій і розслідувати кожну, поступово відкидаючи ті, що не підтвердилися, допоки не залишиться єдина. В ході наради встав СБУшник і нерішуче сказав, мовляв, ми знайшли косметологічну клініку, де за тиждень до отруєння побував Ющенко, поспілкувалися з лікарем. І все... Ходу цієї версії (що виною всьому нібито косметологічне втручання, стовбурові клітини чи щось в цьому роді) не дали зверху. Кузьмін у підсумку призначив термін, близько тижня, розробити версії, скласти плани й доповісти. Наступного дня йому зателефонував заступник голови (на той час) СБУ, запропонував зустрітися, тільки не в офісі, а на вулиці (видно, боявся прослуховування). Й сказав, мовляв, ви, звичайно, праві, але так не можна. Адже ви розумієте, про кого і про що йдеться! Треба розслідувати одну версію. Кузьмін відповів, що це не для нього. Й звернувся до генпрокурора, мовляв, по закону такі справи повинна розслідувати СБУ, давайте їй передамо справу. Той обіцяв подумати. А через день викликав Кузьміна і сказав: передавай справу... іншому замгенпрокурора, Миколі Голомші. Мовляв, президент попросив, а то Кузьмін молодий, гарячий..."

(газета "Сегодня" (рос. — "Сегодня"), 2 вересня 2011 року).

Ігор Смешко: *"...Мені ніхто і ніколи не висував звинувачень у причетності до отруєння Ющенка, але відповідна суспільна думка цілеспрямовано формувалась. Якби такі звинувачення були, я б наймні мав можливість обжалувати це у судовому порядку.*

Мій процесуальний статус у справі про нібито отруєння кандидата у президенти був завжди тільки один — свідок..."

(газета "Ізвестія в Україні" (рос. — "Известия в Украине"), 18 листопада 2011 року).

"...Я, можливо, є одним із найзацікавленіших у тому, щоб ця справа якнайскоріше була розслідувана і, нарешті, народ України дізнався, яка ж була причина погіршення стану здоров'я кандидата в Президенти України Ющенка восени 2004 року..."
("Радіо Свобода", 25 серпня 2009 року).

"...якби в СБУ [в 2005 р.] залишилась стара команда і якби вона, як і раніше, займалася розкриттям справи про отруєння, істина встановлена була б дуже швидко. Через пару місяців після виборів, думаю..."

(газета "Левий берег" (рос. — "Левый берег"), 20 листопада 2009 року).

"...Спрямованість розслідування [в 2005–2010 рр.] свідчить, що Ющенко став заручником своєї ж політичної заяви про те, що був отруєний «злочинною владою». Будь-яке інше пояснення руйнувало б під час виборів образ Ющенка-жертви, а у подальшому — імідж чесного президента.

У підсумку вся правоохоронна система України, керівників якої призначав сам Ющенко, з 2005-го по 2010 рік працювала, щоб довести обґрунтованість його заяв, знайти «потрібні» докази.

У підсумку факт отруєння досі не доведений, а у справі, що розслідується, досі не визначені не тільки обвинувачувані, але навіть підозрювані..."

(газета "Ізвестія в Україні" (рос. — "Известия в Украине"), 18 листопада 2011 року).

"...— [інтерв'юер — Людмила Башкірова] *По справі експрезидента України Віктора Ющенка. Ми колись визнаємо, хто у 2004 його отруїв?*

— [Ренат Кузьмін, перший заступник Генерального прокурора України] *Звісно, визнаємо. Було б непогано, щоб Ющенко сам про це розповів. Але він мовчить. Не приходять на слідчі дії.*

Але з чого ви взяли, що Ющенко навмисно отруїли? В нас немає таких даних. Те, що з ним щось сталося — це факт: все було явно видно на його обличчі. Але ось що саме с ним сталося — ми не маємо точних даних.

— *Але ж він після цього лікувався за кордоном і, за інформацією зі ЗМІ, переніс 26 операцій?*

— *Від чого лікувався? Від навмисного отруєння діоксином чи від чогось ще? Особисто я не знаю. Тому було б дуже гарно, щоб Віктор Андрійович сьогодні ще раз здав кров. Якщо в нього був діоксин — ми його там виявимо, тому що цей елемент з організму до кінця не виводиться.*

Більше того, за існуючою сьогодні технологією, ми можемо встановити, коли цей діоксин був введений в організм людини і яким чином.

— *А чи не можна зобов'язати Ющенка здати цю кров?*

— *Зобов'язали. Винесли постанову. Але він її не виконує. Він же не звинувачуваний, якого можна зобов'язати щось зробити, якщо той ухиляється. Він — потерпілий. А потерпілий має право й зовсім відмовитися від надання свідчень. І змусити його ми не можемо, і відібрати кров у потерпілого насильно — тим більш.*

— *Може, треба було його просто попросити? Пояснити: через це здійснюється галас на увесь світ. І що треба розібратися у цьому злочині.*

— *Пояснили. Він пообіцяв обов'язково здати кров, тільки обравши самостійно лабораторію. І так до цього дня. Ми йому періодично телефонуємо, запитуємо, а він нас годує обі-*

цянками. Він, до речі, сам же не писав заяву, що його отруїли — це зробили керівники його передвиборчого штабу. Один з них [Олександр Зінченко] вже нині покійний ...

А чи можна по-іншому з'ясувати, що в організмі експрезидента був діоксин? Ющенко ж тоді кудись їздив, хтось у нього брав аналізи. Сьогодні ми всіх встановили й допитали: і тих, хто брав кров, і тих, хто кудись щось відправляв, і тих, хто робив якісь заяви.

Наприклад, Жванія засвідчив, що ніхто Ющенка не травив, ніякого отруєння взагалі не було, й що всю цю історію вони в штабі придумали спеціально для того, щоб на цьому будувати передвиборчу кампанію, звинувачуючи владу в отруєнні (Давид Жванія — кум Віктора Ющенка, народний депутат України. У 2004 році — заступник глави виборчого штабу майбутнього президента України Віктора Ющенка — НБН.).

Жванія говорив, що першим із цим не погодився. Намагався пояснити всім, що неправда все одно колись відкриється, й що не можна так цинічно дурити увесь світ. Після цього його зі штабу вигнали.

— Але інші люди з близького оточення Ющенка, зокрема, колишній керівник його охорони Євген Червоненко, стверджують протилежне. Чому ж вірити саме Жванії?

— Багато хто стверджує, що Ющенка отруїли. Й вірять у це. Кажуть, у нього в крові був саме діоксин. Тому, коли одні кажуть, що Віктора Андрійовича отруїли, інші — що це була вигадка, ми й потребували, щоб Ющенко знову здав кров. Тільки після цього все може стати на свої місця.

А коли Ющенко перший раз здав кров, пам'ятаєте? Піскун тоді ще за ним ходив, умовляв кров здати (Святослав Піскун — екс-генпрокурор України. — НБН.). І Ющенко здав кров майже через рік.

— Зачекайте, так Ющенко одразу після отруєння хіба не здавав кров? А що ж тоді відправляли за кордон на дослідження?

— Ні, не здавав. А у закордонну клініку на дослідження тоді потрапила навіть не кров, а сироватка. Ми з'ясували це, коли

відправили запити у всі клініки, які в 2004–2005 робили експертизи.

Просили відповісти, як вони з'ясували, що Юценка отруїли? Нам відповіли: до клініки була передана сиворотка! А чиєї вона крові — Юценка чи когось там ще, і як туди потрапив діоксин — вони не знають і нічого з цього приводу не стверджували! І результати дослідження іноземні лабораторії дали по наданому їм матеріалу.

Перший раз Юценко здав кров через рік після так званого отруєння. Її опечатали печаткою СБУ. Після цього кров поклали в холодильник на ніч, а наступного дня повезли в закордонні лабораторії. А слідчі, які везли контейнери з ампулами в закордонні лабораторії, в аеропорту віддали їх дипкур'єрам. І повернули слідчим ці контейнери тільки в літаку. Більше того, з'ясувалося, що ампули за кордоном в лабораторію здавали вже навіть не слідчі, а якісь поліцейські. При такому розкладі можна бути впевненим, що принесли на дослідження саме кров Юценка?

Далі, за кордоном зробили дослідження, а довідку, разом із невикористаним зразком, відправили не в прокуратуру, а в Адміністрацію президента. І вже на підставі довідки, яку дали закордонні лабораторії, наші українські експерти зробили висновки, що у Юценка в крові діоксин. На бланку цієї експертизи були слова: «Попереджений про відповідальність за дачу неправдивого експертного висновку». Але підписів експертів, які досліджували за кордоном ці зразки, не було жодної!

Після цього наш слідчий поїхав за кордон і почав всіх допитувати. В лабораторії йому пояснили, що у тій пробірці були зразки з діоксином і що вони саме це у висновку й вказали. А Юценка ця кров чи іншої людини — вони не знають. А за те, що наші написали у своїй довідці, — вони не відповідають.

Тоді ми попросили Юценка надати нам пробірку, що була повернута з-за кордону, для повторного дослідження. Але виявилось, що крові — немає: її злили в унітаз в Адміністрації президента одразу після того, як отримали висновки закор-

донної експертизи! А саму пробірку розбили на шматочки й спалили. Теж в Адміністрації президента.

А це ж був найголовніший речовий доказ! І вони його на-вмисно знищили. Ось вам справа з отруєння Ющенка. Доведено, що у 2004 році його отруїли? Ні. Й хто знає, що у Ющенка було в крові? До речі, історія не знає жодного факту, щоб людину намагалися вбити діоксином. Для того існує безліч отрут, але не діоксин.

...

— Який, імовірно, буде підсумок справи про отруєння Ющенка: її закрийють чи будуть розслідувати? Можливо для того, щоб вивести на чисту воду тих, хто обманював народ і стверджував, що Ющенка під час Помаранчевої революції отруїла бандитська влада? Чи може виявитись, що экс-президента таки травили?

— Поки що будемо розслідувати, але якщо Ющенко не здасть кров для експертизи, справу припинимо. Досить нам вже робити вигляд, що нічого не відбувається і не відбувалося. Це вже навіть не смішно!

— Наскільки правдиві чутки про те, що проти Віктора Ющенка можуть порушити кримінальну справу?

— Якщо буде доведено, що він сфальшував дані аналізів крові, давав неправдиві свідчення слідчому, то у такому випадку слідчий не зможе ухвалити будь-якого іншого рішення, ніж порушити проти Ющенка кримінальну справу. Такий закон..."

(інформаційне агентство "Незавісіме бюро новостей" (рос. — "Независимое бюро новостей"), 16 січня 2012 року).

"Помаранчева революція"

Написаний більш детально порівняно з іншими цей розділ жодним чином не претендує на всеосяжний опис тих неординарних і драматичних подій, що мали місце в Україні в кінці листопада — на початку грудня 2004 року.

Кінець 2004 року. 10-річчя Леоніда Кучми на посаді Президента України наближалось до завершення. В боротьбу за найвищий державний пост офіційно вступили 24 кандидати, найбільшу електоральну підтримку з яких мали два Віктори: Ющенко і Янукович ...

"... — [інтерв'юер — Дмитро Гордон] Але хоч колись він [Леонід Кучма] вам сказав щось на кшталт: «Думаю, Ігорє Петровичу, зупинимось на кандидатурі Віктора Федоровича Януковича?»

— [Ігор Смешко] Звичайно ні, — ця тема жодного разу зі мною не обговорювалась.

— Ну а якби він такі слова сказав, у вас були б якісь аргументи проти?

— Думаю, так, і не тому, що вважаю Віктора Федоровича поганим керівником чи слабким державним діячем — скоріше, навпаки... По-моєму, це дуже гарний господарник, людина, яка вміє вчитися, росте і має чималий потенціал, один із найуспішніших прем'єр-міністрів України, однак конфігурація, що склалася на тих виборах, особистості Віктора Федоровича і його головного конкурента Віктора Ан-

дрійовича Ющенко вже на початку розколювали країну навпіл. У цих двох кандидатів на пост президента було відсутнє головне для конкретної ситуації 2004 року — вони не могли бути загальнонаціональними лідерами. Думаю, зараз вже ні для кого не таємниця, що Україна складається з двох приблизно рівних половинок з різною історією...

— ...культурою, мовою...

— ...з достатньо різними мріями про майбутнє й уявленнями щодо нього, з різними пріоритетами у зовнішньополітичному та певною мірою внутрішньоекономічному житті країни. Об'єднати ці дві половинки міг лише лідер, який однозначно не асоціюється з жодною з них, а такої якості Віктор Федорович не мав (як, зрештою, і Віктор Андрійович), тому офіційне проголошення Януковича єдиним претендентом від влади з самого початку ставило країну на межу розлому. Особисто для мене після оголошення цієї кандидатури стало зрозуміло, що попереду нас очікують доволі серйозні випробування.

— Своїми сумнівами й переживаннями ви у той момент з Леонідом Даниловичем ділилися?

— Після остаточного затвердження кандидатури...

— ...не було сенсу?..

— ...точка неповернення була вже пройдена, і можливість подальшого еволюційного розвитку України втрачена.

— Може, я розмірковую наївно, не як державна людина, але, при всій повазі до Януковича, одного погляду на його біографію й того факту, що він був двічі засуджений, на мій погляд, вже достатньо, щоб не висувати його в наступники. Чи такий підхід — дилетантський?

— Яюсь у мене була розмова на цю тему — правда, вже після президентських виборів! — з Леонідом Даниловичем... Пам'ятаю, він мені сказав, що кандидатуру Віктора Федоровича на посаду губернатора Донецької області йому запропонував тимчасово виконуючий обов'язки голови Служби безпеки України Олександр Скибінецький за часів голови СБУ

Володимира Радченка. Перше питання, яке задав Кучма, було пов'язане з судимостями. «Але ж судимості давно зняті, й цим Комісія партійного контролю при ЦК КПРС займалася», — почув він у відповідь. Для Леоніда Даниловича авторитет Комісії партійного контролю був, звісно, незаперечним.

Я, Дмитро Ілліч, не ставив би біографію людині у провину — не дарма у головній книзі сказано: «І по справах їх судити будете», однак ви праві у тому, що саме особистість кандидата від південного сходу країни зіграла тоді величезну роль, у тому числі вплинула, на мою думку, на соціальну активність електорату.

Особисто мені та моїм найближчим соратникам в СБУ було зрозуміло, що після появи саме такої передвиборчої конфігурації, таких двох основних кандидатів [В. А. Ющенко і В. Ф. Янукович] на вищу посаду в державі, країна виявилася розколотою на дві приблизно рівні за чисельністю електоральні маси, однак між ними була дуже велика різниця. Нам було зрозуміло, що західна частина [України] при підсумку голосування, який її не влаштує, результати виборів не визнає й здатна на серйозні протестні дії. Вона найбільш соціально активна, тоді як південно-східна частина [України] більш схильна до пасивного несприйняття кандидата від опозиції, ніж до активного відстоювання свого..."
(тижневик "Бульвар Гордона", 10 лютого 2009 року).

На виборах Президента України 2004 року вперше так потужно були задіяні технології протиставлення одна одній різних частин українського електорату й штучно нав'язуваної виборцям самоідентифікації на "своїх" і "чужих".

Володимир Литвин, у 2002–2006 роках — Голова Верховної Ради України: *"...Дедалі відчутнішими стають штучне нав'язування поляризації суспільних настроїв, організація протистояння між регіонами, спроби розколу і розсварення країни, провокування зіткнень між кандидатами у Президенти України, посилення взаємної недовіри між ними..."*

(заява Голови Верховної Ради України, 28 вересня 2004 року).

Леонід Кучма, Президент України в 1994–2005 роках: *"...Нам потрібні ще десятки років, щоб наше суспільство досягло того рівня зрілості, який ми бачимо на Заході. Під час виборів у нас працюють не стільки програми партій і кандидатів, скільки «політичні технології». Головний підхід: свій — чужий. Для однієї частини виборців «свій» — Янукович. Для іншої — Ющенко. І все. На цьому протиставленні будуються виборчі кампанії..."*

(Кучма Л. Д. Після майдану: Записки президента. 2005–2006. — Київ: Довіра; Москва: Время (рос. — Время), 2007. — 688 с., іл., с. 76).

Кость Бондаренко, обізнаний політолог, історик і публіцист: *"...Пристрасті нагніталися. Становище загострювалось до межі. Деякі ЗМІ, близькі до Віктора Ющенка, підігрівали це становище. Газета «Дзеркало тижня» 30 жовтня [2004 року], за день до [першого туру] виборів, вийшла з білою полоєю, на якій були написані слова Івана Франка: «Це ж остання війна. Це до бою чоловіцтво зі звірством стає». Кілька днів потому відомий польський політик, політолог та історик, великий*

друг України й зовсім не симпатик Януковича Тадеуш-Анджей Ольшанський запитував мене: «Як можна допускати подібне? Я розумію: боротьба боротьбою, але щоб протиставляти два табори, підкреслюючи, що в одному зібралися люди, а в іншому — звірі... Це ж шлях до громадянської війни!» На жаль, в Україні було занадто мало людей, які думали таким чином. Думалося, скоріше, навпаки... Антидонецька кампанія перейшла всі рамки пристойності..."

(Бондаренко К. П. Леонід Кучма. Портрет на фоні епохи. — Харків: Фоліо, 2007. — 636 с., с. 584).

Поляризація суспільства, що технологічно нагніталася, проявилася вже у першому турі виборів президента. Лідери президентських перегонів отримали на двох 79,19 % від загальної кількості виборців, що проголосували, а розрив між ними склав лише 0,55 %. Залишатися в таких умовах нейтральним і неупередженим — а саме так відкрито позиціонував себе Голова СБУ Ігор Смешко — було надзвичайно важко. В жорсткому протистоянні непримиренних сторін, кожна з яких демонструвала готовність йти до кінця, він бачив основну задачу СБУ в тому, щоб забезпечити законність (передусім — віднесені законодавством до компетенції СБУ захист конституційного ладу і територіальної цілісності держави) та виключити будь-яке насилля в ході виборів і при передачі влади, що загрожувало в тих умовах трагічними для країни наслідками.

Ігор Смешко: "...Завдання спецслужб — діяти на упередження, а не ліквідувати наслідки. Кожен заступник голови й основні керівники провідних департаментів СБУ контактували тоді з тими чи іншими керівниками виборчих штабів обох кандидатів, спілкувалися з ним, його командою. Нам важливо було розуміти, що проявів будь-якого екстремізму з їхнього боку не буде, що мир та спокій країни під загрозу не поставлять. Ну, а їм продемонструвати: СБУ — нейтральний, само-

стійний, абсолютно аполітичний гравець, єдине завдання якого — гарантувати країні та її громадянам безпеку. Завдання «проникнути» в оточення якогось із кандидатів, щось там дізнатися чи підстроїти перед нами не стояло...
(газета "Левий берег" (рос. — "Левый берег"), 20 листопада 2009 року).

Така позиція, оцінювана обома протиборчими сторонами за принципом "хто не з нами — той проти нас", прирікала Голову СБУ Ігоря Смешка на, м'яко кажучи, нерозуміння при будь-якому закінченні виборів, або навіть до настання такого...

Олег Рибачук, у 2004 році — народний депутат України, керівник офісу кандидата у президенти України Віктора Ющенка: *"...Моє джерело два дні тому бачило підписаний указ Кучми про звільнення Смешка. Умовою було те, що його оприлюднять саме 1 листопада ... все, що відбувалося з отруєнням Ющенка, повісять на Смешка..."*
(брифінг для журналістів, 31 жовтня 2004 року — вночі після першого туру виборів Президента України).

"...[Ігор Смешко] звільнив свій кабінет в СБУ від усіх документів ... Однак указ про відставку Смешка все ще не оприлюднюється..."
(брифінг для журналістів, 8 листопада 2004 року).

Анатолій Герасимов, у 2001–2005 роках — заступник Голови СБУ [нині — генерал-лейтенант запасу СБУ]: *"...Досвід служби на посаді заступника голови СБУ при трьох головах СБУ, а також більш ніж двадцятирічний стаж роботи в органах [безпеки], дозволяє мені стверджувати, що Службі безпеки, й усім нам, дуже пощастило, що головою СБУ під час «помаранчевої революції» був Ігор Петрович Смешко... В цій людині й*

справжньому офіцері багато що гідно поваги і здивування. Наприклад, більшість керівників, яких я знав, були надзвичайно обережними в прийнятті рішень. У всякому разі, навчені життєвим досвідом, завжди прагнули синхронізувати свої рішення з думкою вищого керівництва, вбачаючи у цьому й запоруку успіху, й додаткову страховку. Ігор Петрович же вимагав від своїх підлеглих у першу чергу компетентності, ініціативи і самостійності. «Проявляйте ініціативу і не очікуйте додаткових вказівок, якщо вагаєтесь, як діяти — дійте по закону», — говорив він. Дивувало і те, з якою оперативністю, рішучістю й підкреслено офіцерською порядністю особисто він реагував на складні ситуації. Не боючись при цьому всієї повноти відповідальності за рішення, що приймаються... Навіть у рік президентських виборів, його, здавалося, зовсім не цікавила якась особиста «страховка»... Будучи, безумовно, людиною досвідченою, з системним аналітичним мисленням, Ігор Петрович, здається, раніше всіх зрозумів усю глибину небезпеки розколу України на «наших» і «не наших». Ще на початку 2004 року у колі заступників [Голови СБУ] він сказав, що його каденція на посту Голови [СБУ] закінчиться з приходом нового Президента. А до цього, — попередив при цьому Ігор Петрович, — ні в кого не повинно бути сумнівів, що він «підпорядкований виключно діючому Президентові, а Служба — закону»...

Ігор Смешко: "...У 2004-му, після першого туру, я зібрав своїх замів ... і сказав: у нас з вами зараз є два варіанти. Перший — подати у відставку. Тоді, звичайно, ми збережемо обличчя, врятуємо погони, але для країни це може закінчитися громадянською війною. Другий — залишитися на місці. Спробувати заблокувати будь-які спроби з двох таборів, що протистоять, довести країну до кривавого конфлікту. Усвідомлюючи при цьому, що нас у такому випадку після виборів проклянуть і переможці, і переможені. Так воно і сталося. Ми всі ... залишились. Хоча чудово розуміли: кінець президент-

ських виборів — кінець нашої кар'єри, більше того — початок політично мотивованих переслідувань..."

(газета "Левий берег" (рос. — "Левый берег"), 19 листопада 2009 року).

Особливого напруження ситуація досягла після другого туру президентських виборів, що відбувся 21 листопада 2004 року.

22 листопада Генеральна прокуратура України оприлюднила спільну заяву від імені Генеральної прокуратури, СБУ і МВД, текст якої з СБУ не узгоджувався. Того ж дня Голова СБУ Ігор Смешко звернувся до Генерального прокурора України Геннадія Васильєва з проханням про виключення СБУ з кола авторів цієї заяви, а також щодо недопущення у подальшому будь-яких спільних заяв без відповідного узгодження.

Прес-центр Служби безпеки України: *"...Служба безпеки України звертається до представників обох передвиборчих штабів, усіх політичних сил та їх прихильників, до усіх громадян України з проханням реалізовувати своє право на громадсько-політичну діяльність виключно в рамках чинного законодавства і Конституції України, вирішувати наявні проблеми лише мирним шляхом, знаходити порозуміння, уникати спроб втягування силових структур в політичне протистояння.*

Служба безпеки України наголошує на тому, що вона суворо дотримується принципу невтручання у політичні та виборчі процеси в державі, діє в межах, визначених законами України щодо захисту державного суверенітету, конституційного ладу та запобігання терористичним проявам.

У той же час СБ України у разі необхідності вживатимуться передбачені законодавством заходи, спрямовані на попередження, виявлення, припинення і розкриття злочинів та інших протиправних дій, які створюють загрозу життєво важливим інтересам держави та безпеці громадян Укра-

їни, з метою забезпечення громадянського миру і злагоди в суспільстві.

Звертаємо увагу, що спільна заява керівників силових відомств України, розповсюджена сьогодні прес-службою Генеральної прокуратури України, є заявою лише Генпрокуратури" ("Звернення СБУ до лідерів політичних партій, блоків і рухів", 22 листопада 2004 року).

Однак країна все більше занурювалась у стихію "революційної доцільності"...

23 листопада 2004 року о 17:13 під час позачергового засідання Верховної Ради України (воно було скликане для розгляду єдиного питання — "Про ситуацію, що склалася в Україні у зв'язку з виборами Президента України 21 листопада 2004 року") народні депутати — прихильники Віктора Ющенка — закликали його прийняти присягу Президента України на спеціально принесеній для цього п'ятисотлітній Біблії Острозькій. Вже після вимушеного закриття у зв'язку з цим Головою Верховної Ради України Володимиром Литвиним цього позачергового засідання Віктор Ющенко вийшов на трибуну Верховної Ради й зачитав текст присяги. В той же день о 20:23 численні прихильники Віктора Ющенка за кликом Юлії Тимошенко рушили до будівлі Адміністрації Президента України. О 22:15 того ж дня керівник передвиборчого штабу Віктора Ющенка Олександр Зінченко заявив в інтерв'ю агентству "Рейтер" ("Reuters", Велика Британія) та виданню "Українська правда", що *"штурму Адміністрації Президента цієї ночі не буде"*.

Тарас Стецьків, у 2004 році — народний депутат України та один із "польових командирів" Майдану: "...Я відповідав за блокаду адміністрації Л. Кучми на Банківській вулиці. В нас було розроблено три сценарії штурму ... Я регулярно доповідав Юценку, яка ситуація та які можливості атаки. Але кожного разу він був рішуче проти застосування сили. Тоді я обурювався, сьогодні визнаю, що він був правий..."

(газета "Газета Виборча" ("Gazeta Wyborcza"), Польща, 3 квітня 2005 року).

О 22:58 цього напруженого дня з офіційною заявою виступив Президент України.

Леонід Кучма, Президент України в 1994–2005 роках: "...Незважаючи на заяви опозиції про те, що в Україні вже немає влади, наголошую — конституційна влада в Україні є, і ця влада легітимна. Вона сформована і діє в суворій відповідності до Конституції і законів України.

Президент України, Уряд та інші структури державної влади виконують свої повноваження, забезпечують законний порядок в суспільстві. Наголошую, і на 14-му році Незалежності владу в Україні буде сформовано на основі Конституції і чинних законів держави.

...

І ще одне, влада ніколи не стане ініціатором застосування сили. Але вона в рамках закону і своїх повноважень буде захищати правопорядок, права і свободи всіх без винятку громадян, незалежно від їхніх політичних уподобань.

Звертаюсь до представників усіх політичних сил в Україні з настійною вимогою — негайно сісти за стіл переговорів ...

Переконаний, що сьогодні це єдиний шлях для пошуку збалансованої позиції по недопущенню розколу України на частини. Це по суті єдина гарантія для продовження розбудови нового життя в мирі і злагоді, що є чи не найбільшим завойованням усіх попередніх років Незалежності"

("Заява Президента України Леоніда Кучми на події, що мають місце в Україні після другого туру президентських виборів в Україні", 23 листопада 2004 року).

Ігор Смешко: "...Кучма знаходився у той момент [у 2004 році] в

дуже тяжкому положенні. Тиск Заходу був вище всякої норми, та й сам Леонід Данилович — це моє враження! — дещо втомився від тягара несправедливих нападок США та Європи, від незаслуженого, з його точки зору (і це має місце), нерозуміння з боку власного народу. Багато хто забувають же, яку країну він прийняв у 94-му році і яку через 10 років здав. Україна була без Конституції, з галопуючою, у тисячі відсотків, інфляцією, з астрономічними цінами на енергоносії...

— [інтерв'юєр — Дмитро Гордон] ...розваленим виробництвом...

— ...з проблемою ліквідації третього [у світі] ядерного арсеналу й подвійним пресингом у цьому питанні Росії і США, з невіршеною проблемою Чорноморського флоту і Криму, без базового договору з Російською Федерацією та з відсутністю багатьох інститутів державного управління...

— З жахливою злочинністю...

— ...із вбивствами та з кримінальними розборками у центрі столиці. Звісно ж, за час свого керівництва Леонід Данилович припустився багатьох помилок, передусім кадрових, що й сам щиро визнавав, але він залишив країну з Конституцією, ухваленою парламентом не під обстрілом танками, з достатньо працездатним державним апаратом (що не піддавали сумніву наші сусіди і партнери), з міцною національною

валютою, з економікою, яка за темпами зростання посідала перше місце в Європі, й, нарешті, з народом, громадянська свідомість якого на Майдані і проявилась..."
(тижневик "Бульвар Гордона", 10 лютого 2009 року).

24 листопада 2004 року об 11 годині 40 хвилин з трибуни Майдану виступив народний депутат України Григорій Омельченко, який публічно звернувся до Голови СБУ Ігоря Смешка з вимогою "...перевірити інформацію щодо передислокації російських військ в Україну й ... звільнити Україну від окупантів за допомогою спеціалізованого «Альфа»..." Вже о 12 годині 30 хвилин того ж дня народний депутат України, полковник СБУ Григорій Омельченко був запрошений Головою СБУ Ігорем Смешком у свій службовий кабінет. Там, у присутності членів Колегії СБУ, Ігор Смешко попросив Григорія Омельченка надати наявні у нього підтвердження озвученої ним інформації щодо "*передислокації російських військ в Україну*". Коли присутні впевнилися в тому, що Г. Омельченко розповсюджує лише плітки, йому була надана можливість особисто вислухати офіційну відповідь стосовно недостовірності його "інформації" від заступників Голови СБУ, відповідальних за антитерористичний і контррозвідувальний напрями діяльності СБУ. Після чого до Григорія Омельченка було доведено, що розповсюдження ним — народним депутатом і старшим офіцером СБУ — неперевіреної інформації, яка має серйозний суспільний та міжнародний резонанс, провокує посилення нестабільності в Україні, що загрожує її державній безпеці.

24 листопада 2004 року о 18:34 Центральна виборча комісія затвердила підсумковий протокол результатів виборів Президента України. Після чого ухвалила відповідні постанови про обрання Президентом України Віктора Януковича та про оприлюднення результатів виборів (Постанови ЦВК України від 24.11.2004 № 1264 і № 1265 відповідно). На імprovізованому брифінгу для журналістів у приміщенні ЦВК представники Віктора Ющенка назвали затверджені результати виборів "*брехливими і сфальсифікованими*". При цьому у їхніх висловлюваннях лунала впевненість у тому, що ситуацію, яка виникла, вже не вдасться вирішити

мирно: *"Можливості законного і мирного врегулювання кризової ситуації на Україні вичерпані ... Тепер слово за вулицею..."* (народні депутати України Юрій Ключковський і Роман Зварич), *"...у Центральній виборчій комісії був шанс запобігти людським жертвам, але вона цим шансом не скористалася ... Юридичні принципи врегулювання конфлікту вичерпані, й тепер відповідь буде давати вулиця!"* (народний депутат України Петро Порошенко). Вже на виході з зали засідань ЦВК сталася штовханина, у якій брали участь до 10 народних депутатів України.

Події в Україні опинилися у цей час в центрі міжнародної уваги.

Колін Пауелл, Державний секретар США в 2001–2004 роках:

"...Ми не можемо визнати цей результат [виборів Президента України] легітимним, оскільки він не відповідає міжнародним стандартам і оскільки не здійснено розслідування повідомлень, що викликають довіру, про шахрайство ... Якщо український уряд не здійснить невідкладних і відповідальних дій, це буде мати наслідки для наших взаємовідносин, для надій України на євроатлантичну інтеграцію та для тих осіб, які несуть відповідальність за вчинення шахрайства ... Українській владі ще не пізно знайти рішення, яке б поважало волю українського народу ... країни усього світу уважно стежать за діями українського керівництва ... фундаментально важливо, щоб не було використано насилля проти українського народу..."

(інформаційне агентство "ІТАР-ТАРС" (рос. — "ИТАР-ТАСС"), 24 листопада 2004 року).

Фред Екхард (Fred Eckhard), прес-секретар Генерального секретаря ООН у 1997–2005 роках: "...Генеральний секретар ООН стурбований подіями, які відбуваються в Україні, де внаслідок другого туру президентських виборів, що відбулися 21 листопада, виникла напружена ситуація ... Хоча Організація Об'єднаних Націй не вправі коментувати хід проведення виборів, Генеральний секретар вважає, що для подолання тупикової ситуації, що виникла, необхідний виборчий процес, який викликає довіру. Він закликає всі сторони виявляти максимальну стриманість і додержуватись демократичних принципів, життєво необхідних для зміцнення демократії в Україні й збереження єдності нації..."

(брифінг в штаб-квартирі ООН, 24 листопада 2004 року).

Яап де Хооп Схеффер (Jakob Gijsbert (Jaap) de Hoop Scheffer), Генеральний секретар НАТО в 2004–2009 роках: "...Проведення позачергового засідання Північноатлантичної Ради щодо розгляду ситуації в Україні поки що не знаходиться на порядку денному, але ми не виключаємо такої можливості в майбутньому. Все чого ми прагнемо зараз — це перегляд результатів виборів. Після цього ми зможемо визначитися з тим, якими будуть наші рішення ... Під час зустрічі з послом України я наголосив на тому, що будь-яке вирішення ситуації, що склалася в країні, має бути ненасильницьким... Ми маємо спільний з Україною План дій, щорічні цільові плани. У цих документах прописані базові спільні цінності, і серед них — проведення чесних і вільних виборів, верховенство закону, що є дуже важливим для наших відносин. НАТО має всі права для обговорення цього з Україною та висловлювати критику за шахрайство під час виборів. Очевидно, що після масованих підтасувань, які мали місце під час виборів і про які свідчать доповіді

ОБСЄ та сенатора Лугара, абсолютно необхідно здійснити перерахунок голосів..."

(прес-конференція в штаб-квартирі НАТО, 24 листопада 2004 року).

Явним дисонансом лунали на цьому фоні поздоровлення Віктору Януковичу від Президента Російської Федерації Владіміра Путіна (рос. — Владимир Путин), висловлені у телефонній розмові ще 22 листопада.

Віктор Янукович, у 2004 році — прем'єр-міністр України, кандидат у Президенти України (заява на засіданні

Національної ради з узгодження діяльності загальнодержавних і регіональних органів влади та місцевого самоврядування): "...Будучи свідомим того, що незаперечність легітимності виборів Президента України можлива тільки за умов визнання їх результатів українським народом та світовим співтовариством, беручи до уваги характер подій, що розгортаються довкола результатів виборів Президента України та оцінюючи їх як такі, що можуть призвести до насилля і в кінцевому рахунку до визнання виборів і їх результатів недійсними, як Прем'єр-міністр України, кандидат у президенти і як громадянин вважаю за потрібне заявити про наступне.

Я особисто не сприйму результатів виборів Президента України до того часу, поки усіма передбаченими Конституцією України засобами і процедурами не будуть доведені мені і українському народу правдивість і легітимність цих результатів. Мені не потрібна фіктивна перемога, результат якої може спричинити людські жертви і насилля.

Влада, навіть найвища, не варта життя навіть однієї людини. Честь і достоїнство України для мене понад усе..."

(агентство "Укрінформ", 24 листопада 2004 року).

24 листопада 2004 року приблизно о 20-й годині Ігор Смешко (він у цей час брав участь у засіданні Національної ради з узгодження діяльності загальнодержавних і регіональних органів влади та місцевого самоврядування, яке відбувалося під головуванням Президента України Леоніда Кучми у державному санаторії "Пуща-Озерна") отримав два повідомлення. Перше — через декілька хвилин після закриття о 19:21 засідання Центральної виборчої комісії України лідер опозиції Віктор Ющенко, виступаючи з трибуни Майдану, заявив про невизнання оголошених ЦВК результатів виборів Президента України, створення Комітету національного порятунку й початок Всеукраїнського політичного страйку. Друге — щодо прохання Віктора Ющенка терміново зустрітися в будь-якому зручному місці неподалік від Майдану Незалежності для передачі важливої інформації особисто для Леоніда Кучми...

Леонід Кучма знаходився в цей час у президії засідання й керував його роботою. Тобто можливості для отримання санкції президента на зустріч з лідером опозиції Голова СБУ не мав. Та й зустріч ця, при будь-якому розвитку подій, не обіцяла Ігорю Смешку якихось особистих дивідендів. Скоріше навпаки... І справа навіть не у негативних наслідках його попередньої зустрічі з Віктором Ющенком на дачі у Володимира Сацюка. Сам факт несанкціонованої діючим президентом зустрічі Голови СБУ з кандидатом у президенти, який зазнав поразку, в той час, коли оголошений переможцем президентських виборів Віктор Янукович приймає поздоровлення від інших учасників засідання в санаторії "Пуща-Озерна", відкривав широкі можливості для різноманітних інсинуацій і підозр. Несприятливих, звісно, для Ігоря Смешка та його службової кар'єри. Але... вже котрий день на центральній площі столиці "вирував" революційний майдан, а його лідер, який не визнав офіційні результати президентських виборів, міг зважитися на радикальні дії, згубні для країни...

"Холоднокровний і врівноважений. У критичних ситуаціях діє спокійно і рішуче" — цю фразу з першої офіцерської атестації героя нашої оповіді, що запам'яталася його тодішньому товаришеві по службі, ми вже цитували, тому читач, очевидно, вже не сумнівається, що ж переважило при прийнятті Ігорем Смешком відповідного рішення...

...Ігор Смешко: "...Ми намагалися [під час подій "помаранчевої революції"], не виходячи за рамки закону, тримати ситуацію під контролем, відслідковувати у першу чергу радикальні наміри й можливі екстремістські дії. Ми вважали, що мирному вирішенню конфлікту немає альтернативи. Наша позиція, гадаю, була відома всім радикально налаштованим представникам опозиції і владних кіл.

Дуже важливим було, щоб у жодної зі сторін протистояння не виникло відчуття, що СБУ підтримує якусь політичну силу. Якби Служба [безпеки України] стала на одну сторону, це радикалізувало б дії іншої.

Я та мої заступники постійно зустрічалися практично з усіма лідерами опозиції. Потрібно було зняти напругу, побоювання «таємної змови влади». Ми оперативно відгукувались на кожне прохання про зустріч, щоб їм була зрозуміла наша позиція, а нам — їхня..."

(газета "Ізвестія в Україні" (рос. — "Известия в Украине"), 18 листопада 2011 року).

О 21:30 на службовій квартирі СБУ поблизу будівлі СБУ на вулиці Володимирській почалася зустріч Ігоря Смешка з Віктором Ющенком, яка тривала близько двох годин.

Віталій Романченко, в 2003–2005 роках — начальник Департаменту військової контррозвідки СБУ [нині — генерал-лейтенант запасу СБУ]: "...Ввечері 24 листопада 2004 року до мене звернулася Віра Іванівна Ульяновська [в 2002–2005 роках — керівник секретаріату депутатської фракції "Наша Україна" у Верховній Раді України] з проханням про організацію термінової зустрічі кандидата в президенти Віктора Ющенка з Головою СБУ Ігорем Смешком... Вважаю, що ця

зустріч, у якій я також брав участь, стала однією з ключових у виборі тодішнім лідером опозиції подальшої тактики — мирної чи немирної — боротьби за владу. В найближчому оточенні Віктора Ющенка були люди, які підштовхували його до застосування сили. На його боці була підтримка Заходу, безперервний небувалий за чисельністю мітинг у центрі столиці. Провадилася опозицією й відповідна робота всередині українських силових структур... Після оголошення Центральною виборчою комісією переможцем президентських виборів Віктора Януковича Віктор Ющенко, на мій погляд, прагнув визначитись: продовжувати мирні акції протесту або ж, не гаючи часу, застосовувати силовий варіант... Зустріч з Головою СБУ, у якій з боку В. Ющенка брали участь О. Зінченко, О. Рибачук і В. Ульяновченко, переконала, як я вважаю, лідера опозиції у відсутності, принаймні — на той момент, підстав для негайного переходу до силового варіанту. А отже, час, необхідний для пошуку компромісного ненасильницького варіанту, був виграний...

...Після слів подяки за згоду зустрітися і за «виважену позицію СБУ під час кризи у державі» Віктор Ющенко попросив Ігоря Петровича про організацію йому термінової зустрічі з Президентом України Леонідом Кучмою. Заявивши про своє несприйняття «незаконного рішення ЦВК» і захоплення «народом на Майдані», Віктор Ющенко повідомив про свою готовність до пошуку компромісу з метою «збереження миру в державі». Уважно вислухавши, Ігор Петрович запитав Віктора Андрійовича, а чи готовий той на шляху пошуку компромісу, про який він сам говорить, підтримати своєю політичною силою у Верховній Раді конституційну реформу, ініційовану Леонідом Кучмою. Важливість почути актуальну точку зору лідера опозиції з цього питання Ігор Петрович обґрунтував тим, що позитивна відповідь може бути головним аргументом, який допоможе йому в організації зустрічі з Леонідом Кучмою. Ющенко відповів, що він завжди виступав за посилення повноважень прем'єр-міністра і готовий обговорювати це питання з президентом Кучмою...

На питання про те, як Голова СБУ оцінює ситуацію, що склалася у країні, була дана відповідь, що СБУ не бачить альтернативи мирному вирішенню політичного конфлікту і відстоює цю позицію перед керівництвом країни. А також, що особисто він не сумнівається у щирості президента Леоніда Кучми і прем'єр-міністра Віктора Януковича, які вже заявили, що ініціаторами застосування сили вони не будуть. В той же час СБУ відомо, що в оточенні обох кандидатів у президенти є «люди, які не розуміють, що перша ж силова провокація з будь-якого боку — це початок громадянської війни і кінець України в її теперішніх кордонах». При цьому Ігор Петрович особливо підкреслив і попередив, що подальший розвиток подій значною мірою буде залежати від дій самої опозиції, а будь-які провокації з її боку будуть мати для країни катастрофічні наслідки. Тоді ж Ігор Петрович сказав, що якщо позиція перших осіб держави зміниться, і йому не вдасться відстояти виключно мирний шлях виходу з ситуації, що склалася, то він подасть рапорт про відставку. Необхідно також відзначити, що можливий розвиток подій «після кризи», а тим більше чийсь персональні плани і перспективи, співрозмовниками тоді взагалі не обговорювались...

На наступне прохання Віктора Ющенка — щодо додаткових заходів із забезпечення безпеки лідерів опозиції з кола народних депутатів України — Ігорем Петровичем була дана ствердна відповідь. Він повідомив про вже попередньо отриману згоду Президента України Леоніда Кучми на залучення до цього спецпідрозділу «Альфа» СБУ.

Третє прохання Віктора Андрійовича стосувалося «якогось публічного жесту, який би заспокоїв народ на Майдані та показав, що СБУ разом із народом». Ігор Петрович відповів, що СБУ залишається поза політикою, а свою вірність народу і Конституції вона щоденно доводить своїми діями. Будь-яка участь діючих співробітників СБУ в політичній діяльності ним жорстко викорінюється й буде викорінюватися надалі. Два високопоставлених співробітники СБУ вже позбулися за

це своїх посад. Один з них, як йому це не прикро, — генерал Скіпальський... В той же час він як Голова СБУ не має права і не буде перешкоджати політичній діяльності колишніх офіцерів і генералів СБУ... [звернення до народу України від імені СБУ було зачитано наступного дня з трибуни Майдану позаштатним радником Голови СБУ, генерал-лейтенантом запасу СБУ Олександром Скибінецьким].

...Особливо слід відзначити, що тема сумнозвісного «отруєння» жодною зі сторін на цій зустрічі не піднімалася, а Віктор Андрійович аж ніяк не відмовився від гостинно запропонованого йому частування. По завершенню зустрічі він сказав: «Дякую за цю зустріч і розмову, тепер у мене на серці стало тепліше» й подарував Ігорю Петровичу власноруч написану картину з дарчим написом і датою цієї зустрічі...»

Після закінчення зустрічі Голова СБУ Ігор Смешко доповів Президентові України Леоніду Кучмі про підсумки своєї зустрічі з Віктором Ющенком. Леонід Кучма одразу ж погодився на проведення відповідної зустрічі з лідером опозиції.

25 листопада Верховний Суд України задовольнив відповідні клопотання довіреної особи кандидата у Президенти України Віктора Ющенка й заборонив Центральній виборчій комісії офіційне оприлюднення результатів виборів Президента України. "... близько половини на восьму Центральна виборча комісія факсимільним зв'язком отримала Ухвалу Верховного Суду України від 25.11.2004, згідно з якою ... Центральній виборчій комісії заборонено до вирішення Судом справи офіційно оприлюднювати результати виборів Президента України..." (лист ЦВК до редакції газети "Урядовий кур'єр" від 25.11.2004 № 21-34-4861).

Впродовж цього дня Ігор Смешко узгоджував організацію зустрічі Леоніда Кучми і Віктора Ющенка. Останній двічі переносив час зустрічі, а о 21:00 повідомив про перенесення її на наступний день. У цей час очолювані організаторами акцій протесту десятки тисяч людей заблокували будівлі Адміністрації Президента і Кабінету Міністрів України.

Юлія Тимошенко, в 2004 році — народний депутат України,

член Комітету національного порятунку [виступ на Майдані Незалежності, 25 листопада 2004 року, 19:50]: "...сьогодні ми починаємо організоване, неагресивне, але достатньо сильне блокування Кабінету міністрів, Верховної Ради і посилюємо блокування Адміністрації Президента ... З сьогоднішнього вечора ми всіх представників цих державних органів з любов'ю випустимо додому, але зранку ніхто з них на роботу не повернеться, тому що ми їм не залишимо жодного ходу, у них буде такий трішечки примусовий страйк ... якщо післязавтра влада не відходить, якщо не дає Ющенку виконувати обов'язки президента України, то післязавтра не буде жодної автомагістралі, яка буде функціонувати..."

(інтернет-видання "Українська правда", 25 листопада 2004 року).

26 листопада в Україну прибули міжнародні посередники.

Александр Квасньневскій, президент Польщі в 1995–2005 ро-

ках: "...Обидві сторони опинилися у ризикованій для себе ситуації. Ющенко, за яким стояли тисячі людей на Майдані, не мав ніякої правої підтримки. Хіба що був лідером опозиції в парламенті. Офіційно було оголошено, що він програв вибори. Кучма опинився у протилежній ситуації. Факт, що він є діючим президентом, не мав значення — Кучма не міг потрапити ні в кабінет, нікуди, лише сидів під Києвом у якомусь санаторії неподалік від своєї дачі. Засніжений парк був красивий, але я сказав йому: «Раз сидиш у цьому селі, значить, влади у тебе немає».

...

Перша зустріч з Кучмою була драматичною. Можна собі уявити — в тому селі, з президентом великої країни. Вияви-

лося, що у нього претензії до усього світу, до всього, що відбувається ... Ситуація була більше ніж поганою. Під час моєї розмови з Кучмою тричі телефонував Путін [Путін Владімір Владімірович (рос. — Путин Владимир Владимирович), в 2000–2008 роках — Президент Російської Федерації], пропонуючи своїх представників, і справа завершилася на Гризлові [Гризлов Борис Вячеславовіч (рос. — Грызлов Борис Вячеславович), з 2003 року — Голова Державної Думи Російської Федерації]. Коли приїхав Солана [Франсиско Хавьер Солана Мадариага (Francisco Javier Solana Madariaga), з 1999 року — 1-й Генеральний секретар Ради Європейського союзу, Високий представник Європейського союзу із загальної зовнішньої політики і політики безпеки], йому дісталось [від Кучми] ще більше за всі можливі гріхи, які ЄС вчинив по відношенню до України. Критика була частково справедливою, але у той момент мало конструктивною.

...

Я запропонував, щоб ми поїхали до Маріїнського палацу в центрі Києва, в іншому випадку стане зрозуміло, що вже і влади немає, а є лише дивна країна, яка має трьох президентів — діючого, офіційного й того, що прийняв присягу, — і жоден з них не може увійти у адміністрацію президента. Це курйоз без пояснення. Кучма тоді заперечив: «А там блокують». Відповідаю: «Значить, Ющенко повинен відвести людей. Ми повинні туди поїхати».

Доїхали, але сталася одна важлива річ. Виходячи від Кучми, ми отримали важливу інформацію, що близько 15.00 запланований приїзд 40 тисяч шахтарів. Я вже уявив собі ці зіткнення... Наша місія закінчилася б перед початком переговорів. Допомогли мої знайомства, ті дев'ять років контактів з усіма українськими політиками. Посадив до себе у машину Яцека Ключковскі [Jacek Kluczkowski, в листопаді 2004 року — керівник групи експертів і дипломатів з підготовки міжнародних переговорів], у якого був мобільний телефон і номери особистих телефонів українських політиків. Йому вдалося з'єднати мене

з Тигіпком [Тигіпко Сергій Леонідович, у 2004 році — керівник виборчого штабу кандидата у Президенти України В. Ф. Януковича], якого я знав. *«Це правда, стосовно того маршу?». «Так, це вже не стримати. Луганськ, Донецьк, Херсон хочуть піти, кінець, шахтарі повстають». «Дуже прошу цього не робити, о четвертій у нас переговори з Януковичем, вийде так, що ви їх зриваєте». Він зрозумів. Повинен сказати, що Янукович вів себе достойно. Поїхав до шахтарів, віддав розпорядження не починати акцію. Між іншим, місце, з якого ми поїхали, називається Заспа. Ті півгодини були вирішальними. Якби тоді сталося те, що могло статися, не знаю, що б було з Україною...»* (тижневик "Політика" ("Polityka"), Польща, 21 грудня 2004 року).

Комітет національного порятунку ("Звернення до СБУ"): *"З ряду областей України до міста Києва організовано привезені десятки тисяч осіб. Серед них є як звичайні громадяни, яких відправили до столиці шляхом примусу та погроз, так і злочинні елементи, які були організовані у групи, озброєні холодною та вогнепальною зброєю, отримали від організаторів поїздки злочинні інструкції та гарантії звільнення від кримінальної відповідальності у разі вчинення злочинів.*

У зв'язку з вищезазначеним та постійними зверненнями громадян захистити їх від кримінальних елементів, звертаємося до Служби безпеки України з вимогою вжити невідкладних заходів по усуненню загрози життю громадян та конституційному ладу України" (телеканал "5-й канал", 26 листопада 2004 року).

У другій половині дня в Маріїнському палаці відбулося перше засідання "круглого столу" за участю Леоніда Кучми, Віктора Ющенка, Віктора Януковича, а також міжнародних посередників, що прибули в Україну. За одним із рішень цього засідання, яке зачитав Леонід Кучма, *"сторони виступають проти застосування сили, що може призвести до ескалації конфлікту та кровопролиття"*. Вже від себе Президент України додав: *"...ми достойно вийдемо з цієї непростой ситуації, бо ми всі розуміємо, що Україна у*

нас одна, а наслідки, якщо ми не знайдемо розв'язання, вони будуть занадто несприятливі для українського народу..."

Втім, у найближчого оточення кандидатів у Президенти України, яке, безумовно, на них самих впливало і підштовхувало до тих чи інших дій, були доволі різні погляди, а відповідно, і пропозиції (вимоги) щодо виходу з ситуації, що склалася.

Мартін Босацкі (Marcin Bosacki), Мартін Войцеховські (Marcin Wojciechowski) (стаття "За лаштунками української революції" (Kulisy rewolucji ukraińskiej)): "...Тим часом протести у Києві посилювалися, і табір Ющенка розділювався на радикалів і «голубів». Перші вважали, що потрібно брати владу силою замість того, щоб втягуватись у переговори ...

...

Найбільш активними були прихильники Ю. Тимошенко. Ці хотіли захоплювати все: від міністерств і державних агентств до штабів територіального самоврядування. «Я цілий день стояв на сцені, підігрівачи натовп, здійснював походи по місту, в мене було зовсім роздирте горло. А ночами ходив по Києву й гасив запал людей Юльки», — сміється Луценко [Луценко Юрій Віталійович, у 2004 році — народний депутат України і один з "польових командирів" Майдану]..." (газета "Газета Виборча" ("Gazeta Wyborcza"), Польща, 3 квітня 2005 року).

Лех Валенса (Lech Wałęsa), президент Республіки Польща в 1990–1995 роках: "...[\"Під час свого візиту в Україну у 2004 році\"] Я також розмовляв з нинішнім президентом Януковичем, який, будучи тоді прем'єр-міністром, хотів розганяти Майдан за допомогою війська. Я йому порадив: «Слухай, якщо даси наказ про силове рішення, рахуй що тебе нема, висітимеш. Відступи, а згодом відіграєшся. Цю проблему ти маєш вирішити мирно»..."

(інтернет-видання "Українська правда", 16 грудня 2011 року).

Пьотр Дзедушицькі (Piotr Dzeduszycki), у 2004 році — шеф протоколу екс-президента Польщі Леха Валенси, що супроводжував останнього під час поїздки до Києва й брав участь у

переговорах: *"...Наш президент [Л. Валенса] попередив його [В. Януковича] про відповідальність, якщо справа дійде до заворушень. В кінці він запропонував зустрітися безпосередньо з Ющенком. В принципі Янукович вже погодився на це, коли раптом увійшла секретарка і повідомила, що телефонує Путін. Через десять хвилин наш співрозмовник повернувся зовсім іншим. Про зустріч із Ющенком вже не йшлося, зате він застеріг, що до Києва їдуть тисячі шахтарів, щоб дати відсіч опозиції. Ще він сказав одну дивну річ: «Я проти насилля, але я не в силах вплинути на свій штаб»..."*

(газета "Жечпосполіта" ("Rzeczpospolita"), Польща, 1 грудня 2004 року).

На кінець цього дня деякі обласні ради (Львівська — рішення від 24.11.2004 № 229; Тернопільська — рішення від 26.11.2004 № 338; Волинська — рішення від 26.11.2004 № 15/3; Луганська — рішення від 26.11.2004 № 16/1; Харківська — рішення від 26.11.2004 № р19-1-4) відкликали повноваження, делеговані обласним державним адміністраціям, голови яких призначаються Президентом України. Виконання цих повноважень, а саме — повноважень місцевих органів виконавчої влади, — було покладено або на голів відповідних рад, або на створені ними у терміновому порядку виконавчі комітети відповідних обласних рад. Крім того, в рішеннях обласних рад Харківської і Луганської областей згадувались непередбачені Конституцією України адміністративно-територіальні утворення.

"...12. Доручити голові обласної ради, голові виконавчого комітету обласної ради Кушнарєву Є. П. координацію спільних дій по стабілізації суспільно-політичної ситуації в Україні з Верховною Радою Автономної республіки Крим, Донецькою, Дніпропетровською, Запорізькою, Луганською, Одеською, Херсон-

ською, Миколаївською обласними радами, Севастопольською міською радою та термінове обговорення з керівництвом зазначених рад питання щодо створення на базі цих регіонів Східно-Південної Автономної Республіки..."

(рішення № р19-1-4 "Про заходи щодо стабілізації суспільно-політичної ситуації в області" XIX надзвичайної сесії Харківської обласної ради IV скликання, 26 листопада 2004 року).

"...7. Внести на розгляд з'їзду органів місцевого самоврядування та виконавчої влади Південно-Східних територій України пропозицію про організацію робочої групи зі створення і формування податкової, платіжної, банківської, фінансової системи Південно-Східних територій..."

(рішення № 16/1 "Про зміцнення організаційної структури місцевої влади в Луганській області" XVI сесії Луганської обласної Ради IV скликання, 26 листопада 2004 року).

27 листопада 2004 року відбулася нарада у Пущі-Водиці, в якій брали участь президент і прем'єр-міністр України, Глава Адміністрації Президента, Голова СБУ, Міністр внутрішніх справ, керівники десяти південно-східних областей і народний депутат України Юлій Іоффе. На цій нараді Віктор Янукович запитав Леоніда Кучму: "Чому Ви не дієте, Леоніде Даниловичу? Ви що, нас кинули?!", запропонував офіційно призначити дату інаугурації нового Президента України й "вжити владу" для розблокування урядових установ у місті Києві. Леонід Кучма відреагував коротко: "Я бачу, всі вже стали дуже хоробрими... На Майдані треба б показувати хоробрість, а не тут..."

Ігор Смешко: "...у момент висування єдиного кандидата від влади відбулося одразу дві помилки — помилялися щодо один одного і Кучма, і Янукович (принаймні у своїх очікуваннях)... Гадаю, Леонід Данилович був щирим у тому, що, визначивши наступника, дав йому шанс виграти, але він не був готовий платити (це моя особиста думка) за перемогу Віктора Федоровича...

— [інтерв'юер — Дмитро Гордон] ...таку ціну!..

— ...дестабілізацією й кровополиттям. Можливо, Янукович розраховував на щось більше, але у цьому вини Кучми немає. Я пам'ятаю нараду силовиків перед другим туром голосування (до речі, останню в кабінеті Президента — після цього Леонід Данилович ні разу їх не збирав) і пам'ятаю, як був здивований мій колега міністр внутрішніх справ Білоконь тим, що увесь захід тривав не більше 11 хвилин.

Кучма увійшов, привітався, спитав, як настрій. Коли йому доповіли (на нараді був присутнім віце-прем'єр — Януковича не було), що за прогнозами, за даними соціологічного опитування кандидат від влади, взагалі-то, повинен перемогти, Леонід Данилович сказав: «Ну що ж, тоді перемагайте, але так, щоб уся країна визнала вашу перемогу»... Це була його остання фраза, і пролунала вона при всіх.

...

Віктор Федорович розраховував, очевидно, на більшу підтримку з боку Леоніда Даниловича, однак, на мій погляд, це було нереально. Кучма був готовий підтримувати його, але до певної межі: не переступаючи ризики, за якою починалася повна дестабілізація ситуації й повернення до мирного розвитку подій вже виключалося..."

(тижневик "Бульвар Гордона", 10 лютого 2009 року).

[про Віктора Януковича]: "...Це сильна людина, яка створила себе сама. При тих початкових обставинах життя, в яких він виріс, подібне може зробити дуже і дуже небагато хто. Він ці-

нить чоловічу дружбу й гостро відчуває, що справедливо, а що ні. Вміє і любить вчитися у життя. Що важливо для державного діяча — він не метушливий. Однак важко навчитися одразу всьому досвіду попередніх поколінь великих державних діячів і розумінню того, що особиста відданість принижених царедворців мало чого варта..."

(тижневик "Інвестгазета" (рос. — "Інвестгазета"), 1–7 жовтня 2007 року).

...Нервову паузу, що встановилася, порушив Ігор Смешко. Він звернув увагу учасників наради на те, що на відміну від нього — Голови СБУ, підпорядкованого безпосередньо діючому президентові, — міністр внутрішніх справ є членом уряду. Причому, згідно з законом, за охорону урядових установ і громадський порядок відповідає саме міліція. Тобто, якщо уряд ухвалить рішення про силове розблокування державних установ, то формально згода президента для цього і не потрібна... Але якщо присутній тут міністр внутрішніх справ Микола Білоконь, — продовжив Ігор Смешко, — питає у мене, як у свого колеги, поради, то я порекомендую йому отримати таке рішення уряду — всього уряду — в письмовій формі... Адже кожен з нас розуміє, які будуть наслідки. *"Як Голова СБУ, можу стверджувати, що перший постріл — це початок громадянської війни в Україні... Країна розколота, і народ у столиці, в Києві, не з нами — він проти нас"*, — завершив Ігор Смешко...

Крістофер Джон Чіверс (Christopher John Chivers), кореспондент газети "Нью-Йорк Таймс" (стаття "Як українські шпигуни змінили долю країни"): *"...Янукович мовчав. Смешко чекав. «Ви відповіли, — сказав він. — Ви цього не зробите ... Узастосуванні сили немає сенсу».*

Кучма вийшов зателефонувати й повернувся зі знімальною групою державного телебачення. Янукович жбурнув авторучку і пішов.

Позиція уряду була сформульована: воєнного стану не буде..."
(газета "Нью-Йорк Таймс" ("The New York Times"), 17 січня 2005 року).

У цей же день (27 листопада 2004 року) Верховна Рада України на позачерговому засіданні ухвалила постанову (№ 2214-IV) про визнання недійсними результатів повторного голосування з виборів Президента України 21 листопада 2004 року, висловлення недовіри Центральній виборчій комісії й неприпустимість застосування сили проти усіх учасників політичних акцій за умови додержання ними законодавства України. Цією ж постановою Ющенку В. А. і Януковичу В. Ф. було запропоновано терміново провести переговори з метою подолання політичної кризи.

Ввечері цього ж дня, о 21:45, до кабінету Голови СБУ, в супроводженні першого заступника Голови СБУ Володимира Сацюка, прибув заступник Міністра внутрішніх справ України, начальник Головного управління МВС України у місті Києві генерал-лейтенант Олександр Міленін. Він повідомив про отримання міністерством внутрішніх справ Постанови Генеральної прокуратури України за підписом заступника Генпрокурора України В. П. Пшонки з дорученням МВС України *"здійснити, у відповідності до вимог чинного законодавства, невідкладні заходи щодо поновлення діяльності зазначених установ — Адміністрації Президента України та Кабінету Міністрів України"*.

ПОСТАНОВА

м. Київ

27 листопада 2004 року

Заступник Генерального прокурора України державний радник юстиції 1 класу Пшонка В.П., розглянувши матеріали кримінальної справи № 24-216, порушеної щодо замаху на захоплення будівель, які забезпечують діяльність органів державної влади, -

ВСТАНОВИВ:

Головним слідчим управлінням МВС України 24 листопада 2004 року порушена кримінальна справа за фактом замаху на захоплення Адміністрації Президента України, з метою перешкодження нормальній роботі установи за ознаками злочину, передбаченого ст.ст. 15, 341 КК України. Зазначені події мали місце 23.11.04 близько 21 години на виконання закликів організаторів акції про недовіру Центральній Вибірчій Комісії по виборах Президента України, та перейшли у блокування установи.

На даний час продовжується блокування Адміністрації Президента України учасниками акції, що перешкоджає вільному доступу працівників зазначеної установи до адміністративних приміщень Адміністрації Президента України. Крім того 26 листопада 2004 року аналогічні дії вчинені щодо будинку Кабінету Міністрів України.

Президент України забезпечує національну безпеку держави, а Кабінет Міністрів України є вищим органом в системі органів виконавчої влади, який забезпечує державний суверенітет, економічну самостійність України, здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави, забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики, та виконує інші важливі функції для нормальної життєдіяльності держави. Вищевказані дії щодо блокування приміщень, в яких розташовані вказані державні установи не дозволяють Президенту України та Кабінету Міністрів України нормально функціонувати, виконувати покладені на них Конституцією України обов'язки, що може негативно відобразитися на суспільно-політичній, економічній ситуації в державі.

З огляду на це, Міністерству внутрішніх справ України, на яке Законом "Про міліцію" покладені завдання щодо запобігання правопорушень та їх припинення, а також охорона і забезпечення громадського порядку, необхідно вжити заходів для розблокування приміщень Адміністрації Президента України та Кабінету Міністрів України, з метою їх нормального функціонування та вільного доступу до вказаних приміщень їх працівників, а також забезпечити їх подальшу охорону від можливих протиправних дій.

На підставі викладеного, керуючись ст.130, 227 КПК України,-

ПОСТАНОВИВ:

1. Доручити Міністерству внутрішніх справ України здійснити, у відповідності до вимог чинного законодавства, невідкладні заходи щодо поновлення діяльності зазначених установ - Адміністрації Президента України та Кабінету Міністрів України.
2. Постанову направити для організації виконання Міністру внутрішніх справ України.

Заступник Генерального прокурора України

В.П.Пшонка

Ігор Смешко зателефонував міністру внутрішніх справ Миколі Білоконю, щоб дізнатися, яким чином МВС збирається виконувати цю постанову генеральної прокуратури і як ймовірні дії МВС будуть узгоджуватись із президентом і прем'єр-міністром. М. Білоконь відповів, що він "взяв на декілька днів лікарняний", а за нього "на хазяйстві" залишається генерал Василь Жук. А також повідомив, що жодного рішення стосовно виконання цієї постанови в МВС ще не прийнято, ні з ким із вищого керівництва країни він з цього приводу не розмовляв, а просто адресував цю постанову для виконання у Головне управління МВС у місті Києві... Подякувавши Ігореві Смешку "за підтримку на ранковій нараді" у президента, Микола Білоконь сказав, що це він направив генерала Міленіна в СБУ, оскільки вважає, що Голова СБУ "краще розбирається в ситуації й усе утрясе", а також попросив "допомогти Олександрю" (Міленіну)...

Ігор Смешко: "...Тоді [під час подій "помаранчевої революції"]

багато хто думав, що у президента Кучми є якась таємна стратегія, яку СБУ вже точно знає. Всі силовики дивилися на нас як на носіїв цієї інформації.

Але жодного таємного плану проведення тих виборів і передачі влади не було. На мою думку, президент Леонід Кучма дуже втопився за десять років свого правління, особливо після 2001 року, коли почався надпотужний тиск на нього, в тому числі з-за кордону. Це і «касетний скандал», і нібито продаж «Кольчуг» Іраку, і «справа Гонгадзе».

Леонід Данилович був щирим у своїй політичній підтримці кандидата від влади — Віктора Януковича. Якихось інших таємних планів у нього не було.

Але президент Кучма не хотів виходити за дозволені законом рамки. І він не допускав думки, що кандидат у президенти, якого він підтримував, міг перемогти ціною крові. На адресу Кучми тоді лунало предостатньо звинувачень, в основному незаслужених. Збільшувати їх кількістю можливим кровопролиттям і розвалом держави він не збирався.

Не було жодного засідання уряду чи керівництва силових структур, де б обговорювалось введення воєнного стану..."
(газета "Ізвестія в Україні" (рос. — "Известия в Украине"), 18 листопада 2011 року).

...Першу половину ночі з 27 на 28 листопада 2004 року заступник Міністра внутрішніх справ України, начальник Головного управління МВС у місті Києві генерал-лейтенант Олександр Міленін провів у кабінеті Голови СБУ в присутності хазяїна кабінету, першого заступника Голови СБУ Володимира Сацюка, заступників Голови СБУ, які періодично викликалися, а також запрошених Ігорем Смешком народних депутатів України Петра Порошенка й Давида Жванії. Нарада з врегулювання кризової ситуації тривала до третьої години ночі. Вранці 28 листопада 2004 року Олександр Міленін залишив будівлю СБУ і повідомив представникам Генеральної прокуратури, які очікували на його рішення, що Головне управління МВС у місті Києві готове здійснити заходи щодо поновлення діяльності держустанов, вказаних у постанові генеральної прокуратури, але для цього необхідне рішення суду, а не постанова Генпрокуратури... При цьому він сказав, що така його позиція узгоджена з керівництвом Служби безпеки України.

Микола Обиход, у 2003–2005 роках — заступник Голови СБУ

[нині — генерал-лейтенант юстиції запасу]: "... Багато хто вважають найбільш критичним днем подій т. зв. «помаранчевої революції» 28 листопада 2004 року, коли внутрішні війська готувалися увійти у Київ, і внаслідок можливих провокацій могла реально пролитися перша кров... Я ж вважаю, що попередня ніч, з 27 на 28 листопада [2004 року], була в цьому плані не менш небезпечною й не менш критичною. Гра нервів, взаємна недовіра, приховані маневри почали проникати й у вищі ешелони влади. Опозиція ж лише чекала відповідного приводу..."

Голова Служби безпеки України І. Смешко на ранковій нараді у президента відкрито і твердо аргументував позицію

СБУ — необхідне мирне врегулювання політичної кризи. Ця по-міркована позиція стала одним із факторів ухвалення владою єдино правильних рішень, що виключили у подальшому можливе кровопролиття..."

28 листопада 2004 року о 12:00 у Конча-Заспі почалось засідання Ради національної безпеки і оборони під головуванням Президента України Леоніда Кучми.

Леонід Кучма, Президент України в 1994–2005 роках: *"...Ви добре знаєте, що сьогодні наша країна переживає не найкращі часи у своїй історії. Ми бачимо те, що сьогодні відбувається, насамперед в Києві. А тим більше, що подібні мітинги в захист чи підтримку того чи іншого кандидата відбуваються по всій Україні. Дуже прикро, що деякі місцеві органи державної представницької влади дозволяють собі приймати рішення, які не відповідають ані чинній Конституції, ані українському законодавству. Цілком зрозуміло, що в таких умовах держава, державні органи влади, особливо силові структури, повинні діяти розважливо, з тим, щоб виключити будь-яку небезпеку для учасників мітингів, для всіх громадян. На мій погляд, ця стримана виважена позиція дала позитивні результати. Насамперед тому, що став можливим початок переговорного процесу. Переговори, цілком зрозуміло, ідуть дуже важко, і сьогодні сказати, який компроміс удасться досягти, чи взагалі його не буде, ніхто не наважиться. Але, на мій погляд, я думаю, що мене тут підтримають члени РНБО, що компроміс потрібен для України, конче потрібен. Це єдина можливість, щоб уникнути непередбачуваних наслідків.*

...

... Хотів би також наголосити, що незважаючи на таку складну ситуацію, державні установи продовжують забезпечувати життєдіяльність країни. Я хочу підкреслити, що не

працюють в нормальному режимі, а продовжують забезпечувати ...

...

... спроби блокування роботи, в тому числі і вищих державних установ, і на місцях державних адміністрацій, обласних рад, усіх інших — це є грубе порушення закону. Ви добре знаєте, що це є неприпустимим у будь-якій державі ... з боку Віктора Андрійовича на «круглому столі» була зроблена заява, що він знімає блокаду, насамперед з Верховної Ради, Адміністрації Президента, Кабінету Міністрів..."

(вступне слово на засіданні РНБО України, 28 листопада 2004 року).

Необхідно зазначити, що будь-якого порядку денного із затвердженим переліком питань для обговорення і доповідачів по цим питанням дана, по суті, нарада, названа по закінченні засіданням РНБО України, не мала. Одразу ж після вступного слова президента пролунала репліка першого віце-прем'єр-міністра — виконуючого обов'язки Прем'єр-міністра України Миколи Азарова, який звинуватив СБУ в "бездіяльності щодо інформування уряду про плани і наміри опозиції, що вилилося у блокування урядових установ у місті Києві". Для відповіді на цю репліку президент надав слово Голові СБУ Ігорю Смешку. Ще раз нагадавши, що Голова СБУ не є членом уряду, а підпорядкований Президентові України, Ігор Смешко заявив, що "СБУ професійно виконувала і продовжує виконувати свої обов'язки: Президент України і всі ті, кого належить інформувати за законом, своєчасно інформуються Службою безпеки про все, що входить до сфери її компетенції". При цьому він зазначив, що масові протестні акції не є наслідком якогось недогляду СБУ, а мають глибинні соціально-економічні й внутрішньополітичні причини, що накопичувались роками, над виникненням яких СБУ не владно...

Ігор Смешко: "...незалежний моніторинг суспільних настроїв повинні здійснювати незалежні, неурядові організації, а не СБУ. Але це в ідеалі. А в реальному поки житті Служба безпеки володіла й володіє певною інформацією про те, як суспільство реагує на ті чи інші кроки уряду..."

(тижневик "Українська газета", 13–19 квітня 2005 року).

"...народ України [у 2004 році] втомився від непопулярних реформ, від десяти років правління

Леоніда Кучми. Він хотів швидкого ривка і скорого покращення стандартів життя.

Суспільна думка була проти діючої влади, яка перед виборами 2004 року не дала відповіді по жодній з резонансних справ, які збурили масову свідомість і підірвали довіру людей. Люди повірили популістським гаслам опозиціонерів. Забули, що більшість цих лідерів нещодавно були частиною цієї ж влади. І не завжди кращою частиною.

...

— [інтерв'юєр — Яніна Соколовська] А як був організований майдан-2004?

— Він не був штучно створений неукраїнськими силами ззовні. Звичайно, протестні акції готувалися, опозиція отримувала певні тренінги, йшло фінансування з-за кордону. ... яке в основному розкрадалося. Але всього цього було недостатньо для масштабів протестних акцій, які мали місце в Україні у 2004 році..."

(газета "Ізвестія в Україні" (рос. — "Известия в Украине"), 18 листопада 2011 року).

...Далі, скориставшись наданим словом, Ігор Смешко виклав аналіз поточної ситуації в країні, підкресливши при цьому, що "позиція СБУ залишається незмінною — використання діючою владою сили неминуче призведе до остаточного розколу суспільства й громадянській війні".

Мовчазна підтримка Президентом України виступу Голови СБУ задала тон подальшому обговоренню... Обережно, без про-

понування будь-яких варіантів виходу з ситуації, що склалася в країні, висловились міністр оборони Олександр Кузьмук і міністр внутрішніх справ Микола Білоконь. Останній при цьому завершив свій виступ словами: "МВС готове виконати будь-який наказ президента". За необхідність "здійснення заходів" щодо розблокування державних установ висловились Микола Азаров і Секретар РНБО Володимир Радченко. Вислухавши всіх, Леонід Кучма закриття засідання, запропонувавши Секретареві РНБО і Голові СБУ виступити на телебаченні й проінформувати народ України.

Будь-яких голосувань за будь-які рішення не було. Як, втім, і зазвичай супутнього засіданням РНБО процесу попереднього збору, узагальнення та узгодження Апаратом РНБО позицій ключових міністерств і відомств. Інформаційно-аналітичних матеріалів і проектів відповідних рішень з питань, що планувалися до обговорення, присутні на цьому засіданні члени РНБО також не отримували. Свої підписи вони ніде не ставили, особливі позиції не фіксували... Не випадково, тому, виступу перед телекамерами після цього засідання Секретаря РНБО Володимира Радченка передувало його нижченаведене прохання до телеоператорів:

Володимир Радченко, в 2003–2005 роках — Секретар РНБО

України: *"...Так, шановні, тільки так знімайте, щоб не було видно, що в руках у нас тут щось є. Добре? Паперів щоб не було видно! Готові?.."*

(документальний фільм "Українська революція. За півкроку до крові", автор — Святослав Цеголко, "ТРК НБМ", "ТРК Експрес-Інформ", перший показ — "5-й канал", 23 листопада 2005 року).

Володимир Радченко, в 2003–2005 роках — Секретар РНБО

України: "Рада Національної безпеки і оборони України, розглянувши на своєму засіданні 28 листопада 2004 року суспільно-політичну ситуацію в Україні, що склалася після другого туру президентських виборів, запропонувала:

1. З метою подолання політичної кризи, яка стрімко переростає в економічну, обом сторонам конфлікту прискорити процес прийняття рішення під час політичного діалогу, що проводиться.

2. Вважати неприпустимим блокування роботи Верховної Ради, Кабінету Міністрів, Адміністрації Президента, міністерств та відомств, від діяльності яких залежить життєзабезпечення нашого суспільства.

3. Відмінити усі незаконні рішення регіональних органів місцевої влади і невідкладно привести їх у відповідність до діючого законодавства.

4. Вважати неприпустимим застосування сили проти учасників конфлікту з метою недопущення його подальшого загострення за умови дотримання учасниками політичних акцій законодавства України"

(Заява, 28 листопада 2004 року).

Прес-центр Служби безпеки України: "...28 листопада Пре-

зидент України Леонід Кучма провів засідання Ради національної безпеки і оборони України. У засіданні також взяли участь Голова Верховної Ради України Володимир Литвин, перший віце-прем'єр-міністр України Микола Азаров, міністри та керівники

силових відомств.

Після засідання РНБО Голова Служби безпеки України Ігор Смешко заявив наступне:

Служба безпеки України переконана, що будь-який силовий варіант розв'язання політичної кризи, яку переживає Україна,

несе пряму загрозу національній безпеці та територіальній цілісності нашої держави.

Виключаючи будь-яке застосування сили проти власного народу, Служба безпеки України ще раз заявляє про своє невтручання у політичні процеси в державі, але попереджає про те, що вона буде неухильно виконувати свої повноваження по захисту конституційного ладу та територіальної цілісності України..."

("Щодо заяви Голови СБ України після засідання РНБО", 28 листопада 2004 року).

...Маховик суспільного протистояння, який набрав небувалих обертів, продовжував, однак, в обстановці загальної взаємної недовіри розкручуватись все більше і більше...

У другій половині дня з трибуни Майдану виступив Віктор Ющенко, заявивши, зокрема, наступне: *"Уже два дні іде мова про введення особливого стану, який дозволяє розігнати цю демонстрацію, о 8 вечора знести наметове містечко ... Українська нація переживає великий іспит, час від часу виникають ідеї силового*

варіанту. Пане президенте, звертаюсь до Вас: не дай Боже влада звернеться до сили. Ви зустрінете небачену силу і ті п'ятсот тисяч, які сьогодні стоять на цьому Майдані, удес'ятеряться". Він також попередив при цьому, що *"якщо нам стане відомо про підготовку*

будь-якого варіанту силового рішення, ми в ту ж секунду виходимо з переговорів і закликаємо націю на вулицю захищати свої права".

Не менш бойовий дух демонстрували приблизно у той же час у Северодонецьку (Луганська область) деякі делегати, в тому числі й досить впливові, Всеукраїнського з'їзду депутатів Верховної Ради АР Крим, місцевих рад усіх рівнів.

"...ТКАЧУК В. П. [Ткачук В'ячеслав Петрович, у 2004 році — голова територіальної виборчої комісії № 113 м. Северодонецька]

... Ми пропонуємо:

...

Президенту України як гаранту Конституції ввести надзвичайний стан в Україні, стан і призупинити повноваження Верховної Ради України (овації, бурхливі оплески) ...

... КУШНАРЬОВ Є. П. [Кушнар'єв Євген Петрович, у 2004 році — голова Харківської обласної ради]

... ми не для того у 1991 році проголосували за самостійну незалежну демократичну процвітаючу Україну, щоб сьогодні її рвати на шматки. Ми за єдину Україну (оплески). Ми за демократичну процвітаючу Україну, але не треба випробовувати наше терпіння (оплески). На будь-який випад у нас є достойна відповідь аж до самих крайніх заходів ...

...

... над нашою країною, над нашим майбутнім нависла страшна помаранчева загроза. Тому ще раз закликаю всіх бути непохитними, встати на повен зріст і відстояти наш вибір. Вставай, країна величезна, вставай на смертний бій, з нацистською силою темною, з помаранчевою чумою (овації, оплески) ...

... НАДРАГА В. І. [Надрага Василь Іванович, у 2004 році — народний депутат України]

... сила дії дорівнює силі протидії (оплески). Ми глибоко впевнені, що з нами можна домовлятися, на нас єдине, чого не можна робити, на нас не можна тиснути. Вони дотиснули до створення сьогоднішнього союзу Півдня і Сходу, вони нас підтискають до федерації. Милі мої, з цієї трибуни хочу сказати — не дотисніть до суверенітету (бурхливі оплески) ...

... БЛИЗНЮК А. М. [Близнюк Анатолій Михайлович, у 2004 році — голова Донецької обласної державної адміністрації]

... На сьогоднішній день це в натуральну величину державний переворот, якого не бачить влада в державі. Це ж дорікан-

ня, можливо, на жаль, але я готовий сказати і Віктору Федоровичу як Прем'єру, врешті-решт ми повинні і владу використати (свист і оплески) ...

...

... звертаємося до Литвина, збирайте, як належить за законом, урочисте зібрання депутатів, нехай виходить туди обраний Віктор Федорович Янукович, клянеться перед народом, приймає присягу, Леонід Данилович Кучма повинен здати йому повноваження, і Янукович зобов'язаний приймати рішення згідно з діючим законодавством (бурхливі овації, оплески) ...
... ЮФФЕ Ю. Я. [Юффе Юлій Яковлевич, у 2004 році — народний депутат України]

... Тут присутні 17 регіонів. Я не думаю, що хтось з вас підніме руку, хто не зможе організувати сьогодні 10 тис. людей у Київ з регіону, нагодувати їх, напоїти і взути, і щоб вони показали, на що здатні наші регіони (оплески, свист) ...

...

... Сьогодні йде неконституційний переворот, абсолютно. Тому я закликаю вас до витримки, і ми всі (ї тут це ви сказали) проти розділу України, проти антиконституційних дій. Але не треба, Вікторе Ющенко, я звертаюся до Вас, не треба заганяти промислові регіони у кут, не заганяйте. Ця пружина стискається — вона розпрямиться ...

... КОВАЛЕНКО М. М. [Коваленко Микола Миколайович, у 2004 році — верховний отаман козаків України]

... Хто сказав, що у нас не хватить КАМАЗів, але в нас є автобуси. І Ви, Вікторе Федоровичу, наш колишній генерал автомобілістів Донецької області, знайте: Вам не соромно буде, що ми можемо зібратися тут і доїхати не тільки до Києва й показати, що ми теж сила, і така сила, яка може перемогти, і вона переможе ...

... КИРИЧЕНКО Л. Ф. [Кириченко Людмила Федорівна, у 2004 році — народний депутат України]

... ми повинні створити координаційну раду, ми повинні створювати бригади, ми повинні створювати цілі загони, ми

*повинні формувати свій захист. І я думаю, що, починаючи з за-
втрашнього дня чи навіть з сьогоднішнього, кожен з вас, хто
приїде до себе на округ в область, повинні конкретно займа-
тися цими справами тому, що просто так владу не беруть,
ми її повинні завоювати, і в цьому наша сила ...*

*... БОГАТИРЬОВА Р. В. [Богатирьова Раїса Василівна, у 2004 році
— народний депутат України]*

*... І якщо сьогодні, як говорив мій колега Василь Іванович
Надрага, вони хочуть дотиснути до суверенітету, то я хочу
дотиснути й сказати, якщо не хочуть сьогодні, щоб це був 13
останній рік незалежності єдиної України, вони нас почують з
вами (оплески) ...*

...

*Я хочу вас закликати підтримати мене й звернутися до
всіх, хто чує і хто визнає про наше зібрання: у день, коли рап-
том комусь раптом заманеться проводити повторне голо-
сування, ми на нього з вами не підемо, ми будемо проводити
референдум щодо створення Південно-східної держави (овації,
оплески). Це відповідь на всі питання ...*

...

*... сьогодні в країні є влада й ім'я цієї влади — Президент
Янукович (бурхливі тривалі оплески) ...*

*... ШКІРЯ І. Н. [Шкіря Ігор Миколайович, у 2004 році — народ-
ний депутат України]*

*... Шановний Вікторе Федоровичу! Якщо у вас буде потре-
ба у тому, щоб ми всі 15 млн, які проголосували за вас, прийшли
у Київ і сказали своє «ТАК», ми це зробимо ...*

*... ЄФРЕМОВ О. С. [Єфремов Олександр Сергійович, у 2004 році
— голова Луганської обласної державної адміністрації]*

*... після виступу Юценка по 5 каналу я просто не міг не
відреагувати. Й мені хотілося б на погрозу, яка пролунала з
того боку, відповісти наступне: пане Юценко подивись на
мене, хіба я можу тебе злякатися (схвальні вигуки, свист у залі,
оплески).*

І друге. Згадай слова, що краще вмерти стоячи, ніж жити при тобі на колінах (схвальні вигуки, свист і тривалі оплески у залі) ...

...

... ми повинні ще раз звернутися до Леоніда Даниловича Кучми, у Ваших руках сьогодні знаходяться всі силові структури, у вас знаходиться перевага по оголошенню надзвичайного стану. Якщо і надалі не припинити порушення тих законів, які сьогодні робляться у столиці нашої держави, то я боюся, що вся відповідальність може лягти на вас (бухливі оплески)..."
(стенограма Всеукраїнського з'їзду депутатів Верховної Ради АР Крим, місцевих рад усіх рівнів, м. Сєверодонецьк, 28 листопада 2004 року).

Сам Віктор Янукович, якого на цьому з'їзді називали Президентом України, закликаючи своїх прихильників "не приступати ні до яких радикальних заходів", вимагав в той же час "у самі найближчі дні" від Президента і РНБО України "рішення розблокувати сьогодні державні органи управління".

Віктор Янукович, у 2004 році — прем'єр-міністр України, кандидат у Президенти України (виступ на Всеукраїнському з'їзді депутатів Верховної Ради АР Крим, місцевих рад усіх рівнів):

...*Мир дуже вразливий, якщо ми допустимо дестабілізацію ситуації в нашій державі, той тонкий мир порветься ... і це буде на совісті тих, хто нас сьогодні провокує на цей шлях.*

Я хочу, щоб ми з вами чітко собі уявляли, що відповідальність сьогодні лежить і на нас усіх.

Дорогі друзі! Я вас дуже прошу: давайте дуже уважено будемо відноситись до кожного нашого рішення ...

...

Давайте ми разом з вами домовимося, що лише на мирних умовах, лише на умовах законів і Конституції можна сьогодні

будувати наше майбутнє. Тому я вас закликаю не приступати ні до яких радикальних заходів, ніяких, повторюю. Як тільки проллється перша крапля крові, ми не зупинимо потім цей потік. Це буде на совісті тих людей, хто спровокував цю ситуацію.

Ви знаєте, що зараз відбувається у Києві. Сьогодні заблоковані всі державні органи управління. Практично сьогодні паралізована робота уряду. І якщо у найближчі дні Президент України разом з Національною радою безпеки не прийме рішення розблокувати сьогодні державні органи управління, якщо сьогодні не буде ухвалено рішення Верховною Радою припинити знуцання над законодавством, над Конституцією України, над порушенням прав наших громадян, тоді треба підніматися всім і рішуче сказати своє слово «НІ»...

(стенограма Всеукраїнського з'їзду депутатів Верховної Ради АР Крим, місцевих рад усіх рівнів, м. Сєверодонецьк, 28 листопада 2004 року).

Одразу ж після завершення з'їзду в Сєверодонецьку, який ухвалив рішення про створення у місті Харкові Міжрегіональної ради органів місцевого самоврядування українських регіонів, відбулася 21-ша позачергова сесія Донецької обласної ради. Вона ухвалила рішення (№ 4/21-535) "призначити на 5 грудня 2004 року проведення обласного референдуму щодо затвердження рішення територіальних громад Донецької області про внесення в установленому порядку змін до Конституції України про федеративний устрій України і надання Донецькій області статусу самостійної республіки у складі федерації".

Ввечері 28 листопада 2004 року з трибуни Майдану Юлія Тимошенко зачитала ультиматум з 4-х пунктів, висунутий самопроголошеним Комітетом національного порятунку Президентів України Леоніду Кучмі: звільнити В. Ф. Януковича з посади прем'єр-міністра; внести на розгляд Верховної Ради новий склад Центральної виборчої комісії; звільнити зі своїх посад керівників Донецької, Луганської і Харківської обласних адміністрацій; дати термінові доручення Генпрокуратурі й СБУ відкрити криміналь-

ну справу проти сепаратистів. При цьому вона заявила: "Якщо не буде виконано вимогу, ми почнемо частиною людей блокувати пересування самого Кучми на території України. Ми знаємо, де він знаходиться і як пересувається. І ми здатні зробити так, щоб він кроку не рушив без виконання вимог". Потім вона ж повідомила: "є надзвичайне завдання — Янукович і Кучма запланували якнайшвидше розігнати нас по домам ... Сьогодні вони мають плани спрямувати заступників міністра і самого міністра внутрішніх справ, щоб розігнати людей, зняти блокаду з уряду і АП". Ю. Тимошенко закликала мітингувальників "посилити блокування" Адміністрації Президента і Кабінету Міністрів України "щоб вони не змогли розблокувати АП силою і ввести Януковича, який за дорученням Кучми буде гасити кризу". Багатотисячні колони демонстрантів рушили до вже заблокованих будівель Адміністрації Президента і Кабінету Міністрів України.

Ігор Смешко: "...Кучма стояв на неприпустимості застосування сили — заявив про це відкрито. Згадайте лише вечір 28 листопада, після останнього засідання РНБО при Кучмі. Мені доручено було виступити по телебаченню. Влада заявила, що сила для врегулювання політичної кризи не буде застосована. А Ющенко виступив одразу після цього на Майдані й сказав: влада спробує розігнати демонстрантів силою. Виступила Тимошенко — закликала «посилити» охорону адмінбудівель. На Кабмін, на Банкову рушили нові тисячні колони людей..."

(газета "Левий берег" (рос. — "Левый берег"), 20 листопада 2009 року).

Олексій Степура (стаття "У ніч, коли внутрішні війська крокували на Майдан..."): "...Під час трансляції виступу Тимошенко по ТБ, близько 22:20 відбулася телефонна розмова між Медведчуком [Віктор Медведчук, у 2004 році — Глава Адміністрації Президента України] і керівником МВС Білоконом. Голова АП поцікавився у міністра, чи готові підпорядковані йому сили до спроби захоплення [опозицією] адміністративних будинків.

Через п'ять хвилин підлеглий Білоконя, командувач Внутрішніх військ Попков підняв за сигналом «тривога» частини, які дислокувалися біля села Нові Петрівці та у місті Василькові (спецназ із Криму). Особовому складу було видано спецзасоби та вогнепальну зброю, почалася посадка в машини та формування колон..."

(інтернет-видання "Тема", 28 листопада 2007 року).

Сергій Попков, у 2004–2005 роках — командувач внутрішніх військ МВС України:

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
252034, м. Київ-34, вул. Володимирська, 33, тел. 291-97-32

ПОЯСНЕННЯ

«30» листопада 2004р.

Розпочато:
«16» год. «55» хв.

Закінчено:
«18» год. «40» хв.

Заступник начальника ДВКР СБ України полковник Кулумбеков В.О.
(підрозділ, посада, зайськове звання, прізвище ініціали)

в приміщенні Головного управління ВВ МВС України керуючись п.1 ст.8 Закону України «Про оперативну-розшукову діяльність» отримав пояснення від громадянина:

1. Прізвище Попкова
2. Ім'я Сергія
3. По батькові Єгоровича
4. Рік народження 1957
5. Місце народження м.Дніпропетровськ
6. Національність і громадянство українець, Україна
7. Освіта вища
8. Місце роботи (служби) ВВ МВС України
9. Посада Командувач

"...— Чи віддавався вами 28.11.2004 наказ про приведення підпорядкованих вам оперативних резервів і частин Київського гарнізону ВВ МВС України у повну бойову готовність з видачею

особистої зброї та боєприпасів? Якщо так, то в якій формі (письмовій, усній)?

Відповідь: — Так, віддавався. 28.11.2004 о 22.25 в усній формі через оперативного чергового Головного управління ВВ МВС України підполковника Наумова командирам підпорядкованих мені військових частин Київського гарнізону та прикомандированих військових частин територіальних командувань ВВ МВС України, які знаходились у місцях тимчасового розташування в Києві та Київській області, про приведення у повну бойову готовність, що, відповідно, передбачає видачу особистої зброї та боєприпасів лише особовому складу частин Київського гарнізону (офіцерам і прапорщикам видавались пістолети ПМ у кількості 64 шт. та патрони до них у кількості 1024 шт., а військовослужбовцям строкової служби — автомати АК-74 без боєприпасів — 1434 шт., кулемети РПК-74 — 10 шт. і гвинтівки СВД — 3 шт.), бо особовий склад частин територіальних командувань прибув до Києва 21–23 листопада 2004 року без зброї.

Відданню мною вищевказаного наказу передували наступні обставини.

З урахуванням гостроти політичного протистояння в країні й, зокрема, Києві, 28.11.2004 близько 19 години у мене за межами будівлі Головного управління ВВ МВС України відбулася зустріч з народним депутатом О. Зінченком [Зінченко Олександр Олександрович, у 2004 році — заступник Голови Верховної Ради України, керівник виборчого штабу кандидата в Президенти України В. А. Ющенка, голова виконавчого комітету Комітету національного порятунку], в ході якої мною було висловлено прохання сприяти у розблокуванні адміністративних будівель Адміністрації Президента України для проведення ротачії особового складу ВВ, який там ніс службу, й по можливості вплинути на народних депутатів України від опозиції в попередженні провокування з їх боку акцій непокорі і протистояння Внутрішнім військам.

Зінченко О. О. погодився з наведеними мною аргументами, пообіцяв, що жодних провокацій з їх сторони не буде.

Повернувшись до Головного управління ВВ МВС України близько 21 години я ліг відпочивати. Приблизно о 22 годині мені поступила інформація від старшого розвідгрупи ВВ МВС України, що знаходилася на Майдані Незалежності, про різке загострення обстановки, закликах Ю. Тимошенко до мітингувальників стосовно захоплення адмінбудівель апарату Президента України і висуванні колон у напрямку вулиці Банкової.

...

Вважаю, що приведення мною військових частин ВВ МВС України у повну бойову готовність було адекватним існуючим реальним загрозам після заяв Ю. Тимошенко, а також фактичному руху і намірам колон, мітингуючих біля Адміністрації Президента України..."

(газета "Сегодня" (рос. — "Сегодня"), 19 листопада 2005 року та 31 жовтня 2007 року).

О 22:30 начальник Департаменту військової контррозвідки СБУ доповів Ігореві Смешку про отримання частинами внутрішніх військ, розташованими під Києвом, наказу про приведення у повну бойову готовність. Після чого, за вказівкою Голови СБУ, зв'язався по телефону з командувачем внутрішніх військ МВС України для отримання офіційних пояснень. Після доповіді начальника Департаменту військової контррозвідки СБУ про результати його розмови з командувачем внутрішніх військ, Голова СБУ зателефонував до міністра внутрішніх справ, який підтвердив, що частини внутрішніх військ приводяться у повну бойову готовність у зв'язку з рухом нових колон протестувальників до урядових будівель і реальною загрозою початку їх штурму. Ігор Смешко спитав Миколу Білоконя, чи санкціоновано президентом або прем'єр-міністром введення у Київ додаткових внутрішніх військ МВС і чому про це не ставляться до відома СБУ та Міноборони. Той відповів, що рішення було прийнято після розмови з Главою Адміністрації президента, а до самого президента, який на своїй дачі проводить важливу зустріч із Віктором Ющенком і Володимиром Литвиним, додзвонитися він поки що не може... Ігор Смешко попередив міністра, що рух військ у Київ, за його оцінками, якраз і може спровокувати опозицію на

початок штурму. На що Микола Білоконь поставив пряме питання — чи може Голова СБУ, на основі інформації, наявної в СБУ, гарантувати, що штурму урядових будівель не буде. Ігор Смешко пообіцяв Миколі Білоконю, що одразу ж передзвонить йому, як тільки зможе дати такі гарантії, повторивши при цьому свою оцінку, що без приводу з боку влади штурму не буде, а також порекомендував підготовку військ до руху на Київ зупинити, а про ситуацію, що склалася, негайно доповісти президенту і прем'єр-міністру...

"...— [інтерв'юер — Соня Кошкіна] ... *Сергія Попкова, який працює зараз заступником у Цушка [Цушко Василь Петрович, з 1 грудня 2006 року по 18 грудня 2007 року — Міністр внутрішніх справ України] допитували в ГПУ, так він зізнався, що отримував команду Майдан розганяти силою, не конкретизував тільки, від кого ж команда прийшла. Мовляв, від вищестоящого начальства. Вас, мабуть, мав на увазі?*

— [Микола Білоконь, у 2004 році — Міністр внутрішніх справ України] *Може, мене (всміхається лукаво)... Але такої команди не було! Якби вона поступила — її б обов'язково реалізували!*

— *По-вашому, війська на підходах до столиці були міражем у пустелі?*

— *Просто Попков дав команду провести навчання — підняти особовий склад з видачею боєкомплектів.*

— *Ага, «пограти м'язами», коли на центральній площі тисячі демонстрантів! Це у вас така профілактика?*

— *До речі, я про це і знати не знав. Він як командувач міг ініціювати такі процеси — я, міністр, давав йому повноваження. Запитував ще потім: «Сергію, навіщо?» Він: «Микола Васильовичу, перед цим же пролунали з Майдану заклики на штурм іти».*

— *На той момент усі урядові будівлі вже були заблоковані, а на вокзальній площі базувалися прихильники Януковича!*

— *Правильно! Але ж вони на прорив Банкової збиралися!..* (інтернет-видання "Обозреватель" (рос. — "Обозреватель"), 16 лютого 2007 року).

Ігор Смешко: "...рішення генерала Попкова було спровоковане лідерами опозиції — Тимошенко і Ющенком. Вони спрямували в той вечір додаткові багатотисячні колони до вже заблокованих урядових установ, заявили з трибуни Майдану, що влада готує в цю ніч їх силову деблокаду. Це було брехнею. Саме у цей день Рада національної безпеки ухвалила рішення про відмову від застосування сили проти мітингувальників. СБУ, у всякому разі, виступала проти застосування сили у Києві, охопленому протестними акціями. Наш прогноз був категоричним — це означало б початок громадянської війни в Україні.

...
... небезпека [захоплення опозицією урядових будівель] існувала з самого початку Майдану. Ми знали, хто у найближчому оточенні Ющенка весь час підштовхував його до такого рішення.

Нівелювати цю небезпеку слідувало не провокаційним рухом озброєних колон внутрішніх військ, а шляхом переговорів і негласного контролю над «яструбами» в опозиції...
(газета "Ізвестія в Україні" (рос. — "Известия в Украине"), 18 листопада 2011 року).

О 22:40 Голова СБУ Ігор Смешко зателефонував Послу США в Україні Джону Хербсту (John Edward Herbst). Переклад фрагменту розмови, що відбувалася англійською мовою:

— ... Пане Посол, Вам відомо, що сьогодні Рада національної безпеки і оборони України ухвалила рішення про незастосування сили проти опозиції, яка вже кілька днів блокує урядові установи?

— Так, я бачив Ваш виступ по телебаченню. Американський уряд вітає такий крок Президента Кучми...

— Рішення прийнято й офіційно оголошено, не дивлячись на те, що опозиція порушує закони України. Я сумніваюся, що у Вашингтоні дозволили б заблокувати Білий Дім чи урядові будівлі без наслідків... Вважаю, Вам також відомо, що Ющенко і Тимошенко, знаючи про таке рішення РНБО, сьогодні на Майдані по-

відомили брехню. Про підготовлювану, нібито, цієї ночі спробу деблокувати урядові будівлі. Повторюю, ця інформація — брехня. Але вона вже спровокувала людей на Майдані до нових агресивних дій по відношенню до уряду...

— Я не знав цього...

— Тимошенко оголосила Президенту Кучмі 24-годинний ультиматум. Нові тисячі людей з Майдану рушили до урядових будівель. За нашою інформацією в будь-яку хвилину можна очікувати провокацій і початку штурму з метою захоплення урядових будівель. У відповідь міністерство внутрішніх справ віддало наказ про введення у столицю тисячних сил підкріплення. Вони озброєні й готові почати рух на Київ. Ви розумієте, що в обставинах, які склалися, перший постріл провокатора буде означати початок кровопролиття. І, можливо, громадянської війни...

— Це жахливо... Але що Ви хочете, щоб зробив я?.. І які гарантії, що уряд хоче ввести війська не для розгону опозиції?

— Я хочу, пане Посол, щоб Ви особисто зв'язалися з лідерами опозиції і попередили їх про можливі наслідки у випадку початку кровопролиття з їх боку. Потрібні гарантії щодо їх відмови від штурму урядових будівель.

— А які гарантії від уряду, що війська не ввійдуть у Київ і не почнуть насилля проти людей на Майдані? З ким, на Вашу думку, мені слід переговорити про це в уряді? З Президентом Кучмою?

— Рішення про незастосування сили було ухвалено ще вранці на засіданні РНБО. Президент Кучма сам проводив це засідання. Про це було оголошено від імені уряду по телебаченню...

— Але хтось же в уряді дав команду на ввід військ у Київ?..

— Це рішення було спровоковано масовим рухом людей в сторону Грушевського і Банкової [назви вулиць у Києві, на яких розташовані будівлі Кабінету Міністрів і Адміністрації Президента України]. А це стало результатом брехні у виступах на Майдані Тимошенко і Ющенка... Уряд дійсно вирішив не застосовувати силу для деблокади. Але ніхто не дозволить здійснити захоплення будівель. І вся відповідальність за кров ляже на опозицію. І я хочу, щоб Ви розуміли, Пане Посол, що після нашої розмови — і на нас з Вами...

— Може, все ж, мені потрібно терміново переговорити з Президентом Кучмою?

— Вам потрібно терміново переговорити з Ющенком і Тимошенко. Головне — зупинити їх. З Кучмою Вас навряд чи зараз з'єднають... Рівень дзвінка до Президента Кучми, якщо Ви так наполягаєте, повинен бути не нижче генерала Коліна Пауелла [Державний секретар США у 2001–2005 роках]. Вам же, якщо Ви хочете, краще зателефонувати Главі Адміністрації [Президента України] Медведчуку та, можливо, Пінчуку [Віктор Пінчук — зять Леоніда Кучми]...

— Дякую за пораду. Я негайно це зроблю...

Віктор Медведчук, у 2002–2005 роках — Глава Адміністрації

Президента України: "...У неділю, 28 листопада [2004 року], пізно ввечері я сидів у кабінеті (не в адміністрації президента), обговорювали питання... І тут лунає дзвоник. Це був Пінчук, який повідомляє: «Мені дзвонить Гербст [Посол США в Україні Джон Хербст] і говорить, що на Майдан прямують війська. Я телефоную Леоніду Даниловичу [Кучмі], а він не відповідає».

Я кажу, звичайно, тому що телефон відключений, він уже відпочиває. Кажу, що все нормально. Мені буквально перед цим дзвінком Білоконь розповів, що все спокійно, яка обстановка, що поміняли спецназівців, погодували їх, і ніяких надзвичайних подій. Усе це я переказав Пінчуку.

Через якийсь час знову дзвонить Пінчук і говорить, що Гербст знову дзвонив і сказав, що Пауелл [Державний секретар США Колін Пауелл] хоче зв'язатися з президентом з цього приводу — що нібито на Київ йдуть війська. Я кажу, що нехай дзвонить, усе рівно телефон відключений.

Відразу, не прощаючись з Пінчуком, я піднімаю слухавку і дзвоню Білоконю. Він при мені дзвонить і говорить, як я зараз розумію, з Попковим (командуючий внутрішніми військами). Попков сказав щось, що прийняли як наступ на Київ — були навчання. Завантаження людей у машину не здійснювалося,

було не 15 тисяч, а півтори... А Білоконь тоді всипав йому за ці навчання... [30 листопада 2004 року (Указ Президента України № 1440/2005) Сергій Попков, залишаючись Командувачем внутрішніх військ, був підвищений у посаді до заступника Міністра внутрішніх справ]..." (інтернет-видання "Українська правда", 17 червня 2005 року).

Ігор Смешко [про Віктора Медведчука]: "...При явному дефіциті в нашій країні енергійних і сильних людей у політиці, які вміють швидко приймати рішення на державному рівні та брати на себе всю повноту відповідальності за подібні рішення, ця людина, без сумніву, є яскравою політичною особистістю. При цьому з нерозтраченою енергією «ядерного» потенціалу. Правда полягає в тому, що, як і у всякого ядерного потенціалу, завжди буде існувати проблема контролю над його мирним застосуванням..."

(тижневик "Інвестгазета" (рос. — "Инвестгазета"), 1–7 жовтня 2007 року).

...О 23:40, після короткої наради зі своїми заступниками, Голова СБУ Ігор Смешко знову зв'язався по телефону з Міністром внутрішніх справ України М. Білоконем...

Кристофер Джон Чіверс (Christopher John Chivers), кореспондент газети "Нью-Йорк Таймс" (стаття "Як українські шпигуни змінили долю країни"): "...Смешко тим часом зателефонував Білоконю, який потребував гарантій, що опозиція не буде захоплювати будівлі, заявили обидва учасники розмови. Смешко передзвонив йому і дав такі гарантії, взявши відповідальність на себе у випадку, якщо будівлі будуть захоплені..."

(газета "Нью-Йорк Таймс" ("The New York Times"), 17 січня 2005 року).

Сергій Попков, у 2004–2005 роках — Командувач внутрішніх

військ МВС України: "...Після ... інформації, що надійшла від старшого наряду на вулиці Банковій полковника Полторака С. Т. [Полторак Степан Тимофійович, з 2002 року — начальник Академії внутрішніх військ МВС України, нині — генерал-лейтенант], який доповів, що натовп відійшов від огорожі й повернувся до них [військовослужбовців внутрішніх військ, що несли службу по охороні будівлі Адміністрації Президента України] спиною, мною о 23.55 через оперативного чергового ГУВВ МВС України була дана команда «Відбій» повній бойовій готовності..."

(газета "Сьогодні" (рос. — "Сегодня"), 19 листопада 2005 року).

Ігор Смешко: "...В обох таборах були люди, готові сплатити

будь-яку ціну за перемогу. Ми не були героями, але, гадаю, ми виконали свою роботу дуже професійно ... якщо я більше нічого не зроблю в своєму житті, я пишатимуся своєю командою, бо зробити те не було легко.

— Це просто такий вислів чи тоді справді була загроза громадянської війни?

— Уже перша краплина крові могла б розділити суспільство навпіл навіть серед тих,

хто по службі мав зброю.

...

— Послані війська були повністю озброєними. Чи це правда?

— Так, повністю озброєними.

— Хто віддав наказ?

— Їхній командир.

— І потім, 20 хвилин опісля, наказ було відкликано?

— Так.

— А цей наказ хто віддав?

— Я скажу ось що. Ті двадцять хвилин були дуже важкими. Я розмовляв із кількома послами, деякими лідерами опозиції...

— Усе ж таки, хто віддав наказ військам повернутися?

— Міністр внутрішніх справ..."

("Бі-бі-сі" ("BBC" — British Broadcasting Corporation — Британська ширококомовна корпорація), Київ, 21 листопада 2005 року).

О 23:55 начальник Департаменту військової контррозвідки СБУ доповів Голові СБУ Ігорю Смешку про скасування режиму повної бойової готовності в частинах внутрішніх військ МВС України Київського гарнізону і тимчасово прикомандированих військових частинах територіальних командувань внутрішніх військ МВС України, що знаходилися у місцях тимчасового розташування в Києві та Київській області.

Про те, чого вдалося тоді уникнути, можна лише припускати, читаючи, зокрема, наступні матеріали:

Євген Червоненко, у 2004 році — народний депутат України:

"...Я можу вам сказати одне — розкрию вже якусь таємницю чи не розкрию: ми б не допустили без бою війська у центр Києва.

— [інтерв'юер — Сергій Лещенко] Як би ви їх зупинили?

— У мене й у Давида (Жванії) були сили.

— Багато?

— Сотні. Але ми були готові до бою. Називайте це, як хочете. За складом це були і бізнесмени, і держслужбовці, і спортсмени...

...

Всі були озброєні. Багато ж хто легально мали різну зброю, мисливську. Ми були на машинах..."

(інтернет-видання "Українська правда", 29 березня 2005 року).

Дмитро Лиховій, заступник головного редактора газети "Україна молода" (стаття "Танки Помаранчевої революції"): "...Таємне стає явним: у дні Майдану-2004 танкісти з «Десни» рвалися на своїх бойових машинах у Київ — на штурм Банкової. Їх зупинило лише рішення Віктора Ющенка брати владу без застосування зброї ...

...

Про цей максимально законспірований план знало дуже вузьке коло людей — власне, їх можна перерахувати на пальцях однієї руки.

Микола Щербина, підприємець, керівник фірми «Сіріус», що займається будівництвом і газовидобутком (нині позаштатний радник Президента Ющенка). Саме він був ініціатором «танкового сценарію».

Михайло Дорошенко, редактор «УМ», після виборів також позаштатний радник Президента.

Іван Плющ, народний депутат України від Чернігівської області, на час виборів — один із лідерів «Нашої України».

Віктор Ющенко, тоді — кандидат у президенти.

Віктор Безпальчук, полковник, начальник 169-го навчального центру Сухопутних військ ЗС України «Десна». Саме йому випадало стати «генералом революції».

Крім того, частково в деталі плану були посвячені кілька людей із числа заступників Безпальчука по танковій бригаді, розквартированій у Десні на Чернігівщині.

«Помаранчеві» танки мали стати адекватною відповіддю на можливе використання тодішньою владою внутрішніх військ для ліквідації вогнищ спротиву в центрі Києва. Водночас план передбачав застосування бойових машин для штурму Адміністрації Президента та Кабінету Міністрів.

...

А ймовірність реалізації цього плану на піку протистояння здавалася дуже ймовірною. Згідно з «творчим задумом»,

для розрубання вузла політичної кризи достатньо було семи–дев'яти танків. Зайти в Київ вони мали з боку Лівого берега. На Банкову відряджалися два екіпажі: один — з боку Лютеранської, інший — з Інститутської. Таким чином, спецназівці опинялися в танкових лецятах. Також передбачалася поява танків біля Кабміну, студійно-апаратного телекомплексу на вулиці Мельникова (для остаточного викорінення «темників»). А танк із самим полковником Безпальчуком, згідно з тим самим задумом, повинен був під'їхати на Майдан і зупинитися біля сцени під час мітингу. Звідти мав вийти Віктор Володимирович (до речі, за іменем і по батькові — тезка Медведчука) й відрепортувати Вікторові Андрійовичу по-військовому на кшталт такого: «Товаришу Президент! Танкова рота у ваше підпорядкування на захист української демократії прибула!»

...

Віктор Ющенко думав над таким сценарієм два–три дні. Вагався. На той час уже почалися переговори за «круглим столом» за участю Квасневського, Солани та інших міжнародних посередників, і лідер «Нашої України» почав схилитися до думки, що в разі застосування сили «Європа нас не зрозуміє». Мовляв, потрібно брати владу мирним, демократичним шляхом.

Звісно, якби силу застосували Янукович–Медведчук–Кучма, все могло повернутися інакше, і десь на підходах до Києва могла відбутися швидкоплинна «Курська дуга в мініатюрі». Піковим днем, пригадується, було 28 листопада, коли Юлія Тимошенко зі сцени Майдану закликала до захоплення АП, а Ющенко намагався стишити войовничий запал ...

...

Саме 28 листопада — причому цілий день — прогрівали мотори й «помаранчеві» танки в «Десні», готові до маршкідка на столицю. І саме після цього важкого дня Ющенко дав остаточний відбій проведенню танкової операції..."
(газета "Україна молода", 22 листопада 2005 року).

Ігор Смешко: "...Не лише країна, але і всі силові структури тоді були розділені на дві електоральні частини, які по-різному голосували за різних кандидатів. Ці люди були озброєні й були друзями по службі до першого пострілу. Після нього Україну чекав югославський варіант...

...

В ніч 28 листопада 2004 року, взявши, що внутрішні війська підняті по тривозі, отримали зброю й почали завантаження в машини для руху в Київ, вона [Юлія Тимошенко, в 2004 році — народний депутат України, член Комітету національного порятунку] не вжила жодних заходів, щоб зняти напругу в столиці. Не відвела людей від урядових будівель і не усунула причину для введення внутрішніх військ у Київ.

Замість цього, знаходячись у штаб-квартирі Головного управління розвідки Міністерства оборони, вона використала дії Попкова для можливої ескалації протистояння. Частина офіцерів і генералів, які забули, що в країні ще є президент — Верховний головнокомандувач, піддавшись, очевидно, харизмі Юлії Володимирівни [Тимошенко], вже готові були віддати незаконні накази начебто для захисту людей на Майдані...

...

Віктор Ющенко в цей час знаходився на неформальній зустрічі з президентом України Леонідом Кучмою і головою Верховної Ради Володимиром Литвиним. Поведінкою мітингувальників на київських вулицях він у той момент, наскільки я можу судити, не керував..."

(газета "Ізвестія в Україні" (рос. — "Известия в Украине"), 18 листопада 2011 року).

Володимир Литвин, у 2002–2006 роках — Голова Верховної

Ради України: *"...Леонід Данилович Кучма — він фактично самоусунувся від реагування на ті процеси. Ми реально були за крок, чи півкроку, чи півступня від кровопролиття. Якби почався процес розблокування приміщень адміністративних, пролилася б кров..."*

(документальний фільм "Українська революція. За півкроку до крові", автор — Святослав Цеголко, "ТРК НБМ", "ТРК Експрес-Інформ", перший показ — телеканал "5-й канал", 23 листопада 2005 року).

Наступного дня, 29 листопада 2004 року об 11:00 Судова палата з цивільних справ Верховного Суду України почала розгляд скарг на рішення Центральної виборчої комісії України про підсумки виборів Президента України.

2 грудня 2004 року Європейський парламент ухвалив резолюцію щодо ситуації в Україні, в якій закликав українську владу анулювати результати другого туру виборів президента й до кінця року провести повторне голосування.

3 грудня 2004 року Верховний Суд України скасував результати другого туру голосування на виборах президента й зобов'язав Центрвиборчком провести переголосування. В той же день ЦВК призначила повторне голосування на 26 грудня.

8 грудня Верховна Рада України проголосувала в "пакеті" за політичну реформу та зміни, що допускають "третій тур" в Закон про вибори президента, а також затвердила новий склад Центральної виборчої комісії, завершивши тим самим остаточне оформлення "політико-правового компромісу", який забезпечив вихід країни з політичної кризи.

Прес-центр Служби безпеки України: "...Залишилось декілька днів до переголосування другого туру виборів Президента України.

За останній місяць ми всі разом пережили драматичні події в історичному процесі державотворення України.

Українська нація продемонструвала усьому світові, що вона в змозі цивілізовано, з почуттям власної гідності та відповідальності вирішувати надзвичайно складні внутрішньополітичні проблеми виключно мирним шляхом.

Це були нелегкі дні випробувань як для суспільства, так і для державних органів України.

Але спільними зусиллями нам вдалося до цього часу зберегти мир і спокій в Україні та забезпечити цивілізоване формування громадянського суспільства в нашій державі.

...

... ми звертаємось до всіх політичних лідерів та активістів обох виборчих штабів із проханням до виваженості, толерантності та високої відповідальності і неупередженості у своїх діях.

Будь-які спірні питання повинні вирішуватися виключно у правовому полі, а будь-які неконституційні й протиправні дії є неприпустимими та будуть обов'язково припинятись.

Служба безпеки України, у межах своєї компетенції, вже вживає та буде вживати всіх передбачених законодавством України заходів з метою:

запобігання та припинення спроб будь-яких сил вдатись до порушення прав і свобод громадян України;

недопущення реалізації дій, спрямованих проти інтересів національної безпеки нашої держави;

протидії будь-яким спробам порушення громадянського миру та спокою;

а також — запобігання спробам насильницького, я підкреслюю — насильницького повалення конституційного ладу та загрозам територіальної цілісності нашої держави.

Хочу ще раз запевнити Вас, дорогі співвітчизники, що в цей відповідальний і складний для країни час Служба безпеки України буде діяти винятково у межах, визначених Конституцією та чинним законодавством України, і виключає будь-які силові сценарії завершення виборчого процесу в нашій державі та активно протидіятиме їм..."

("Звернення Голови Служби безпеки України генерал-полковника Смешка І. П. до українського народу", 24 грудня 2004 року).

Євген Марчук, перший (у 1991–1994 рр.) Голова СБУ: *"...Кучма міг використати різні можливості силового характеру, не вводячи надзвичайний стан, якби він був не такий досвідчений ... Але він цього не зробив, і силу теж не застосував ... якби пролилася кров, то все позитивне, що зроблено при Кучмі, а позитиву було немало, було б перекреслено..."*

Утому, що революція закінчилася без подряпини на обличчі, є заслуга СБУ і Кучми..."

(журнал "Контракти", 21 березня 2005 року).

Заслуга Голови СБУ Ігоря Смешка у тому, що драматичні події в Україні в кінці листопада — на початку грудня 2004 року закінчилися мирно, була визнана Секретарем РНБО України Володимиром Радченком. 22 грудня 2004 року він за власною ініціативою направив Президентові України Леоніду Кучмі письмове подання на присвоєння генерал-полковнику Ігорю Смешку чергового військового звання "генерал-армії" ["генерал армії України"] — "за вагомий внесок під час критичної кризової ситуації, що запобіг [у тексті — "запобігла", що, вочевидь, є помилкою] застосуванню силових варіантів та можливих тяжких наслідків" (вих. Секретаря РНБО України № 12/1-1885-12-12 від 23.12.2004).

СЕКРЕТАР

РАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

01133, Україна, м.Київ, вул. Командарма Каменева, 8, тел.: 2544095

23.12.2004 № 12/1-1825-12-12

ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
Л.Д.КУЧМІ

Шановний Леоніде Даниловичу!

Відповідно до п.12 „Положення про Апарат Ради національної безпеки і оборони України”, затвердженого Указом Президента України від 4 жовтня 1996 року №927/96, а також п.24 „Положення про проходження військової служби особами офіцерського складу, прапорщиками (мічманами) Збройних Сил України”, затвердженого Указом Президента України від 7 листопада 2001 року №1053, надсилаємо Вам документи на присвоєння чергового звання „генерал-армії” Голові Служби безпеки України, Голові Комітету з питань розвідки при Президентові України генерал-полковнику СМЕСЬКУ Ігорю Петровичу за вагомий внесок під час критичної кризової ситуації, що запобігла застосуванню силових варіантів та можливих тяжких наслідків.

- Додаток:** 1. Подання (1 арк.)
2. Довідка-характеристика (3 арк.)

З повагою

В.РАДЧЕНКО

Військове звання і номер штату „ГЕНЕРАЛ-АРМІЇ” штат № 1/048 (згідно з Указом Президента України від 26 липня 2001 року № 568/2001)

ПОДАННЯ

до присвоєння чергового звання „ГЕНЕРАЛ-АРМІЇ”

Кому генерал-полковнику СМЕШКУ Ігорю Петровичу, Голові Служби безпеки України з 4 вересня 2003 року, Голові Комітету з питань розвідки при Президентові України з 22 жовтня 2004

Рік народження 1955 Військову присягу склав 18.01.1992 року

Служба у Збройних Силах з 22.08.1972 року

Зарахований до ЗС України наказом МОУ від 18.01.1992 року

Освіта а) північна 10 класів середньої школи у 1972 році, Київський національний університет ім. Т.Шевченка у 2002 році

б) військова (військово-спеціальна) Національна академія оборони України (ОСР) у 2000 році

Військове звання присвоєно 19.08.2004 р., Указ Президента України № 930/04

Особистий номер П-874333

КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА

Доктор технічних наук, професор, генерал-полковник СМЕШКО І.П. за період проходження служби на посаді: Голови Служби безпеки України, Голови Комітету з питань розвідки при Президентові України проявив себе високо-дисциплінованим, працелюбним та відповідальним офіцером високого державного рівня.

На дорученні ділячках генерал-полковник СМЕШКО І.П. приділяє велику увагу питанням розбудови Збройних Сил України, Служби безпеки України та зміцнення національної безпеки України, розширення її авторитету в світовому співтоваристві. Йому притаманні: висока вимогливість до себе та підлеглих, відповідальність за доручену справу, рішучість, діловитість, організованість і високий професіоналізм.

Творчо підходить до справи, якій служить. Бачить головне й перспективне. При виконанні службових обов'язків проявляє високу культуру, охайність і пунктуальність. Докладає багато зусиль для якісного виконання завдань, покладених на Службу безпеки України та Комітет з питань розвідки при Президентові України. Вміло організовує роботу підлеглих і на власному прикладімагається поставленої мети.

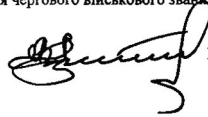
Наполегливо займається підвищенням власного загальноосвітнього та професійного рівня. Добре володіє англійською та німецькою мовами.

Дисциплінарних стягнень не має.

ВИСНОВОК: Гідний присвоєння чергового військового звання генерал-армії.

Секретар Ради національної безпеки і оборони України

„22” грудня 2004 року

В.РАДЧЕНКО

...Як вже, мабуть, помітив уважний читач, жодне генеральське звання Ігор Смешко не отримував з першого подання:

- військове звання "генерал-майор" було йому присвоєно в 1995 році лише з третього (у 1993, 1994, 1995 рр.) подання;

- військове звання "генерал-лейтенант" — у 1998 році — з другого (у 1997, 1998 рр.);

- військове звання "генерал-полковник" — у 2004 році — з третього (у 2000, 2003, 2004 рр.) подання.

Не порушив "традицію", що встановилася по відношенню до Ігоря Смешка, Президент України Леонід Кучма й стосовно присвоєння військового звання "генерал армії України". Подання на присвоєння Ігорю Смешку цього військового звання реалізовано не було...

Звільнення з посади Голови СБУ

Замість присвоєння чергового військового звання "генерал армії України", 4 лютого 2005 року Ігор Смешко був звільнений з посади Голови СБУ. Новообраний Президент України, який неодноразово зустрічався з Головою СБУ під час передвиборчої кампанії, після обрання на вищий державний пост не знайшов за потрібне навіть заслухати доповідь керівника провідної спеціальної служби країни.

Ігор Смешко: *"...У мене ще до його [Віктора Ющенка] інаугурації був заготовлений рапорт з проханням про звільнення мене з посади голови СБУ. Новий глава держави має право підбирати собі в команду тих професіоналів, яким він довіряє. В той же час відповідно до світової практики новий президент, як правило, спочатку заслуховує старого керівника спецслужби..."*

(тижневик "2000", 25–31 грудня 2009 року).

Про те, як відбувалися вибір і призначення нового Голови СБУ, розповів згодом Олександр Турчинов, який змінив Ігоря Смешка на цьому посту.

Олександр Турчинов, Голова СБУ в 2005 році: "...

— Ти міцний мужик, — сказав Президент мені під час короткої розмови. — Підеш на Міністерство внутрішніх справ. Вони всі там знахабніли, їх треба приструнити і поставити на місце. Ти зможеш.

Я ніколи не думав про керівництво силовим відомством і почав заперечувати, посилаючись на те, що не маю відповідного досвіду. Та й взагалі, я доктор економічних наук, професор...

— Економістів у нашій команді вистачає, а от людей рішучих і сміливих — явний дефіцит. Так що йди і наводь там порядок.

До вечора, напередодні затвердження у парламенті прем'єра, весь склад майбутнього Кабміну був погоджений.

...

— Вибач, — почав невпевнено Віктор Андрійович, — але я відкликав підписаний на тебе Указ ... Іди працювати за спеціальністю. Я підписую Указ про призначення тебе Головою Державної податкової адміністрації.

— Ну що ж, податкова, так податкова, — погодився я.

Уже ввечері, напередодні другої спроби затвердження уряду, мені подзвонив Президент.

— Ти знаєш, мені нема кого призначити на СБУ, а на податкову бажаючих, хоч відбавляй. Як з розуму посподили, всі хочуть збирати податки. Давай по податковій я ще подумаю, а з Головою Служби безпеки відкладати не можна. Так що я підписав Указ.

— Сподіваюся, Вікторе Андрійовичу, що до ранку я не стану Міністром оборони?

Замість відповіді в трубку почулися короткі гудки.

Так я і став Головою Служби безпеки України..."

(Турчинов О. В. Свідectво: Художньо-документальна повість; есе. — К.: Криниця, 2006. — 288 с.: іл., с. 125–126, 128).

Невеликий відступ,
який розповідає про те, як інший "міцний мужик"
очолив спецслужбу іншої країни

(описана лише одна процедура
відповідного процесу)

Владімір Іванов (рос. — Владимир Иванов): "...23 червня [2011 року] вони ["члени Комітету з розвідки американського Сенату"] розглядали його [генерала Девіда Петреуса (David Howell Petraeus, 37 років кадрової військової служби)] кандидатуру як майбутнього директора ЦРУ [відповідна пропозиція була офіційно внесена у Сенат президентом США 29 квітня 2011 року] ... до проведення слухань про призначення на такий важливий пост генерал отримав два переліки запитань, на які він повинен був у письмовій формі відповісти сенаторам.

Перший з них займає 26 сторінок. У нього включено 49 запитань, які стосуються військової біографії генерала, його нагород, публікацій у пресі, публічних виступів, участі у парламентських слуханнях, доходів, судових переслідувань, перевірок на поліграфі, бачення майбутнього ЦРУ й багато, багато іншого. Петреус відповів на всі ці запитання, і його реакція задовольнила сенаторів.

У другому переліку запитань, на які кандидат у директори також дав розгорнуті письмові відповіді, сенатори запитували його щодо військового досвіду, поглядів на усі області функціонування ЦРУ, включаючи завдання, поставлені перед ним президентом, про те, як він збирається використовувати на новій посаді свій досвід управління військами, про взаємодію з парламентськими і владними структурами й директором національної розвідки, про його попереднє співробітництво з ЦРУ тощо. Цей перелік містить 31 запитання і з докладними письмовими відповідями генерала займає 36 сторінок.

У процесі завершення слухань Петреус відповів і на низку усних запитань членів Комітету ... [30 червня 2011 року ге-

нерал Девід Петреус був затверджений Сенатом США на посаді Директора ЦРУ]" ("Незавісимоє воєнне обзреніє" (рос. — "Независимое военное обозрение") (щотижневий додаток до газети "Незавісима газета" (рос. — "Независимая газета"), Росія), 15 липня 2011 року).

Про указ президента щодо звільнення із займаної посади (Указ Президента України № 166/2005 — Додаток 31) Ігор Смешко дізнався з телевізійної трансляції виступу Президента України на засіданні Верховної Ради України.

"...ЮЩЕНКО В. А. ... Оскільки для того, щоб була повна мозаїка структур, які працюють в уряді, які працюють в уряді і навколо уряду, дозвольте я ще зачитаю один Указ про призначення Голови Служби Безпеки України. Візьміться за крісла. «Призначити Турчинова Олександра Валентиновича Головою Служби Безпеки України». Відповідний Указ про звільнення Смешка Ігора Петровича підписаний..."

(стенограма 6-го засідання 7-ї сесії Верховної Ради України IV скликання, 4 лютого 2005 року).

Ігор Смешко: "...Президент має право сам підбирати собі людей, яких він особисто знає та яким він особисто довіряє. В тому числі й на вищі посади у спецслужбах держави. Тільки реалізувати своє право він повинен, не порушуючи Конституції і законів України.

...

... В указі Президента були відсутні будь-які правові підстави для звільнення мене з посади голови СБУ. Цим були порушені мої права як військовослужбовця, гарантовані мені статтею 65 Конституції. Голова СБУ не є членом уряду і за законом не може бути автоматично

відправлений у відставку в зв'язку з обранням нового глави держави..."

(газета "Факти і коментарії" (рос. — "Факты и комментарии"), 9 жовтня 2009 року).

"...— [інтерв'юер — Олександр Данілов] Чому ж ви не звернулися до суду?

— *Я кадровий офіцер, а не політик. Є вироблена століттями певна етика, я б сказав, офіцерська етика — з Верховним головнокомандувачем з питань проходження служби офіцери не судяться.*

Дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноважного Посла, який був протизаконно відібраний у мене в 2007 році [Указ Президента України від 29 жовтня 2007 року № 1025/2007 — Додаток 36], я у діючого ще тоді президента В. Ющенка відсудив [Постанова Окружного адміністративного суду м. Києва від 18 листопада 2009 року № 2а-10189/09/2670 — Додаток 37] і повернув собі назад.

Заслужені роками служби військові й дипломатичні звання — це питання честі. А посади, тим більше керівників спецслужб держави, у президентів не випрошують і у судах не відсуджують..."

(тижневик "2000", 11–17 лютого 2011 року).

"...Я вже говорив, що сам би пішов з цієї посади. В силу моєї попередньої службової діяльності я був гарно інформований, і у мене не було жодних ілюзій щодо найближчого оточення нового глави держави..."

(тижневик "2000", 25–31 грудня 2009 року).

Під час представлення нового Голови Служби безпеки України на Колегії СБУ Президент України Віктор Ющенко у присутності журналістів подякував Ігореві Смешку за "той хрест, який він ніс" під час подій "помаранчевої революції".

Олександр Мороз, у 1994–1998 і 2006–2007 роках — Голова

ва Верховної Ради України, у 1994, 1999, 2004 і 2010 роках — кандидат на пост Президента України: *"...Ви [Ігор Смешко] знаєте — і, мабуть, знаєте, що я так думав давно і тепер: що ви були найпрофесійнішим головою Служби безпеки України. І тому, очевидно, довго і не попрацювали там, саме через цю обставину..."*

(програма "Свобода слова" (телеканал ICTV), 6 червня 2011 року).

Після звільнення Ігоря Смешка з посади Голови СБУ, його "опоненти", звичайно, одразу ж активізувалися.

Ігор Смешко: *"...Одразу після того, як я пішов з посади голови*

СБУ, дві спеціальні служби — одні з самих серйозних! — звернулись туди [в СБУ] і попередили, що, за їх інформацією, на моє життя готується замах. Замовником був доволі крупний торговець зброєю, якого восени 2004 року ми збиралися арештувати, але в результаті витоку інформації він зміг втекти через білоруський кордон на джипі ...

...

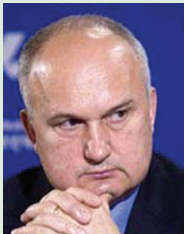
Про це мені повідомили наступного дня, одночасно сповістивши про те, що рішенням [нового керівництва] СБУ з мене відтоді знята охорона «Альфи»..."

(тижневик "Бульвар Гордона", 10 лютого 2009 року).

Незавершені резонансні справи

У листопаді 2004 року, в ніч перед другим туром виборів президента України, повинен був пролуhati потужний вибух біля штабу блоку "Наша Україна" на вулиці Боричів Тік у місті Києві. Машину з трьома кілограмами пластиду й професійно виготовленим дистанційним електронним детонатором було завчасно припарковано безпосередньо неподалік від цього штабу. Виконавцями цієї спецоперації пластид був уже випробуваний (до трьох кілограмів не вистачало приблизно 10 грамів, і саме така кількість необхідна для випробування, що безпосередньо передує застосуванню), а вони самі, будучи громадянами Росії, в'їхали в Україну з Прибалтики за підробленими паспортами.

Ігор Смешко: *"...Служба безпеки України ще до інаугурації Ющенка у січні 2005 року практично розкрила цю справу. Були затримані двоє безпосередніх виконавців — громадяни Росії. Залишалось з'ясувати, хто повинен був дати команду на здійснення вибуху. Сліди замовлення і фінансування цього злочину вели до опального російського олігарха, що нині мешкає за кордоном.*

Слідство встановило, що ці два росіянина, які мають кримінальне минуле, заклали у викрадену машину з російськими номерами професійно виготовлений радіокерований вибуховий пристрій з трьома кілограмами пластиду. Машину було завчасно припарковано біля штабу Ющенка по вулиці Боричів Тік.

Вибух повинен був статися у ніч перед другим туром виборів президента. Мета — звинуватити у цьому теракті ді-

ючу владу України, допомогти опозиції прийти до влади, кинути тінь на керівництво Росії.

Можете уявити, скільки людей могли стати жертвою теракту. Від такої кількості вибухівки не тільки штаб склався б, могли впасти і сусідні будинки.

...

... Все, що стосується безпосередніх виконавців, було оперативно розслідувано СБУ ще при президентові Кучмі. Подальше розслідування, хто повинен був дати команду підірвати машину, могло привести й до недавніх опозиціонерів, які посіли при новому президенті високі державні пости.

У будь-якому випадку, при новому керівникові СБУ Турчинову ця практично розслідувана кримінальна справа про групову підготовку теракту була тихо перекваліфікована у контрабанду і незаконне зберігання вибухових речовин. У підсумку обидва учасники злочину опинилися на свободі. А Україна так і не знала правду про те, хто стояв за спробою підризу штаба Ющенка..."

(газета "Ізвестія в Україні" (рос. — "Известия в Украине"), 18 листопада 2011 року).

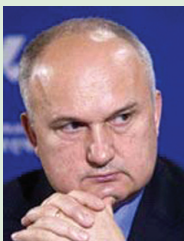
"...По Боричевому Току ми встигли провести всі слідчі дії ще до інаугурації нового Президента ... Справа щодо замовника вибуху і підготовки самого теракту була єдиною. Не в нас, вочевидь, варто запитувати, чому після «помаранчевої революції» провадження єдиної кримінальної справи розділили на дві частини. Причому друє частину «перекрашували» на звичайну контрабанду вибухівки, за яку і осудили затриманих.

Стосовно замовника, справа, кажуть, є, але рішення по ній досі — немає. Що стосується тих двох виконавців, то вони на собі poznали чудеса нашого гуманного правосуддя [20 червня 2006 року Апеляційним судом м. Києва громадяни Росії Москвітін Марат Борисовіч (рос. — Москвитин Марат Борисович) і Шугай Міхаїл Міхаїлович (рос. — Шугай Михаил Михайлович) були засуджені до чотирьох і шести років позбавлення волі відповідно; 17 жовтня 2006 року Верховним Судом України

Москвітін М. Б. був амністований і звільнений з-під варти безпосередньо у залі суду; Шугай М. М., пробувши у місцях позбавлення волі половину строку, визначеного вироком суду, був умовно-достроково звільнений за станом здоров'я..." (газета "Левий берег" (рос. — "Левый берег"), 20 листопада 2009 року).

Не вдалося СБУ "після «помаранчевої революції»" встановити й організаторів "добровільного викрадення" і можливого вбивства в Україні опозиційного кандидата в президенти Російської Федерації Івана Рибкіна (рос. — Иван Рыбкин)...

Ігор Смешко: "...До історії з Рибкіним причетний опальний російський олігарх, що живе за кордоном. СБУ цю ситуацію успішно відслідкувала, з'ясувала, як Рибкін перетнув кордон України, в кого він тут знаходився, хто його супроводжував.

...

... після звільнення він [І. Рибкін] заявив, що все нормально, що в нього немає більше претензій до тих, хто його нібито викрав.

Ми ж затримали на десять днів тих, хто інкогніто привіз Рибкіна в Україну і переховував його в Києві. В цей час у Росії була порушена кримінальна справа за фактом його зникнення.

Думаю, те, що Рибкін залишився тоді живий — це заслуга оперативних співробітників СБУ.

Після поїздки в Лондон Рибкін відмовився співпрацювати з Генеральною прокуратурою України, і його справа зависла. Як зависли згодом і питання з приводу можливих порушень законів України під час фінансування тим самим опальним олігархом президентської кампанії Віктора Ющенка ... нове керівництво СБУ і Генпрокуратури ці питання вже не цікавили..." (газета "Ізвестія в Україні" (рос. — "Известия в Украине"), 18 листопада 2011 року).

"Не цікавили", мабуть, "нове керівництво СБУ і Генпрокуратури" і питання з'ясування всіх обставин здійсненого в 2000–2001 роках незаконного постачання з України в Іран і Китай стратегічних крилатих ракет типу Х-55. Не даремно, очевидно, багато хто з колишніх керівників і співробітників СБУ, що були фігурантами цієї справи й втратили при Голові СБУ Ігорі Сметшку свої посади, повернулися після "помаранчевої революції" на ключові пости в спецслужбах України і відновили колишню впливовість...

У підсумку, єдиним обвинуваченим у зв'язку з цими поставками, які у репортажі тижневика "Дзеркало тижня" були названі "контрабандою на вищому рівні", так і залишився арештований СБУ ще в квітні 2004 року колишній старший офіцер СБУ В. В. Євдокимов, справа по звинуваченню якого була виділена в окреме провадження і направлена до суду ще в серпні 2004 року. При цьому адвокати В. В. Євдокимова, засудженого у липні 2005 року до шести років позбавлення волі, вважають, що "в силу якихось причин, наприклад, під тиском, суд пішов на поводу у спецслужби ... залишивши за бортом ряд суттєвих деталей". Адже, за їхнім же твердженнями, "на кожному етапі реалізації контракту [в 2000–2001 роках], по якому звинувачується Євдокимов, безпосередню участь брали співробітники СБУ", які "зобов'язані були завадити протиправним діям, що називається, в самому зародку". В результаті, на думку адвокатів, "співробітники СБУ, безпосередньо причетні до досліджуваної події", стали причиною того, що "винні у цих подіях не встановлені й залишаються поза відповідальністю"... Інший безпосередній учасник цих поставок — росіянин О. Г. Орлов, затриманий у липні 2004 року в Чехії на підставі міжнародного ордеру на арешт Генпрокуратури України, виданого за клопотанням СБУ, та екстрадований в Україну в лютому 2006 року, був задушений в липні 2007 року в медчастині Лук'янівського СІЗО...

Оксана Лисенко (стаття "Контрабанда на вищому рівні. Оприлюднено деякі обставини закритого судового процесу щодо обвинувачення екс-співробітника СБУ у контрабанді крилатих ракет до Ірану"): "...У відповідь на депутатський запит Григорія Омель-

ченка щодо незаконного продажу за кордон військового майна та зброї посадовими особами ДК «Укрспецекспорт» і Служби безпеки України адвокати єдиного поки що обвинуваченого у цій справі — Володимира Євдокимова — розповіли про обставини судового процесу. Як заявив «ДТ» адвокат Богдан Ференц, він погоджується з твердженням Г. Омельченка про те, що винуватці в цих подіях не встановлені і залишаються поза відповідальністю ...

...

У справі є також свідчення экс-командира військової бази з ремонту і збереження керованих засобів авіаураження А. Сатановського. Він посвідчив, що в кінці 1999 року на території військової частини приїздила делегація міністерства оборони Китаю, яка знайомилася зі зразками крилатих ракет Х-55 та Х-55СМ на предмет їх придбання. Делегацію супроводжував співробітник СБУ майор Бурдін.

...

Оскільки справа набула розголосу, привернула увагу міжнародної громадськості, особливо в контексті прискіпливої уваги США до збройних програм Ірану, адвокати Євдокимова наполягають на ґрунтовному й незалежному розслідуванні. Як повідомив Богдан Ференц, на підставі вищевикладених аргументів він звернувся до суду з клопотанням повернути справу Євдокимова на додаткове розслідування і просив передати справу на розслідування до Генпрокуратури. Як стверджує захист, працівники СБУ, безпосередньо причетні до досліджуваної події, досі здійснюють її оперативне супроводження. Захист наполягає, що за таких обставин справа не може бути неупереджено розслідувана. Адвокатам у задоволенні цього клопотання було відмовлено, що вони розцінили як тиск СБУ на суд з метою швидше завершити розгляд справи..."

(тижневик "Дзеркало тижня", 5–11 березня 2005 року).

ПОДРОБНОСТІ "...За словами адвокатів [В. В. Євдокимова], їхнього підзахисного просто підставили..."

("Подробности" (рос. — "Подробности") — інтернет-видання телеканалу "Інтер", 22 березня 2005 року).

"...адвокат [В. В. Євдокимова] Амелін зазначив, що на кожному етапі реалізації контракту [в 2000–2001 роках], по якому звинувачується Євдокимов, безпосередню участь брали співробітники СБУ..."

("Подробности" (рос. — "Подробности") — інтернет-видання телеканалу "Інтер", 30 березня 2005 року).

СЕГОДНЯ Стаття "Вік би крилатих ракет не бачити":

"...оперативне супроводження реалізації контракту, за яким звинувачувався Євдокимов (який вийшов у відставку, до речі, у званні підполковника СБУ), здійснювали співробітники української спецслужби. Вони зобов'язані були завадити протиправним діям, що називається, в самому зародку. А кримінальну справу порушили через чотири роки після оборудки. Проґавили?..

...

Підсумовуючи сказане, адвокат В'ячеслав Амелін вважає, що в силу якихось причин, наприклад, під тиском, суд пішов на поводу у спецслужби й, залишивши за бортом ряд суттєвих деталей, виніс неправомірний приговор.

— Річ не в тім, що він стосується конкретної людини — йдеться про імідж країни, — говорить юрист ...

...

— При всій повазі до Олександра Турчинова, — заключає В'ячеслав Амелін, — він повторює те, що швидкоруч, не розібравшись, «зліпили» підлеглі, які вводять громадськість в оману..."

(газета "Сегодня" (рос. — "Сегодня"), 21 липня 2005 року).

день

Стаття "Хто «прибирає» свідків?": "...Днями стало відомо про те, що в Лук'янівському СІЗО Києва був задушений росіянин Олег Орлов. Покійний був фігурантом резонансної кримінальної справи про контрабанду в 2000–2001 роках крилатих ракет Х-55 з України в Еритрею, Китай та Іран.

60-річний Олег Орлов загинув ще 5 липня, однак складається враження, що керівництво вищеназваного пенітенціарного закладу зробило все, щоб приховати цей факт. Про цю смерть стало відомо від правозахисної організації «Міжнародна ліга захисту прав громадян України».

Правозахисники говорять, що вбивство було скоєне в палаті медичної частини СІЗО, де Орлов перебував разом із двома ув'язненими, визнаними експертизою неосудними (!)..."
(газета "День", 20 липня 2007 року).

Анатолій Гержгорін, журналіст, аналітик: "...У тому, що за постачанням ракет [до Ірану і Китаю в 2000–2001 роках] стояли СБУ [так у тексті; яке слово пропущено чи видалено редактором між словами "стояли" і "СБУ" — можливо "керівники" — залишається лише припускати], сумнівів не виникало. Залишалось знайти стрілочника, але свого, перевіреного й надійного, готового взяти всю провину на себе. Під суд віддали «засвіченого» зі всіх боків Володимира Євдокимова — директора компанії «Укрвіазаказ», створеної колишніми чекістами. Його засудили до шести років позбавлення волі. Це все-таки краще удавки на шиї..."
(тижневик "Русский базар" (рос. — "Русский базар"), США (щотижнева газета російськомовної общини Нью-Йорку), 26 липня–1 серпня 2007 року).

Незважаючи на значне просування в розслідуванні у 2004 році й січні 2005 року стосовно безпосередніх виконавців, не вдалося встановити істинних замовників зникнення Георгія Гонгадзе.

Ігор Смешко: "...я не мав прямого відношення до справи Гонгадзе на найважливішому і потенційно найінформативнішому, початковому етапі її розслідування — з 2001 року. Моє безпосереднє відношення до оперативного супроводу розслідування цієї справи обмежується лише періодом із вересня 2003 по січень 2005 року, коли я очолював СБУ.

Пам'ятаю, що при першому знайомстві з матеріалами в мене відразу склалося враження, що навіть суто кримінальна сторона розслідування справи, яке певною мірою змінило потім обличчя держави і навіть вектор розвитку України, було також надзвичайно політизоване. На мій погляд, керівники відповідних правоохоронних органів більше озиралися на те, як це вплине на їхнє службове положення і яким чином вони можуть при цьому використати розслідування цієї справи для того, щоб впливати на першу тоді людину в державі — президента Л. Д. Кучму. Річ у тім, що, коли триває слідство, дуже важливу роль у ньому грають найперші, найважливіші оперативні заходи, що дозволяють отримати максимум інформації для роботи слідчого. Саме цього в перші роки зроблено не було. Роль же саме оперативного забезпечення слідчої роботи Генеральної прокуратури з цієї справи важко переоцінити. Наведу приклад. У лютому 2005 року були затримані три (нині осуджені за цією справою) колишні співробітники міліцейського зовнішнього спостереження. За часом це сталося майже відразу після інавгурації нового Президента України Віктора Ющенка. Для громадськості це було тоді ефективно «продане» новими керівниками під таким соусом: мовляв, прийшла нова влада, і вона за декілька днів дуже швидко і оперативно заарештувала винних. Але ж чудес у слідстві не буває! Мені, наприклад, пощастило в тому, що безпосереднім куратором оперативно-слідчої роботи зі сторони СБУ з цієї справи, в бутність мою керівником СБУ, був мій заступник — генерал-лейтенант юстиції Микола Сергійович Обиход. На мою думку — один з кращих прокурорських працівників нашої держави, за плечима якого до приходу

до Служби безпеки була вже і справа Лазаренка, і розкриття вбивств Гетьмана, Щербаня... Саме завдяки злагодженій роботі оперативних та слідчих підрозділів СБУ під його керівництвом, а також налагодженій їхній взаємодії зі слідчою групою Генпрокуратури під керівництвом Шубіна, і був забезпечений найбільший прорив у розслідуванні цієї справи, саме в період із 2003 по 2004 рік.

...

... уже в середині 2004 року СБУ вперше офіційно проінформувала Генеральну прокуратуру про імена чотирьох міліціонерів, у числі яких був і генерал Пукач, які, змінивши попередній наряд міліцейського зовнішнього спостереження, останніми залишилися на місці, звідки зник потім Георгій. Ми вийшли на свідків, які дали нам цю інформацію, однак вони ж категорично відмовлялися свідчити про це під протокол. До січня 2005 року СБУ активно працювала над тим, щоб схилити їх до надання протокольних свідчень і отримати, нарешті, докази того, що саме ці чотири колишні співробітники МВС вивезли Георгія у своєму автомобілі. Свідки були працевлаштовані за їхнім бажанням, робилося все, щоб вони були впевнені в повній своїй безпеці, гарантії якої були надані на рівні голови СБУ. Допомогало, звичайно, і те, що в країні змінювалася політична ситуація. Відбулася інавгурація нового президента. 25 січня [2005 року] СБУ проінформувало Генпрокуратуру, що свідки готові дати свідчення під протокол. 27 січня [2005 року] СБУ забезпечило слідчим Генпрокуратури проведення цих вирішальних протокольних допитів. Саме ці протоколи і стали ключовим доказом, що дозволив згодом оперативно та швидко затримати трьох і пред'явити четвертому — генералу Пукачу — щонайменше обвинувачення у викраденні Гонгадзе.

...

... 4 лютого 2005 року я був звільнений із посади голови СБУ, тому міг спостерігати за подальшим ходом розслідування лише зі сторони. Поки що, виходячи з інформації у ЗМІ,

я не побачив серйозного просування в розслідуванні щодо розкриття саме замовників цього злочину. Про ефективність суто кримінального боку розслідування — говорити також не доводиться. На жаль, увесь світ був свідком того, як уся правоохоронна система держави не змогла впродовж майже п'яти років удруге затримати генерала Пукача, який не перетинав, виявляється, навіть українського кордону ...

...

Підсумовуючи, зауважу, що справа про вбивство Георгія Гонгадзе не може бути розкрита в повному об'ємі без розкриття двох інших, супутніх, кримінальних справ, порушених у 2001 і 2004 роках. Я маю на увазі, передусім, порушену ще 2001 року Генеральною прокуратурою справу, пов'язану з так званим касетним скандалом і пред'явленням обвинувачень колишньому майору держохорони Мельниченку у зловживанні владою, розголошенні державної таємниці, підробленні та використанні фальшивих документів. Правдиві відповіді Мельниченка дозволили б дізнатися, хто насправді стояв за організацією прослуховування першого кабінету держави. Без відповіді, в тому числі й на це запитання, остаточну крапку у справі Гонгадзе, на мою думку, поставити буде складно..." (газета "День", 8 серпня 2009 року).

Семен Шевчук: "...Довгий час ми контактували з джерелом, обізнаним у багатьох подробицях справи про вбивство Георгія Гонгадзе. Публікуючи зведення, отримані від цієї людини, ми не закликаємо сприймати їх як істину в останній інстанції. Нас не цікавить, яку мету переслідувало джерело, погоджуючись на їхнє розголошення. Нижче — дані, досі відомі дуже вузькому колу осіб.

Зараз відомо, що достовірною інформацією про події 16 вересня 2000 року володіли двоє працівників міліцейської «наружки», яких довго розробляло СБУ. Усе, однак, упиралося в політику: свідки викрадення журналіста вимагали гарантій безпеки і погоджувалися давати свідчення лише після зміни влади в країні.

25 січня [2005 року], на другий день після церемонії інавгурації, Ющенко привселюдно пообіцяв, що справу про вбивство Гонгадзе буде передано до суду протягом двох місяців. Оголошення президентом конкретних термінів розкриття настільки резонансної справи багато хто вважав передчасним. Проте для такої заяви існували серйозні підстави.

Наступного дня, 26 січня [2005 року], на ім'я слідчого Генпрокуратури Шубіна було надіслано листа з головного управління «К» СБУ. У ньому повідомлялося про готовність двох ключових свідків вбивства Гонгадзе дати офіційні свідчення слідству. Ось витяг з цього листа:

«У випадку прийняття Генпрокуратурою рішення про допит зазначених осіб як свідків у справі про вбивство Г. Гонгадзе, Головне управління по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю СБ України організує їхню доставку до Генпрокуратури в будь-який зазначений вами час».

Ще за день слідчі Генпрокуратури Шубін і Грищенко допитали двох працівників служби кримінального розшуку МВС, які брали участь у зовнішньому стеженні за журналістом 16 вересня 2000 року. Їхні свідчення стали вирішальними для розкриття найрезонанснішого злочину в історії України.

Встановлення особистостей викрадачів Гонгадзе (ними, за даними слідства, є офіцери Лукач, Протасов, Костенко і Попович, нині обвинувачені у вбивстві журналіста) стало можливим багато в чому завдяки роботі спеціальної оперативної слідчої групи управління «К» СБУ.

Оперативники СБУ тривалий час розробляли керівництво і особовий склад міліційної «наружки» — головного управління кримінального розшуку департаменту пошуково-слідчої діяльності МВС (ГУКР МВС).

Увійти в контакт із чинними працівниками ГУКР — одного з найзасекреченіших підрозділів конкуруючої силової структури, а тим більше схилити їх до надання інформації у справі Гонгадзе — річ майже неможлива.

Адже керівництво МВС довго заперечувало сам факт стеження за журналістом. Тому СБУ частіше діяло через родичів і знайомих працівників «наружки».

У результаті встановили особистості всіх без винятку працівників ГУКР МВС, які брали участь у заходах щодо зовнішнього стеження за Гонгадзе.

Виявилося, що в цілому за журналістом стежили 35 міліціонерів. Також вдалося з'ясувати обставини і міру особистої участі керівників ГУКР і безпосередньо генерала Пукача в організації і реалізації стеження за редактором «Української правди».

Стало відомо, що Пукач особисто наказав знищити службові облікові документи, у яких фіксувалися завдання по стеженню за журналістом. І хоча самих документів на той момент вже не існувало, було встановлено реєстраційний номер завдання по стеженню за Гонгадзе, його кодова назва і умовна назва установчого завдання ГУКР.

...

МВС щонайменше було зацікавлено в розробці своїх працівників. Залишалася СБУ, яка, як стверджує джерело, продовжувала «глибоке буріння» міліцейської версії. Акцент — на подіях 16 вересня 2000 року. Вдалося достовірно встановити, що зовнішнє стеження за Гонгадзе продовжувалося і в день його зникнення.

За тиждень до вбивства тактику стеження змінили: екіпажі «наружки» вже не вели Гонгадзе по всьому місту, а чекали журналіста в тих місцях, де він неодмінно з'являвся — у тому числі, у будинку на бульварі Лесі Українки, 7. Зміна тактики зовнішнього спостереження вказувала на те, що збір інформації про маршрути пересування об'єкта завершено і наближається фінальна стадія операції — викрадення.

Влітку 2004 року оперативні працівники СБУ взяли у щільну розробку двох працівників ГУКР МВС, які брали участь у стеженні за Гонгадзе в останній день. Вони виявилися джерелами безцінної інформації, яка у результаті вивела слідство на вбивць журналіста.

5 серпня 2004 року СБУ направило до Генпрокуратури інформацію наступного змісту:

«За оперативними даними, ввечері 16.09.2000 на місці зникнення Гонгадзе виїжджав Пукач на особистому авто (водій Попович А. В.) разом з начальником чергової частини Протасовим Н. К. (користувався особливою довірою Пукача, його кум). Встановлено, що раніше Протасов і Попович, беручи участь у заходах зовнішнього стеження за Г. Гонгадзе, кілька разів підвозили журналіста на службовому авто ГУКР. Наявна інформація дає підстави припускати, що Протасов і Попович володіють достовірними зведеннями про подальшу долю журналіста».

Заключний етап обробки ключових свідків у справі Гонгадзе збігся з передвиборчою кампанією і революцією на Майдані. Лише остаточно переконавшись, що зміна влади в країні невідворотна і можна не боятися помсти колишнього керівництва, двоє працівників ГУКР погодилися давати свідчення слідству ... після інавгурації нового президента України.

Як було сказано раніше, 27 січня цього [2005] року слідчі Генпрокуратури Шубін і Грищенко допитали двох ключових свідків у справі Гонгадзе.

Працівники «наружки» офіційно свідчили про факт і обставини візуального стеження за журналістом у день його зникнення. Зокрема, поіменно назвали працівників ГУКР МВС, які стежили за редактором «Української правди» у день його зникнення, назвали посадових осіб, які інструкували наряди.

...

Такі, власне, ключові епізоди розслідування цієї справи, що дозволили на четверту добу після інавгурації Ющенка встановити імена викрадачів Гонгадзе — Пукач, Протасов, Костенко, Попович. Рівно місяць потому підлеглих Пукача затримали, і ті зізналися в співучасті у вбивстві журналіста.

Операцію по затримці викрадачів Гонгадзе проводили вже після зміни керівника СБУ.

...

А незабаром спеціальна оперативно-слідча група СБУ, яка фактично встановила вбивць Гонгадзе, була розформована...

Від розслідування відсторонили фахівців, які весь цей час «варилися» у справі і володіють унікальним масивом інформації — не тільки про обставини убивства, але і про записи Мельниченка. На їхнє місце прийшли нові люди..."

(інтернет-видання "Українська правда", 30 червня 2005 року).

Роман Шубін, у 2006 році — перший заступник начальника Головного слідчого управління Генеральної прокуратури України: "...*Ні Кожем'якін [Кожем'якін Андрій Анатолійович, з 1 квітня по 22 вересня 2005 року — заступник Голови СБУ з оперативних питань — начальник Головного управління по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю], ні Турчинов [Турчинов Олександр Валентинович, з 4 лютого по 8 вересня 2005 року — Голова СБУ], ні так звана їхня команда, жодного відношення до справи Гонгадзе не мали. Навпаки: з їх приходом була розвалена високопрофесійна команда СБУ, яка займалась цією справою з 2002 року. З приходом Турчинова від нових членів оперативної групи нам стало відомо, що Турчинов дав інформацію [очевидно — вказівку] взагалі не передавати оперативну інформацію до Генпрокуратури..."*

(брифінг у Генеральній прокуратурі України, 25 квітня 2006 року).

Доручення Генеральної прокуратури України, яке існувало з 2001 року, стосовно затримання колишнього майора Держжохрони України Миколи Мельниченка, незважаючи на зусилля, що вживалися, і значний прогрес у 2004 році у підготовці такого затримання, виконати не вдалося... 1 березня 2005 року Постановою Генеральної прокуратури України кримінальні справи проти Миколи Мельниченка були закриті (зазначена Постанова Генпрокуратури була скасована Печерським районним судом м. Києва 23 червня 2011 року)...

Ігор Смешко: "...коли у 2003 році я прийняв посаду голови

Служби безпеки, то я виявив, що практично з 2001 р. по 2003 р. Служба безпеки у певній мірі підтримувала оперативний контакт із Мельниченком нібито для того, щоб оцінити ступінь таємності у матеріалах, які він записав, замість того, щоб виконувати свій прямий обов'язок за дорученням Генеральної прокуратури щодо пошуку і затримання Мельниченка.

Особисто я можу сказати, що [з] 2003 до початку 2005 року головною метою роботи Служби безпеки під моїм керівництвом була саме організація затримання майора Мельниченка..."

(програма "Факти тижня з Оксаною Соколовою" (телеканал "ICTV"), 11 квітня 2011 року).

"...з 2001 року існувало офіційне доручення Генеральної прокуратури, яке зобов'язувало Службу безпеки затримати [колишнього] майора Мельниченка. Цей юридичний документ був у силі до 2005 року..."

...

...перебуваючи впродовж трохи більше року на посаді голови СБУ, я та мої безпосередні підлеглі були зорієнтовані на безумовне виконання цього доручення із дотриманням існуючих правових норм і процедур.

— [інтерв'юер — Дмитро Гордон] А ви мали можливість затримати втікача й доставити його в Україну?

— Якби вона в нас була, [колишній] майор Мельниченко був би вже у рамках міжнародної правової взаємодопомоги затриманий і доставлений. Ми, відкрию вам невелику таємницю, провели переговори з нашими закордонними колегами, і, в принципі, процес достатньо успішно просувався вперед, але остаточне добро згори отримали вже пізньої осені 2004 року, коли час пішов, можливості були втрачені.

— Це правда, що Кучма проти затримання [колишнього] майора Мельниченка заперечував?

— Я б сказав так: певні особи з найближчого оточення Президента і попереднє керівництво СБУ зуміли сформуванати у Леоніда Даниловича думку, що таке затримання буде мати негативні політичні наслідки і для нього, і для країни. Пом'юму, це була помилка, хоча коментувати дії попередників не збираюся. Ми дотримувалися іншої точки зору, але переважила в той момент не вона..."

(тижневик "Бульвар Гордона", 3 лютого 2009 року).

"...2004-й рік і 2003-й рік Служба безпеки керувалася тільки одним: безумовним виконанням доручень Генеральної прокуратури на те, щоб знайти можливість або створити ситуацію, при якій Мельниченко прийде на територію України і буде затриманий, або домовитися з нашими колегами за кордоном для того, щоб затримати його там в рамках правової допомоги і зробити екстрадицію в Україну..."

...

Москва [2004 рік]. Ініціатива [зустрічі з представниками оточення Леоніда Кучми] походила від Мельниченка. Він вийшов на Адміністрацію президента, на певних посадових осіб в ній і запропонував цю зустріч. Служба безпеки була проінформована про це. Ми відразу встановили контакт з нашими колегами в Росії. І в подальшому ця зустріч відбувалася під контролем певним, наскільки ми це могли. Але наша мета була тільки одна: готувалося... питання затримання Мельниченка... Ну що ж, я думаю, це не є таємниця. Навіть літак по дорозі у Варшаву повинен був зробити технічну посадку в Харкові..."

(програма "Свобода слова" (телеканал "ICTV"), 6 червня 2011 року).

Однією з причин того, що вищеописані резонансні справи й до цього дня залишаються незавершеними є, на думку Ігоря Смешка, практика політичних призначень на керівні посади в силових структурах, вкрай поспішно, без будь-якої попередньої підготовки, введена в Україні у 2005 році.

Ігор Смешко: "...2005 року після помаранчевої революції в Україні була введена, надто поспішно, непродумано, головне — без відповідної нормативно-правової підготовки, — практика політичних призначень на найвищі посади в силових структурах, замість кар'єрного просування в них. Була проведена спроба копіювання відповідної системи Заходу, але при цьому абсолютно не підготовлене було правове поле держави.

...

... не створивши систему протизваг і контролю, впровадили систему «політпризначень», давши в руки невідготовлених людей всю повноту влади силових відомств, яку вони цілком можуть використати в інтересах лише тих політичних сил, хто їх туди направив, а не інтересів країни загалом. Це ще наклалося й на те, що на сьогодні в Україні відсутня взагалі яка-небудь діюча система контролю з боку вищих посадових осіб країни за діяльністю наших правоохоронних органів та спеціальних служб..."

(газета "День", 8 серпня 2009 року).

"...У 2005 році був створений небезпечний прецедент: керівництво правоохоронних органів було заміщено не за професійною, а за партійною ознакою.

У світі є приклади призначення силовиками представників політичних партій. Але там століттями створювався баланс. Повноваження у політичних призначенців у десятки разів менше, ніж у кадрових професіоналів, яким заборонена політична діяльність. Прописані процедури і норми контролю, щоб політпризначенець не забував, що є держава — і є партія. І що партія — лише маленька частка держави.

В нас же через такі призначення почалося беззладдя і перекоси. Один із прикладів — події у переддень звільнення Юлії Тимошенко з поста прем'єр-міністра (в 2005 році). Діючий тоді голова СБУ [О. В. Турчинов], який вперше в історії України отримав портфель не як професіонал, а як партієць, виявився

лояльним не до президента, якому підпорядкований, а до лідера своєї політсили.

На службовій дачі голови СБУ потай від президента зібралися прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністр, голова СБУ, генеральний прокурор, міністр оборони, міністри фінансів і економіки... Фактично доля країни могла стати заручницею рішення цієї нелегітимної групи, кожен із учасників якої мав цілком легітимні повноваження.

...

Фактично в 2005 році був створений страшний прецедент політизації силових структур. І тепер ніхто не може сказати, до кого вони лояльні: до політичної сили чи до держави.

...

Призначення на генеральські посади Турчинова і Луценка без попереднього обмеження їхніх повноважень, було злочином проти професіоналізму, послідовності й аполітичності спецслужб.

Хто тепер відповідь за те, що при Турчинові в СБУ було знищено досьє на найвідомішого міжнародного кримінального авторитета, що впливає на долі багатьох країн пострадянського простору? [кримінальна справа за фактом зловживання службовим становищем посадовими особами СБУ, які знищили на початку вересня 2005 року матеріали оперативнорозшукової справи міжнародного злочинного угруповання Семена Могилевича, була порушена Генеральною прокуратурою України 22 лютого 2006 року. 30 червня 2006 року Печерський районний суд міста Києва, розглянувши скаргу О. В. Турчинова на незаконні дії Генпрокуратури України, скасував постанову про порушення цієї кримінальної справи] За те, що СБУ в 2005 році припинила розслідування справи про участь цього кримінального авторитета у створенні Ситуаційного центру в самій Службі безпеки України?..."

(газета "Ізвестія в Україні" (рос. — "Известия в Украине"), 18 листопада 2011 року).

Спроби "демонізації образу"

Через три дні після того, як Ігор Смешко був позбавлений останнього державного поста, який він займав, — посади Голови Комітету з питань розвідки при Президентові України (Указ Президента України від 12 травня 2005 року № 781/2005 — Додаток 32), на телеканалі "5-й канал" була показана телевізійна програма "Закрита зона", присвячена обставинам розслідування зникнення Георгія Гонгадзе. В цій програмі, у розділі "Перешкоди розслідуванню", діючий Генеральний прокурор України згадав Ігоря Смешко, фактично розпочавши тим самим кампанію, спрямовану на "демонізацію образу" экс-голови СБУ. Святослав Піскун публічно заявив, зокрема, про те, що в кінці жовтня 2003 року, в день виходу указу Президента України про звільнення його з посади Генерального прокурора України, йому телефонував Голова СБУ Ігор Смешко. Й телефонував не просто так...

Святослав Піскун, у 2005 році — Генеральний прокурор України:

...Приїжджає Литвин від президента і мені телефонує: «Я був у президента, він сказав, що тебе ніхто не знімає». І в цей час, коли я розмовляю з Литвиним, заходить мій помічник і приносить копію указу про моє зняття з посади без юридичних підстав. Просто дикий указ! ...

*Я кажу: «Що це за указ? Це ж дурня! Це дурня!»
А помічник каже: «Дурня, але ж підписав Кучма!» ...*

Я тоді розспихувався і кажу: «Ну тоді я буду збирати прес-конференцію і буду щось говорити». Раптом роздається дзві-

нок. Дзвонить мені Смешко: «Ти не вздумай там дурака валять, бо реакція наша буде дуже швидкою і тихою». І поклав трубку...» (програма "Закрита зона", телеканал "5-й канал", 15 травня 2005 року).

Вже 17 травня 2005 року Ігор Смешко письмово звернувся до Генерального прокурора Святослава Піскуна з вимогою персонально вибачитись і спростувати недостовірну інформацію у той же спосіб, яким вона була розповсюджена.

"...— [інтерв'юер — Євген Лауер] Ігоре Петровичу, не могли б Ви прокоментувати звинувачення Генерального прокурора Святослава Піскуна на Вашу адресу, що Ви погрожували йому по телефону, після звільнення його з поста Генерального прокурора восени 2003 року?

— [Ігор Смешко] ... Навіщо було погрожувати Святославу Піскуну після його звільнення з посади Генерального прокурора у 2003 році? Я підкреслюю, саме — після звільнення? І навіщо комусь було «блокувати» будь-яку його прес-конференцію в той час? Що він міг тоді сказати про справу Георгія Гонгадзе? Повідомити про те, що генерала Пукача затримали за звинуваченням у знищенні матеріалів міліцейського стеження за Георгієм? Це й так було відомо. А нічого іншого не тільки Святослав Михайлович, але й інші у правоохоронних органах у той час ще не знали.

Правда полягає у тому, що лише оперативно-розшукові заходи спецпідрозділів СБУ з вересня 2003 року по січень 2005 року дали відповіді прокуратурі на те, хто саме зняв «наружку» з Георгія Гонгадзе 16 вересня 2000 року і хто був з ним у машині, на якій його відвезли з місця його зникнення в цей же день. І не тільки дали відповіді, але і забезпечили процесуальне закріплення цієї інформації. Ключовими ж, при цьому, були відповідні інформації СБУ, передані в прокуратуру на початку серпня 2004 року й у січні 2005 року. Саме оперативники Служби

безпеки 27 січня цього [2005-го] року надали можливість співробітникам прокуратури допитати двох ключових свідків, які вперше дали під протокол свідчення, що дозволили після цього провести затримання осіб, звинувачуваних у даний час у здійсненні вбивства Георгія. Свою роль зіграла в цьому і міліція, але, правда, вже після лютого 2005 року. Без цього, не применшуючи професійної роботи слідчих прокуратури, не було б затримання нинішніх обвинувачуваних у здійсненні вбивства. В тому числі й висунення нового вже звинувачення і генералу Пукачу. До чого ж тут «героїчні дії» восени 2003 року?

...

Що ж стосується самого дзвінка, про який він [С. Піскун] повідомляє в своєму інтерв'ю, то його, ясна річ, не було. До моменту відставки С. Піскуна восени 2003 року, я був на посаді Голови [СБУ] менше двох місяців... У мене просто ще не було питань, по яким я міг би спілкуватися тоді з ним. Тим більше по телефону... Я ж тоді ще тільки опановував посаду..." (інтернет-видання "Трибуна" (рос. — "Трибуна"), 18 травня 2005 року).

Втім, очікування вибачень від Генерального прокурора було марним... 25 травня 2005 року в Шевченківський районний суд міста Києва Ігорем Смешком була подана відповідна позовна заява. Перше засідання суду, присвячене розгляду цієї справи, було призначене на 9 червня 2005 року...

Однак у цей час процес "демонізації образу" Ігоря Смешка був активізований черговим інформаційним імпульсом.

3 червня 2005 року старший прокурор відділу Генеральної прокуратури України, молодший радник юстиції В. В. Мухін підписав дві постанови про скасування постанов про закриття кримінальних справ № 110 і № 115. Ці кримінальні справи були порушені Генеральною прокуратурою України 31 січня і 12 лютого 2002 року відповідно на підставі матеріалів військової контррозвідки СБУ, про що ми вже писали, й закриті 15 і 17 грудня 2003 року відповідно за відсутністю у діях їх фігурантів складу злочину. Обидві кримінальні справи, нагадаємо, стосувалися переміщення (в березні і серпні 1999 року) через митний кордон України пістолетів без сповіщення митних органів.

Аташе з питань оборони при посольствах України (підлеглі Ігоря Смешка, який очолював на той момент Головне управління розвідки Міністерства оборони України), які поверталися на Батьківщину після довготривалих закордонних відряджень, маючи дипломатичний статус, не підлягали митному огляду і не заповнювали відповідні митні декларації. Хоча одразу ж по прибутті в Україну зареєстрували ці пістолети в дозвільній системі МВС та отримали відповідні посвідчення на право їх зберігання та носіння.

Саме ці, раніше вже закриті, кримінальні справи були поновлені Генеральною прокуратурою. Вже 7 червня 2005 року відповідний суспільний резонанс даній події надав сам Генеральний прокурор.

Прес-конференція Генерального прокурора України С. М. Піскуна: "...*Запитання з залу: Святослав Михайлович, а Ваш конфлікт з Смешком вичерпаний, або він набуває якихось інших ознак, або прикмет. Після цього аудіозапису особливо.*

С. ПІСКУН: А що, я не знаю, що це від Смешка. І не думаю.

Запитання з залу: Не, ну я маю на увазі якраз даліше.

С. ПІСКУН: У мене з Смешко вообщє конфлікту нема. У мене є моя позиція, напевно — його позиція. Є правда. Є неправда. Який може бути конфлікт.

Запитання з залу: Тобто Ви не збираєтеся, скажімо, перед ним вибачитися, як він цього хоче?

С. ПІСКУН: Я не збираюся. Справа в тому, що я в п'ятницю відмінив незаконну постанову про закриття кримінальної справи по контрабанді зброї. Де проходять, по факту, де проходять троє осіб. Один із них — Смешко.

Запитання з залу: Як хто?

С. ПІСКУН: Як один з тих, хто завозив цю зброю.

Запитання з залу: Особисто?

С. ПІСКУН: Да. А шо ви хотіли. Ми ж з цим ...

Запитання з залу: Яку зброю?

С. ПІСКУН: Яка стріляє. Уявляєте собі. Ха-ха-ха.

Запитання з залу: Він не як свідок там проходить, ні?

С. ПІСКУН: Ні, не як свідок.

Запитання з залу: А як хто?

С. ПІСКУН: Там три посадові особи дуже високого рангу. Вони й сьогодні високі посадові особи. Дуже високі.

Запитання з залу: З цього ж відомства? Ого.

С. ПІСКУН: Один з цього ж відомства. А другий — з іншого відомства. Ну є контрабанда зброї. Я ж не можу не скасувати незаконну постанову про закриття кримінальної справи.

Запитання з залу: Святославе Михайловичу! А не може оце пояснюватись поява оцих записів, якраз цією постановою?

С. ПІСКУН: Ні. Я не думаю. При чому тут одне до іншого? Ігор Петрович дуже порядна людина, він не може такого зробити..." (стенограма прес-конференції Генерального прокурора України, 7 червня 2005 року).

Наведені висловлювання Святослава Піскуна стали пред-

метом другого судового позову до нього з боку Ігоря Смешка...

Невеликий і зовсім не ліричний відступ на тему "Будні прокуратури, або Як робляться справи"

З рапорту, що став надбанням гласності, старшого слідчого з особливо важливих справ Генеральної прокуратури України старшого радника юстиції І. Козлова:

З грудня 2004 року по серпень 2005 року мною розслідувалась кримінальна справа № 49-1361 за фактом посягання на життя державного діяча – колишнього народного депутата України, а нині чинного Президента України Ющенка В.А. за ознаками злочину, передбаченого статтею 112 КК України.

Оскільки доказів причетності Сацюка В.М. до вчинення замаху на життя Ющенка В.А. не було, Службою безпеки України відпрацьовувалась діяльність Сацюка В.М. на предмет можливого встановлення будь-яких інших порушень закону з його боку, можливості порушення відносно нього кримінальної справи за цими обставинами для подальшого відпрацювання його та встановлення його причетності до вчинення отруєння. З

Намагаючись продемонструвати успіхи у розкритті посягання на життя чинного Президента України Ющенка В.А., а в дійсності ввести в оману керівництво держави, керівники Служби безпеки України вимагали негайного порушення відносно Сацюка В.М. кримінальної справи і його затримання.

На мої роз'яснення, що в наявних матеріалах відсутні будь-які відомості про наявність ознак злочину в діях Сацюка В.М., тобто немає приводів та підстав для порушення відносно нього кримінальної справи, представники Служби безпеки України заявляли, що головне затримати Сацюка В.М, а в подальшому вони нададуть необхідні документи.

Розуміючи, що умовити мене як слідчого прийняти незаконне рішення вони не зможуть, вдалися до вчинення тиску на мене через керівних працівників Генеральної прокуратури України. Матеріали справи та всі матеріали, що надійшли з Служби безпеки України, мною неодноразово доповідалися начальнику Головного слідчого управління Генеральної прокуратури України Куцому О.А., заступнику Генерального прокурора України Шокіну В.М. та особисто Генеральному прокурору України Піскуну С.М. на їх вимогу.

Не дивлячись на викладені обставини, 23.05.2005 року начальник Головного слідчого управління Генеральної прокуратури України Куций О.А., посилаючись на вказівку Генерального прокурора України, дав мені наказ протягом доби будь за що порушити кримінальну справу відносно Сацюка В.М. На мої заперечення щодо відсутності передбачених ст. 94 КПК України приводів та підстав для порушення справи, Куций О.А. висловив погрози мого звільнення з роботи.

Оскільки я категорично відмовився виконувати цю вказівку як незаконну, наступного дня, 24.05.2005 року мені факсом було передано проект постанови від мого імені про порушення кримінальної справи відносно Сацюка В.М. за ст. 364 ч. 3, ст. 358 ч. 3, ст. 366 ч. 2 КК України (світлокопія постанови додається). При цьому мені зателефонував Куций О.А. і заявив, що вказану постанову складено його заступником і щоб я негайно її підписав та привіз у Генеральну прокуратуру України на вул. Різницьку, де на неї чекає Генеральний прокурор України.

Ознайомившись з проектом постанови, я прийшов до висновку, що її зміст суперечить обставинам справи, базується лише на припущеннях, а в багатьох моментах є абсурдним, як наприклад твердження: «... використовуючи своє посадове становище військовозобов'язаного всупереч інтересам служби та в особистих інтересах ...». Про свої висновки я доповів Куцому О.А. і пояснив, що таку постанову я підписати не можу. Це роздратувало Куцого О.А. і він заявив мені, що мене буде звільнено з роботи, якщо на наступний день не буде порушено кримінальної справи відносно Сацюка В.М.

Вивчивши всі наявні на той час матеріали відносно Сацюка В.М., виконуючи вказівку свого безпосереднього керівника, 25 травня 2005 року я порушив кримінальну справу відносно Сацюка В.М. за ознаками злочинів,

27 травня 2005 року мені зателефонував Куций О.А. і наказав протягом години винести постанову про оголошення в розшук Сацюка В.М. Я зауважив, що в розшук можливо оголосити лише обвинуваченого, а підстав для притягнення Сацюка В.М. як обвинуваченого в матеріалах справи немає, на що Куций О.А. заявив, що я або виконаю його вказівку, або буду звільнений. Я категорично відмовився виносити незаконну постанову про притягнення як обвинуваченого Сацюка В.М. Своє рішення я висловив і Генеральному прокурору України Пісуну С.М. Після чого Куций О.А. дав вказівку передати справу № 49-1509 іншому слідчому.

- Додаток:**
- копія довідки по кримінальній справі № 49-1509 на 11 аркушах.
 - копія проекту постанови про порушення кримінальної справи відносно Сацюка В.М. від 23.05.2005 на 2 аркушах;
 - копія постанови про закриття кримінальної справи відносно Сацюка В.М. від 16.01.2006 на 10 аркушах.

16.01.2006

I.M.Козлов

Віктор Пшонка, з 4 листопада 2010 року — Генеральний прокурор України: "...24 січня 2005 року Тимощенко сіла в крісло прем'єра, а 28 січня [2005 року] Генпрокурор Пісун закрити усі справи ... Він [С. Пісун] мені відверто сказав, що йому зателефонував тоді президент Ющенко і сказав закрити справу. Розуміючи, що це незаконно, Пісун відповів Ющенку, що на це не підуть слідчі, бо справа не завершена. На це Ющенко відповів: «Якщо ви сьогодні не закриєте, завтра ви не будете генпрокурором». І Пісун закрити..." (прес-конференція, 5 квітня 2012 року).

Ольга Колінько, заступник Генерального прокурора України в 1993–2000 і 2003–2005 роках (у квітні–листопаді 2003 року — Голова Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України):

"... Сьогодні гінці від ГПУ умовляють усіх, хто виступав на засіданні координаційного комітету [29 жовтня 2003 року, після якого С. М. Піскун був звільнений Президентом України з посади Генерального прокурора України], забрати свої слова назад.

Я вважаю, що проти Піскуна сьогодні треба порушити кримінальну справу. Використовуючи службове становище, він змушує підлеглих слідчих займатися розслідуванням матеріалів комітету про факти порушення діючого законодавства, допущені ним у 2002–2003 роках. Піскун хоче знищити всю цю базу доказів. Підлеглі «перевіряють» законність дій свого начальника!!!

— [інтерв'юєр — Ярослав Коцюба] *Ольго Михайлівно, на сьогоднішній день відкрито проти Піскуна виступив лише колишній керівник СБУ Ігор Смешко. Чому інші мовчать?*

— *Відверто кажучи, коли я почула виступ Смешка, я зрозуміла, що чоловіки в Україні не перевелися. Мені набридло те, що чоловіки, навіть маючи депутатську недоторканість, нерідко ховалися за моєю спиною. Це елементарне боягузтво! Смешко вийшов і чітко на всю країну висловив свою позицію стосовно Піскуна. Він відкрито дав бій беззаконню.*

Але ви подивіться, як Піскун цинічно відповідає. Крапка у справі, по якій сьогодні звинувачують Смешка, була поставлена ще при Піскуні. Але сьогодні Піскун знову відкрив цю справу після судового позову Смешка. Тобто йде розправа над людиною, яка осмілилася виступити проти Генерального прокурора. І мені прикро, що таких як Смешко, одиниці. Більшість сидять і тремтять. І бояться не тому, що в них за плечима є якийсь гріх, а тому, що Піскун може безкарно щось придумати. А вони не зможуть спростувати цю дурь, тому що дурь спрос-

тувати фактично неможливо. Й це відбувається на очах у вищої державної влади!.."

(інтернет-видання "Україна кримінальна" (рос. — "Україна кримінальна"), 22 червня 2005 року).

Не з'явившись 9 червня 2005 року як відповідач на засідання Шевченківського районного суду Генеральний прокурор України Святослав Піскун в той же день дав інтерв'ю на 5-му каналі.

Інтерв'ю Генерального прокурора України С. М. Піскуна:

"...Д. ЯНЕВСЬКИЙ [ведучий]: Чому генеральний прокурор не з'явився на засідання суду за позовом колишнього голови Служби безпеки Ігоря Смішка?...

Отруєння Віктора Юценка — коли стануть відомі винні?...

Справа Георгія Гонгадзе — чи можна назвати її розкритою, якщо замовники не названі?...

Про ці та безліч інших таємниць з Генеральним прокурором Святославом Піскуном...

Святославе Михайловичу, добрий вечір! Дякую, що Ви прийшли до нас сьогодні ...

...

Сьогодні Ви не прийшли на засідання суду, суду за позовом пана Ігоря Смішка. Наскільки я розумію, предмет позову — це захист честі і гідності. І адвокат пана Смішка Віктор Петруненко сказав, що засідання перенесли на 12 липня ...

Давайте ми послухаємо, що сказав з цього приводу пан Смішко.

І. СМЕШКО [у відеосюжеті, що демонструється, з випуску новин] «...приводом для заяви послужила відома заява на 5-му каналі Святослава Михайловича Піскуна про те, що я нібито заважав йому провести відому прес-конференцію, що є неправдою. І Святослав Михайлович повинен довести про те, що це дійсно було. Я думаю, що суспільству важливо знати правду...»

Д. ЯНЕВСЬКИЙ: Я нагадаю глядачам, що колишній голова Служби безпеки України подав до суду на генпрокурора після програми «Закрита зона», де пан Святослав сказав про те, що Ігор Смєшко просив його по телефону призупинити справу Гонгадзе та не проводити прес-конференцію щодо відставки генпрокурора. Отже, пане Святославе, мало місце? Не мало місце?

С. ПІСКУН: Та ні, справа трошки не така була. Нє... Нє, він не просив мене ні про які прес-конференції. Розмова була от про що. Він якимось чином дізнався про те, що я, вже отримавши указ про своє звільнення, дав команду своїм підлеглим підготувати довідку по справі Гонгадзе. Об'єктивну довідку по справі Гонгадзе. Тобто викласти в цій довідці ці докази, які були зібрані слідчою оперативною групою. Яким чином він про це дізнався, я не знаю. Зателефонував і сказав, що «я не раджу вам тут цього робити, тому що наша реакція буде миттєвою» От...

Д. ЯНЕВСЬКИЙ: А чому на суд не прийшли сьогодні?

С. ПІСКУН: А я не знав, що суд відбувається...

...

Д. ЯНЕВСЬКИЙ: А що там з контрабандою зброї?...

С. ПІСКУН: Нема часу ходити по судах, є багато роботи...

Д. ЯНЕВСЬКИЙ: Що там з цією зброєю? Що продали і кому, чи якраз навпаки купили?

С. ПІСКУН: Ні, тут якраз да. Дійсно. Дійсно, якраз купили, тому що завезли. Не хотілося б сьогодні розповідати про конкретні матеріали кримінальної справи. В загальному — серед тих людей, які завезли незаконно і нелегально в Україну зброю — це були високопосадовці, які працювали в системі контррозвідки України, — було і прізвище Ігоря Петровича Смішка. Тому я й сказав, що... Я не сказав, що проти нього порушена кримінальна справа. Я повідомив — на запитання журналістів — про те, чи проходить і чи є таке прізвище в конкретній кримінальній справі. Я не мав права не сказати правди. Я сказав: «Так, таке прізвище є, і в цій справі він фігурує».

Яким він буде в ній фігурантом?... Сьогодні він свідок, можливо завтра буде підозрюваним, можливо — обвинувачуваним...

Д. ЯНЕВСЬКИЙ: А можливо невинним?

С. ПІСКУН: А можливо і невинним, можливо він буде виправданий. Це слідство буде з'ясовувати..."

(стенограма прямого ефіру, 9 червня 2005 року).

"...— [інтерв'юер — Олександр Ільченко] Ігорє Петровичу! Що це, власне, за зброя, в контрабанді якої вас звинувачує Генеральний? Про це була інформація в інтернеті, але хотілося б почути, так би мовити, з перших вуст.

— [Ігор Смешко] Перш за все, мені слід вибачитись — доведеться коментувати те, що я можу лише припускати... Адже, зробивши свою «сенсаційну» заяву, Святослав Михайлович застав «зненацька», в тому числі й мене, змусивши гадати, про що ж все-таки мова... Тільки ознайомившись зі стенограмою його заяви, мені здається, я зрозумів, що він, очевидно, мав на увазі.

В період з 1995-го по 1998-й роки три діючих офіцери розвідки, виконавши свої обов'язки військових аташе за кордоном і маючи дипломатичний статус, поверталися в Україну. Вони привезли особисту зброю і через буквально декілька днів зареєстрували її в органах дозвільної системи МВС як подарункову.

Хочу також зазначити, що ці старші офіцери розвідки, перебуваючи на високих посадах у період з 1996 по 2000 рр. та маючи пряме відношення до боротьби з міжнародною організованою злочинністю, внесли серйозний особистий внесок у боротьбу зі справжньою контрабандою зброї з нашої країни... Моє глибоке переконання — саме з цієї причини, набувши в результаті серйозних опонентів, в тому числі й у правоохоронних органах, вони стали об'єктом зустрічної атаки ...

... Якщо він [С. Піскун] має на увазі саме цю справу, то я проходив по ній як свідок — як колишній начальник Головного

управління розвідки (чіїми підлеглими і були на той час ці офіцери) — і ніякої зброї через кордон, звісно ж, не перевозив.

Більше того, слідство тоді встановило, що в діях цих офіцерів, колишніх військових аташе, воєнних дипломатів, не було не тільки складу злочину, але головне — був відсутнім намір на здійснення контрабанди, що є ключовим у розгляді подібних справ. Вони перетнули кордон як дипломати. Дипломати ж митні декларації в той час не заповнювали, огляду їх речі не підлягали. Після перетину кордону пістолети були зареєстровані. Якби в органів дозвільної системи виникли питання щодо законності реєстрації, МВС повинно було одразу їх задати ...

Якщо Святослав Михайлович має на увазі саме цю справу, про яку «випадково» згадав після мого позову в зв'язку з його заявою на «5-му каналі», то ще раз змушений констатувати — наш Генеральний прокурор має дуже «оригінальний» і «особливий» погляд на те, як повинна працювати правоохоронна система держави.

— Хотілося б збагнути логіку — чому добре підзабута справа раптом виникла знову і постанова про її припинення скасована саме зараз?

— У правовій державі, як правило, спочатку порушується кримінальна справа, про це, бажано, офіційно (а не через засоби масової інформації) сповіщається особа, проти якої вона порушена, після чого здійснюються певні слідчі дії. Причому здійснюються, виходячи з презумпції невинуватості, тобто людина ні за яких обставин не може бути оголошена злочинцем до набрання законної сили вироком суду, щоб не завдати шкоди її репутації, честі, гідності, й тільки після цього можливі будь-які коментарі з приводу фабули, фігуранта тощо.

Якщо ж слідувати логіці нинішнього Генпрокурора, то спочатку через ЗМІ на людину «вішається ярлик», із газет та інших ЗМІ вона дізнається про якісь звинувачення, а далі має гадати на кавовій гущі, що за всім цим стоїть. Втім, я припускаю, що могло лежати в основі останніх вчинків Піскуна.

— Бажання, щоб ви забрали заяву з суду?

— Цілком можливо. Але не тільки... Розвиток ситуації підказує мені, що Святослав Михайлович, імовірно, вирішив, буцімто мій колишній перший заступник Володимир Сацюк, а можливо, і я — найбільш підходящі фігури «на призначення вивуватими» у справі про отруєння Віктора Ющенка.

— Ух ти!

— Але оскільки в такій резонансній справі не можна довести й придумати того, чого не було і не існує в природі, він, скоріш за все, робить ведмежу послугу президенту. Згаявши багато часу й, вочевидь, по ходу розслідування неправильно інформуючи главу держави, створюючи в нього ілюзію ефективності й близького, успішного завершення розслідування (тільки по одній, найбільш «привабливій» для нього версії), він почав спішно шукати будь-який привід, за яким можна було б порушити інші надумані кримінальні справи — як проти мого колишнього першого зама, так, очевидно, і проти мене.

...

Святослава Михайловича не бентежить, що він знову говорить неправду — в тій справі я був лише свідком, а не «фігурантом»; і будь-який чиновник прокуратури, що поважає право в країні, до завершення розслідування і суду повинен підпорядковуватися святому постулату — презумпції невинуватості... Ось ця неправдива інформація спонукала мене подати ще один позов до Святослава Михайловича, який не втомлюється повторювати про свою принциповість, турботу про правопорядок в державі.

...

... Рано чи пізно суд повинен буде ухвалити рішення. Я ж маю справу з серйозною людиною. Якщо Генпрокурор привселюдно звинуватив мене в тому, що я його лякав по телефону, і це не дало можливості мужньому й сміливому борцю зі злочинністю негайно провести прес-конференцію, на якій він міг би значно раніше просунути розслідування «справи Гонгадзе», то це звинувачення на мою адресу Святослав Михайлович повинен довести ...

...

— Ви дійсно розраховували на вибачення? Ось мені він твердо сказав, що просити вибачення не збирається.

— Я знаю тільки одного безгрішного, що жив на цій землі ... Розумна людина ніколи не побоїться признати, що помилилася, погарячкувала, була занадто емоційною в якійсь ситуації, коли емоційною бути не можна. Визнати помилку — ознака розуму і мужності. Але якщо є неправда і вона озвучується посадовою особою такого рівня, це порушує рівновагу в усій правовій системі держави. В цьому випадку обов'язково повинні бути знайдені відповіді на поставлені питання. Це не сварка Івана Івановича та Сидора Петровича. Озвучуючи свої звинувачення, Піскун звинуватив не приватну особу — діючого генерал-полковника, що в даний момент перебуває в розпорядженні (по раніше займаній посаді) голови Служби безпеки...

... Питання не в Смешку і не в Піскуні. Я з повагою ставлюся до займаної ним посади, його обов'язків, але і мою гідність, мій ранг і мої погони прошу також поважати. За своїми словами треба слідувати. І за них треба відповідати. Для цього і є правовий спосіб вирішення конфлікту — суд.

— А якщо ваш візаві знайде в собі сили вибачитись — відкличете позовну заяву?

— Безумовно! Будь-хто може помилятися. Визнання помилки — це й ознака сили..."

(газета "Сегодня" (рос. — "Сегодня"), 14 червня 2005 року).

Однак візаві Ігоря Смешка не знайшов в собі сили вибачитись, тому справа про захист честі й гідності розглядалася в судовому порядку.

КИЇВСЬКА МІСЬКА КОЛЕГІЯ АДВОКАТІВ

А Д В О К А Т
ПЕТРУНЕНКО ВІКТОР ГРИГОРОВИЧ

Вул. Білоруська, 30, м.Київ, 01050, Україна, тел. 213-18-74

14.10.05. С-18

Голові Служби безпеки України
генерал-лейтенанту юстиції
ДРІЖЧАНОМУ І.В.

Шановний Ігоре Васильовичу!

Шевченківським районним судом м.Києва розглядається цивільна справа за позовом щодо захисту честі і гідності генерал полковника СБУ Смешка І.П. до Генерального прокурора України Піскуна С.М.

Оскільки в ході розгляду цієї справи у судовому засіданні виникла необхідність підтвердження чи спростування факту з'єднання 28-30 жовтня 2003 року лінією урядового в'ч зв'язку Голови СБУ І.П.Смешка та Генерального прокурора України С.М.Піскуна, на підставі ст. 6 Закону України «Про адвокатуру» прошу повідомити, чи зафіксоване таке з'єднання у вказаний період часу.

Зазначені відомості мають значення як доказ у цивільній справі.

Відповідь прошу направити за адресою: 01010, м.Київ, [REDACTED]

З повагою,

Адвокат

В.ПЕТРУНЕНКО

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

01034, м. Київ, вул. Володимирська, 33, тел. (044)256-99-05

№ 14/16-100/11

19, 10 2005 р.

Адвокату Київської міської колегії
адвокатів
Петруненку В. Г.
01010, м. Київ, [REDACTED]

На № С-18 від 11.10.05

Шановний Вікторе Григоровичу!

На Ваше звернення повідомляємо, що у період з 28 по 30 жовтня 2003 року з'єднань на мережі міського урядового зв'язку з телефонного апарату колишнього Голови Служби безпеки України генерал-полковника СБУ Смешка І. П. на телефонний апарат колишнього Генерального прокурора України Піскуна С. М. не було.

З повагою

Заступник Голови Служби

І. Коновалов

19 жовтня 2005 року Печерський районний суд міста Києва постановив задовольнити позовні вимоги І. П. Смешка й визнав такими, що не відповідають дійсності відомості, розповсюджені С. М. Піскуном 7 червня 2005 року на прес-конференції для українських журналістів (Постанова суду від 19.10.2005 по справі № 2-2304/05 — Додаток 33)

30 листопада 2005 року Шевченківський районний суд міста Києва постановив задовольнити позовні вимоги І. П. Смешка й визнав недостовірними відомості, розповсюджені С. М. Піскуном 15 травня 2005 року в програмі "Закрита зона" на телевізійному каналі "5-й канал" (Постанова суду від 30.11.2005 по справі № 2-7126 — Додаток 34).

Ігор Смешко: "...пам'ятаєте моє протистояння з генеральним прокурором Піскуном. Суд довів: всі заяви Піскуна, що мене компрометували, абсолютно безпідставні. Більше того, суд зобов'язав його вибачитись. Що й було зроблено, правда — вустами вже нового генерального прокурора, Медведько: офіційно, на прес-конференції. А сам Піскун заплатив символічну компенсацію моральної шкоди — дві гривні.

...

мотиви неправдивих звинувачень Піскуна того часу мені були цілком зрозумілі — спроба психологічного тиску на мене і сім'ю. Спрямована на те, щоб змусити мене виїхати з країни.

Майже одразу після звільнення з посади [Голови СБУ] одна із закордонних академій запросила мене на декілька років попрацювати там як *visiting professor*. Вище керівництво країни про це, звичайно, знало. Якби виїхав тоді разом із сім'єю, людям би сказали: втік. У підсумку я відмовився і зостався в Україні. Два місяці провів у судах з позовом до діючого генпрокурора України. Виграв обидва судові позови у двох інстанціях..." (газета "Левий берег" (рос. — "Левый берег"), 19 листопада 2009 року).

"...З початку 2005 року й до цього часу не тільки я, але і численні мої колишні товариші по службі й навіть найближчі родичі були допитані в рамках цієї кримінальної справи [№ 49-1361, про "отруєння В. Ющенка"] як свідки. А також в рамках десятка інших справ, які розслідувалися впродовж останніх років аж до їх «успішного» закриття за відсутністю фактів злочину..." (газета "Факти і коментарії" (рос. — "Факты и комментарии"), 9 жовтня 2009 року).

Микола Обиход, у 1995–2002 роках — начальник Головного

управління (з грудня 1995 року — Управління) з розслідування особливо важливих справ Генеральної прокуратури України, в 1995 і 1998–2002 роках — заступник Генерального прокурора України, в 2003–2005 роках — заступник Голови СБУ [нині — генерал-лейтенант юстиції запасу]: *"...Дійсними причинами фактичного переслідування Смешка І. П. та колишніх його*

підлеглих з боку керівних державних посадовців та деяких керівників і співробітників спеціальних та правоохоронних структур України були, на мій погляд, наступні:

- *вирішальний вплив на тодішніх керівників спеціальних служб та правоохоронних органів особистої зацікавленості діючого Президента України В. А. Ющенка у якнайшвидшому отриманні «бажаних» результатів розслідування справи щодо його «отруєння»;*
- *кон'юнктурне використання зазначеної зацікавленості Президента України керівниками цих структур у власних політичних і кар'єрних інтересах;*
- *особисті мотиви з боку тодішнього Генерального прокурора України С. Піскуна, який вважав, очевидно, Смешка І. П. одним із головних винуватців свого звільнення з посади Генпрокурора України у жовтні 2003 року ["Головним слідчим управлінням Генеральної прокуратури України 08 жовтня 2005 року порушено кримінальну справу стосовно службових осіб Адміністрації Президента України колишнього Президента України Леоніда Кучми за підготовку та організацію злочину, передбаченого ч. 3 ст. 365 Кримінального кодексу України у зв'язку з незаконним звільненням Президентом України Леонідом Кучмою 29 жовтня 2003 року із займаної посади Генерального прокурора України Святослава Піскуна" (прес-служба Генеральної прокуратури України, 9 жовтня 2005 року)];*

- особиста зацікавленість у дискредитації І. П. Смешка з боку деяких діючих і колишніх співробітників СБУ, які, завдяки «помаранчевій революції», не лише уникнули відповідальності в рамках розслідувань, що проводилися СБУ до лютого 2005 року, а й підвищили свій статус у «помаранчевий» період..."

Ігор Смешко: "...Якщо називати речі своїми іменами, то мені

довелося зіткнутися з добре організованим переслідуванням за політичними мотивами, пов'язаними зі «справою про отруєння Юценка» Було порушено 12 кримінальних справ, які були мотивовані політично й пов'язані з «отруєнням» колишнього кандидата у президенти. По ним мені доводилося виступати. Було порушено більше десятка супутніх «справі про отруєння» інших кримінальних справ. Всі вони ... повинні були штучно демонізувати мій образ, щоб можна було потім вписати мене у версію про отруєння, висунуту самим В. Юценком.

По всіх цих справах я проходив як свідок, але кінцева мета їх була одна — висунути мені хоч якесь звинувачення. Для прикладу — було відкрито чотири кримінальні справи за фактом нібито насильницьких смертей чотирьох офіцерів воєнної розвідки. Проводили навіть ексгумацію трупів. Всі ці справи, в кінцевому рахунку, були закриті у зв'язку з відсутністю події чи складу злочину. Однак за п'ять років, починаючи з 2005 року, я провів на допитах у Генпрокуратурі за справою «про отруєння В. Юценка» та іншим замовним справам загалом біля 8 місяців..."

(тижневик "2000", 11–17 лютого 2011 року).

"...Мене допитували, і не тільки по цій ["про отруєння В. Юценка"] справі, впродовж п'яти років. У 2005 році генпрокурором Піскуном і головою СБУ Турчиновим було ініційовано ще близько десятка інших «супутніх» справ. Метою їх, як я вважаю, було додатково підтвердити версію Юценка про його отруєння саме представниками «злочинної влади»

— [інтерв'юер — Яніна Соколовська] Ці справи відкриті до цього часу й по ним продовжується розслідування?

Ні, вони вже закриті. Вони з самого початку були надумані й політично мотивовані з метою догодити тодішньому президенту. Всі вони розсипались у процесі слідства й були закриті за відсутністю події або складу злочинів ...

...

Були допитані до сотні моїх колишніх товаришів по службі, шкільних товаришів, однокурсників. Допитували членів моєї родини, хіба що дітей-школярів не чіпали. Було відновлене все моє життя. Про злощасну вечерю говорили, до речі, не так вже й багато. За декілька допитів всі події були розкладені по хвилинах. Головний наголос робився на «супутні» справи. Думаю, щоб здійснити тиск на мою сім'ю й змусити мене також виїхати з України. Проводили навіть ексгумацію трупів моїх колишніх підлеглих, намагаючись знайти в них ознаки отруєння діоксином..."

(газета "Ізвестія в Україні" (рос. — "Известия в Украине"), 18 листопада 2011 року).

"Сила і Честь"

9 липня 2009 року відбувся установчий з'їзд Всеукраїнської громадської організації "Сила і Честь", створеної, згідно з її статутом, для спільної діяльності патріотично налаштованих громадян, що мають активну громадянську позицію. Кістяк ВГО "Сила і Честь" склали колишні військовослужбовці та співробітники усіх силових відомств, правоохоронних органів і спеціальних служб держави, які вперше у вітчизняній історії зробили спробу об'єднатися в одну організацію.

Ігор Смешко: *"...саме по собі завдання подібного об'єднання важко здійснення. В силу як об'єктивно існуючої корпоративності, так і роз'єднуючої один одного різної професійної ментальності й етики стосунків, характерних для різних силових відомств. Якби не два вирішальних фактори.*

Перший — загальне почуття сорому за стан справ у нашій державі. Й загальне розуміння того факту, що ми всі є свідками банкрутства нинішньо-

го політичного керівництва України. Тут якраз доречні слова улюбленого для багатьох кіноперсонажа: «За державу прикро». Банкрутство ж це проявилось як у серйозних провалах розвитку нашої економіки, зовнішньої і внутрішньої політики України за останні роки, так і в катастрофічному падінні рівня довіри наших громадян до всіх без винятку інститутів державної влади в країні. З одночасною руйнацією правоохоронної системи й керованості силовим блоком держави з боку діючого президента України.

І другий фактор — це факт відсутності в наші дні при владі в Україні справжньої політичної еліти загальнонаціонального та всеукраїнського масштабу. І, що не менш важливо, по-справжньому європейського і глобального рівня мислення... Як наслідок всього цього — тотальна відсутність компетентності і професіоналізму, системного підходу до вирішення посталих проблем та будь-яких ознак культури у переважній більшості нині діючих державних діячів у країні. Можна навіть сказати, що безкультурність, безграмотність і некомпетентність стали правити сьогодні бал у нашій державі.

Цьому процесу об'єктивно пора покласти край. Під загрозою опинилась навіть віра громадян України й наших дітей у майбутнє країни, в саму можливість існування сильної, благополучної та, якщо хочете, гордої країни під назвою Україна ...

...

... наша організація «Сила і честь» повинна стати в майбутньому лише основою, каркасом для формування в країні справжньої і нової політичної еліти держави..."

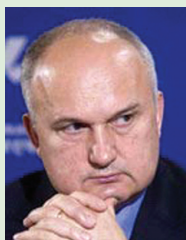
(тижневик "Столічніє новості" (рос. — "Столичные новости"), 8–15 грудня 2009 року).

"...це сигнал для влади до певної міри, для чинних політиків: щось не так, коли колишні професійні силовики ухвалюють рішення взяти участь у політичному житті нашої країни. Значить, політична еліта не виконує своїх прямих обов'язків..."

("Радіо Свобода", 25 серпня 2009 року).

"Сила і Честь" — це відомий з часів Стародавнього Риму бойовий клич римських легіонерів. Перші літери цієї назви утворюють достатньо змістовне і значиме для всіх українців слово "СІЧ" — символ свободи, справедливості, а інколи і останньої надії наших предків, що пройшов через віки.

Головою Всеукраїнської громадської організації "Сила і Честь" на установчому з'їзді був обраний І. П. Смешко.

Ігор Смешко: *"...Я два роки не давав згоди на свою участь у цьому проекті, оскільки я за визначенням із підозрою відношуся до політиків і політики. Я — кадровий офіцер, який з 16 років носив погони. До лютого цього року я навіть у думках не допускав можливості своєї участі в політиці. Разом із тим в областях та районах почали об'єднуватися колишні військові, правоохоронці, офіцери спецслужб і причина цього — дії нинішньої влади..."* (газета "День", 8 серпня 2009 року).

"...Ми, можливо, — найбільш законослухняні громадяни в країні, які менш за все хотіли до цього втручатися у політику. Не можна сказати, що багато хто з нас не були вхожими до цього у вищі ешелони влади. Але не як професійні політики, а як професійні службісти, які намагалися оберігати політиків від згубних дій і вчинків..."

...

... займатися політикою заради політики я не хотів і не хочу. Я — кадровий офіцер, і мій прихід у цю сферу діяльності в країні сьогодні — вимушений..." (газета "Левий берег" (рос. — "Левый берег"), 19 листопада 2009 року).

19 грудня 2009 року на III з'їзді "Партії Свободи" було ухвалено рішення про зміну назви цієї партії. Нова назва — "Сила і Честь". На цьому ж з'їзді головою цієї політичної партії був обраний Ігор Смешко.

Погляди, оцінки, висновки і... мрії (цитати з інтерв'ю, виступів і публікацій Ігоря Смешка)

"...в історичній ретроспективі рівень участі України як активного суб'єкта у світовій політиці увесь цей час драматично зменшувався. Причому цей процес відбувався майже синхронно, як із поступовим ядерним роззброєнням України, так і з зростаючою практикою використання стратегічних питань зовнішньої політики як тактичного інструменту для вирішення поточних питань внутрішньополітичної боротьби за владу всередині самої країни..."

(газета "День", 8 квітня 2008 року)

"...Час зробити висновки і визнати, що і результати нашого загального ядерного роззброєння, в кінцевому рахунку, не зміцнили ні нашу національну оборону, ні нашу міжнародну безпеку, ні наш престиж на світовій арені. Захід, передусім США, а також Росія, виступивши у співдружності і явному тандемі з цього питання, в першій половині 90-х дуже успішно для себе і своїх національних інтересів роззброїли нашу країну. Законно захищаючи при цьому лише свої власні національні інтереси... Ми ж не отримали взамін практично нічого. Зробивши унікальний і безпрецедентний крок у світовій історії — добровільно відмовившись від третього ядерного арсеналу в світі — ми не зуміли у повній мірі захистити свої власні, чисто українські національні інтереси..."

(тижневик "Столічніє новості"

(рос. — "Столичные новости"),

8–15 грудня 2009 року)

"...Інформаційна безпека будь-якої держави, на мій погляд, має дві головні складові — як внутрішню, так і зовнішню. Внутрішня

складова цієї безпеки являє собою спроможність державних органів управління та відповідних державних інституцій влади поширювати у суспільстві соціально-національний оптимізм та віру громадян своєї країни у її світле майбутнє, гарні перспективи її розвитку та в могутність державних інституцій влади.

Зовнішня ж складова цієї безпеки полягає у здатності державних органів спеціального призначення оперативно реагувати та професійно нівелювати будь-які зовнішні прояви свідомого чи не-свідомого поширення ззовні неправдивої, або навіть і тенденційно підібраної інформації про країну, її народ, її історію та перспективи розвитку, і яка має ознаки державницько-руйнівного або соціально-руйнівного характеру.

Особливістю України, крім того, є ще й те, що відразу після проголошення її незалежності у 1991 році вона стала як предметом активного торгу, так і епіцентром протистояння між Заходом і Росією. В першу чергу — у питанні її майбутньої зовнішньої і воєнно-політичної орієнтації, а також у питанні її національної самоідентичності..."

(газета "День", 28 березня 2008 року)

"...Боротьба за громадську думку, якщо по великому рахунку, — це передусім чесна й пронародна політика уряду. Якщо ж враховувати і неминуче супутні цьому процесу фактори протиборства, то це і професійна робота відповідних органів, зобов'язаних попереджувально все прораховувати і пропонувати владі шляхи протидії ворожим інформаційно-пропагандистським кампаніям..."

(газета "Комсомольская правда в Україні"
(рос. — "Комсомольская правда в Украине"),
12 грудня 2011 року)

"...спецслужби у будь-якій країні для того й існують, щоб зовнішній вплив на політику своєї держави мінімізувати або принаймні тримати під контролем, у рамках національних інтересів своєї країни..."

(тижневик "Бульвар Гордона", 3 лютого 2009 року)

"...об'єднання в одній структурі: 1) спецслужби з її особливи-ми повноваженнями з агентурного проникнення, 2) правоохорон-

ного органу, що може застосовувати санкцію взяття під варту й таким способом обмежувати свободу громадян, а також 3) органу досудового дізнання, що провадить слідство (і має можливість «виправдати» перші дві дії свого ж відомства) — украї небезпечно з погляду спокуси для політичного керівництва країни використати такий «залізний кулак» для своїх вузькопартійних чи кланових цілей, щоб «розібратися» з політичними суперниками чи втриматися при владі..."

(тижневик "Українська газета",
13–19 квітня 2005 року)

"...Це же аксіома: якщо у керівника держави немає хоча б двох незалежних каналів інформації, є реальна небезпека того, що спецслужба-монополіст рано чи пізно почне свою власну гру за абсолютну владу в країні. Й спробує маніпулювати навіть главою держави ... будь-яка монополія спецслужби призведе до того, що відомчі інтереси її вищого керівництва поступово стануть вище державних..."

(тижневик "2000",
25–31 грудня 2009 року)

"...3 моєї особистої точки зору, у листопаді — грудні 2004 року в Україні були створені серйозні передумови — хочу підкреслити, тільки передумови, — щоб завершити еволюційний і, на щастя, безкровний процес перетворення багатонаціонального, постсоціалістичного суспільства, що існувало на території колишньої Української радянської соціалістичної республіки в складі СРСР, на українську націю..."

(тижневик "Українська газета",
13–19 квітня 2005 року)

"...все потрібно робити по закону і не порушувати Конституцію. Інакше всі розмови про європейський вибір і верховенство права — це блеф. «Революційною доцільністю» і беззаконням демократію не будують, а руйнують..."

(тижневик "2000",
25–31 грудня 2009 року)

"...Помилка президента Віктора Андрійовича була в тому, що океан приніс цунамі. І на цьому цунамі він прийшов до найвищої

влади в країні. Але він чомусь подумав, що це він особисто викликав це цунамі. І він може його викликати чи знову повертати назад..."

(програма "Свобода слова",
9 листопада 2009 року)

"...люди, які на себе беруть великий тягар — привести свої країни і народи в Європу — повинні самі стати європейцями, повинні показувати європейський приклад. Якщо вони не показують європейський приклад, вони займаються профанацією цієї ідеї.

Це дуже загрозна річ і, до речі, гарний урок для України. У Європу може привести тільки той, хто всередині себе став європейцем, якщо він всередині себе не є європейцем, він не приведе, він спотворить ідею..."

("Радіо Свобода",
9 листопада 2007 року)

"...у 2005 р. сталося те, що сталося. Не завершивши процесу створення системи ефективного контролю над спецслужбами, перш за все з боку парламенту, нове керівництво країни, не розуміючи, очевидно, ні механізмів, ні принципів роботи спецслужб, стало призначати їх керівниками цивільних політичних осіб..."

(тижневик "2000",
25–31 грудня 2009 року)

"...колишніх силових структур вже не існує. Сьогодні у керівництві цього блоку немає людей, які, отримуючи сумнівний наказ, згадують не те, до якої партії вони належать, завдячуючи якому політику посаду отримали, а те, що вони, перш за все, — кадрові офіцери..."

(газета "Левий берег" (рос. — "Левый берег"),
19 листопада 2009 року)

"...помаранчеві політичні сили, які п'ять років тому отримали неабиякий кредит довіри українців, не спромоглися за ці роки переконати наше суспільство у своєму праві на подальше політичне лідерство в державі, а також і на моральне право у подальшому використовувати політичний бренд проєвропейських і демократичних політичних сил ... Навпаки, ці політичні сили довели, що виступаючи в 2004 році фактично під чужим для їх суті демократичним прапором, вони ховали за цим свою внутрішню

псевдореволюційну і авантюрну популістську ментальність, поєднану з елементарним непрофесіоналізмом та нездатністю до ефективного керівництва державою..."

*(круглий стіл Громадського об'єднання
"Український форум", 10 лютого 2010 року)*

"...На мою думку, останні події у світі — глобального масштабу та глобального значення — а саме:

- початок та поки що поступово-драматичне поширення чергової світової економічної кризи;

- завершення процесу повернення Російської Федерації до активної ролі у відстоюванні своїх власних національних інтересів у світовій політиці та консолідація навколо цього російського суспільства;

- якісно нові історичні зміни у керівництві Білого Дому, що вступають в силу з січня 2009 року та відбуваються на фоні не тільки світової економічної кризи та велетенського дефіциту бюджету США, а також і очевидного для усього світу провалу політики попередньої американської адміністрації в Іраку та, до певної міри, — і в Афганістані. Та пов'язана із цими процесами втрата певного морального лідерства з боку цієї країни, яким вона активно користувалася до цього, з часів успішного завершення для неї холодної війни та розпаду колишнього СРСР;

- посилення ролі у світовій політиці та у формуванні нових стратегій розвитку глобального значення з боку нових економічних центрів сил, якими є Китай, Індія та Бразилія;

- активізація пошуку з боку старої Європи і, насамперед, Німеччини і Франції більш активних моделей самостійної, суто проєвропейської політики, в тому числі загальноєвропейської безпекової політики, більш незалежної від непередбачуваних для них за своїми наслідками можливих ініціатив Вашингтону, на зразок війни у Іраку;

- і, накінець, де-факто досить помітне послаблення ролі та значення міжнародних організацій і системи міжнародного права як запобіжників використання подвійних стандартів у забезпеченні своїх власних інтересів і намірів з боку найпотужніших держав світу. Як це було, наприклад, із відкриттям у системі міжнародного права «скриньки Пандори» у питанні із незалежністю Косово;

усі ці фактори, на мою думку, незаперечно свідчать про те, що ми з Вами у цей час є свідками передумов не тільки до фундаментальних змін у суто теоретичних концепціях стратегій розвитку у XXI столітті на національному, регіональному і багатонаціональному рівнях, але й передумов до змін, чи принаймні кардинальних трансформацій, уже існуючих світових систем глобальної безпеки..."

(круглий стіл Громадського об'єднання
"Український форум", 14 листопада 2008 року)

"...В Україні сьогодні немає прямих зовнішніх загроз, які можна було б порівняти з внутрішніми. Головна загроза для нашої державності — розбалансування всієї системи державного управління, втрата до неї довіри з боку рядових громадян, боротьба між кланами за абсолютну владу — без формування національної ідеї, здатної об'єднати країну.

Україна все ще складається з двох різних половинок. Нас розділяє історичний досвід, нація ще не сформована. Загравання політичних сил виключно зі «своїм» електоратом (притому що у жодної з них виборець не є загальнонаціональним), розігрування карти, що роз'єднує нас, — це канкан на мінному полі.

І це найбільша загроза національній безпеці й територіальній цілісності країни..."

(тижневик "2000", 25–31 грудня 2009 року)

"...неможливе формування нації і громадянського суспільства без усталених традицій, стабільності в суспільстві й довіри громадян до своєї держави. Традиції, еволюція і стабільність — це теж основа, на якій базується західна модель демократії. Руйнуючи традиції, руйнуючи символи держави, ми тим самим руйнуємо саму можливість стати нацією й громадянським суспільством. У британців, здається, є гарний вислів: навіть якщо вона не права, вона — моя Батьківщина! В нас же інколи превалює бажання отримати політичні дивіденди за рахунок обливання брудом всього, що було до тебе... А боротьба з минулим забирає ж час і енергію, необхідні для творення майбутнього..."

(газета "Факти і коментарії" (рос. — "Факты и комментарии"), 14 травня 2005 року)

"...Я знаю тільки одного безгрішного, що жив на цій землі ... Розумна людина ніколи не побоїться визнати, що помилилася, погарячкувала, була занадто емоційною в якійсь ситуації, коли емоційною бути не можна. Визнати помилку — ознака розуму і мужності..."

(газета "Сегодня" (рос. — "Сегодня"),
14 червня 2005 року)

"...Цілком природно, що кожний керівник бажає мати серед своїх підлеглих абсолютно лояльних, насамперед йому самому, людей. Однак, що вище посада, то вищими є професійні стандарти, яким повинна відповідати людина, для того щоб професійно виконувати свої функціональні обов'язки. Рано чи пізно непрофесіоналізм нехай навіть абсолютно лояльної найвищому керівникові людини може сильно вдарити по самому керівнику. Це може призвести до втрати з боку такого керівника вже не тільки своєї посади, але й, якщо хочете, своєї біографії й навіть честі. Так що розумний і, найголовніше, досвідчений керівник підбирає своїх підлеглих за критеріями, насамперед, високого професіоналізму й глибокої внутрішньої порядності людини. Якщо є порядність — особиста лояльність уже не так важлива..."

(тижневик "Українська газета",
13–19 квітня 2005 року)

"...наші політики останні п'ять років щось на кшталт канкану на мінному полі виконують. Начебто навмисно відшукують те, що роз'єднує країну, підриває правові основи, а не об'єднує, зміцнює її..."

(газета "Левий берег"
(рос. — "Левый берег"),
19 листопада 2009 року)

"...До головних об'єктивних причин тривалої політичної кризи в Україні, на мою думку, слід віднести відсутність політичної зрілості українського суспільства, а також нестабільність і незавершеність — це головне — процесу будівництва української політичної системи.

Відсутність в Україні демократичних традицій і розуміння плюралізму призводить до того, що:

- державний апарат, як і раніше, використовується як важіль у політичній боротьбі;

- *судова система не виконує своїх функцій;*
- *організація політичних партій залишається далекою від демократичних стандартів;*
- *а політичний вплив громадянського суспільства існує лише в теорії.*

Загострення нинішньої політичної кризи викликано ще і суб'єктивними, особистісними причинами — протистоянням основних ключових гравців майбутньої президентської кампанії.

В результаті маємо, як мінімум, три ключові проблеми, які визначають стан нинішньої політичної ситуації:

- наявність сильної політичної поляризації, за якої обидві сторони розглядають своїх політичних противників не як легітимних конкурентів, котрі мають підтримку значної частини українського суспільства, а як ворога, у боротьбі проти якого дозволені будь-які засоби;

- стійка тенденція розглядати будь-яке правове або конституційне питання виключно з погляду короткотривалої політичної вигоди і не брати до уваги довгострокові інтереси країни;

- абсолютна неповага до принципу верховенства права, нехтування конституційними або правовими нормами, якщо вони сприймаються як перешкода для досягнення своїх особистих політичних цілей..."

*(круглий стіл Громадського об'єднання
"Український форум",
29 травня 2008 року)*

"...Політичні переслідування і практика вибіркового правосуддя — це різні речі. Політичне переслідування — це коли наділений владою намагається зробити злочинцем невинну людину, яка становить для нього політичну небезпеку. А вибіркоче правосуддя — це коли закон застосовується тільки до тих порушників, які перебувають в опозиції до діючої влади.

Можете спитати — що краще: перше чи друге? Для особистості й держави — і перше, і друге погано. Однак перше набагато гірше за друге. Адже якщо перше — це новий злочин, то друге, нехай вибірково, але все ж забезпечує правосуддя. Крім того, створює прецедент. Попереджуючи, в тому числі й представників діючої

лади, що після її зміни за подібні правопорушення на них чекає лава підсудних..."

(газета "Комсомольская правда в Україні"
(рос. — "Комсомольская правда в Украине"),
12 грудня 2011 року)

"...Свобода слова в нашій країні — ілюзорна. Це свобода слова власників медіа: писати те, що їм вигідно, або не писати про найважливіші події, які могли б допомагати суспільству здійснювати контроль над владою..."

(газета "День", 8 серпня 2009 року)

"...Останні роки нашого суспільного життя призвели до над-екстремальної девальвацію довіри нашого народу до усіх без виключення інститутів державної влади та неабияку перевтому від будь-яких процесів у політичному житті держави..."

Під загрозою опинилося найсвятіше — віра наших людей у майбутнє нашої країни, та у саму можливість існування сильної, заможної та гордої держави — Україна..."

(виступ на з'їзді Всеукраїнської
громадської організації "Сила і Честь",
9 липня 2009 року)

"...Якщо ти просиш допомоги за кордоном у боротьбі проти свого брата, ти вчиняєш страшну помилку, яка відгукнеться в майбутньому. Лише зрозумівши, що нам треба полюбити один одного, відкинути комплекс неповноцінності й спокійно націлитися не на стометрівку, а на довгу дистанцію, ми швидко її подолаємо..."

(тижневик "Бульвар Гордона",
10 лютого 2009 року)

"...Перемогти корупцію повністю, на жаль, неможливо. Для цього потрібно спочатку змінити внутрішню природу людини, позбавивши її вроджених пороків. Однак у розвинутих країнах вже навчилися принаймні не випускати цю хворобу з латентного стану. Якщо в них — це вірус, який інколи прогресує й дає рецидиви, то в нас — вже хвороба, що загрожує умертвити саму державу.

... для ефективної боротьби з корупцією необхідна політична воля. Початково саме керівники всіх гілок державної влади — ви-

конавчої, законодавчої і судової — повинні особисто очолити цю боротьбу, включаючи планування, координацію і контроль. Взявши на себе таким чином персональну відповідальність за її результати. Допоки в країні не затвердиться думка, що вирішення проблеми зрушило з місця..."

(газета "Комсомольская правда в Україні"
(рос. — "Комсомольская правда в Украине"),
12 грудня 2011 року)

"...чому у наші дні, навіть найвизначальніша — в плані успіху у світовому науково-технічному прогресі, в розробці теорії і практики діючої демократії — євроатлантична цивілізація має усі ознаки системної кризи?

Розпад СРСР і перемога Заходу в «холодній війні», схоже, зіграли злий жарт із самими переможцями. Він призвів до гальмування процесів вдосконалення форм державного і економічного управління в цих країнах А також до спокуси підтримання високих соціальних стандартів життя у своїх країнах за рахунок інших...

... Будь-які спроби наших шановних і поважних за віком європейських родичів спочити на лаврах своїх батьків і пращурів як ратнє їх минулих світових досягнень є дуже небезпечною ілюзією.

... Штучно законсервувати третій світ як сировинний придаток і дешеву робочу силу, а також кардинально зупинити міграцію з бідніших країн світу у найбагатші — все одно, що спробувати змінити закон земного тяжіння. А спроби отримання контролю над стратегічними ресурсами під гаслом розповсюдження європейських форм демократії у світі може викликати зворотну, асиметричну силову реакцію..."

(конференція Національного інституту
стратегічних досліджень,
30 березня 2012 року)

"...Я мрію про мою Батьківщину — Україну, честь і гідність якої будуть загальноновизначеними у всьому світі.

Я мрію про Україну, в якій особиста свобода і гідність її громадян будуть першою і найбільшою цінністю для державної влади.

Я мрію про державу, в якій приватна власність і особиста гідність людини будуть захищені законом, а Нагорна проповідь на-

шого Спасителя стане найвищою духовною цінністю і правилом нашого життя.

Я мрію про український народ, який буде захищати свою мову і культуру заохочувальним прикладом їх самобутнього розвитку на основі загальносвітових, в першу чергу, європейських і християнських цінностей, і при цьому буде зберігати повагу і любов до мов і культур інших народів — з якими він разом вижив і, власне, став українським народом.

Я мрію про Церкву, яка допоможе нам наблизитись до Бога, навчаючи нас любові і терпимості, адже зараз наше суспільство потребує єдності у важкій праці по створенню дійсно незалежної та міцної держави.

Я мрію про високу культуру українського народу, яка, як молодде вино, обережно визрівши і повністю сформувавшись, гармонічно увіллється у поважні за своїм віком міха загальноєвропейської і світової культури.

Я мрію про громадянина України, який понад усе буде цінувати честь і гідність власної країни, а тому ніколи не стане звертатись за підтримкою до інших країн чи народів для того, щоб понизити свого власного і, можливо, нерозумного брата, навіть за спокусу отримання чи збереження своєї особистої влади, власного добробуту чи власного життя.

Я мрію про дітей наших, які будуть вільно розмовляти, крім рідної української, ще декількома мовами світу і за своєю освіченістю і високою культурою, включаючи побутову, будуть викликати щире пошану у наших освічених сусідів зі «старої Європи».

Я мрію про солдата і офіцера моєї Батьківщини, які будуть із гордістю носити погони і твердо знати, що, якщо вони віддадуть за Батьківщину своє життя, то не буде терміну давності по збереженню як пам'яті про них, так і по захисту і піклуванню про їхні родини з боку української держави і суспільства.

Я мрію про високий добробут нашого працюючого народу, коли заздрість і нерівність будуть нарешті зруйновані в Україні наявністю потужного середнього класу і діючими в реальному житті законами соціального захисту населення, які повинні забезпечити гідний рівень життя і старості наших батьків та ветеранів.

Я мрію про суди-присяжних в Україні, які будуть захищати, а не калічити душі тих, хто приходить до них за захистом.

Я мрію про спецслужби нашої держави, які будуть не контролювати наше суспільство, а будуть самі підконтрольні йому, та будуть боротися не з внутрішніми опонентами правлячої політичної сили, а виключно із зовнішніми ворогами нашої держави.

Я мрію про справжні правоохоронні органи України, які будуть починатися з муніципальної — місцевої поліції, керівників якої будуть обирати собі самі маленькі містечка і села України, а відповідне грошове утримання і щира повага людей будуть найкращою запорукою від корупції.

Я мрію про справжні, а не лукаві демократичні партії в Україні, які не забуватимуть того, що обіцяють своїм виборцям, і будуть спроможні відстоювати те, у що самі щиро вірять.

Я мрію про Верховну Раду України, яка буде складатися із двох частин: крім партійного представництва в її першій, нижній палаті, обраній по відкритим виборчим спискам, буде ще і пряме представництво регіонів України в її другій, вищій палаті, депутати якої будуть обиратися за мажоритарним принципом. Це повинно допомогти владі у столиці завжди пам'ятати про існування основи нашої держави — маленьких містечок і сіл, в яких ми, українці, народжуємося і де живуть наші батьки, що нас виховали.

Я мрію про те, щоб влада в Україні завжди пам'ятала, що саме ми — народ України — довіряємо цій владі і лише на певний, визначений законом час наші законні права. Влада має служити народові, а не народ існувати для влади.

Я мрію, що мої мрії збудуться, і вірю, що Господь Бог допоможе нам у цьому..."

(інформаційний бюлетень Всеукраїнської громадської організації "Сила і Честь", жовтень 2010 року).

Замість епілогу

Володимир Горбулін, Секретар РНБО України в 1994–1999 ро-

ках: "...У 1995 році військовий аташе України в США Ігор Петрович Смешко був призначений Головою Комітету з питань розвідки при Президентові України. На той час, після трирічної успішної роботи у Вашингтоні, він вже мав достатньо високий авторитет у військових і урядових колах США. В подальшому — незалежно від посад, які обіймав Ігор Петрович, — серед зарубіжних колег неодноразово доводилось

чути і під час офіційних переговорів, і під час кулуарних бесід думку про Ігоря Смешка як про професіонала, з яким можна мати справу й словам якого можна довіряти...

Його бачення проблем українського розвідтовариства, що існували у той час, а також шляхів його становлення й розвитку багато в чому збігалось з моїм. Багато хто нас вважав однодумцями. Я підтримував ініціативи Ігоря Петровича й допомагав, наскільки це було можливо, в нелегкій справі їх практичного втілення. Цілком щиро він прагнув у той час створити ефективну систему забезпечення вищого українського керівництва достовірною інформацією. Багато що у цій справі, завдяки його наполегливості, принциповості й організаторським здібностям, тоді вдалось... Однак така діяльність, спрямована на те, щоб у сфері інформаційного забезпечення вищих посадових осіб не було безконтрольних монополістів, зустрічала відчайдушний спротив. Занадто високою була для

деяких «ціна питання». В кінці 90-х років опоненти Смешка домоглися його звільнення з посади голови Комітету з розвідки, а буквально через рік був ліквідований і сам цей комітет. Ще через рік Смешко був звільнений і з посади начальника воєнної розвідки. Запобігти усьому цьому мені, на жаль, не вдалося...

Коли почався т. зв. «кольчужний скандал», я підготував для президента список офіцерів СБУ і ГУР Мініоборони, яких, на мій погляд, доцільно було б задіяти для протидії цій антиукраїнській кампанії. Першим у цьому списку був Смешко. Президент дав добро і, як виявилось, не помилився. Повернення Ігоря Петровича на керівні позиції в системі спеціальних служб України було вельми успішним, і невдовзі він очолив провідну спецслужбу країни — СБУ. Його діяльність на цьому посту також заслуговує, на мій погляд, високих оцінок. І з точки зору тих реформ, які він почав втілювати в життя, і з урахуванням тих численних небезпек і ризиків, яких, завдяки діяльності очолюваної ним СБУ, країні вдалося уникнути...

Недоброзичливців, однак, у Смешка завжди вистачало. Причому, якщо в кінці 90-х вони звинувачували його у надмірній, нібито прозахідній орієнтації, то лише через декілька років, з їх подачі, він став уже нібито надмірно проросійським... Мета зрозуміла — на фоні певної політичної кон'юнктури, що превалює, і, відповідно, посилення впливу на Україну того чи іншого впливового зовнішньополітичного гравця, викликати недовіру й до самого Смешка, й до його реформаторської діяльності. Ігор Петрович же, незважаючи на політичні вітри, що панували, завжди відстоював виключно українські інтереси..."

Євген Березняк, легендарний радянський розвідник — керівник розвідгрупи "Голос", яка врятувала під час Великої Вітчизняної війни польське місто Краків від знищення фашистами (діяльність розвідгрупи описана у повісті Юліана Семенова "Майор Вихор", що стала основою одноіменного кінофільму), почесний громадянин міста Києва і міста Кракова, Герой України, генерал-майор у відставці: "...Я знаю Ігоря Петровича Смешка дуже багато років. За цей час він обіймав доволі високі посади. Ігор Петрович — справжній професіонал, до якого я ставлюся з величезною повагою. Це, по-моєму, людина з великої літери. Інтелігентна, високоєрудована, товариська, яка щиро поважає й дуже трепетно ставиться до ветеранів воєнної розвідки...

Його як керівника відрізняли такі якості: загальнолюдська культура, культура розвідника, культура спілкування з людьми, вміння слухати людей, враховувати їхню думку, вчитися у них. Йому притаманна, я б сказав, певна інтелігентність у керуванні. Він вміє глибоко і всебічно аналізувати й оцінювати свою діяльність, діяльність керованого ним колективу і кожного співробітника. Важливу роль при прийнятті ним виважених і доцільних рішень відігравали володіння оперативною і правдивою інформацією щодо стану справ, його компетентність і професіоналізм. Тому в ГУР Міноборони під час керівництва Ігоря Петровича панували злагодженість, узгодженість і доброзичливість.

Результати його роботи на посаді начальника української воєнної розвідки, з урахуванням всього того, що він для неї зробив, заслуговують найвищої оцінки... А після його роботи — дуже професійної й ефективної, як я вважаю, — на посту голови СБУ, моє високе враження щодо нього не лише збереглося, але й багаторазово збільшилося..."

Кость Бондаренко, політолог, історик, голова правління Інсти-

туту української політики, член Громадської гуманітарної ради при Президентові України: "... На моє запитання стосовно Ігоря Смешка колишній високопоставлений офіцер СБУ, що не перебуває з ним у дружніх стосунках, а лише зі сторони спостерігав за його кар'єрою, дав колишньому шефу СБУ наступну характеристику: «Природжений інтелігент, із загостреним почиттям офіцерської честі, поєднаним із залізною твердістю в принципових питаннях. Йому притаманні німецька педантичність у вирішенні складних питань і в той же час здатність на благородний вчинок у критичній ситуації. Причому в ті моменти, коли ситуація, здавалося б, можливості таких вчинків зовсім не передбачає. Характерною особливістю є також глибоко порядне ставлення до колишніх і нинішніх друзів, підлеглих і керівників. Навряд чи хтось міг би назвати його невдячною людиною або здатним на зраду по відношенню до тих, хто одного разу в нього повірив». Як на мене, — вичерпна, професійна і всеосяжна характеристика..."

Джордж Волошин, громадянин США, в 1991–2000 роках — Ге-

неральний інспектор Федеральної ради житлового іпотечного фінансування (Federal Housing Finance Board) США: "...У своїх відомих романах про трьох мушкетерів у Франції 17-го сторіччя Олександр Дюма зображує Луї XIV як корумпованого та деспотичного французького монарха, а його брата — Філіпа — потенційним претендентом на трон. Після безуспішного заколоту з метою усунення Луї XIV та заміни його на Філіпа, король засуджує свого брата на довічне ув'язнення з носінням залізної маски для того, щоб приховати його особистість.

Сучасна держава замінила цю залізну маску більш «шляхетними» методами. Але мета залишається тією ж — при-

меншити або стерти особистість тих, хто або є занадто принциповими, щоб вклонятися перед будь-якими бажаннями правителів, або тих, хто вважається загрозою — фізичною або інтелектуальною — для правлячого режиму.

Хоча подібне зловживання держаною владою завжди є трагедією для такої особи, але ще більшою трагедією це є для нації, коли «людина в залізній масці» є однією з найбільш видатних, принципових та високоповажних громадських діячів.

Фактично, українським «Філіпом» є та сама особа, яка за дві хвилини до півночі 28 листопада 2004 року врятувала столицю України від повторення того, що сталося на китайській площі Тянанмень.

...

З перших днів української незалежності Смешко віддавав усі свої здібності і вміння для служіння благополуччю своєї країни. Він робив це, піддаючи великому особистому ризику як своє життя, так і власну кар'єру. Незважаючи на численні спроби дискредитувати його, його ніколи не було визнано винним у будь-якому корупційному або кримінальному порушенні. Він повстав проти всемогутнього СБУ, викривав кримінальні схеми корумпованих службовців та олігархів, а також рятував державу від значних міжнародних скандалів та фінансових збитків. Він з честю виконав усі завдання, які йому ставилися, і добився поваги й довіри до України багатьох з найбільш відомих та впливових лідерів світу.

Тоді чому ж його усунули з перших позицій, виснажили, принизили, покрили залізною маскою пільми? І це в той час, коли Україні конче потрібні лідери з перевіреною цілісністю натури, характером та інтелектом. Як же це можливо, щоб людина масштабу та здібностей Смешка була в забутті?

Причина полягає в його характері. Смешко не зовсім вписується в політичне дійство, що відбувається в багатьох українських урядах. Він не є актором, опортуністом чи підлабузником. Він бачить себе прямолінійним військовим офіцером, першим обов'язком якого є його країна, а не якась політична

партія, клан чи олігарх. «Мені пощастило, що моїми першими вчителями були фронтові офіцери. Вони навчили мене любити та гордитися Вітчизною, захищати офіцерську честь, цінувати довіру з боку моїх підлеглих, а більше всього — захищати свій народ, свою країну». Ці слова та почуття звучать ексцентрично — майже архаїчно — у цинічній, продажній атмосфері українського політикуму. Злодіям і шарлатанам не потрібні люди, вірні власним принципам.

...

Отже, вернемося до наших початкових питань. Хто ця людина в залізній масці, яку практично поховали і чиї таланти розтринькуються в той час, коли Україні вони так потрібні? І як можна таке дозволити?

Дійсно, здається, що у нинішній Україні такі люди мають бути сховані й забуті, щоб не створювати проблеми тим, хто сидить зараз на своїх престолах..."
(тижневик "Київ пост" ("Kyiv Post"), 15 січня 2009 року).

P. S.

Доктору технічних наук,
професору,
Лауреату державної премії України
в галузі науки і техніки,
Магістру державного військового управління,
Почесному магістру Об'єднаного інституту розвідки
при Національній академії оборони України,
випускнику Вищої школи державного управління
імені Джона Кеннеді при Гарвардському університеті, США,
який вільно володіє англійською, німецькою і французькою
мовами,
генерал-полковнику запасу,
голови Всеукраїнської громадської організації
"Сила і Честь",
голови політичної партії "Сила і Честь"
ІГОРЮ ПЕТРОВИЧУ СМЕШКУ
56 років, 8 місяців, 7 днів...
ДАЛІ, ОЧЕВИДНО, БУДЕ...

ДОДАТКИ

БІОГРАФІЧНІ ДАНІ
СМЕШКА ІГОРЯ ПЕТРОВИЧА

Народився 17 серпня 1955 року в місті Христинівка Черкаської області. Батько — Смешко Петро Іванович — залізничник, мати — Щупаківська (Оліфіренко) Марія Миколаївна — службовець.

Освіта: Київське вище зенітно-ракетне інженерне училище ім. С. М. Кірова (1977 р., спеціальність — "Радіотехнічні засоби", диплом з відзнакою і з золотою медаллю); ад'юнктура Київського вищого зенітно-ракетного інженерного училища ім. С. М. Кірова (1982); кандидат технічних наук (1983); доцент (1988); докторантура Військової академії протиповітряної оборони Сухопутних військ ім. О. М. Василевського (1991); доктор технічних наук (1992); професор (1992); автор (співавтор) більш ніж ста наукових робіт і численних винаходів у галузі проектування керованих ракет і систем керування високоточною зброєю; Об'єднаний інститут розвідки при Національній академії оборони України (1998 р., почесний диплом магістра військового управління з відзнакою, спеціальність — "Військове управління у міжнародних відносинах"); Національна академія оборони України (2000 р., магістр державного військового управління, спеціальність — "Управління діями з'єднань та об'єднань Збройних Сил"); Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка (2002 р., диплом з відзнакою, спеціальність — "Правознавство"); спеціальні курси: для вищих посадових осіб у сфері національної безпеки — "Концепція національної безпеки та урядові інститути її забезпечення у демократичній державі" (1996 р., Вища школа державного управління ім. Джона Кеннеді при Гарвардському університеті, США), для керівників розвідувальних органів країн-учасниць програми НАТО "Партнерство заради миру" — "Концепції національної безпеки і оборони та принципи демократичного контролю над Збройними Силами і спецслужбами" (1997 р., Національний Королівський оборонний коледж, Стокгольм, Швеція), для керівників розвідувальних органів — "Організація боротьби з

міжнародним тероризмом і роль розвідувальних структур у цій боротьбі" (Велика Британія); лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2004).

У 1977–1979 рр. — служба в частинах протиповітряної оборони Групи радянських військ у Німеччині.

У 1979–1982 рр. — ад'юнктура Київського вищого зенітно-ракетного інженерного училища ім. С. М. Кірова.

У 1982–1988 рр. — викладач, старший викладач Київського вищого зенітно-ракетного інженерного училища ім. С. М. Кірова.

У 1988–1991 рр. — докторантура Військової академії протиповітряної оборони Сухопутних військ ім. О. М. Василевського.

З січня по серпень 1992 року — відповідальний секретар Експертної наукової ради Міністерства оборони України.

З серпня 1992 року по липень 1995 року — перший в історії України військовий, військово-морський, військово-повітряний і з питань оборони аташе України у Сполучених Штатах Америки.

З липня 1995 року по квітень 1998 року — Голова Комітету з питань розвідки при Президентові України.

З червня 1997 року по вересень 2000 року — начальник Головного управління розвідки Міністерства оборони України.

З вересня 2000 року по жовтень 2002 року — аташе з питань оборони, військовий аташе при Посольстві України в Швейцарській Конфедерації — постійний представник Міністерства оборони України при міжнародних організаціях в Женеві.

З жовтня 2002 року по вересень 2003 року — Голова Комітету з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю при Президентові України.

З листопада 2002 року по червень 2003 року — заступник, з червня по вересень 2003 року — перший заступник Секретаря Ради національної безпеки і оборони України.

З вересня 2003 року по лютий 2005 року — Голова Служби безпеки України.

У грудні 2005 року звільнений з військової служби в запас Служби безпеки України.

Генерал-полковник. Надзвичайний і Повноважний Посол.

З 2006 року — президент Центру стратегічних досліджень та аналізу, з 2009 року — голова Всеукраїнської громадської організації "Сила і Честь", голова політичної партії "Сила і Честь".

Вільно володіє англійською, німецькою і французькою мовами. Одружений, виховує двох синів.

Додаток 2

ВЫСШАЯ
АТТЕСТАЦИОННАЯ КОМИССИЯ
при
СОВЕТЕ МИНИСТРОВ
СССР

ДИПЛОМ
КАНДИДАТА НАУК

ТН № 068217

Москва, 2 декабря 1933г.

Решением
Совета в Высшей академии военной протаво-
воздушной обороны ии Артиллерии Советского Союза
Васильского А. И.
от 20 июля 1933 г. (протокол № 4/65)

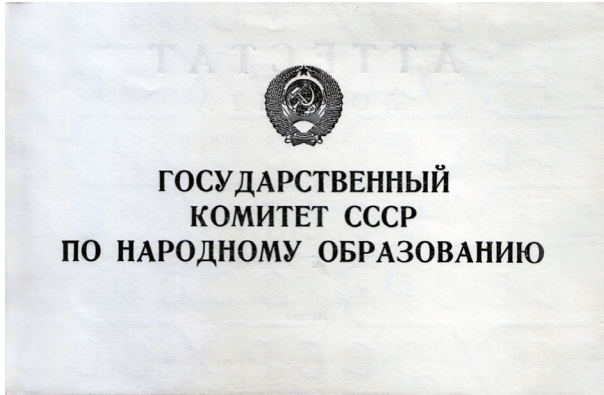
Смирно Игорь Петровичу
ПРИСУЖДЕНА УЧЕНАЯ СТЕПЕНЬ
КАНДИДАТА
ТЕХНИЧЕСКИХ НАУК

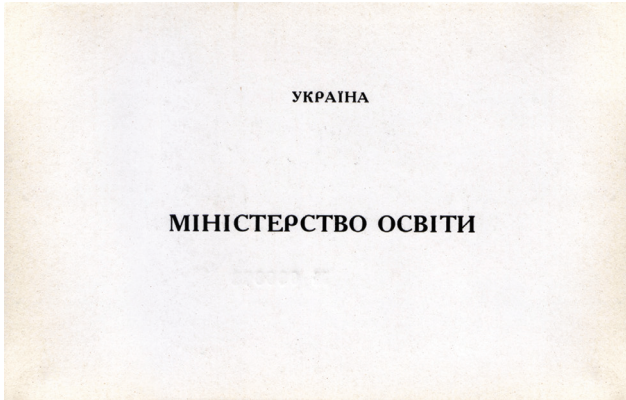
Председатель совета

Ученый секретарь совета

[Signature]
[Signature]

М Е М О Р А Н Д У М

про взаєморозуміння і співробітництво в галузі
оборонних та військових відносин

між

Міністерством Оборони Сполучених Штатів Америки

та

Міністерством Оборони України

Визнаючи цілі і принципи Статуту Організації Об'єднаних Націй, зокрема, принципи суверенної рівності, непорушності кордонів, територіальної цілісності, невтручання у внутрішні справи, мирного врегулювання спорів, керівні принципи Наради з безпеки і співробітництва в Європі, Віденського документу 1992 року та інших міжнародних угод в галузі роззброєння;

підкреслюючи потребу розширювати взаємодію і консультації між Міністерством Оборони Сполучених Штатів та Міністерством Оборони України у галузі оборони і безпеки;

розвиваючи партнерство між нашими демократичними державами, зокрема шляхом прискорення співпраці між Міністерством Оборони Сполучених Штатів і Міністерством Оборони України;

визнаючи та наголошуючи, що таке співробітництво має важливе значення для сприяння миру і безпеці в Європі і не буде направлено проти інтересів третіх країн;

сповнені рішучості сприяти довірі та зміцненню взаєморозуміння між нашими оборонними та військовими структурами;

визнаючи, що зміцнення відносин та налагодження співробітництва у сфері оборони дають можливість кожній стороні зміцнювати взаєморозуміння, уникати неправильного уявлення та більше дізнаватися одне про одного, та

визначаючи важливість діалогу з питань підтримання міжнародної безпеки і стабільності, діалогу щодо дій по підтриманню миру та правильного розуміння політики в галузі національної безпеки, військової стратегії та програм військового розвитку,

Міністерство Оборони Сполучених Штатів та Міністерство Оборони України підтверджують свою готовність розширювати і поглиблювати співробітництво у сфері оборони, базуючись на принципах рівноправності, партнерства і взаємної вигоди. Серед кроків, які могли б бути вжиті та які можуть генерувати додаткові пропозиції у цій сфері, є такі:

Контакти в галузі оборони та співробітництво під егідою Канцелярії Міністра Сполучених Штатів і Міністерства Оборони України:

-- обмін візитами на щорічній основі між Міністром Оборони Сполучених Штатів та Міністром Оборони України поперемінно до кожної країни;

-- регулярні зустрічі Двосторонньої Робочої Групи з питань оборонного співробітництва поперемінно в Сполучених Штатах та Україні, на яких серед іншого будуть аналізуватися питання розширення відносин;

-- регулярний обмін візитами між вищими посадовими особами Канцелярії Міністра Оборони Сполучених Штатів та вищими посадовими особами Міністерства Оборони України з метою поглиблення взаємного розуміння становища в галузі міжнародної безпеки та пошуку шляхів для поширення взаємного співробітництва в інших галузях;

-- регулярний обмін візитами між Директором Оборонного Розвідувального Управління Сполучених Штатів і Начальником Управління Військової Стратегічної Розвідки Міністерства Оборони України;

-- обмін візитами оборонних делегацій для обговорення сфер інтересів, таких як: будівництво житла, оборонний бюджет, охорона навколишнього середовища, перехід військовослужбовців до цивільного життя та розвиток збройних сил;

-- візити військових делегацій для участі в конференціях, симпозіумах, семінарах та курсах, що проводяться обома сторонами для обговорення питань національної безпеки;

-- виконання існуючої Міжнародної програми військової освіти та підготовки кадрів (IMET);

-- проведення культурних програм і розвиток стосунків у галузі культури та спорту.

Військові контакти та співробітництво під егідою Голови Комітету Начальників Штабів Сполучених Штатів та Начальника Головного Штабу Збройних Сил України:

-- обмін візитами між Головою Комітету Начальників Штабів та Начальником Головного Штабу;

-- бесіди між співробітниками та Комітету Начальників Штабів та Головного Штабу;

-- обмін візитами між відповідними командуючими видами збройних сил та іншими провідними військовими керівниками обох країн;

-- обмін візитами військових делегацій для обговорення питань, які становлять взаємний інтерес, таких як військове право, організація і забезпечення роботи тилу, командування та управління, медичне обслуговування, воєнна наука та історія;

-- обмін візитами делегацій офіцерів середньої ланки;

-- обмін візитами кораблів, літаків, підрозділів сухопутних військ;

-- встановлення стосунків між військово-навчальними закладами з метою обміну викладачами і слухачами, матеріалами і досвідом у навчанні та підготовці кадрів;

-- підготовка військовослужбовців для участі в операціях по підтриманню миру;

-- співробітництво в галузі топографії, метрології та гідрології.

Вищенаведений перелік сфер оборонного та військового співробітництва не є вичерпним. Обидві сторони будуть намагатися шукати нові сфери співробітництва та розширення і поглиблення їхніх стосунків. Загальні рамки та форми співробітництва, передбачені цим Меморандумом, можуть бути розширені або змінені за взаємною домовленістю між Міністром Оборони Сполучених Штатів та Міністром Оборони України.

УКАЗ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про присвоєння І. Смешку військового звання

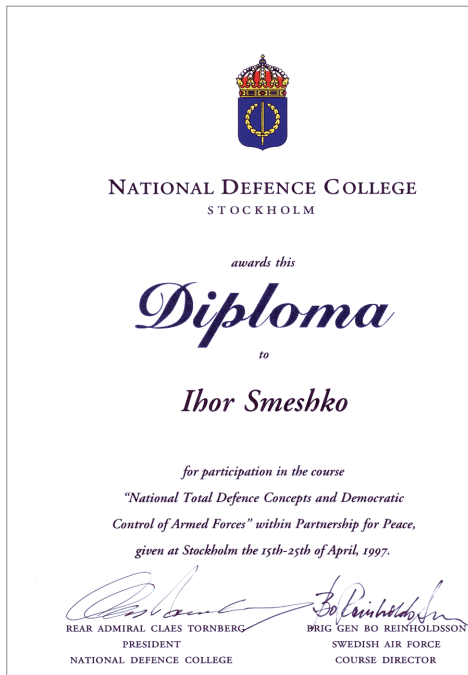
(Текст не для друку)

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ, 23 серпня 1995 року

№ 794/95

Примітка: Позначка "Опублікуванню не підлягає" знята 24 листопада 2009 року Указом Президента України від 24 листопада 2009 року № 963/2009 "Про зняття позначки "Опублікуванню не підлягає" з деяких актів Президента України".

УКАЗ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

(Текст не для друку)

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ, 9 червня 1997 року
№ 499/97

Примітка: "9 червня 1997 року Указом Президента України № 499/97 на посаду начальника ГУР МО України було призначено генерал-майора І. П. Смишка, за сумісництвом із посадою голови Комітету з питань розвідки при Президентіві України"

(Военна розвідка України — 15 років: події та люди. — Київ, Об'єднання ветеранів розвідки України, керівник авторського колективу — Легомінов В. І., 2008. — 184 с., с. 35).

АТЕСТАЦІЯ

За період з грудня 1991 року по квітень 1998 року

На генерал-майора СМЕШКА Ігоря Петровича,

(військове звання, прізвище, ім'я та по батькові)

Голови Комітету з питань розвідки при Президентові України –
Начальника Головного управління розвідки Міністерства оборони України,
(особистий номер М-349845)

(посада, військова частина, особистий номер)

Рік народження 1955

Національність українець. З якого року в ЗС з серпня 1972 року

Стаж на посаді 31.07.1995 р., 9.06.1997 р.

Дата присвоєння військового звання 23.08.1995 року

Освіта: а) цивільна 10 класів середньої школи у 1972 р.

б) військова (військово-спеціальна) Київське вище зенітне
ракетне інженерне училище у 1977 р.; докторантура Військової Академії
ППО СВ у 1992 р.

Висновок за останньою атестацією за 1991 р. Посаді, яку займає -
відповідає. Гідний призначення на посаду заступника науково-дослідного
Центру з науково-дослідної роботи або начальника кафедри Академії.

І. ТЕКСТ АТЕСТАЦІЇ

На посаді відповідального секретаря Експертної наукової Ради Міністерства оборони України з січня 1992 року по серпень 1992 року.

На посаді Військового, Військово-Морського, Військово-Повітряного та з питань оборони аташе України в Сполучених Штатах Америки з серпня 1992 року по липень 1995 року.

На посаді Голови Комітету з питань розвідки при Президентові України з 31 липня 1995 року; на посаді Начальника Головного управління розвідки Міністерства оборони України за сумісництвом з 9 червня 1997 року по дійсний час.

Під час проходження служби на посаді Голови Комітету з питань розвідки при Президентові України – державної структури, яку генерал-майор Смешко І. П. практично розбудував та очолював з 31 липня 1995 року та пізніше з 9 червня 1997 року – на посаді Начальника Головного управління розвідки Міністерства оборони України за сумісництвом зарекомендував себе, як вмілий організатор, грамотний фахівець, високодисциплінований та відданий справі керівник державного органу зовнішньої розвідки України.

Доктор технічних наук, професор генерал-майор *Смешко І.П.* має високу професійну кваліфікацію, практичний досвід військово-дипломатичної роботи за кордоном, високі організаторські та аналітичні здібності, вміння швидкого орієнтування у складних обставинах та прийняття відповідних виважених рішень на державному рівні.

Постійно працює над підвищенням свого професійного та загальноосвітнього рівня.

Вільно володіє англійською та німецькою мовами.

Пройшов підготовку з питань національної безпеки на спеціальних курсах для вищих посадових осіб у сфері національної безпеки у Школі Урядового управління ім. Дж. Кеннеді Гарвардського університету в США та Військового Королівського Коледжу в Швеції.

За характером спокійний, доброзичливий, виважений.

Стосунки зі старшими начальниками, колегами та підлеглими базує на діловій, принциповій основі, користується їх повагою та авторитетом.

Знає зміст військових статутів знає і користується ними в практичному житті

Державну і військову таємницю зберігати вміє.

Фізично розвинутий добре.

Добрый сім'янин, користується любов'ю родини.

Висновок: генерал-майор *Смешко І.П.* згідно своїх морально-ділових та професійних якостей посадам, які займає: Голови Комітету з питань розвідки при Президентові України та Начальника Головного управління розвідки МО України, за сумісництвом - відповідає.

Секретаріат Ради національної
безпеки і оборони України

В. П. ГОРБУЛІН

(посада, військове звання, прізвище і підпис атестуючого)

"17" квітня 1998 року

2. РІШЕННЯ ЗАТВЕРДЖУЮЧОГО АТЕСТАЦІЮ

З атестацією на генерал-майора *Смешка Ігоря Петровича* - згодей.

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ

Л. Д. КУЧМА

(посада, військове звання, прізвище й підпис)

1998 р.

У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про призначення І. Смешка начальником Головного управління розвідки Міністерства оборони України

Призначити СМЕШКА Ігоря Петровича начальником Головного управління розвідки Міністерства оборони України.

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ, 6 травня 1998 року
№ 417/98

Примітка: Позначка "Опублікуванню не підлягає" знята 24 листопада 2009 року Указом Президента України від 24 листопада 2009 року № 963/2009 "Про зняття позначки "Опублікуванню не підлягає" з деяких актів Президента України".

**У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ**

Про присвоєння військових звань

...

2. Присвоїти військове звання генерал-лейтенанта:

...

генерал-майору СМЕСЬКУ Ігорю Петровичу — начальникові
Головного управління розвідки Міністерства оборони України;

...

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ, 23 серпня 1998 року

№ 925/98

АТЕСТАЦІЯ

За період з квітня 1998 року по лютий 1999 року
 На генерал-лейтенанта СМЕШКА Ігоря Петровича,
 (військове звання, прізвище, ім'я та по батькові)
заступника Голови Комітету з питань розвідки при Президентові
України – Начальника Головного управління розвідки Міністерства
оборони України. (особистий номер М-349845)
 (посада, військова частина, особистий номер)

Рік народження 1955
 Національність українець. З якого року в ЗС з серпня 1972 року
 Стаж на посаді 22.04.1998 р., 31.07.1997 р.
 Дата присвоєння військового звання 23.08.1998 року
 Освіта: а) цивільна 10 класів середньої школи у 1972 р.
 б) військова (військово-спеціальна) Київське вище зенітне
ракетне інженерне училище у 1977 р.; докторантура Військової Академії
ППО СВ у 1992 р.
 Висновок за останньою атестацією за 1998 р.: генерал-майор *Смешко І.П.*
згідно своїх морально-ділових якостей посідає, які займає: Голови Комітету
з питань розвідки при Президентові України - Начальника Головного
управління розвідки МО України, за сумісництвом - відповідає.

1. ТЕКСТ АТЕСТАЦІЇ

На посаді заступника Голови Комітету з питань розвідки при Президентові України - Начальника Головного управління розвідки Міністерства оборони України з 22 квітня 1998 року по дійсний час.

Під час проходження служби на посаді заступника Голови Комітету з питань розвідки при Президентові України - Начальника Головного управління розвідки Міністерства оборони України, зарекомендував себе, як талановитий організатор, високодисциплінований професіонал та відданий справі керівник державного рівня.

В якості заступника Голови Комітету з питань розвідки при Президентові України генерал-лейтенант *Смешко І.П.* приклав багато зусиль для реформування, розбудови та зміцнення зовнішньої розвідки України. Має високу професійну кваліфікацію, практичний досвід організаційної діяльності на державному рівні та виражене системне мислення.

Генерал-лейтенант *Смешко І.П.* має вчену ступінь доктора технічних наук та вчене звання професору по кваліфікації: "Системний аналіз...".

Постійно працює над підвищенням свого професійного та загальноосвітнього рівня. Навчається на заочнім відділенні юридичного факультету Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка для здобуття другої вищої освіти.

Вільно володіє англійською та німецькою мовами.

За характером спокійний, доброзичливий, виважений, стриманий.

Стосунки зі старшими начальниками, колегами та підлеглими базує на діловій, принциповій основі, користується їх повагою та авторитетом.

Вимоги військових статутів знає і вміло користується ними.

Державну і військову таємницю зберігати вміє.

Фізично розвинутий добре, добрий сім'янин.

Висновок: генерал-лейтенант *Смешко І.П.* згідно своїх морально-ділових та професійних якостей посаді Начальника Головного управління розвідки Міністерства оборони України - відповідає. Гідний для призначення на посаду заступника Міністра оборони України.

Перший заступник Секретаря

Ради національної безпеки і оборони

України – Голова Комітету з питань

розвідки при Президентові України

генерал-полковник

В. П. РАДЧЕНКО
(посада, військове звання, прізвище і підпис)

"8" лютого 1999 року

2. РІШЕННЯ ЗАТВЕРДЖУЮЧОГО АТЕСТАЦІЮ

З атестацією на генерал-лейтенанта *Смешка Ігоря Петровича* - згоден.

Секретарь Ради національної
безпеки і оборони України

В. П. ГОРБУЛІН
(посада, військове звання, прізвище й підпис)

"8" лютого 1999 року

У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про звільнення І. Смешка з посади начальника
Головного управління розвідки Міністерства оборони України

Звільнити генерал-лейтенанта СМЕШКА Ігоря Петровича з
посади начальника Головного управління розвідки Міністерства
оборони України згідно з поданою ним заявою.

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ, 14 вересня 2000 року
№ 1068/2000

**Угода
про співробітництво між Міністерством оборони України та
Федеральним Департаментом оборони, захисту населення та
спорту Швейцарської Конфедерації**

Міністерство оборони України і Федеральний Департамент оборони, захисту населення та спорту Швейцарської Конфедерації, далі — Сторони,

маючи за мету сприяти зміцненню миру, стабільності та безпеки у Євроатлантичному регіоні;

ґрунтуючись на положеннях Статуту Організації Об'єднаних Націй, Заключного акту Наради з безпеки та співробітництва в Європі, Паризької хартії, Віденського документа 1999 року та інших відповідних документів Наради з питань співробітництва та безпеки в Європі й Організації з питань безпеки та співробітництва в Європі,

прагнучи розвивати співробітництво в рамках Ради євроатлантичного партнерства та програми "Партнерство заради миру",

бажаючи розвивати двосторонні відносини і взаємну довіру через співробітництво Сторін та збройних сил обох держав,

погодилися про таке:

Стаття 1

Ця Угода має за мету встановлення загальних принципів і порядку здійснення військового співробітництва в інтересах Сторін.

Стаття 2

Співробітництво здійснюється в таких основних напрямках:
організаційна структура, розвиток демократичного цивільного контролю у збройних силах;

формування оборонної політики, проблем національної безпеки; участь Сторін у миротворчих операціях згідно з чинним законодавством Сторін;

охорона навколишнього середовища від забруднень, пов'язаних з діяльністю військових формувань;

правове забезпечення діяльності збройних сил, дотримання індивідуальних цивільних прав під час військової служби, імплементація норм міжнародного гуманітарного права у збройних силах;

загальна та спеціальна підготовка військових кадрів;

охорона здоров'я та спорт у збройних силах.

Інші напрями військового співробітництва можуть бути предметом окремих домовленостей між Сторонами.

Стаття 3

Співробітництво між Сторонами здійснюється в таких формах:

офіційні візити і робочі зустрічі на рівні міністрів оборони, начальників генеральних штабів, командувачів видів збройних сил або інших уповноважених Сторонами офіційних осіб;

консультації, обмін досвідом та інформацією;

переговори робочих груп, проведення спільних семінарів і конференцій з питань діяльності збройних сил;

взаємні запрошення на демонстрування військової техніки, озброєння та військові навчання;

підготовка військових фахівців у військових навчальних закладах, на курсах і шляхом стажування;

запрошення фахівців з конкретних питань як консультантів.

Інші форми співробітництва в напрямках, зазначених у статті 2 цієї Угоди, Сторони можуть визначати в окремих протоколах до цієї Угоди.

На підставі цієї Угоди Сторони можуть розробляти щорічні плани військового співробітництва.

В цих планах зазначається: назва, місце проведення, час, кількість учасників та інші форми імплементації.

Положення Угоди NATO SOFA будуть застосовуватись в рамках цієї Угоди після її ратифікації Швейцарською Конфедерацією.

Стаття 4

Фінансові витрати, пов'язані з виконанням заходів, передбачених цією Угодою, Сторони здійснюватимуть за принципом взаємності.

Сторона, що направляє, бере на себе витрати, пов'язані з проїздом членів делегації до країни Сторони, що приймає, і поверненням назад, з виплатою добових.

Сторона, що приймає, бере на себе витрати, пов'язані з розміщенням членів делегації, їх харчуванням, місцевим транспортуванням та наданням їм невідкладної медичної допомоги.

Стаття 5

Зміни та доповнення до цієї Угоди можуть вноситися за взаємною письмовою згодою Сторін.

Будь-які спори щодо тлумачення чи застосування цієї Угоди вирішуються Сторонами шляхом переговорів і консультацій.

Стаття 6

Ця Угода укладається на невизначений термін і набуває чинності з дати її підписання. Ця Угода може бути в будь-який час денонсована кожною із Сторін. У такому випадку вона втратить свою чинність через шість місяців після одержання письмового повідомлення про це іншою Стороною.

Вчинено в м. Києві 3 вересня 2002 року в двох примірниках, кожний українською, англійською мовами, при цьому всі тексти автентичні.

У разі виникнення розбіжностей щодо тлумачення положень цієї Угоди перевага надається тексту англійською мовою.

За Міністерство оборони
України

За Федеральний Департамент
оборони, захисту населення
та спорту Швейцарської
Конфедерації

У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про призначення І. Смешка Головою Комітету з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю при Президентові України

Призначити СМЕШКА Ігоря Петровича Головою Комітету з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю при Президентові України з відрядженням його до Апарату Ради національної безпеки і оборони України.

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ, 9 жовтня 2002 року

№ 915/2002

Примітка: Позначка "Опублікуванню не підлягає" знята 24 листопада 2009 року Указом Президента України від 24 листопада 2009 року № 963/2009 "Про зняття позначки "Опублікуванню не підлягає" з деяких актів Президента України".

**У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ**

Про призначення І. Смешка заступником
Секретаря Ради національної безпеки і оборони України

Призначити СМЕШКА Ігоря Петровича заступником Секретаря Ради національної безпеки і оборони України.

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ, 14 листопада 2002 року
№ 1030/2002

У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про призначення І. Смешка першим заступником Секретаря
Ради національної безпеки і оборони України

Призначити СМЕШКА Ігоря Петровича першим заступником Секретаря Ради національної безпеки і оборони України.

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ, 27 червня 2003 року
№ 560/2003

У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про звільнення І. Смешка з посади заступника Секретаря Ради національної безпеки і оборони України

Звільнити СМЕШКА Ігоря Петровича з посади заступника Секретаря Ради національної безпеки і оборони України.

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ, 27 червня 2003 року

№ 561/2003

**У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ**

Про звільнення І. Смешка з посади першого заступника
Секретаря Ради національної безпеки і оборони України

Звільнити СМЕШКА Ігоря Петровича з посади першого за-
ступника Секретаря Ради національної безпеки і оборони України.

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ, 4 вересня 2003 року
№ 958/2003

**У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ**

Про призначення І. Смешка Головою Служби безпеки України

Призначити СМЕШКА Ігоря Петровича Головою Служби безпеки України.

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ, 4 вересня 2003 року

№ 959/2003

**У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ**

Про звільнення І. Смешка з посади Голови Комітету з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю при Президентові України

Звільнити СМЕШКА Ігоря Петровича з посади Голови Комітету з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю при Президентові України.

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ, 20 вересня 2003 року

№ 1053/2003

У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про присвоєння І. Смешку дипломатичного рангу
Надзвичайного і Повноважного Посла

Присвоїти СМЕШКУ Ігорю Петровичу — Голові Служби безпеки України — дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноважного Посла.

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ, 22 січня 2004 року

№ 67/2004

Примітка: Цей указ скасовано Указом Президента України від 29 жовтня 2007 року № 1025/2007 (Додаток 36), який 18 листопада 2009 року визнано протиправним і скасовано Рішенням Окружного адміністративного суду м. Києва від 18 листопада 2009 року № 2а-10189/09/2670 (Додаток 37).

У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про додаткові заходи щодо дальшої демократизації суспільства та посилення цивільного контролю за діяльністю правоохоронних та розвідувальних органів України

З метою поліпшення умов для здійснення демократичного цивільного контролю за діяльністю правоохоронних та розвідувальних органів, виконання міжнародних зобов'язань України щодо інтеграції до Європейського Союзу, реалізації державної політики у цих сферах, дальшої демократизації суспільства, на виконання Законів України "Про розвідувальні органи України" і "Про контррозвідувальну діяльність" та відповідно до пункту 17 статті 106 Конституції України **п о с т а н о в л я ю**:

1. Службі безпеки України, Міністерству внутрішніх справ України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Управлінню державної охорони України, органам Державної податкової служби України, органам і установам Державного департаменту України з питань виконання покарань, розвідувальному органу Міністерства оборони України, підрозділи яких уповноважені здійснювати оперативно-розшукову діяльність:

не допускати направлення та відкликати до 1 березня 2004 року в установленому порядку направлених для здійснення такої

діяльності військовослужбовців та працівників правоохоронних органів на посади в Апараті Верховної Ради України, Адміністрації Президента України, Секретаріаті Кабінету Міністрів України, Генеральній прокуратурі України, апараті Ради національної безпеки і оборони України, центральних органах виконавчої влади;

заборонити встановлювати конфіденційне співробітництво з військовослужбовцями та службовцями кадрового складу розвідувальних органів України.

2. Центральним органам виконавчої влади, зазначеним у статті 1 цього Указу, привести в місячний строк свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Указом.

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ, 18 лютого 2004 року
№ 206/2004

У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про Службу зовнішньої розвідки України

З метою дальшого вдосконалення розвідки як інструмента формування політики держави, забезпечення національних інтересів **п о с т а н о в л я ю**:

1. Утворити на базі Департаменту розвідки, розвідувальних підрозділів регіональних органів Служби безпеки України Службу зовнішньої розвідки України як спеціальний державний орган.

2. Визначити, що Служба зовнішньої розвідки України здійснює розвідувальну діяльність у політичній, економічній, військово-технічній, науково-технологічній, інформаційній та екологічній сферах, бере участь у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю, тероризмом, забезпечує безпеку установ і громадян України за кордоном і є відповідальним виконавцем та координатором програм розвідувальної діяльності.

3. Установити, що Служба зовнішньої розвідки України є правонаступником Департаменту розвідки Служби безпеки України стосовно його зобов'язань, прав та обов'язків.

4. Кабінету Міністрів України:

забезпечити передачу в установленому порядку Службі зовнішньої розвідки України відповідних бюджетних призначень, передбачених Законом України "Про Державний бюджет України на 2004 рік" для забезпечення діяльності Департаменту розвідки, розвідувальних підрозділів регіональних органів Служби безпеки України;

передбачати у проектах Державного бюджету України на 2005 і наступні роки бюджетні призначення для забезпечення діяльності Служби зовнішньої розвідки України;

визначити Службу зовнішньої розвідки України замовником на поставку (закупівлю) продукції, виконання робіт, надання послуг для забезпечення потреб оборони і безпеки;

вирішити за поданням Голови Служби зовнішньої розвідки України, погодженим зі Службою безпеки України, питання щодо передачі в управління Службі зовнішньої розвідки України об'єктів державної власності (в тому числі підприємств, установ, організацій, створених з метою конспірації), що використовувалися для забезпечення функціонування Департаменту розвідки, розвідувальних підрозділів регіональних органів та інституту підготовки кадрів зовнішньої розвідки Національної академії Служби безпеки України;

привести у двомісячний строк свої рішення у відповідність із цим Указом.

5. Голові Служби зовнішньої розвідки України подати у двомісячний строк:

проект Положення про Службу зовнішньої розвідки України;
пропозиції щодо внесення змін до актів Президента України, що впливають із цього Указу.

6. Службі безпеки України до створення відповідної інфраструктури Служби зовнішньої розвідки України:

забезпечувати потреби Служби зовнішньої розвідки України у проведенні заходів оперативно-технічними підрозділами та підрозділами оперативного документування Служби безпеки України;

здійснювати медичне, санаторно-курортне і соціально-побутове забезпечення співробітників Служби зовнішньої розвідки України;

здійснювати в установленому порядку спеціальні заходи щодо забезпечення безпеки співробітників Служби зовнішньої розвідки України.

Президент України Л. КУЧМА

м. Київ, 14 жовтня 2004 року

№ 1239/2004

У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про звільнення І. Смешка з посади Голови Служби безпеки
України

Звільнити СМЕШКА Ігоря Петровича з посади Голови Служ-
би безпеки України.

Президент України В. ЮЩЕНКО

м. Київ, 4 лютого 2005 року
№ 166/2005

У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про звільнення І. Смешка з посади
Голови Комітету з питань розвідки при Президентові України

(Текст не для друку)

Президент України В. ЮЩЕНКО

м. Київ, 12 травня 2005 року

№ 781/2005

Примітка: Позначка "Опублікуванню не підлягає" знята 24 листопада 2009 року Указом Президента України від 24 листопада 2009 року № 963/2009 "Про зняття позначки "Опублікуванню не підлягає" з деяких актів Президента України".

КОПІЯ

Справа 2- 2304 /05

Р І Ш Е Н Н Я
І М Е Н Е М У К Р А І Н И

19 жовтня 2005 року
В складі головуючого судді
При секретарі

Печерський районний суд м.Києва
Остапчук Т.В.
Пирогової Г.С.

Розглянув у відкритому судовому засіданні в залі суду цивільну справу за позовом Сметшко Ігоря Петровича до Генеральної прокуратури України . Піскуна Святослава Михайловича про захист честі, гідності, ділової репутації та відшкодування моральної шкоди

В С Т А Н О В И В

Позивач звернувся в суд з позовом про захист честі, гідності, ділової репутації та відшкодування моральної шкоди , посилаючись на те , що 7.06.2005р. під час прес-конференції для українських журналістів Генеральним прокурором України Піскуном С.М. було розповсюджено відомості "... я в п'ятницю відмінив незаконну постанову про закриття кримінальної справи по контрабанді зброї, де проходять... троє осіб один з них Смішко. Як один з тих хто завозив цю зброю...", які він вважає що не відповідають дійсності та порочать його честь та гідність. Крім визнання недійсною та спростування недостовірної інформації , позивач просив стягнути з відповідача Піскуна С.М. на його користь 2 грн. моральної шкоди , яка завдана поширенням саме спірної інформації , оскільки неправдиве твердження було подане в багатьох засобах масової інформації , після оприлюднення переніс психічні та моральні страждання. с кадровим військовим , має широке коло знайомих за кордоном .

В судовому засіданні позивач, представник позивача підтримали позовні вимоги, просив їх задовольнити в повному обсязі , посилаючись на обставини викладені в позові.

Представник відповідача –Генеральної прокуратури України позов не визнав, вказував на те , що в провадженні перебувають кримінальні справи, порушені 31.01.02р. та 12.02.02р. за ознаками злочину , передбаченого ст.201 ч.1 КК України . Матеріали досудового слідства , протоколи допиту позивача

в якості свідка по кримінальних справах за червень 2002р. свідчать про причетність позивача до доставки зброї іноземного походження та її реєстрації на території України. Правдивість інформації встановлено ч.3 ст.302 ЦК України .

Відповідач Піскун С.М. в судове засідання не з'явився , про день розгляду справи повідомлений , направив до суду заяву про розгляд справи в його відсутність.

Суд , заслухавши пояснення сторін, покази свідка , дослідивши письмові матеріали справи , приходить до наступного.

В судовому засіданні встановлено , що 7.06.2005р. під час прес-конференції для українських журналістів Генеральним прокурором України Піскуном С.М. було розповсюджено наступні відомості "... я в п'ятницю відмінив незаконну постанову про закриття кримінальної справи по контрабанді зброї, де проходять... троє осіб один з них Смішко. Як один з тих хто завозив цю зброю..."

Зазначені обставини не заперечуються сторонами , підтверджені оглянутою в судовому засіданні відеокасетою та крім того , відповідачем не заперечувалося, що спірна інформація стосувалась безпосередньо особи позивача .

Відповідно до ст. 277 ЦК України поширювачем інформації , яку подає посадова чи службова особа при виконанні своїх посадових (службових) обов'язків вважається юридична особа , у якій вона працює.

Таким чином , судом встановлено , що за інформацію , розповсюджену на прес-конференції для українських журналістів , відповідальність має нести Генеральна прокуратура України , яка і відповідальна за її безпосереднє розповсюдження .

Встановлено , що в провадженні Генеральної прокуратури України перебувають кримінальні справи, порушені 31.01.02р. та 12.02.02р. за ознаками злочину , передбаченого ст.201 ч.1 КК України . В червні 2002р. Смішко І.П. допитувався в якості свідка. По даним кримінальним справам двічі виносились постанови про закриття, в зв'язку з відсутністю складу злочину , що показав в судовому засіданні свідок Обіход М.С. та не заперечували сторони.

Як вбачається з наданих копій постанов про скасування постанов про закриття кримінальних справ від 3.06.2005р. підставами для їх скасування було те , що не допитано працівників дозвільної системи МВС України, які реєстрували пістолети.

Відповідно до ст. 68 Конституції України кожен зобов'язаний неухильно додержуватись Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

У відповідності до ст. 270 ЦК України фізична особа має право на повагу до гідності та честі недоторканість її ділової репутації , та таємницю кореспонденції , на інформацію та інші особисті немайнові права , які

можуть їй належати . Особисті немайнові права фізичної особи захищаються відповідно до глави 20 Цивільного кодексу.

Згідно ст. 277 ЦК України фізична особа , особисті немайнові права якої порушено , має право на спростування недостовірної інформації у такий же спосіб , у який вона була поширена та здійснюється незалежно від вини особи , яка її поширила .

Згідно ст. 32 Конституції України кожному гарантується судовий захист права спростування недостовірної інформації про себе , а також право на відшкодування матеріальної шкоди , завданої поширенням недостовірної інформації

Відповідно до п. 17 Постанови Пленуму ВСУ №7 від 28.09.1990 року "Про застосування судами законодавства, що регулює захист честі, гідності і ділової репутації громадян та організацій", відповідач повинен довести, що поширені ним відомості відповідають дійсності, на позивача покладається обов'язок довести лише факт поширення відомостей, які його ганьблять, особою, до якої пред'явлений позов.

Крім того судом , взято до уваги , що на даній прес-конференції на уточнююче запитання із залу «Особисто ?» відповідач Піскун С.М. відповів «Да . А що тут такого? На чергове додаткове запитання із залу «Він не як свідок там проходить, ні?» Піскун С.М. відповів «Ні, не як свідок...»

На підставі викладеного , суд приходить до висновку , що вищезазначені спірні відомості щодо позивача , відносяться до таких , що порочать ділову репутацію, оскільки викладені в стверджувальній формі та надають широкому колу громадян України недостовірну інформацію щодо притягнення до кримінальної відповідальності позивача, що принижує ділову репутацію перед громадськістю і звинувачення його у вчиненні злочинів, є відомостями, що не відповідають дійсності і порочать честь, гідність та ділову репутацію як , в громадській думці з точки зору додержання ним законів, загальноновизнаних правил співжиття та принципів людської моралі.

Суд розцінює наведені висловлювання Піскуном С.М. про Смішко І.П. порушенням конституційного права на повагу до його гідності .

При цьому , представник відповідача в судовому засіданні не довів суду , що поширені позивачем відомості викладені правдиво та за своїм змістом відповідають дійсності , не підтвердив , що на час оприлюднення спірної інформації позивач притягувався до кримінальної відповідальності за контрабанду зброї , що у відповідачів не було ніяких законних підстав для поширення таких відомостей відносно позивача на день їх поширення, тому суд вважає позовні вимоги обґрунтованими , а поширені відповідачем відомості такими , що підлягають спростуванню.

Посилання представника відповідача на те, що викладена інформація була надана посадовою особою , достовірність якої не має перевірятись, судом не може бути прийнятими , оскільки достовірність спірної

інформації щодо позивача не доведена, а поширена для всіх громадян України .

Крім того відповідно до ч.4 ст. 296 ЦК України ім.я фізичної особи , яка затримана , підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину , або особи , яка вчинила адміністративне правопорушення , може бути використане (обнародоване) лише у разі набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо неї або винесення постанови у справі про адміністративне правопорушення.

Вимоги позивача в наданому ним тексті спростування про зобов'язання Генеральну прокуратуру України вибачитись не підлягають задоволенню , оскільки не ґрунтуються на законі.

Згідно ч. 1 ст. 16 (глава 3) Цивільного кодексу кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового прав та інтересу.

Згідно ст. 1167 Цивільного кодексу, моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними діями, відшкодовується особою, яка її завдала .

Внаслідок розповсюдження недостовірної інформації щодо позивача, суд вважає , що діловій репутації останнього була завдана шкода.

Згідно ст.3 Конституції України честь і гідність людини вважається найвищою соціальною цінністю на рівні з життям та здоров'ям.

Суд виходить з того, що позивач фактично був звинувачений у вчиненні тяжкого злочину , в зв'язку з чим переніс певні психічні та моральні страждання , пов'язані з оприлюдненою інформацією та враховує його особистість, що з 1995р. по 2005р. займав найвищі посади в сфері національної безпеки, розвідки та контррозвідки в державі.

На підставі викладеного , суд вважає належною до стягнення суму моральної шкоди на користь позивача з відповідача Піскуна С.М. , який в порушення ст. 296 ЦК України розповсюдив недостовірну інформацію широкому колу громадян України в розмірі 2грн. , відповідно до завданої шкоди та вимог закону , задовольнивши позовні вимоги в цій частині.

Керуючись ст.ст.3, 32, 68 Конституції України, ст. ст. 15, 16 , 23, 270 , 277 ,296, 302, 1167 ЦК України , Постановою Пленуму Верховного Суду України від 28 вересня 1990 року №7 “Про застосування судами законодавства, що регулює захист честі, гідності і ділової репутації громадян та організацій”, ст.ст. 10,11,60,209,212,213 ЦПК України , суд

В И Р І Ш И В

Позовну заяву Смешко Ігоря Петровича до Генеральної прокуратури України , Піскуна Святослава Михайловича про захист честі, гідності, ділової репутації та відшкодування моральної шкоди задовольнити частково.

Визнати такими, що не відповідають дійсності та принижують честь , гідність та ділову репутацію і викладені Генеральним Прокурором України

Піскуном Святославом Михайловичем на прес-конференції для українських журналістів 7.06.2005р. наступні відомості "... я в п'ятницю відміню незаконну постанову про закриття кримінальної справи по контрабанді зброї, де проходять... трое осіб один з них Смішко. Як один з тих хто завозив цю зброю..."

Зобов'язати Генеральну прокуратуру України спростувати поширені 7.06.2005р. на прес-конференції для українських журналістів відомості на найближчій прес-конференції для українських журналістів після набрання рішенням суду законної сили, шляхом оголошення наступного тексту-"проголошену Генеральним прокурором України Піскуном Святославом Михайловичем на прес-конференції для українських журналістів 7.06.2005р. інформацію про те що "... я в п'ятницю відміню незаконну постанову про закриття кримінальної справи по контрабанді зброї, де проходять... трое осіб один з них Смішко. Як один з тих хто завозив цю зброю..." вважати такою, що не відповідає дійсності та порочить честь, гідність та ділову репутацію, оскільки Сметшко Ігорь Петрович не притягався до кримінальної відповідальності за контрабанду зброї."

Стягнути з Піскуна Святослава Михайловича на користь Сметшко Ігора Петровича моральну шкоду в розмірі 2 грн.

Рішення може бути оскаржено до Апеляційного суду м.Києва через Печерський районний суд м.Києва. Заяву про апеляційне оскарження рішення суду може бути подано протягом десяти днів з дня проголошення рішення. Апеляційна скарга на рішення суду подається протягом двадцяти днів після подання заяви про апеляційне оскарження.

Суддя

Остапчук Т.В.

Справа №2-7126
2005 рік

Р І Ш Е Н Н Я
і м е н е м У к р а ї н и

30 листопада 2005 року Шевченківський районний суд м. Києва в складі:
головуючого судді Шостака О.О.
при секретарі Симоненко О.А.

розглянувши у відкритому судовому засіданні в приміщенні суду в м. Києві цивільну справу за позовом Сметко Ігоря Петровича до Піскуна Святослава Михайловича, телевізійного каналу „5 канал”, Генеральної прокуратури України про захист честі, гідності, ділової репутації та відшкодування моральної шкоди

В С Т А Н О В И В :

Позивач звернувся в суд з позовною заявою до відповідачів про захист честі, гідності, ділової репутації та відшкодування моральної шкоди, вказуючи на те, що 15.05.2005 року на телевізійному каналі „5 канал” в телевізійній програмі „Закрита зона”, яка була присвячена ходу розслідування кримінальної справи про вбивство журналіста Г. Гонгадзе, в розділі „Перешкоди слідству” даної програми відповідач заявив, що наприкінці жовтня 2003 року, в день виходу Указу Президента України Л.Кучми щодо звільнення його з посади Генерального прокурора України, йому зателефонував Сметко І.П., який на той час займав посаду Голови служби безпеки України, і сказав: „Ти не здумай там дурка валяти, бо реакція наша буде дуже швидкою і тихою”.

На думку позивача, це свідоме неправдиве твердження не відповідає дійсності, ганьбить і принижує його честь, гідність та ділову репутацію та завдає значної моральної шкоди.

Позивач вважає, що відповідач Піскун С.М. публічно звинуватив його в погрозі на свою адресу у зв'язку з діяльністю на посаді Генерального прокурора України.

Позивач вказує на те, що у нього є дружина, діти, родичі, широке коло знайомих і друзів в Україні та за її межами, які, знаючи його моральні принципи з обуренням сприйняли вказану заяву, і які, починаючи з 15 травня 2005 року, почали телефонувати йому та висловлювати своє негативне ставлення до слів Піскуна С.М.

Крім того, він змушений був відповідати на чисельні запитання представників різних засобів масової інформації стосовно розповсюджених відповідачем неправдивих відомостей, виправдуватися, давати пояснення, що стало причиною морально – психологічної напруги, дискомфорту, що позначився на працездатності та негативно вплинув на стан здоров'я.

17 травня 2005 року в листі до відповідача він звернувся з вимогою особистого вибачення та спростування недостовірної інформації у такий же спосіб, у який вона була ним поширена.

Однак, необхідних заходів з боку відповідача для виправлення ситуації вжито не було, що змусило його звернутися за захистом своїх прав до суду та просити суд винести рішення, за яким визнати недостовірними та такими, що ганьблять і принижують честь, гідність та його ділову репутацію, відомості, що поширив Піскун Святослав Михайлович 15.05.2005 року в телевізійній програмі „Закрита зона” на телевізійному каналі „5 канал” про те, що наприкінці жовтня 2003 року в день виходу Указу Президента України щодо звільнення Піскуна Святослава Михайловича з посади Генерального прокурора України, Сметко Ігор Петрович телефонував до Піскуна Святослава Михайловича та здійснює висловлювання „ти не здумай там дурка валяти, бо реакція наша буде дуже швидкою і тихою” чим висловив на адресу Піскуна Святослава Михайловича і його родичів та друзів.

Окрім того, позивач просить суд зобов'язати Піскуна Святослава Михайловича та телевізійний канал „5 канал” спростувати поширену ними в ефірі телевізійного каналу „5 канал” в телевізійній програмі „Закрита зона” від 15.05.2005 року інформацію про те, що наприкінці жовтня 2003 року в день виходу Указу Президе

Піскуна Святослава Михайловича з посади Генерального прокурора України, Смеско Ігор Петрович телефонував до Піскуна Святослава Михайловича та здійснив висловлювання „ти не здумай там дурака валяти, бо реакція наша буде дуже швидкою і тихою“.

Крім того, позивач вважає, що діями відповідача Піскуна С.М. йому нанесена моральна шкода, в рахунок відшкодування якої він просить стягнути з Піскуна С.М. на його користь 1 гривню 00 копійок.

Представник відповідача Піскуна С.М. позовні вимоги не визнала, вважає їх безпідставними.

Представник телевізійного каналу „5 канал“ позовні вимоги не визнав, в судові засідання повторно не з'явився, про день, час, місце розгляду справи повідомлений належним чином.

Представник Генеральної прокуратури України позовні вимоги не визнала, вважає їх безпідставними.

Вислухавши сторони, дослідивши матеріали справи судом встановлено наступне.

15.05.2005 року на телевізійному каналі „5 канал“ в телевізійній програмі „Закрита зона“, яка була присвячена ходу розслідування кримінальної справи про вбивство журналіста Г. Гонгадзе, в розділі „Перешкоди слідству“ даної програми відповідач Піскун С.М. вказав на те, що наприкінці жовтня 2003 року, в день виходу Указу Президента України Л.Кучми щодо звільнення його з посади Генерального прокурора України, йому зателефонував позивач (на той час Голова служби безпеки України) і сказав: „Ти не здумай там дурака валяти, бо реакція наша буде дуже швидкою і тихою“.

Згідно ст.16 ЦК України кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу.

Частина 2 ст. 34 Конституції України гарантує кожному право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір, але частина 3 цієї ж статті передбачає обмеження цих прав для захисту репутації або прав інших людей.

Стаття 9 Закону України „Про інформацію“ закріплює, що реалізація права на інформацію громадянами, юридичними особами не повинна порушувати громадські, політичні, духовні права і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

Стаття 46 Закону України „Про інформацію“ прямо вказує на те, що інформація не може бути використана для досягання на права і свободи людини.

Частина 4 ст. 32 Конституції України встановлює:

“Кожному гарантується судовий захист права спростувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації.”

Пунктом 17 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 28.09.1990 року №7 „Про застосування судами законодавства, що регулює захист честі, гідності і ділової репутації громадян та організацій“ передбачено, що відповідач повинен довести, що поширені ним відомості відповідають дійсності. На позивача покладається обов'язок довести лише факт поширення відомостей, які його порочать, особою, до якої пред'явлений позов.

Суд вважає поширену відповідачем вищевказану інформацію такою, що не відповідає дійсності, оскільки в судовому засіданні відповідачем Піскуном С.М. не доведено, що поширені ним відомості відповідають дійсності.

Так, в судовому засіданні представник відповідача вказала на те, що під час відомої телефонної розмови між Головою служби безпеки України та відповідачем Піскуном С.М. були свідки Білецький І.А. та Кущий О.А.

Допитані в судовому засіданні свідки Білецький І.А. та Кущий О.А. заявили суду, що вони дійсно в день звільнення Піскуна С.М. з посади Генерального прокурора України в жовтні 2003 року перебували в його службовому кабінеті та спостерігали за розмовою, яка відбулася за допомогою телефону.

дзвінка по мережі урядового зв'язку, однак про висловлювання особи, яка телефонувала, їм стало відомо зі слів Піскуна С.М.

Суд, оцінюючи покази вказаних свідків, не може прийняти їх до уваги, оскільки вони вказують на висловлювання відповідача Піскуна С.М. після телефонної розмови і не можуть бути підтвердженням висловлювань позивача, оскільки безпосередньо зміст телефонної розмови особи, яка телефонувала, вони не чули.

Крім того, у відповідності до відповіді Служби безпеки України, яка додана до матеріалів справи вбачається, що в період з 28 жовтня по 30 жовтня 2003 року з'єднань на мережі міського урядового зв'язку з телефонного апарату колишнього Голови Служби безпеки України Сметька І.П. на телефонний апарат колишнього Генерального прокурора України Піскуна С.М. не було.

На думку суду, поширена відповідачем Піскуном С.М. вищевказана інформація є такою, що не відповідає дійсності, оскільки в судовому засіданні відповідачем Піскуном С.М. не доведено, що поширені ним в телевізійній програмі відомості відповідають дійсності, а тому позовні вимоги позивача в частині визнання вищевказаної інформації недостовірною та її спростуванні підлягають задоволенню.

Пунктом 8 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 28.09.1990 року №7 „Про застосування судами законодавства, що регулює захист честі, гідності і ділової репутації громадян та організацій” передбачено, відомості, що порочать особу, повинні спростуватись у спосіб, найбільш близький до способу їх поширення шляхом повідомлення по телебаченню.

Згідно ст. 23 ЦК України особа має право на відшкодування моральної шкоди, внаслідок порушення її прав. Моральна шкода полягає у приниженні честі, гідності, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Стаття 1167 ЦК України вказує на те, що моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини.

Суд вважає, що діями відповідача Піскуна С.М. позивачу нанесена моральна шкода, оскільки висловлювання відповідача Піскуна С.М. негативно вплинули на його психологічний стан.

В рахунок заповняної позивачу моральної шкоди, суд вважає правильним стягнути з відповідача Піскуна С.М. на користь позивача суму, заявлену позивачем в позовних вимогах, в розмірі 1 гривні 00 копійок.

Враховуючи наведене, на підставі ст.ст.16, 23, 200, 275, 276, 277, 280, 297, 299, 1167 ЦК України, керуючись ст.ст. 10, 11, 212, 213, 215 ЦПК України, суд

В И Р І Ш И В :

Позовні вимоги Сметько Ігоря Петровича задовольнити.

Визнати недостовірними та такими, що ганьблять і принижують честь, гідність та ділову репутацію Сметька Ігоря Петровича відомості, що поширив Піскун Святослав Михайлович 15.05.2005 року в телевізійній програмі „Закрита зона” на телевізійному каналі „5 канал” про те, що наприкінці жовтня 2003 року в день виходу Указу Президента України щодо звільнення Піскуна Святослава Михайловича з посади Генерального прокурора України, Сметько Ігор Петрович телефонував до Піскуна Святослава Михайловича та здійснив висловлювання „ти не здумай там дурка ваяти, бо реакція наша буде дуже швидкою і тихою” чим висловив на адресу Піскуна Святослава Михайловича погрозу.

Зобов'язати Піскуна Святослава Михайловича та телевізійний канал „5 канал” спростувати поширену в ефірі телевізійного каналу „5 канал” в телевізійній програмі „Закрита зона” від 15.05.2005 року інформацію про те, що наприкінці жовтня 2003 року в день виходу Указу Президента України щодо звільнення Піскуна Святослава Михайловича з посади Генерального прокурора України, Сметько Ігор Петрович телефонував до

Піскуна Святослава Михайловича та здійснив висловлювання „ти не здумай там дурка ваяти, бо реакція наша буде дуже швидкою і тихою”.

Стягнути з Піскуна Святослава Михайловича на користь Сметько Ігоря Петровича 1 гривню 00 копійок в рахунок відшкодування заповняної йому моральної шкоди.

Заву на апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції може бути подано протягом десяти днів з дня проголошення рішення.

Апеляційна скарга на рішення суду подается протягом двадцяти днів після подання заяви про апеляційне оскарження.

Копія вірна: суддя (Позивач О.О.)

секретар (Спротивленець О.А.)

**У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ**

Про звільнення І. Смешка з військової служби

Звільнити генерал-полковника СМЕШКА Ігоря Петровича з військової служби в запас Служби безпеки України за станом здоров'я з правом носіння військової форми одягу.

Президент України В. ЮЩЕНКО

м. Київ, 12 грудня 2005 року
№ 1736/2005

УКАЗ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Скасувати Указ Президента України від 22 січня 2004 року № 67 "Про присвоєння І. Смешку дипломатичного рангу Надзвичайного і Повноважного Посла" як такий, що виданий безпідставно.

Президент України В. ЮЩЕНКО

м. Київ, 29 жовтня 2007 року

№ 1025/2007

Примітка: Рішенням Окружного адміністративного суду м. Києва від 18 листопада 2009 року № 2а-10189/09/2670 (Додаток 37) цей Указ Президента України визнано протиправним і скасовано.

КОPIЯ

ОКРУЖНИЙ АДМІНІСТРАТИВНИЙ СУД міста Києва

01025, м. Київ, вул. Десятинна, 4/6

ПОСТАНОВА
ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
м. Київ

18.11.2009 р.

№ 2а-10189/09/2670

Окружний адміністративний суд міста Києва у складі:
головиного судді Кочана В.М., суддів Костенка Д.А. Донця В.А.
секретаря судового засідання Іщук А.В.,
розглянувши у відкритому судовому засіданні адміністративний позов
Смешка Ігоря Петровича

до Президента України Ющенка Віктора Андрійовича
про визнання протиправним та скасування Указу №1025/2007 від 29.10.2007р.,

ВСТАНОВИВ:

Смешко І.П. звернувся до суду з адміністративним позовом, в якому просив визнати протиправним і скасувати Указ Президента України В.Ющенка від 29 жовтня 2007 року №1025/2007 "Про скасування Указу Президента України від 22 січня 2004 року №67 "Про присвоєння І.Смешку дипломатичного рангу Надзвичайного і Повноважного Посла."

Позивач та його представники в судовому засіданні адміністративний позов підтримали і пояснили, що 22 січня 2004 року Президент України Кучма Л.Д. своїм Указом № 67 присвоїв Смешку І.П. ранг Надзвичайного і Повноважного Посла.

29 жовтня 2007 року Президент України Ющенко В.А. видав Указ №1025/2007 "Про скасування Указу Президента України від 22 січня 2004 року №67". В тексті Указу зазначено, що попередній Указ скасовується як такий, що видалий безпідставно.

На переконання позивача, оскаржуваний Указ є незаконним, оскільки відповідач не наділений повноваженнями видавати такого роду нормативно-правові акти.

Крім того, оскаржуваний Указ суперечить вимогам Закону України "Про дипломатичні ранги України".

Представник відповідача проти задоволення адміністративного позову заперечив, оскільки вважає, що ранг Надзвичайного і Повноважного Посла позивачу було присвоєно всупереч вимог Законів України "Про дипломатичні ранги України". "Про державну службу".

На думку представника відповідача, Президент України наділений повноваженнями скасовувати незаконні Укази.

Вислухавши пояснення учасників процесу, дослідивши письмові докази по справі, суд вважає, що адміністративний позов слід задовольнити з наступних підстав:

Як встановлено в судовому засіданні, 22 січня 2004 року Указом №67 Президент України Кучма Л.Д. присвоїв Сמשку І.П. ранг Надзвичайного і Повноважного Посла.

Указом №1025/2007 від 29 жовтня 2007 року Президент України В.А. Ющенко скасував Указ Президента України №67 від 22 січня 2004 року про присвоєння позивачу Сמשку Ігорю Петровичу Дипломатичного рангу Надзвичайного і Повноважного Посла України.

Таким чином, оскаржуваним Указом відповідач позбавив позивача Дипломатичного рангу Надзвичайного і Повноважного Посла України.

Статтею 8 Конституції України встановлено, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Норми Конституції України є нормами прямої дії.

Відповідно до статті 104 Конституції України Президент України зобов'язаний додержуватися Конституції України і законів України.

Стаття 106 Конституції України регламентує повноваження Президента України.

Зокрема, згідно з частинами 11, 12, 13, 22 статті 106 Конституції України. Президент України має право призначати та звільняти з посад певних державних службовців, а відповідно до частиною 24 цієї статті Президент України має право лише присвоювати особам вищий дипломатичний ранг.

Порядок, підстави та умови присвоєння дипломатичних рангів визначається спеціальним законодавчим актом - Законом України "Про дипломатичні ранги України".

Статтею 5 Закону України "Про дипломатичні ранги України" визначено, що державний службовець, якому присвоєно дипломатичний ранг, перебуває у ньому довільно і може бути позбавлений дипломатичного рангу лише за вироком суду, а також у разі припинення громадянства України.

Діюче законодавство України не передбачає можливості позбавлення особи дипломатичного рангу у будь-який інший спосіб.

Таким чином, оскаржуваний Указ відповідач видав в порушення норм статті 5 Закону України "Про дипломатичні ранги України".

Стосовно твердження відповідача про безпідставність видання Президентом України Кучмою Л.Д. указу № 67 від 22 січня 2004 року про присвоєння позивачу Дипломатичного рангу Надзвичайного і Повноважного Посла, суд встановив наступне.

Частиною 1 статті 2 Закону України "Про дипломатичні ранги України" встановлено, що дипломатичні ранги присвоюються особам, які перебувають на державній службі, принципи, завдання та функції якої відповідають дипломатичній службі в Україні і визначені Законом України "Про дипломатичну службу", і є державними службовцями згідно з Законом України "Про державну службу".

Частиною 5 статті 2 Закону України "Про дипломатичні ранги України" передбачено, що Дипломатичні ранги Надзвичайного і Повноважного Посла, Надзвичайного і Повноважного Посланника першого класу, Надзвичайного і Повноважного Посланника

другого класу присвоюються Президентом України за поданням Міністра закордонних справ України.

Станом на 22 січня 2004 року позивач обіймав посаду Голови Служби безпеки України, був державним службовцем, а його посада відповідала вимогам ст. 1 Закону України "Про державну службу".

Дипломатичний ранг Надзвичайного і Повноважного Посла позивачу присвоєно Президентом України Кучмою Л.Д. за поданням Міністра закордонних справ України Грищенка К.І.

Служба безпеки України та Голова Служби безпеки України в обов'язковому порядку, у відповідності до завдань, визначених Законом України "Про Службу безпеки України" ведуть зовнішню діяльність, направлену на захист державного суверенітету, територіальної цілності, забезпечення національних інтересів і безпеки України, що повністю відповідає принципам, завданням та функціям дипломатичної служби в Україні, які визначені Законом України "Про дипломатичну службу".

На час присвоєння позивачу дипломатичного рангу (січень 2004 року) до складу СБУ входив також окремий структурний підрозділ - Головне управління розвідки СБ України. Його діяльність згідно із Законом України "Про розвідувальні органи України" відповідає також принципам, завданням та функціям дипломатичної служби в Україні.

Крім того, у відповідності до чинного законодавства України, забезпечення безпеки усіх без виключення закордонних представництв України, безпеки та контррозвідувального захисту співробітників цих установ (посольств, дипломатичних місій, консульств), членів їх сімей у країнах перебування, а також усіх відряджених за кордон громадян України покладені виключно на співробітників цього підрозділу, які працюють за кордоном, маючи дипломатичний статус та відповідні дипломатичні ранги.

Одним із офіційних підтверджень зовнішньої діяльності позивача у той час є, зокрема, той факт, що 25 березня 2004 року він був нагороджений Почесною грамотою Міністерства Закордонних справ України № 274 за значний внесок у реалізацію державної політики у сфері зовнішніх зносин України.

До січня 2004 року позивач майже протягом 12 років мав безпосереднє відношення до зовнішньої діяльності нашої держави у політичному, військовому та військово-дипломатичному напрямках роботи, про що свідчить витяг із публікації в «Юридичній енциклопедії», т.5, П-С, ст. 535: укр. держ. діяч Смішко І. П., видавництво: Національна академія наук України, Інститут держави і права НАН України.

Як свідчать наявні у справі докази, позивач безпосередньо працював більше десяти років в закордонних установах України в якості дипломата - керівника і засновника наших перших військово-дипломатичних місій при Посольствах України в США і Швейцарії:

- з 1992 по 1996 роки на посадах військового, військово-морського, військово-повітряного аташе та аташе з питань оборони України при Посольстві України у США;

- з 2000 по 2002 роки на посадах аташе з питань оборони та військового аташе при Посольстві України в Швейцарії, а також - постійного представника Міністерства оборони України при Міжнародних організаціях у Женеві.

Звідси, твердження відповідача про безпідставність видання Президентом України Кучмою Л.Д. Указу №67 від 22 січня 2004 року про присвоєння Сметку І.П.

Дипломатичного рангу Надзвичайного і Повноважного Посла є безпідставним і не обґрунтованим.

Таким чином, видаючи оскаржуваний Указ, Президент України В.А. Ющенко діяв не на підставі, поза межами повноважень та не у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, не обґрунтовано та упереджено, а тому Указ Президента України В.Ющенка від 29 жовтня 2007 року №1025/2007 "Про скасування Указу Президента України від 22 січня 2004 року №67 "Про присвоєння І.Смешку дипломатичного рангу Надзвичайного і Повноважного Посла" слід визнати протиправним та скасувати.

Черуючись ст.ст. 2, 7, 17, 94, 158, 161, 162, 163 Кодексу адміністративного судочинства України, суд

ПОСТАНОВИВ:

Адміністративний позов задовольнити.

Визнати протиправним і скасувати Указ Президента України В.Ющенка від 29 жовтня 2007 року №1025/2007 "Про скасування Указу Президента України від 22 січня 2004 року №67 "Про присвоєння І.Смешку дипломатичного рангу Надзвичайного і Повноважного Посла."

Постанова відповідно до ч. 1 ст. 254 Кодексу адміністративного судочинства України набирає законної сили після закінчення строку подання заяви про апеляційне оскарження, встановленого цим Кодексом, якщо таку заяву не було подано.

Постанова суду може бути оскаржена до суду апеляційної інстанції шляхом подання заяви про апеляційне оскарження постанови суду та апеляційної скарги. Заява про апеляційне оскарження постанови суду першої інстанції подається протягом десяти днів з дня складення постанови в повному обсязі. Апеляційна скарга на постанову суду подається протягом двадцяти днів після подання заяви про апеляційне оскарження. Заява про апеляційне оскарження та апеляційна скарга подаються Київському апеляційному адміністративному суду через Окружний адміністративний суд міста Києва.

Головуючий - суддя

судді

З оригіналом
згідно

Кочан В.М.

Костенко Д.А.

Донець В.А.

Дата складення постанови у повному обсязі - 25.11.2009 р.

**У К А З
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ**

Про зняття позначки "Опублікуванню не підлягає"
з деяких актів Президента України

1. Зняти позначку "Опублікуванню не підлягає" з:

...

Указу Президента України від 23 серпня 1995 року № 794 "Про присвоєння І. Смешку військового звання";

...

Указу Президента України від 6 травня 1998 року № 417 "Про призначення І. Смешка начальником Головного управління розвідки Міністерства оборони України";

...

Указу Президента України від 9 жовтня 2002 року № 915 "Про призначення І. Смешка Головою Комітету з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю при Президентіві України";

...

Указу Президента України від 12 травня 2005 року № 781 "Про звільнення І. Смешка з посади Голови Комітету з питань розвідки при Президентіві України";

...

2. Цей Указ набирає чинності з дня його опублікування.

Президент України В. ЮЩЕНКО

м. Київ, 24 листопада 2009 року
№ 963/2009

Післямова

Юрій Щербак, поет, публіцист, драматург, літератор (член Союзу письменників України з 1966 року, член Союзу кінематографістів України з 1971 року) і дипломат (Надзвичайний і Повноважний України з 1993 року): "...20 квітня 2011 року в популярній Київській книгарні «Є» відбулася презентація мого роману «Час смертохристів» (видавництво «Ярославів Вал»). Книга ця — особлива в моїй письменницькій біографії. Написаний через двадцять років після останньої публікації моєї прози (документальна повість «Чорнобиль», 1991), роман увібрав у себе мій досвід дипломата, експерта з питань геополітики, людини, яка брала безпосередню участь у політичному і державному житті України.

«Час смертохристів. Міражі 2077 року» — політичний трилер, роман-антиутопія, головним героєм якого став Ігор Гайдук — керівник воєнної розвідки України. І хоча персонаж цей цілком вигаданий мною і поставлений в особливі, гротескні умови далекого майбутнього, в постаті І. Гайдука простежуються певні подібності до реального героя книги «Ігор Смишко. Незакінчене досьє генерала розвідки...».

Трагедія героя мого роману І. Гайдука, який знав забагато таємниць про злочини українських можновладців та олігархів у невідомому 2077 році, дивним чином нагадувала деякі сторінки з біографії Ігоря Петровича Смишка, якого я запросив на презентацію «Часу смертохристів» у книгарні «Є». Там виступали відомі українські письменники — Дмитро Павличко, Михайло Слабошпицький, Валерій Гужва, Вадим Скуратівський, Василь Шкляр та інші; але, без перебільшення, з особливою увагою зал слухав виступ І. П. Смишка — бо дуже нечасто люди такого калібру і такої професії публічно виступають на письменницьких обговореннях художньої прози. Генерал-полковник І. П. Смишко мовив не як технократ, а як справжній гуманітарій, як людина, якій близька доля української культури в контексті тих загроз і викликів, які стоять сьогодні перед суспільством і державою.

І ось тепер, коли текст книги про І. П. Смешка лежить переді мною, мушу визнати, що реальне життя багатьох персонажів з вищих ешелонів державної влади в Україні в 1991–2012 роках було набагато драматичнішим, страшнішим і конфліктнішим, ніж малювала моя фантазія, коли я зображав фантастичні події року 2077-го.

Книга про І. П. Смешка, написана в сухій манері документального досьє, розгортає перед читачем, зокрема, невідому досі картину боротьби — переважно між воєнною розвідкою та СБУ — за створення в Україні спецслужб, гідних європейської держави.

Це — боротьба за подолання совкової спадщини, за остаточну ліквідацію проявів таких атрибутів комуністичної диктатури, як ЧК — НКВД — КГБ — цих всемогутніх спецслужб радянської «імперії зла», в руках яких концентрувалися одночасно каральні, системозахисні, розвідувальні й контррозвідувальні функції.

Це — боротьба за подолання монополії однієї організації («контори») на істину — тобто на інформацію, боротьба за випробуване практикою демократичних країн багатоканальне, альтернативне інформування вищого керівництва держави для прийняття оптимальних рішень.

Це — боротьба проти проникаючої скрізь корупції, вірус якої вразив вищі ешелони влади в Україні; корупції особливо огидної і небезпечної в сфері національної безпеки (нелегальний продаж зброї до країн, на які розповсюджувалась дія міжнародних санкцій, наприклад).

І боротьба ця була не абстрактна, а цілком конкретна, персональна (В. Горбулін, І. Смешко — проти клану Деркачів), така, що торкалася життєвих та кар'єрних інтересів багатьох високопоставлених осіб, боротьба затята, безкомпромісна, жорстока...

Читач, затамувавши подих, стежить за ходом цієї боротьби. Адже дуже нечасто завіса піднімається над таємною сценою держави, над подіями, які за визначенням не висвітлюються публічно.

Ті, хто цікавляться секретами функціонування державно-політичної системи в Україні (хоча ніяких матеріалів з грифом «таємно» в книзі немає), а також прихованими механізмами прийняття рішень у сфері національної безпеки, знайдуть багато но-

вого і повчального. Наївні читачі (хоча чи збереглися сьогодні наївні люди в Україні?) будуть шоковані, дізнавшись про кричущий непрофесіоналізм, невігласний волюнтаризм, кумівство, ігнорування законів і конституційних засад сильними світу цього.

Так драматично склалася доля Ігоря Петровича Смишка, що йому випало бути в центрі багатьох визначальних подій української історії — і не в ролі спостерігача, а активного учасника. Глибокий аналітичний розум науковця і розвідника, прищеплене з молодості почуття офіцерської честі, всебічні знання й патріотичне бажання будувати сучасну демократичну державу не дозволили І. П. Смишку стояти осторонь політичних і персональних баталій, погодитись із роллю німого свідка в спектаклі, що розігрувався на підмостках влади.

Читач, звісно, сам зробить висновок щодо правоти генерала, чистоти його моральної позиції. І чи вдалося Ігорю Петровичу реалізувати свої ідеї, працюючи на високих посадах у керівництві спецслужб України.

Багато чого вдалося, але якою ціною!

Пройшовши через звичні, на жаль, для українського політичного життя переслідування з боку Генеральної прокуратури та інші злигодні, незручний генерал з 2005 року фактично вилучений з активного державного життя. Сім років можливої діяльності на благо України викреслені з життя І. П. Смишка. І з біографії країни... Нещасної держави Україна, якій фатально не таланило на вищих керівників, людей, які боролися не за європейську Україну, а, насамперед, за себе, любих, за примарну владу і цілком конкретні гроші.

Книга «Ігор Смишко. Незакінчене досьє генерала розвідки...» знайде свого уважного читача як в Україні, так і закордоном... Як поміркований оптиміст, я вірю, що влада темряви колись скінчиться — і професійні знання, набутий міжнародний досвід, патріотизм і тверді принципи генерала Смишка будуть затребувані.

І, можливо, ми ще побачимо І. П. Смишка — політика, державного діяча. Питання лише в тому — коли?.."

Зміст

Передмова	7
Батьки, дитинство і юність	13
Початок військової служби.....	24
Наукова кар'єра	30
Військовий аташе в США	45
Голова Комітету з питань розвідки.....	95
Начальник ГУР Міноборони.....	123
Ліквідація Комітету з питань розвідки.....	157
На чолі воєнної розвідки.....	180
Усунення з посади Начальника ГУР Міноборони	189
Закон України "Про розвідувальні органи України"	214
Військовий аташе в Швейцарії	222
Апарат Ради нацбезпеки і оборони	254
Призначення Головою Служби безпеки України	288
Реформування і "деКДБізація" СБУ.....	295
Демарш Валерія Кравченка.....	325
Напружений рік президентських виборів	337
Погіршення стану здоров'я кандидата в президенти.....	354
"Помаранчева революція"	375
Звільнення з посади Голови СБУ.....	438
Незавершені резонансні справи.....	444
Спроби "дemonізації образу"	462
"Сила і Честь".....	482
Погляди, оцінки, висновки і... мрії (цитати з інтерв'ю, виступів і публікацій Ігоря Смешка.....	485
Замість епілогу	497
P.S.	503

ДОДАТКИ

Біографічні дані Смешка Ігоря Петровича.....	506
Диплом про закінчення ВВНЗ	508
Диплом кандидата технічних наук	509
Атестат доцента.....	510
Диплом доктора технічних наук	511
Атестат професора.....	512
Меморандум між міністерствами оборони України і США	513
Указ Президента про присвоєння військового звання	516
Диплом Гарвардського університету.....	517
Диплом Національного оборонного коледжу (м. Стокгольм).....	517
Указ Президента про призначення начальником ГУР МОУ (за сумісництвом)	518
Атестація з грудня 1991 року по квітень 1998 року.....	519
Указ Президента про призначення начальником ГУР МОУ	521
Указ Президента про присвоєння військового звання	522
Атестація з квітня 1998 року по лютий 1999 року.....	523
Почесний диплом магістра військового управління	525
Диплом магістра державного військового управління	526
Указ Президента про звільнення з посади начальника ГУР МОУ	527
Угода про співробітництво між міністерствами оборони України і Швейцарії.....	528
Диплом про закінчення Київського національного університету.....	531
Указ Президента про призначення Головою Комітету	532
Указ Президента про призначення заступником Секретаря РНБОУ	533
Указ Президента про призначення першим заступником Секретаря РНБОУ	534

Указ Президента про звільнення з посади заступника Секретаря РНБОУ	535
Указ Президента про звільнення з посади першого заступника Секретаря РНБОУ	536
Указ Президента про призначення Головою СБУ	537
Указ Президента про звільнення з посади Голови Комітету.....	538
Указ Президента про присвоєння дипломатичного рангу.....	539
Указ Президента про заборону ОРД в органах влади і розвідувальних органах	540
Указ Президента про Службу зовнішньої розвідки	542
Указ Президента про звільнення з посади Голови СБУ	544
Указ Президента про звільнення з посади Голови Комітету.....	545
Рішення Печерського районного суду.....	546
Рішення Шевченківського районного суду	551
Указ Президента про звільнення з військової служби	554
Указ Президента про скасування Указу Президента про присвоєння дипломатичного рангу	555
Постанова суду про скасування Указу Президента	556
Указ Президента про зняття позначки "Опублікуванню не підлягає"	560
Післямова	561

Віктор Смелов
Ігор Смешко.
Незакінчене досьє генерала розвідки...

*Директор видавництва: Ігор Степурін
Редактор: Юлія Дворецька
Дизайн та верстка: Оксана Баратинська
Відповідальна за випуск: Олена Стрижак*

Підписано до друку 5.09.2012.
Формат 60х90/16. Ум.друк.арк.: 36,0. Тираж 3 000 екз.
Замовлення № _____

Замовлення книги: Books@sambook.com.ua
Тел.: (044) 453-7-354

Видавництво «САММІТ-КНИГА»
04060, Україна, м. Київ, вул. Житкова, 3
Тел./факс: (044) 453-7-354
e-mail: books@sambook.com.ua
sbook.com.ua
Видавниче свідоцтво ДК 3237 від 14.07.2008

